

INIMÕIGUSTE
TEABEKESKUS

AIDS-i TUGIKESKUS

Paul Downes

ELU HEROIINIGA

Identiteet, sotsiaalne tõrjutus ja HIV
Eesti ja Läti venekeelsete vähemuste seas

Tõlkinud Külliki Saks

TALLINN 2003

Paul Downes

Elu heroiiniga: Identiteet, sotsiaalne tõrjutus ja HIV Eesti ja Läti venekeelsete vähemuste seas

Tõlkinud Külliki Saks

Originaali tiitel:

Paul Downes. *Living with Heroin: Identity, Social Exclusion and HIV among the Russian-speaking Minorities in Estonia and Latvia*. Tallinn 2003: LICHR

Raamatu väljaandmist on toetanud USA Suursaatkond Eestis
Published with funding provided by the U.S. Embassy in Estonia

Kirjastaja:

Inimõiguste Teabekeskus

Nunne 2, Tallinn 10133

Tel (0) 64 64 270

Faks (0) 64 64 272

E-mail: Centre@lichr.ee

www.lichr.ee

Kaaskirjastaja:

AIDS-i Tugikeskus

Kopli 32, Tallinn 10412

Tel (0) 64 13 165

E-mail: Tugikeskus@hotmail.com

© Paul Downes, 2003

ISBN 9985-9410-7-1

SISUKORD

Tänuavaldused	6	
1. osa	7	
Sissejuhatus	7	
Usutlused	9	
Usutluste tõlgendus	11	
Rahvus: venekeelsed elanikud Balti riikides	12	
2. osa	Usutlused heroiniisõitlastega	15
3. osa	Usutluste tõlgendus: uus pilk individuaalse identiteedi kujunemisele	97
	a) Uimastisõitlaste suhtlemine vanematega ja selle mõju suhtlemisele eakaaslastega	97
	b) Kaaslaste mõju teisiti nähtuna	102
	c) Ema mõju kui positiivne ressurss heroiniisõitlase elus	104
	d) Uimastisõitlane – kas ühiskonna väärtusi hülgav mässaja?	107
	Kokkuvõte	109
4. osa	Varane uimastitarvitamine, HIV ja rahvus Balti riikides	111
	a) Kõvade narkootikumide kasutamise kasv Balti regioonis	111
	b) Kõvade narkootikumide esmakasutajate vanus Eestis ja Lätis	112
	c) Heroiinitarvitamise osakaal Eesti venekeelse vähemuse seas	114
	d) Heroiinitarvitamise osakaal Läti venekeelse vähemuse seas	115
	e) Keelatud ainete kasutamine Leedus	116
	f) Ravi kättesaadavuse vajadus alla 18-aastaste uimastisõitlaste jaoks	118
	g) Hiljuti puhkenud ja jätkuv HIV-epideemia Eestis	119
	h) Hiljuti puhkenud ja jätkuv HIV-epideemia Lätis	121
	i) HIV levik Leedus	122
	Kokkuvõte	123
5. osa	Sotsiaalne kontekst ja identiteet. Venekeelsete elanike keskkariduse tulevik Lätis ja Eestis	126
	a) Õpilaste liigitamine läbikukkujateks, kui neil on raskusi teises keeles õppimisega	128
	b) Vähem akadeemiliste õpilaste hariduslik toetamine laiema õppekava abil	130
	c) Õpilase autonoomia ja õpimotivatsioon	131
	d) Venekeelsete õpilaste vanemate konsultatsiooni- ja valikuvõimalused oma laste hariduses	132
	e) Õpilaste osalemine kooli ja kogukonna korraldatud tegevuses kui kaitsev tegur koolist väljalangemise eest	135
	f) Keelelis-kommunikatiivse ja sotsiaal-majandusliku integratsiooni seosed	137
	g) Ühiskonnapädevus	138
	Kokkuvõte	141
6. osa	Lõppsõna	143
	Viited	146

Tänuavaldused

Usutlused heroiniisõitlastega said teoks tänu doktor Nelli Kalikovale, kes on Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse juhataja ja Tallinna AIDS-i Info- ja Tugikeskuse juhatuse liige. Nelli juhatas mulle kätte ka uusimad andmed HIV levikutasemest Eestis ja mujal ning pühendas heldelt aega vestlustele minu uurimistööd puudutavate küsimuste üle. Väärtuslikku abi sain ka oma kolleegilt dr. Mark Morganilt, Drumcondra St. Patrick's College'i haridusteaduskonna juhatajalt ja Euroopa Kooliõpilaste Alkoholi ja Narkootikumide Kasutamisuuringu (ESPAD) kaasautorilt, ning Tallinna Inimõiguste Teabekeskuse esindajalt Vadim Poleshchukilt.

Tahaksin tänada ka USA Eesti suursaatkonna demokraatiakomisjoni oma raamatu eesti ja vene keelde tõlkimise ning avaldamise rahastamise eest ja Iirimaa Drumcondra St. Patrick's College'i teaduskomisjoni toetuse eest raamatu ingliskeelse versiooni avaldamisel. Samuti tänan Euroopa Narkomaania Sotsiaaluuringute Ühingu (*European Society for Social Drug Research*) rahalise abi eest selle raamatu teemalise ettekande esitamiseks nende aastakonverentsil Helsingis 2002. aastal.

Suur tänu uimastisõitlastele, kes usutlustega nõustusid, kui ka Eesti Concordia Rahvusvahelise Ülikooli tudengitele, kes usutlesid ja tõlkisid. Palju tänu ka teile, dr. Aleksandra G. Davidaviciene Vilniuse Pedagoogilisest Instituudist, Andris Gailitis Läti Riiklikust Uimastipreventsiooni ja Tervishoiu Keskusest, Boris Koltchanov, MINELRES, Läti, Baiba Vilcina Läti Naturalisatsiooninõukogu Infokeskusest, Mihhail Moroz Tallinna Kopli metadoonikeskusest, dr. Vlad Romano Bukaresti Tervishoiuteenuste Korraldamise Instituudist (*Institute of Health Services Management*), dr. Marina Kuzman Horvaatia Riiklikust Tervishoiuinstituudist, Jelena Vesselovskaia, Peterburi mittetulundusühingu «Vozvrastšeniye» projektijuht, Deborah Olszewski Euroopa Uimastite ja Uimastiseire Keskusest (EMCDDA), dr. Jane Fountain (*Drugscope*), Kesk-Lancashire'i ülikooli Rahvuste ja Tervise Keskuse (*Centre for Ethnicity and Health*) pealektor, abiprofessor Thoroddur Bjarnason Albany ülikoolist (SUNY), Euroopa Kooliõpilaste Alkoholi ja Narkootikumide Kasutamisuuringu (ESPAD) kaasautor, dr. John Sweeney Iiri Riiklikust Majandus- ja Sotsiaalnõukogust, Airi-Alina Allaste Tallinna Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudist, ESPADi teadur, ja dr. Ann-Louise Gilligan, Haridusvõimaluste Ebavõrdsuse Uurimiskeskuse koordinaator St. Patrick's College'is, Drumcondras, Dublinis.

Paul Downes

1.OSA

Sissejuhatus

1999. aasta veebruaris pidas Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse direktor Nelli Kalikova Eesti Concordia Ülikoolis kõne, kus hoiatas Eestit ähvardava HIV-epideemia eest. Tema hoiatus põhines B- ja C-hepatiidi juhtude sagenemisel Eesti venekeelsete uimastitarvitajate seas ning võrdlusel HIV-epideemia levikuga Odessa linnas Ukrainas¹. Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse andmete järgi, mida ta tsiteeris, oli 98 protsenti Eesti heroiniisõltlastest pärit venekeelsest keskkonnast. HIV-epideemia jõudis Eestisse poolteist aastat hiljem, esmalt täheldas Tallinna AIDS-i Ennetuskeskus seda 2000. aasta augustis. Nüüdseks on HIV levimine Ida-Euroopas maailma kiireim (ÜRO Ühendatud HIV/AIDSi Programm, detsember 1999) ning HIV tase on tõusnud ja tõuseb oodatavasti olulisel määral mitmetes selle piirkonna riikides (Dehne jt, 1999, *European Centre for Epidemiological Monitoring of AIDS in Europe*, 1999, Hamers jt, 1997, lk 1372).

Varsti pärast Nelli Kalikova külaskäiku näitas Concordia ülikooli tudeng Anita Bezrukova minu kriminoloogialoengus oma kirjapanekut vestlusest 18-aastase Eestis elava vene keelt kõneleva heroiniikasutajaga:

“Olen 18 aastat vana ja mul pole tulevikku. Mu vanemad kaotasid töö ja neil on nii palju muresid, et minu juuresolek ajab nad endast välja. Nad ei suutnud minu eest hoolitseda, kui ma väike olin, ja nüüd käin kodus nii harva kui võimalik. Mul pole haridust. Muidugi on see minu süü, aga kui ma olin seitsme-kaheksa aastane, meeldis mulle mängida, suitsetada... Õpetajatel on tegemist “heade poiste ja tüdrukutega”, ma saan neist aru. Lõppude lõpuks on nende palk liiga väike ja neil on õigus minusugused unustada. Kas arvate, et mõned minusugused oskavad eesti keelt? Ma ei oska vene keeltki vigadeta kirjutada, mis siis veel eesti keelest rääkida. Ma ei saa passi, ma ei leia kunagi tööd. Ma ei saa minna Venemaale – seal on tuhandeid töötuid. Ma ei hooli sellest, mis juhtub homme, tahan midagi, mis aitaks unustada, et mul pole millegi nimel elada ja ma pole ühiskonna jaoks küllalt hea. Ma tean, et suren, aga nii ongi parem.”

Süstivate heroiniisõltlaste psühholoogilise mõistmise vajadus nõukogudejärgses kontekstis on seda suurem, kui arvestada süstivate uimastitarvitajate keskset rolli HIV levikul paljudes endistes Nõukogude Liidu vabariikides. Balti riikidest Eestis on süstivad narkomaanid viimastel aastatel moodustanud 73% HIV-juhtudest (ametlik statistika 2000. a. detsembrist), Lätis 70% ja Leedus 54,5% (*Baltic HIV/AIDS Info Letter*, veebruar 2000). Süstivate narkomaanide keskne osa HIV levimisel on ilmne ka teistes endistes N. Liidu vabariikides – Gruusias moodustavad süstivad uimastitarvitajad 70% HIV-juhtudest (2001. aasta ametlik statistika), Ukrainas oli neid 1997. aastal 83,4% ja 1999. aastal 64,7% HIV-positiivsetest (2000. aasta ametlik statistika), Kasahstanis ja Valgevenes moodustavad nad üle 80% HIV-juhtudest (Dehne ja Kobyschcha 2000). Kui arvestada ka mitteametlikke ja piirkondlikke ülevaateid, siis tõuseb süstivate narkomaanide osakaal Venemaa HIV- viirusega nakatunute seas 50%-lt üle 80% (Dehne ja Kobyschcha 2000), Pokrovski (2001)

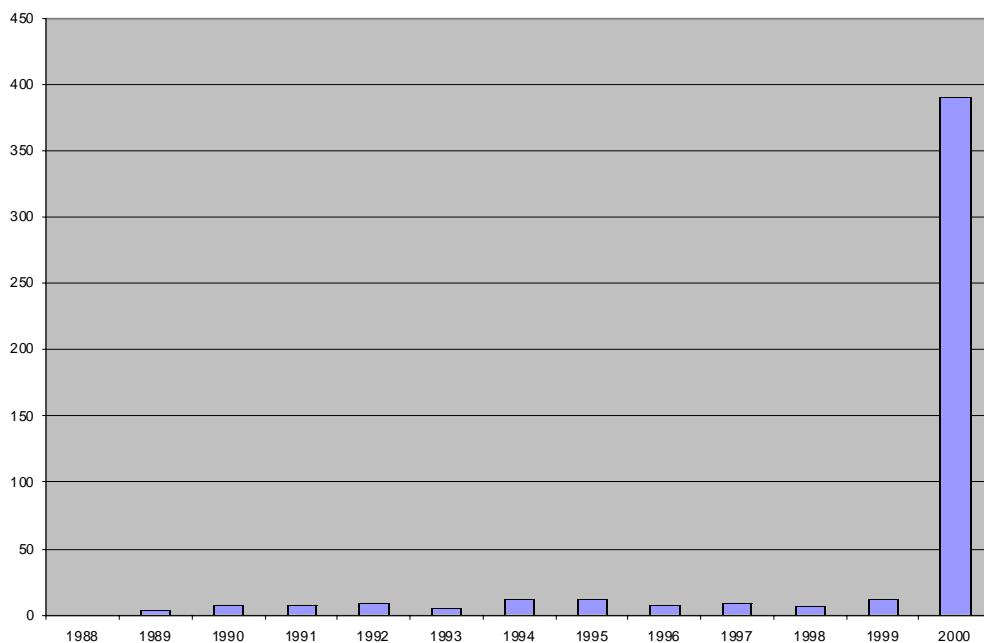
¹ Kus politsei vahistab pigem uimastite tarvitajaid kui müüjaid.

hinnangul aga on Venemaal 2001. aastal 95% uute HIV-juhtude põhjuseks saastunud süstlad, mida narkomaanid kasutavad. Samas märgivad Dehne ja Kobyshcha (2000), et Kesk- ja Kagu-Euroopas esineb uimastitarvitamisega seotud HIV-juhtumeid harva, välja arvatud Poolas (kus 1999. aasta lõpul olid 64,3% HIV-positiivsetest süstivad narkomaanid – vt ka Izdebski, 2002, lk 53) ja Jugoslaavias (1999. aasta lõpul 48,4% HIV-nakatunute süstivad narkomaanid).

Muutused Läti HIV/AIDSi olukorras on olnud drastilised – ainult neljas Lääne-Euroopa riigis on nakatunuid proportsionaalselt rohkem (*Baltic HIV/AIDS INFO Newsletter*, veebruar 2000). Kuid Eesti olukord pärast epideemia puhkemist 2000. aasta augustis on nüüdseks Lätist halvem mitte üksnes suhteliselt, vaid ka reaalselt.

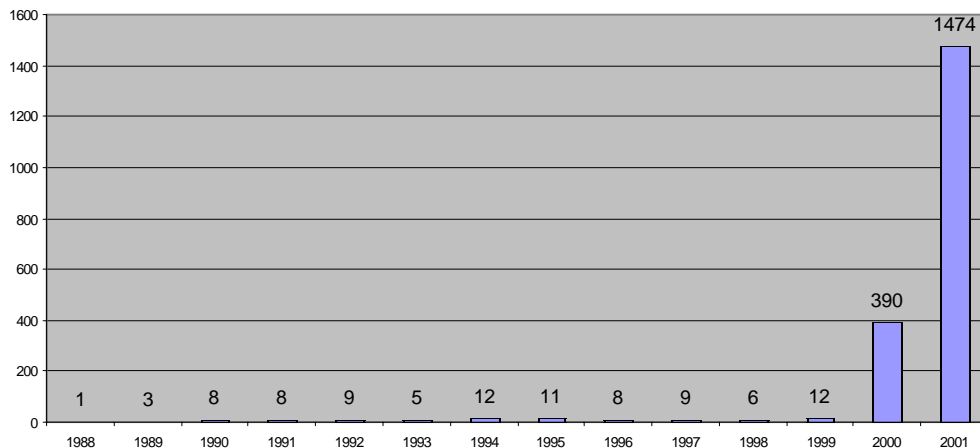
HIV-epideemia dramaatilisi mõõtmeid Eestis illustreerivad joonis 1.1 epideemia puhkemisest 2000. aastal ja joonis 1.2 epideemia edasisest levikust (Tallinna AIDS-i Ennetuskeskus, 2002).

Joonis 1.1 HI-viirusega nakatunud Eestis (1988.-2000. a.)

Joonis 1.2

HI-viirusega nakatunud Eestis (1988.-2001. a.)

Usutlused

Otsustasin Nelli Kalikova abiga korraldada 1999.-2000. aastal intensiivsemaid, standardseid vabas vormis usutlusi (vt. ka Barker jt, 1994) herooinisõltlaste ja üliõpilaste vahel, et püüda mõista, kuidas uimastisõltlased elu erinevaid aspekte kogevad. Polnud sugugi kindel, et Tallinna Kopli metadooniravi keskuses käivad sõltlased usutlustega nõus-tuvad. Kuna nad ametivõime umbusaldavad, oli väga tähtis selgitada, et usutlused ei lähe politsei kätte (vt ka Downes ja Murray, 2002) ning vestlustes mainitud andmeid, mis võimaldaksid isiku kindlakstegemist, ei avaldada. Läti, eesti, leedu ja vene keelt kõnelevad Eesti Concordia ülikooli tudengitest usutlejad kinnitasid usutletavaile, et ei taha neile hinnangut anda, vaid ainult püüavad neid mõista, ning et nad võivad vabalt vastuseid võlgu jääda või ka üldse vestlusest keelduda. Mõned uimastisõltlased ei tahtnud, et vestlust salvestataks. Sel juhul kirjutas üks usutleja jutu sõna-sõnalalt üles, kusjuures eelnevalt selgitati seda ka usutletavale, et ta ei ehmuks või end ohustatuna ei tunneks. Sageli lahtus herooinikute esialgne tõrksus usutluse-eelses vabas jutuajamises. Mõnikord aitas ühine sigarett sotsiaalseid tõkkeid ületada ja jutuotsa lahti teha. Asjaolu, et usutlejad olid sõltlastega enam-vähem ühevanused ega lähenenud neile hierarhiliselt, välise autoriteedi positsioonilt, aitas kahtlemata samuti usutletavate pingeid leevendada ning avada nende maailma usutletava ja usutleja eeldatava sideme pinnalt. Mõned tudengid täheldasid, et usutluse ajal ei mällanud nende vestluskaaslane istuda, vaid jäi püsti ja kõndis rääkides edasi-tagasi. Alati polnud võimalik kõiki kavatsatud küsimusi esitada, sest palju sõltus küsitletava keskendumisvõimest. Samas näitas suure osa uimastisõltlaste rääkimisvalmidus pärast esmase umbusu ületamist, et nad tegelikult vajasid ärakuulamist.

Paljudes kultuurides võivad ühiskonnaklasside jäigad jaotused üliõpilase ja herooiniku vahele suure tõkke tekitada, nii et usutleja ja usutletava vahel valitseks juba eelnev subkultuurne vaenulikkus, mis teeks avatud suhtlemise peaaegu võimatuks. Näiteks herooinisõltlaste kogemuse uurimisel Iirimaal (Delaney-Reid, 1988) ja

USA-s (Gould jt, 1974, Hanson jt, 1985) ei olnud usutlejaks tudengitest vabatahtlikud, vaid endised narkomaanid. Kuid Eestis ja arvatavasti mitmeid teisigi Ida- ja Kesk-Euroopa

riike iseloomustab see, et klassivahed pole ühiskonnas veel nii kinnistunud. Hoolimata äärmisest varanduslikest erinevustest ei tarvitse kultuuriline vahemaa rikaste ja vaeste vahel veel eriti suur olla. Niisiis see, kas tudengist usutleja oli lätlane, eestlane, leedulane või vene keelt kõnelev Balti riikide elanik, ei mõjutanud suhtluse avatust kuigivõrd. Kahekümne seitsmest usutlusest 24, nende seas ka 16 metadooniravi keskuses peetud vestlust, toimusid vene keeles 1999.-2000. aastal, veidi enne HIV-epideemia algust, ning usutlejad tõlkisid need. Kuueteistkümne metadooniravi keskuses peetud vestluse kohta tuli 17 uimastisõltlast, kes jutuajamisest keeldusid. Üliõpilaste ja heroiinikute võrdlemisi väetatu suhtlus annab tudengitele võimaluse osaleda ka teabekogumisel ja narkomaania esmastest ennetusprogrammides Ida- ning Kesk-Euroopas. Võib arvata, et ennetusprogrammides osalevate tudengite arvamusel on neis maades uimastisõltuvuse ohus olijaile ka suurem mõju kui kultuurides, kus ühiskonnaklasside vahed on jäigemad.

Uurimused Iirimaal (Stimson, 1973) ja USA-s (Gould jt, 1974) on esile tõstnud heroiinisõltlaste vägagi erinevaid elustiile ning isikuomadusi. Üks Ühendriikides tehtud uuring (Hanson jt, 1985) märgivad, et peale ravil viibivate heroiinikute tuleks uurida ka neid, kes ravi ei saa. Kui usutlused metadooniravi keskuses olid osutunud võimalikuks, saadi usutletavate rühma hõlmata ka mõned ravil mitteviibivad narkomaanid. Kolm neist olid eestlased, kaks pooleldi eestlased, pooleldi venelased ning üks Eestis elav leedulane, kõik ülejäänud pärinesid Eesti venekeelsest vähemusest. Kõik usutletavad olid aga mehed.

Intervjuudes rakendati fenomenoloogilist lähenemist, mis rõhutab üksikisiku kogemust. Tähtsaim on siin see, kuidas heroiinisõltlane oma maailmakogemust mõtestab – kuidas ta end mõistab ja ümbritsevale maailmale tähendust annab. See järgib R.D. Laing'i (1959) traditsiooni, kes rõhutas skisofreeniat põdevate inimeste mõistmisel eksistentsiaal-fenomenoloogilist lähenemist, kus nende maailmakogemusele keskendudes ravitakse neid kui inimesi, mitte kui kitsalt abstraktseid kategooriaid. Laing kritiseeris kalduvust pidada patsiente pelgalt “märkide ja sümptomite kogumiks” ja kaotada silmist nende inimlikkus.

Teiste lähenemiste seas, mida võidakse lugeda fenomenoloogiliseks, kuivõrd nad keskenduvad heroiinikute tegelikkusele ja sotsiaalsele maailmale, on uurimus Hanson jt (1985), kus tegeldi tänavanarkomaanide kogemusega Chicagos, New Yorgis, Washingtonis ja Philadelphias. Kuid meie 27 usutluse esitatud küsimused uurivad indiviidide emotsioone ja ühiskonnasuhteid sügavamalt² ja arvestavad ka nende hoiakuid ühiskondliku maailma ja poliitilise konteksti suhtes, kus nad asuvad.

Delaney-Reidi (1988) fenomenoloogiline uurimus Iirimaal heroiinisõltlastest puudutas peamiselt narkomaanide uimastikogemust. Meie usutlused keskendusid rohkem nende suhtumisele uimastitarbimisse kui erinevatest uimastitest saadud kogemustele.

Gould jt (1974) püüdsid “kirjeldada nähtust iseeneses”. Nad keskendusid “tegevuse perspektiividele” – kirjeldustele tegevusest, kus kirjeldus pidi muutma tegevuse tähenduslikuks heroiinikutele endile või teistele sarnases olukorras viibijatele. See fenomenoloogiline *tegevusekesksus* erineb meie lähenemisest. Meie usutlused ei uurinud otseselt suhtlemist sõltlaste ja näiteks nende pereliikmete või teiste sõltlaste vahel. Seega puudub meie intervjuudes sõltumatu kinnitus narkomaanide kirjeldustele oma inimsuhetest ja vahekordadest erinevate institutsioonide, näiteks kooliga. Kuid hoolimata enesekirjelduse meetodite piirangutest (enesekirjelduse heade ja halbade külgede kohta vt nt Barker jt, 1994, lk 86-7) on uimastisõltlaste kirjeldustel oma kogemustest ning tõlgendustel, mida nad oma inimsuhetele annavad, ikkagi iseseisev väärtus, sest nende mineviku- ja tulevikukonstruksioonid mõjutavad nende praegust

² Näiteks Hansoni 1985. aasta uurimuses ei vaadeldud uuritavate suhteid vanematega ja nende mõju usaldusele ning avatusele kaaslaste vastu.

ja tulevast käitumist, mõtteid ning tundeid (konstruktivistlikest perspektiividest ja kvalitaatiivsetest uuringutest vt ka Shaw, 1996). Gould jt (1974) rõhutavad, kui tähtis on selgelt eristada heroinisõltuvuse kirjeldusi ning nende hilisemat tõlgendajapoolset analüüsi. Seda arvestades esitasime usutlused analüüsist eraldi. Gouldi 1974. aasta uurimus järgib Weberi meetodit, mis toonitab kirjelduse hinnangulist neutraalsust. Sellega võib nõustuda sedavõrd, et hoida usutluste esitamisel arvamused faktidest lahus, kuid samas tuleb mõnda igasuguse, ka intervjuu kujul toimuva vaatluse paratamatut seost teooriaga. Seda teooriaküllasust, mis samavõrd esineb ka vaatlust organiseerivates küsimustes, tunnistatakse teadus- ja psühholoogiafilosoofias laialdaselt (nt Kuhn, 1970, Lakatos, 1970, Feyerabend, 1988, Gergen, 1982, Eiser, 1994). Niisiis peituvad hinnangulise neutraalsuse piirid juba vaatluses endas.

Üks ilmne väärtusküllane perspektiiv vaba vormiga usutlusküsimustes on see, et küsimused keskenduvad heroinisõltlasi puudutavatele inimlikele aspektidele. Neid koheldakse kui inimolendeid, kes on heroiniikud, mitte kui heroinisõltlasi, kes juhtumisi on inimesed (vt. ka Hanson jt, 1985). Paljud neile esitatud küsimused on olulised kõigi inimolendite elus. Usutleja ja usutletava mittehierarhiline suhe ning küsitajale antud juhtnöörid, et nende ülesanne ei ole usutluse ajal usutletava vastustele moraalselt hinnangut anda, kajastab Rogersi (1951, 1974) humanistlikke terapeutilisi lähenemisviise usutlemisel. Humanistliku lähenemise tähtsus Balti riikide kontekstis ilmneb Läänemere Tegevusplaani (*Baltic Sea Initiative Action Plan*, mille Eesti, Läti ja Leedu valitsused ametlikult kinnitasid 2000. aasta mais Riias) programmis ulatusliku HIV-epideemia vältimiseks regioonis:

“Süstivate narkomaanide häbimärgistamine ja ühiskonna äärealadele tõrjumine pärsib tõsiselt HIV-ennetustöö avalikku toetust ja sellele tuleb vastu astuda.”

Samas on märgitud, et süstivate uimastitarvitajate ühiskondlik marginaliseerimine ei ole ainult ega isegi peamiselt avaliku toetuse küsimus, vaid tuleneb valitsuse ja poliitikute ükskõiksusest, mis ilmneb nende võimetuses piisavalt kiiresti reageerida, et vältida probleemi Eestis (Kalikova, 2002) ning Riia linnavalitsuse mõistmatust suhtumises probleemi Lätis (Upmerce, 2001, Läti AIDSi Ennetuskeskuse asedirektor, *Baltic Times*, 12.-18. juuli 2001). Nelli Kalikova sedastab, et valitsuse inertsus süstivate narkomaanide ja HI-viiruse probleemi suhtes on olnud Eestis suurem kui Leedus ja Lätis, et võimude venitamise tõttu “oleme kaotanud viis aastat sellest tööst” ning poliitikutele tuleb selgitada, et “iga kaotatud päevaga kaotame lahingu... iga päevaga on aina raskem ja raskem (epideemiat) peatada” (Kalikova, 2002, Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse direktor, isiklik kontakt).

Usutluste tõlgendus

Maremmani (1999, lk 2) tõdeb, et 1970.-1980. aastatel kogesid heroinisõltlased paljudes Euroopa riikides “tõsist” häbimärgistamist. Narkomaanidega peetud vestluste tõlgendamisel tuleb loobuda eeldusest, et heroiniik on kurjategija. Uimastitarvitajate kurjategijaks pidamine on raskendanud süstalde vahetamist ja heroinisõltlaste asendusravi, millele Läänemere Tegevusplaani HI-viiruse leviku takistamisel kesket tähtsust omistab. Üks hälbekäitumise kriminoloogilise uurimise viise (nt Sutherland 1939, Cohen 1955, Merton 1957) keskendub sellele, mis eeldatavalt hälbivat käitumist põhjustab, st millised indiviidi mõjutavad või indiviidi seesmised tegurid tõukavad ta uimasteid tarbima. Kuid sotsi-

aalkonstruktivistlik lähenemisviis rõhutab teisi asju, näiteks seda, kuidas ühiskondlik reaalsus konstrueerib ja tõlgendab teatavaid olukordi kui sobimatuid kunstliku ning pahatihti meelevaldselt määratletud normaalsusega (nt Becker, 1963, Cicourel, 1967, Berger ja Luckmann, 1967, Lemert, 1967). Sellist lähenemist rõhutasid eriti Laingi hilisemad psühholoogia-alased tööd (nt Laing, 1967). Uuem psühholoogiline lähenemine aga keskendub riski- ja kaitseteguritele, nagu näiteks sotsiaalne toetus, et aidata ennetusprogramme koostada ja ravi suunata (Rutter, 1985, Zimmermann ja Maton, 1992, Cohen ja Wills, 1985, Wills ja Shiffman, 1985, Fitzmahon, 2000). Sellel riski- ja kaitseteguritega seotud lähenemisel on rohkem ühist esimese (etioloogilise) kui sotsiaalkonstruktivistliku traditsiooniga. Kuid see, kuidas üksikisiku sotsiaalse reaalsuse konstruksioon riski- või kaitsefaktoriks kujuneb, loob vähemalt potentsiaali lähenemiseks teisele traditsioonile, kuivõrd üksikisiku reaalsuskonstruksioon loogiliselt suunab uurima ka ühiskonna reaalsuskonstruksiooni. Kaitse- ja ohutegurite perspektiivi eeliseks lihtsa põhjuslikkusperspektiiviga võrreldes võiks olla suurem lahendusekesksus.

Usutluste tõlgendamisel tuleb vähemalt teatava määrani rakendada kõiki kolme perspektiivi. Indiviidi tasemel (3. osa) keskendub esimene traditsioon tavaliselt sellele, mis herooinikut muudest inimestest *eristab*. Vähem tavatsetakse tähele panna neid uimastisõltlaste omadusi, mis teiste inimestega *sarnanevad*. Need sarnasused võivad aga aidata leida kaitsetegureid, millest on kasu ravi- ning ennetusviiside kujundamisel. See sarnasuskesksus kajastab Coweni (1994) soovitatud lähenemist, kus ei keskenduta niivõrd riskisiku või –rühma puudustele, vaid arvestatakse nende kõiki oskusi ja huvisid kui võimaliku muutumise teid. Sotsiaalse konteksti tasandit (4.-5.osa) ei tohiks mõista üksikisiku tasandist järgalt lahusolevana. Kõik kolm traditsiooni tunnistavad kindlalt nende dünaamilisi vastastikuseid suhteid. Individuaalse ja sotsiaalse seletuskonteksti tasandite vastastikusel mõjul on keskne tähtsus (vt. ka Bronfenbrenner, 1979). Usutluste tõlgendamise taustaks on ka empiirilised uurimused uimastitarvitamisest Ida- ja Lääne-Euroopas.

Rahvus: venekeelsed elanikud Balti riikides

Peamine ühiskonnakontekstuaalne tegur, millega on seotud nii usutlustes puudutatud teemad kui herooinitarvitamise ja HIV analüüs Eestis ja Lätis, on ettepanekud reformida mõlema riigi haridussüsteemi kui eestlaste/lätlaste ning kohalike venekeelsete vähemuste integreerimise vahendit. Vene keele kõnelejad või nende vanemad või vanavanemad tulid Eestisse ja Lätisse enamasti nõukogude võimu ajal, Moskva organiseeritud immigratsioonilainega. Viimase poole sajandi jooksul kasvas vähemuste osakaal üle nelja korra – Eesti alal selle praegustes piirides 1934. aasta 8,2%-lt 1989. aastaks 38,47%-ni. Teise maailmasõja järgsetel aastatel kahekordistus Lätis vähemuste osakaal (Poleshchuk, 2001a). Iseseisvuse taaskestamise ajal 1991. aastal oli nii Eestis kui Lätis suur osa elanikkonnast rahvuselt mitte-eestlased ja mittelätlased (st. valdavalt venekeelsed elanikud) (Zaagman, 1999). Eesti Riikliku Statistikaameti andmeil oli see hulk 2000. aasta 1. jaanuariks pisut kahanenud ja moodustas 34,73% kogu elanikkonnast³ (Poleshchuk, 2001a, lk 11). Suurima rahvusrühma mitte-eestlaste seas moodustavad venelased (28,07 %

³ Eestis elas 2000. aasta algul 1 439 197 inimest (Poleshchuk, 2001a, lk 11).

kogu elanikkonnast), neile järgnevad ukrainlased (2,53%). Ülejäänud etnilised rühmad moodustavad umbes 4% elanikkonnast. Lätis oli 1993. aastal ligi pool elanikest mittelätlased (Zaagman, 1999), Kodakondsus- ja Migratsiooninõukogu andmeil oli 1. jaanuaril 2001. aastal mittelätlasi 42,1% elanikkonnast⁴ (Poleshchuk, 2001a, lk 12). Juhtiv etniline vähemusrühm Lätis on venelased (29,4% kogu elanikkonnast), järgnevad valgevenelased (4%), ukrainlased (2,7%), poolakad (2,5%) ja leedulased (1,4%). Ametlike allikate järgi on Eestis vähemalt 175 000 kodakondsuseta isikut, Lätis ligikaudu 551 000 (Poleshchuk, 2001a, lk 14). Teiste sõnadega, ligi 15% Eesti ja 20% Läti elanikest on kodakondsuseta (Poleshchuk, 2001a). Kuuekümmel protsendil mitte-eestlastest (st. peamiselt vene keele kõnelejal) puudub Eesti kodakondsus (Poleshchuk, 2000), Läti 551 000 kodakondsuseta isikut moodustavad umbes 55% kogu mitteläti elanikkonnast. Erinevalt Eestist on teiste riikide kodanike arv Lätis väga väike (Poleshchuk, 2002, isiklikest vestlustest).

Thiele (1999) märgib, et kuigi õigus kodakondsusele või kaitsele kodakondsusetuse eest on kirjas juba Üldises Inimõiguste Deklaratsioonis (1948),⁵ ei pane rahvusvaheline õigus Eestile ega Lätile seaduslikku kohustust oma pinnal sündinud isikule kodakondsust anda, isegi kui ka tema vanemad Nõukogude anneksiooni ajal sealsamas sündisid:

“Kodakondsuseta isiku õiguse kodakondsusele saab sellest üldisest printsiibist tuletada, kuid riik, kus isik elab, ei ole kohustatud talle tingimusteta kodakondsust andma.” (Thiele, 1999, lk 8⁶).

Leedu demograafiline situatsioon on Eesti ja Läti omast üpris erinev. Kui Leedu iseisvus taastati, ei ületanud mitteleedu komponent rahvastikust 20% ning koosnes peamiselt poolakatest (9%) ja venelastest (8%). Erinevalt Eestist ja Lätist pakkus Leedu kodakondsust kõigile oma alalistele elanikele, välja arvatud Nõukogude sõjaväelased ja julgeolekutöötajad ning nende perekonnad.

Termin “vene keele kõneleja” varjab tõsiasja, et see rühm ei ole ühtset etnilist päritolu, vaid sisaldab peale venelaste ka ukrainlasi, valgevenelasi ja juute. Järve ja Wellmann (1999) möönavad, et mõistet “venekeelne, vene keele kõneleja” on

“poliitilistel alustel sageli kritiseeritud erinevate etniliste rühmade mitmesuguste vajaduste maskeerimise ning etniliste venelaste hegemoniseerimise eest vähe-
musküsimustega tegelemisel” (lk.5).

Sellest hoolimata kasutavad nad seda terminit, märkides, et see on “tavaline nii praeguses mitteakadeemilises kui ka akadeemilises diskursuses” (Järve ja Wellmann 1999, lk 5). Mõistes “venekeelne” peitub veel üks lihtsus – see varjab erinevusi (Eesti või Läti) vene keelt kõnelevate kodanike, vene keelt kõnelevate kodakondsuseta isikute (halli passi omanike) ja Balti riikides elavate Vene kodanike vahel. Eesti valitsuse 2000. aasta aruan-
des haridusreformi kohta kasutatakse mõistet “mitte-eestlane”, kuigi mööndes, et see pole ideaalne termin. Ka Läti haridusreformidokumentides kasutatakse mõistet “mittelätlane”. Mõisted “mitte-eestlane” ja “mittelätlane” on teataval määral õiguslik fiktsioon, sest *paljud niinimetatud mitte-eestlased ja mittelätlased, keda riiklikes dokumentides mainitakse, on tegelikult Eesti või Läti kodanikud* (venekeelse taustaga). Õiguslikust või kodakondsuslikust seisukohast on nad tegelikult eestlased ja lätlased, kuigi etniliselt nad

4 Läti koguelanikkond on 2 360 434 inimest (Poleshchuk, 2001a).

5 Artikkel 15.1 tütleb: “Igaühel on õigus kodakondsusele”.

6 Vaata ka: ÜRO peasekretäri aruanne “Situation of Human Rights in Estonia and Latvia”, UN Doc. A/48/511, p.7, para. 29.

seda pole. Võib väita, et mõisted “mitte-eesti” ja “mitteläti”, mida on kasutatud varasemates integratsiooni puudutavates riiklikes dokumentides (ja mujal), on diskrimineerivad, sest eelistavad ühiskondlikus ja ametlikus diskursuses etnilist rahvast õiguslikule/kodakondsuslikule rahvusele⁷.

Siin raamatus kasutatakse läbivalt terminit “venekeelne, vene keele kõneleja”, hoolimata selles sisalduvast lihtsustusest. Samas tuleb möönda, et mõistel “vähemus” puudub rahvusvahelises seaduses üldkehtiv definitsioon (Thiele 1999, lk 1). Vähemuse juriidilist defineerimist raskendavad mitmed küsimused, näiteks, kas vähemuse kuuluvad ainult antud riigi kodanikud (vt nt Thiele, 1999, Asmal, 1987)⁸. Käesolevas raamatus mõeldakse Eesti ja Läti venekeelsest vähemusest rääkides nii kodanikke kui mittekodanikke (vt ka Van der Stoep, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) kõrgem volinik, rmt-s Zaagman, 1999, lk 14).

Siinkohal on tähtis selgitada mõningaid Balti riikide herooiniprobleemi väga tähtsaid aspekte, mis sellest raamatust välja jäävad. Siin ei uurita käimasolevaid narkomaania ennetamise programme koolides, kohalikes kogukondades ja meedias. Selle väljajättega ei taheta osutada nende tähtsusetusele, vaid vastupidi, ülimalle tähtsusele, mis väärrib omaette raamatut. Teised mainimata jäävad herooiniprobleemi aspektid on: a) uimastite kättesaadavust määravad tegurid Balti riikides ja nende vahel, b) kriminaalõiguspoliitika mõju herooiniprobleemile ja c) sõltuvusprobleemiga isikutele pakutavate optimaalsete ravi ja nõustamise tüüpide hindamine.

7 Isegi mõni uuem Eesti uurimistöö räägib “vene lastest Eesti koolides” (Kalmus ja Pavelson 2002, lk 229), hoolimata asjaolust, et enamus neist lastest on Eesti kodanikud.

8 Thiele järgi (1999) pärineb nii teoorias kui praktikas kõige laiem konsensus saavutanud vähemusedefinitsioon Capotortilt (1991), koostatud ÜRO vähemuste diskrimineerimise tõkestamise ja kaitse alamkomisjoni 1997. aastal esitatud palve peale, mille eesmärgiks oli raporteerida rahvusvahelise arutelu seisust artikli 27 üle 1966. aasta 16. detsembril sõlmitud Rahvusvahelises Kodaniku- ja Poliitiliste Õiguste Paktis, mis on siiani ainus ülemaailmselt siduv rahvusvahelise seaduse instrument vähemuste asjus. Capotorti defineeris vähemust nii: “rühm, mis on riigi ülejäänud elanikkonna suhtes arvulises vähemuses, mittedominantsel positsioonil, mille liikmed on selle riigi kodanikud, kuid kelle rahvuslikud, usulised või keelelised omadused erinevad ülejäänud elanikkonnast ja kellele on omane, kuigi võib-olla sõnastamatult, oma kultuuri, tavade, usu või keele säilitamisele suunatud solidaarsus” (Capotorti, 1991, lk 96).

2. OSA

USUTLUSED HEROIINISÕLTLASTEGA

1. USUTLUS: Deniss¹ (venekeelne, käib metadoonikeskuses)

Kas oled uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Ei, Tallinnas on ainult kaks riiklikult toetatud asutust, mis pakuvad “rehabilitatsiooni”, kui soovite seda nii nimetada – üks Koplis² ja veel üks teine, mis on alati ülerahvastatud ja kuhu on raske pääseda. Seega jääb ainsaks kohaks Kopli, ja seal antakse meile ikkagi ainult metadooni – heroïini aseainet.

Kuidas teised sinu tuttavad on uimastitest loobunud?

Ükski mu sõpradest pole kunagi uimastitest loobunud. Mõned on juba surnud – vaat niiviisi said nad neist lahti.

Kas sa teed “pehmete” ja “kõvade” uimastite vahel suurt vahet?

Jah, muidugi. Kui ma oleksin ainult pehmeid uimasteid kasutanud, siis ei oleks ma praegu siin.

Kuidas sulle koolis meeldis? Mida sa koolis kõigepealt muudaksid või oleksid muutnud, kui sa seda teha saaksid?

Kool oli minu jaoks õudusfilm. Langesin välja, kui olin kaheksandas klassis. Õpetajad ärritasid mind, ma ei tahtnud õppida ja ma ei tahtnud üldse koolis käia. Kui mul oleks võimu, muudaksin kõigepealt õpilaste suhtumist kooli ja õpetajate suhtumist õpilastesse. Teeksin nende suhted soojemaks kui minu koolis olid.

Kuidas sa arvad, kas keegi on sind kunagi mõistnud või mõistab praegu?

Ema – tema saab minust alati aru.

On sul keegi, keda võid usaldada ja kellele saad oma muredest rääkida? Kas arvad, et enamus inimesi usaldab üksteist?

Mul ei ole sõpru, kes mind mõistaksid ja kellega saaksin oma mõtetest vabalt rääkida.

Kas sa mõistad ennast?

Enamasti küll, aga mõnikord tundub, et keegi ei mõista mind, ka mina ise mitte.

Kas soovid või arvad, et sul on viie aasta pärast needsamad sõbrad? Kas sa usaldad oma sõpru? Kas su sõbrad mõistavad sind?

Ma ei usu, et mul viie aasta pärast samad sõbrad oleksid, sest praegu on enamus mu “sõpru” heroïinisõltlased, kellega ma lihtsalt koos heroïini panen, nii et need ei ole mu tõelised sõbrad ja muidugi ei saa nad aru, mida ma tunnen. Võib-olla nad ainult teesklevad, et saavad aru.

Kas arvad, et paljud sinu vanused inimesed on masendunud? Kas sinu vanused on õnnelikumad kui täiskasvanud?

Teiste kohta ei tea ma midagi ja ei saa rääkida, kuidas nad end tunnevad. Olen juba täiskasvanu ja ei tunne end õnnelikumana kui varem.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Võib-olla et nad varem tegid mind õnnelikumaks, aga nüüd nad ainult võtavad ära valu, mis tekib ilma nendeta olemisest, ja moonutavad mu elu.

¹ Isikute saladusehoidmiseks on kõik nimed muudetud.

² Kopli metadoonikeskus Erika tänaval ei saa tegelikult valitsuselt toetust.

Mida tähendab armastus? Kas arvad, et tõeline armastus on olemas?

Ma arvan, et armastus on olemas, kuid ta ei ole nii ilus nagu muinasjuttudes, mida ema mulle luges, kui ma väike poiss olin.

Mida sa tahaksid maailmas muuta?

Oma elu. Ma tahan kõik ümber pöörata ja alustada otsast peale, lapsepõlvest peale.

Mida sa tahaksid muuta inimestes enda ümber?

Tahaksin, et inimesed oleksid lahkemad, ja tahaksin uimastid maailmast ära kaotada.

Kas maailm on põhiliselt kena koht?

Ei. Maailm on must-valge, mingeid värve tas pole.

Miks on sinu arvates enamused heroïnisisõltlasi vene keelt kõnelevad inimesed?

Statistikat ma ei tunne, aga see on tõsi, venekeelsed on peamiselt heroïnisisõltlased. Eestlastele meeldib rohkem ecstasy ja speed. Need sobivad paremini pidudeks. Heroïn on igapäevaseks tarvitamiseks, sa ei lähe kuhugi, vaid lihtsalt tarbid heroïni. Ecstasy võib võtta üks kord nädalas, üks kord kuus. Heroïni võetakse iga päev. Muidugi on ka inimesi, kes võtavad iga päev speedi.

On sul mingeid tuleviku-unistusi?

Tahan lõpetada heroïnitavitamise ja alustada oma elu otsast peale.

Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Kõigepealt vajan töökohta, sest kui tahad uimastitest loobuda, peab sul olema mingi tegevus, ei saa lihtsalt niisama kodus istuda, peab mingit tööd tegema. Kui pole midagi teha, siis hakkad uimasteid tarvitama.

Kas tahaksid, et sul oleks kunagi oma perekond?

Tulevikus arvatavasti küll, aga mitte praegu.

Millisena sa oma lapsi kujutled? Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su lapsed tarvivad narkootikume?

Ma ei saa lapsi veel vähemalt viis aastat, sest pean oma organismi puhastama. Ma ei taha saada haigeid lapsi. Kui ma kuuleksin, et nad tarvitavad uimasteid, siis esiteks püüaksin neid aidata. Näitaksin neile varasest lapsepõlvest peale, kui halb on heroïn. Ma mitte lihtsalt ei ütleks, et heroïn on halb asi, nagu minu vanemad mulle ütlesid, vaid ma näitaksin neile, mis see päris elus on – mis see tähendab, mis juhtub, kui seda tarvitada. Nad peavad ise otsustama, kas nad tahavad uimasteid tarvitada või mitte, kuid ma seletan neile põhjalikult, mis need on.

Oleksid sa valmis tulevikus noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Koolidesse ma ei läheks. Esiteks ei taha ma suure auditoriumi ees rääkida. Teiseks ei ole ma selleks hästi ette valmistatud.

Kas Eesti meeldib sulle?

Jah, meeldib. Ma sündisin siin, ma pole kunagi kusagil mujal elanud ja eelistaksin Eestit teistele maadele (näiteks Venemaale). Mulle meeldib Tallinn, mulle meeldivad Tallinna inimesed, see on parem linn kui Venemaa linnad.

Millised on sinu parimad ja halvimald isikuomadused?

Ma ei saa ennast õiglaselt hinnata, seda võivad teha teised inimesed, kes mind tunnevad.

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, milliseid muudatusi sa Eestis teeksid, et inimesi õnnelikumaks muuta?

Kui ma oleksin Eesti valitsusjuht, leiaksin rohkem ressursse uimastite vastu võitlemiseks. Annaksin rohkem raha haiglatele, kus heroïnisisõltlasi ravitakse. Annaksin narkosisõltlastele rohkem võimalusi terveks saada, sest Eesti valitsuselt ei saa nad peaaegu midagi. Peale Erika tänava ja veel ühe koha ei ole uimastisisõltlastele mingeid keskusi. Kui paned ennast metaadoni saamiseks kirja, pead kuus kuud ootama, enne kui sa seda saad. Teises kohas on jär-

jekord veelgi pikem. Nii et ravi saada on peaaegu võimatu. Paljud inimesed arvavad, et uimastisõltuvus ei ole haigus, nende arvates ei peaks need inimesed üldse elama.

Mis värvid sulle meeldivad? Ja miks?

Must. See seostub mul peavaludega.

Millised asjad sind ärritavad?

Alkoholism, uimastisõltuvus, sõbrad, kellega koos ma heroini panen. Nad ainult nimetavad ennast sõpradeks, nad ei ole tõelised sõbrad. Tõelised sõbrad peavad oma sõpru aitama, minu sõbrad saavad mind aidata ainult sellega, et toovad mulle heroini, kui mul on halb olla.

Kas igapäevaelu rutiinsus ärritab sind?

Jah, muidugi. Ja ma ei saa midagi parata, et vajan rohkem raha, näiteks et kinno minna või midagi muud teha. Muidugi, kui on palju raha, võid teha kõike, mida soovid. Aga isegi kui on palju raha, muutub ikkagi iga inimese elu rutiinseks.

Kas sa usud Jumalat?

Jah, sügaval mu hingepõhjas on midagi, aga ma ei käi igal laupäeval või pühapäeval kirikus. Igal inimesel on oma jumal südames, kuigi võib-olla igauks sellest ei räägi.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Lapsepõlves tegi sport mind õnnelikuks, nüüd ... heroini. Armastus...? Jah...ilmselt on armastus omamoodi õnn.

Mis sind kõige rohkem kurvaks teeb?

Et võimatu on välja pääseda. Pääseda kõigest, mis mu ümber on. Ma ei lõpeta kunagi heroini tarvitamist. Ainult üksikud inimesed on heroini maha jätnud. Uimastisõltlase peas on alati väike mõte sellest heolust, mida uimastite abiga võib saavutada, ja seda on võimatu unustada. Seda mõtet ei viska kunagi peast välja. Isegi pärast mitut kuiva aastat võib silmad sulgeda ja süstalt meenutada. Seda nimetatakse süstlamaaniaks.

2. USUTLUS: Boriss (26-aastane, venekeelne, käib metadoonikeskuses)

Kas sa oled uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Ei, ma ei ole Tallinna narkomaanide raviks mõeldud asutustega rahul.

Rehabilitatsioonikeskusi on nii vähe ja narkomaane nii palju.

Mis pani sind uimasteid tarvitama?

Minu esimene uimastikogemus oli liiminoosutamine keskkooli kirjandustunni ajal. Siis pakkusid sõbrad mulle marihuaanat, ja nii ikka edasi.

Miks sinu arvates inimesed üldiselt narkootikumide tarvitavad? Kas murdeiga on kriisiaeg?

Inimesed kasutavad uimasteid, et tegelikkuse eest pääseda. Jah, murdeiga on kriisiaeg, sest paljud teismelised mõtlevad, et täiskasvanud/nende vanemad ei mõista neid.

Mis sa arvad, mis paneks inimesi uimastitest loobuma?

Miski ei saa sundida inimesi uimastitest loobuma, isegi arstid ega politsei.

Kuidas teised sinu tuttavad narkootikumid maha jätsid?

Üks mu sõber jättis heroini maha, aga ta sõitis maalt välja ja ma pole temast enam midagi kuulnud.

Kas sa teed vahet "pehmete" ja "kõvade" uimastite vahel?

Jah, aga mulle tundub, et kui keegi alustab süütust marihuaanast, võib ta kergesti lõpetada kõvade narkootikumidega.

Kuidas sulle koolis meeldis?

Koolis oli mul huvitav, aga ikkagi ei meeldinud mulle seal käia. Võib-olla oli see klassi- ja koolikaaslaste pärast – kõik ütlesid, et nad teeksid pigem midagi muud kui et käiksid koolis.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind või on kunagi mõistnud?

Jah, paljud inimesed mõistavad mind, aga keegi ei saa aidata.

On sul keegi, keda võid usaldada ja kellele saad oma muredest rääkida? Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

Ma arvan, et mul on mõned inimesed, keda võin usaldada ja kellega saan rääkida. Muidu oleks pinges suurem, kui ei oleks kellegagi rääkida.

Mis sa arvad, kas viie aasta pärast on sul needsamad sõbrad, kes praegu? Usaldad sa oma sõpru või klassikaaslast? Kas su sõbrad mõistavad sind?

Mul ei ole praegu sõpru, kuid ma loodan neid tulevikus leida, sõpru, kes mind mõistaksid, kes aitaksid, kui mu elus raskusi tuleb.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses? Kas sinu vanused on õnnelikumad või vähem õnnelikud kui täiskasvanud?

Ei, ma ei usu, et paljud 26-aastased inimesed masenduses oleksid. Pean ennast vähemuseks. Arvan, et üle 20 aasta vanused inimesed on mõistuspärasemad ja teiste poolt vähem mõjutatavad.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Muidugi mitte. Arvad sa, et on hea iga päev siia tulla, et uut annust “ravimit” saada?

Mida sa teed, et HI-viirust vältida?

Ei midagi. Ma ei tee selleks absoluutselt mitte midagi. Kui ma nakatun, siis on see mu saatus.

Mis sa arvad, kas aidi levimise oht Eestis on suur?

Ei.

Mis sa arvad, miks on heroiinikud peamiselt venekeelsed inimesed?

Kui statistika näitab, et heroiniinõitlased on enamasti venekeelsed, siis küllap see nii on, kuid ma tean ka päris palju eestlasti, kes on heroiinikud.

On sul mingeid tuleviku-unistusi?

Kõik me mõtleme mõnikord tulevikule, ka mina pole erand. Kõigepealt tahan uimastitest vabaneda ja siis üritan uut elu alustada.

Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Praegu täpselt ei tea, arvatavasti otsin mingi töökoha ja elan normaalse inimese elu.

Kas sa tahaksid kunagi endale oma perekonda?

Muidugi tahaksin, aga praegu ma sellele ei mõtle, pean kõigepealt oma probleemid lahendama, sest praegu ei oleks mul perekonnale midagi head pakkuda.

Millisena sa kujutled oma lapsi? Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad uimasteid?

Minu lapsed saavad olema maailma parimad, väga head poisid ja tüdrukud, ja nad ei tarvita narkootikume, sest nende isa seletab neile põhjalikult, mida narkootikumid tähendavad ja kuidas neid vältida.

Millised on sinu parimad ja halvimald isikuomadused?

Ma ei oska oma parimatest omadustest mõelda. Olen liiga lahke, see on ühekorraga mu parim ja halvim omadus.

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, milliseid muudatusi sa Eestis teeksid, et kõik õnnelikumad oleksid?

Esiteks muudaksin hariduspoliitikat, nii keskkoolis kui ülikoolis, et lastel oleks huvi-

tavam. Peale selle pööraksin rohkem tähelepanu narkomaanidele, et nad saaksid õigel ajal õiget ravi ja muidugi tasuta.

Kas raha mängib sinu elus mingit rolli?

Ei, ma vajan seda lihtsalt elamiseks, mitte luksuseks.

Kas oleksid valmis kunagi jälle kooli minema, et rohkem haridust saada?

Ma lõpetasin üheksa klassi keskkoolis ja tehnikumi ja ma ei usu, et ma praegu või isegi lähemas tulevikus oma haridust jätkaksin.

Millised värvid sulle meeldivad? Mispärast?

Must. Ma ei oska seletada, miks see mulle meeldib, lihtsalt meeldib ja kõik.

Millised asjad sind ärritavad?

Hmm...minu sõltuvus...vihkamine...ma ei tea.

Kas igapäevaelu rutiin ärritab sind?

Jah, see ärritab mind eriti siis, kui mul on igav ja iga päev tundub ikka mõttetum ja mõttetum.

On sul mõni eeskuju, kelle moodi sa tahaksid olla?

Praegusel hetkel mitte, aga kui ma noorem olin, oli mul palju eeskujusid.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Ma ei saa õnnelikkusest üldse aru.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi on õnnelikud?

Nagu mu arst ütleb: ainult lollid on õnnelikud.

Mis sind kõige rohkem kurvastab?

Et ma praegu siin istun ja ei ole sinu asemel.

Kas sa nutad vahel?

Mõnikord jah, mõnikord ei.

3. USUTLUS: Juri (venekeelne, 17-aastane, ei ole ravil)

Oled sa uimastisõltuvusest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Mitte päriselt, kuigi ma pole seal kunagi olnud, ma pole kunagi päriselt tundnud, et vajaksin neid või tahaksin sinna minna. Kuni pole väga suurt tahtmist maha jätta, pole mõtet sinna minna. Aga ma olen kuulnud, et mõned arstid on seal väga head, vähemalt suhtuvad nad inimestesse normaalselt. Arstid lihtsalt ei püüa sulle survet avaldada ega liiga palju õpetada, kuidas sa peaksid käituma.

Mis pani sind "pehmeid" ja "kõvu" uimasteid tarvitama?

Alustasin pehmetest. Suitsetasin koos ühe sõbraga, siis tuli amfetamiin. Siis heroiin. Algul sa lihtsalt naudid seda ja ei mõtle tagajärgedele. Seda tehakse selleks, et oma probleeme unustada, vähemalt mõned inimesed tarvitavad heroini sellepärast. Aga kui juba alustad, satud sellest sõltuvusse, ja see on nähtamatu - see on kõige hullem, et sa ei märka seda hetke, kui piiri ületad.

Kas su vanemad teavad, et sa oled narkomaan?

Jah, teavad. Nad püüdsid selle vastu midagi ette võtta. Ma isegi proovisin üht ravikuuri, mida apteegist saab, aga jätsin pooleli. Ema kontrollib iga päev mu käsivarsi, aga ma valetan talle, et need on kõik vanad jäljed. Arvatavasti on neil liiga palju tegemist, et midagi uut märgata.

Mis sa arvad, mis inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad? Kas teismeiga on kriisiaeg?

Miks?? Ma arvan, et mõnedele see lihtsalt meeldib, teised võib-olla tahavad proovida.

Algul on see vägev kogemus. Teismeiga pole mingi kriis, kogu elu on kriis.

Miks on kogu elu kriis ja mida teismelised vajavad?

Elu on kriis sellepärast, et sealt, kus ma praegu olen, pole mingit väljapääsu, või kui on, siis ma ei usu, et ma sinna pääseksin.

Mis sa arvad, mis paneks inimesed uimastitest loobuma?

Ha-haa. Võib-olla aatompomm. Tegelikult ei saa miski seda peatada.

Kuidas teised sinu tuttavad uimastitest loobusid?

Ma ei tea kedagi, kes oleks sellega hakkama saanud.

Kas “pehmete” ja “kõvade” uimastite vahel on sinu arvates suur erinevus?

Erinevus... Isegi üks filosoof ütles, ma ei mäleta ta nime, keegi Vana-Kreekast, et algul on alkohol, siis pehmed uimastid, siis kõvad. Ühelt lähed teisele. Lõpp on sõltuvus.

Sa käisid ju keskkoolis, eks? Kuidas sulle seal meeldis? Kas sa muudaksid seal midagi, kui see sinu võimuses oleks?

Kool on hea, kuigi mul on nüüd vähem aega seal käia. Pealegi olen mõelnud koolist ära tulla ja töökoha otsida. Ma arvan, et ma muudaksin üht asja – seal on juba hakatud andma teadmisi seksi kohta, kuidas ennast HI-viiruse eest kaitsta ja muud sellesarnast, aga minu meelest tuleks rääkida ka sellest, millist kahju uimastid su elule teevad, vähemalt kõvad uimastid.

Kui sa oled hädas (me kõik oleme mõnikord), on sul siis keegi, kellega sellest rääkida?

Missuguses hädas? Kas siis, kui on hädasti raha vaja? Või kui jäid poes varastamisega politseile vahele? Või kui ärkad hommikul üles ja ei tea, mida oma eluga peale hakata? Esimesed kaks küsimust ja teised sellesarnased on minu neetud probleemid. Kolmas... Ma ei tea. Ema püüdis varem minu elust rääkida, aga ma olin alati nii väsinud, et ütlesin lihtsalt, et kõik on korras, või midagi sellistaolist. Lõpuks jättis ta järele. Ma ei mäleta, et mul oleks viimasel ajal mingeid tõsisemaid küsimusi olnud, ma ei usu, et oleks.

On sul olnud mingeid imelikke kogemusi, millest sa ei julge teistele rääkida, ei pilves ega kaine olles (mingeid energiad teisest ilmast või midagi taolist)?

Ei. Mul pole kunagi midagi taolist olnud. Võib-olla alguses oli, aga ma ei mäleta enam.

Kas soovid või arvad, et viie aasta pärast on sul needsamad sõbrad? Kas su sõbrad mõistavad sind?

Ei, ümbrus muutub. Ma kavatsen üsna varsti maha jätta, see võtab ikka sagedamini minu üle võimust. Praegusel hetkel on mu sõpradeks need inimesed, kellega koos ma uimasteid tarvitan, kellega koos ma alustasin. Nad on samasugused nagu mina, me mõistame üksteist teatava tasandini, kuid ma ei mäleta, et oleksime kaugemale läinud.

Mis sa arvad, kas sinuvanused inimesed on õnnelikumad kui täiskasvanud?

Enamus on õnnelikum, ma arvan, aga tegelikult ma ei tea, pole kunagi eriti teistele mõelnud.

Kas uimastid teevad su õnnelikuks?

Ei, ei tee. Peamine, millest ma olen aru saanud, on SÕLTUVUS. Sõltuvus on sõltuvus millestki, see ei saa sind õnnelikuks teha.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Me loodame (pikk naer). Me püüame kasutada süstlaid ainult üks kord.

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Jah, arvatavasti küll. Inimeste järgi, keda ma tean... Nad jätavad endast jälje. Ja uus põlvkond, see tähendab nooremad kui meie... Nad on isegi veel rumalamad – nad on need, kellel pole mingeid piiranguid, nagu USA-s kuuekümnendatel aastatel.

Mida tähendab armastus? Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Muidugi on. Armunud olla tähendab tunda ent tõeliselt suurepäraselt ja ma ei tea... Täiesti segi sellest mõttest!

4. USUTLUS. Oleg (venekeelne, 19-aastane, ei ole ravil)

Kas sa oled uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Arstid pole seal üldse head, võib-olla nad annavad mingit rohtu, et valu ära võtta, aga see on ka kõik. Nad ei anna psühholoogilist abi, mida inimesed vajavad. Olen seal ükskord olnud, ma ei tea, miks ma sinna läksin, aga nad ei hooli meist piisavalt – kuigi seda just enamuse narkomaane vajab.

Mis pani sind “pehmeid” ja “kõvu” uimasteid kasutama?

Alustasin koos sõpradega, samamoodi, algul pehmematest, siis jõudsin herooinini. Seltskond – see oli mu põhjus ja on ka nüüd.

Kas su vanemad teavad, et sa oled uimastisõltuvuses?

Jah, teavad, aga neil polnud raha, et mind võõrutusse panna, nad lihtsalt püüdsid mulle rohkem tähelepanu pöörata. Tavaliselt lõpeb see kõik käsivarte kontrollimisega.

Mis sa arvad, miks inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad? Kas teismeiga on kriisiaeg?

Inimesed arvavad, et see aitab neil ennast unustada, aga tegelikult on asi lihtsalt proovimises – tahtmine ajendab paljusid inimesi. Teismelised ei erine ülejäänud inimestest, ainus vahe on see, et meil pole veel raha oma soovide rahuldamiseks.

Mida teismelised vajavad?

Vajadused...erinevatel inimestel on erinevad vajadused. Minul on praegu vaja raha saada, et seda kraami osta. Ma ei taha veel maha jätta. Arvan, et ma pole veel piiri ületanud.

Mis sa arvad, mis paneks inimesed uimastitest loobuma?

Ma ei tea, võib-olla teise inimese armastus või armastus teise inimese vastu; võib-olla enesealahoitung.

Kuidas sinu tuttavad on uimastitest lahti saanud?

Ma tean ühte inimest, kes lahti sai. Ta suri mõned kuud tagasi üledoosi kätte. Ma arvan, et tal vedas.

Kas sa teed “pehmete” ja “kõvade” uimastite vahel suurt vahet?

Vahe on olemas. Heroiinist lahti ei saa. See on peaaegu võimatu.

Sa ju käisid koolis, eks? Kuidas sulle seal meeldis? Kas sa muudaksid seal midagi, kui see sinu võimuses oleks?

Kool muutus iga aastaga aina tüütumaks, polnud ka eriti võimalust peale kooli midagi teha. Tulin ära aasta enne lõpetamist. Arvasin, et olen targem kui teised ja leian töökoha enne, kui teised kooli lõpetavad, aga tööd otsides leidsin heroini. Aga isegi kui ma oleksin kooli lõpetanud, oleksin ikkagi heroini leidnud.

Kui sa hädas oled (me kõik oleme mõnikord), kas sul on siis keegi, kellega rääkida?

Probleemid, mis puudutavad uimasteid, raha, süstlaid ja kõike muud, mis sellega seotud on, on minu enda asi. Teised probleemid... Mingeid muid probleeme pole, kui keskenduda ainult sellele, kust midagi saada. Pole aega muust mõelda. Vähemalt minul pole.

On sul olnud mingeid kummalisi kogemusi, millest sa kardad kellelegi rääkida (püves või kuival olles)? Nagu teise maailma energiad või midagi taolist?

Kummalised kogemused... Ei, mul ei tule midagi meelde. Kuigi ma olen kuulnud, et inimesed lähevad heroiinist täitsa segi, aga see on üledoosi pärast. Noh, “lomka”, kui sulle tundub, et keha laguneb tükkideks, sest sa pole kaua aega heroini saanud, kui seda kutsuda kummaliseks kogemuseks. See on rohkem hirmus ja valus kui kummaline, aga teile tüdrukutele oleks see kummaline.

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast oleksid sul samad sõbrad? Kas su sõbrad saavad sinust aru?

Ei, kindlasti mitte. Kui nad ongi samad, siis on võib-olla meie suhted teistsugused. Ma püüan ennast muuta ja uimastitest lahti saada. Me ei räägi sellest kuigi palju. Mõned mu sõbrad, kes ei tarvita heroini, teavad, et mina tarvitan, kuid see on minu elu, ma võin sellega teha, mida tahan – nad ei sega vahele.

Mis sa arvad, kas sinu vanused inimesed on õnnelikumad või õnnetumad kui täiskasvanud?

Ei, mitte õnnelikumad. Vanem põlvkond oli õnnelikum. Nõukogude Liidus hoolitsesid valitsus ja ühiskond nende eest. Ma arvan, et neil oli lõbusam kui meil praegu.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Varem võib-olla küll, siis, kui ma alustasin. Nüüd on jäänud ainult sõltuvus, soov tege-likust elust ja tegelikust maailmast pääseda, ei mingit huvi midagi teha. Kas see võib olla õnn?

Mida sa teed, et HI-nakkust vältida?

Ma püüan mitte süstida avalikes tualettides, ma ei kasuta süstalt teist korda, eriti pärast kedagi teist. Seks... Siinkandis käib paar tüdrukut, kellest kõik teavad, et neil on viirus. Neil läheb halvasti, nüüd, kus nad heroini tarvitavad – neil pole midagi kaotada. Aga ma ei ole kunagi nii meeleheitel, et kedagi keppida.

Mis sa arvad, kas aiasi levimise oht Eestis on suur?

Sada protsenti jah. Suureneb iga päevaga, ütleksin ma. Sa ju tead, et ma olen siin valvur, ma tunnen ka teiste baaride ja muude kohtade valvureid. Iga päev kuuleme lugusid, kuidas uued inimesed on selle viiruse saanud. See, mida telekas näidatakse, on jama – sa ei kujuta ette, kui tõeline see on, ja need inimesed jõuavad heroiniini – neil pole midagi kaotada. Nii et ühe levimine levitab teist. Enamus lugusid, mida ma kuulnud olen, on tüdrukutest, ja see hirmutab mind – nad on ju tulevased emad.

Mida tähendab armastus? Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

On küll, see aitab kõiki. Ma olin kord tõeliselt armunud (naerab meenutades). See oli võimas, siis on tunne, nagu lendaksid kõigi takistuste kohal. See lihtsalt tuleb ja sa haarad sellest kinni.

5. USUTLUS. Sergei (venekeelne, 23-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Mis pani sind algul pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Tegelikult proovivad kõik. Kõik alustavad rohtudest, siis proovivad midagi tõsisemat. Lihtsalt uudishimust. Meie, poisid, tahame elus alati kõike proovida. See on nirvaana. Aga keegi ei mõtle siis 'purunemisest'³

Kas sa räägid oma vanematega avameelselt?

Muidugi räägin. Näiteks ma rääkisin emale oma sõltuvusest, sest mul oli metadooni jaoks raha vaja. Ema andiski mulle raha. Me saame SELLEST vabalt rääkida.

Mis sa arvad, miks inimesed üldse uimasteid tarvitavad?

³ St võõrutussümptomitest.

Sest neil pole midagi teha. Kui neil on igav ja pole midagi teha.

Kas teismeiga on kriisiaeg?

Ei, see pole tõsi. Ma tean üht meest, kes hakkas uimasteid tarvitama, kui ta oli 30-aastane.

Mis paneks inimesed narkootikumidest loobuma?

Mitte miski. Võib-olla ainult see, kui narkootikumide poleks olemas. Jah, ainult siis poleks inimesed neid tarvitanud. See pole nii lihtne. Ma mõtlen, et ei ole lihtne psüühikale selgeks teha, et ta ei saa enam kunagi uut doosi. Kui narkar ei suuda ise selle vastu võidelda, siis vajab ta väljaspoolset abi. Ta ei saa enda vastu võidelda, sest ta psüühika on rikunud.

Kuidas sinu tuttavad on uimastitest lahti saanud?

Ma tean ainult mõnda sellist inimest. Nende tüdrukud ja töö aitasid narkosõltuvusest vabaneda. Aga selliseid inimesi on väga vähe...võib-olla sajast kaks.

Kas sa teed kõvade ja pehmete uimastite vahel suurt vahet?

Jah, teen küll. Ma ei vaja pehmeid uimasteid.

Mida sa mõtled pehmete all?

Minu jaoks on ecstasy, amfetamiinid, speed väga pehmed. Rohi pole üldse uimasti. Uimasti on ainult see, mida sa süstid.

Kuidas sulle koolis meeldis?

Pidin õppima kuni üheksanda klassini. Lõpetasin need üheksa aastat ilma kolmedeta. Pärast läks raskemaks, valisin vale suuna – matemaatika. Jätsin kooli pooleli. Kui oleksin jätkanud humanitaarharus, oleksin võib-olla edasi jäänud. Aga matemaatikas, tead küll, kui alguses millestki aru ei saa, siis ei saa sellest hiljem kunagi aru.

Mida sa oma koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Tegelikult see ei huvita mind. Kõik on enam-vähem OK. Ma ei taha sellest rääkida. Rumal küsimus.

Kas sa arvad, et keegi mõistab sind või on mõistnud?

Inimesed saavad minust aru. Alati. Ainult et mõned ei taha. Tead ju küll, kuidas narkaritesse suhtutakse, nad on nagu patuoinad. Aga tõtt-öelda on nad samasugused, nad on inimesed.

Tunned sa kedagi, keda võid usaldada ja kellele saad oma muredest rääkida?

Narkaritel ei ole sõpru. Narkarid ei usalda üksteist. Narkarid ei usalda ka teisi, sest nad ei austa neid.

Mis sa arvad, kas paljud inimesed usaldavad üksteist?

Ei, mitte kunagi.

Kas sa mõistad ennast?

Ei, ma kohutan ennast. Alati. Tahan teha üht asja, aga teen teist, täiesti vastupidist. Mul on omamoodi lõhestunud isiksus. Üks osa minust tahab üht asja, teine teist. Ma ei saa sinna midagi parata. Olen vapustatud.

On sul olnud narkootikumidega kummalisi kogemusi, millest sa kardad teistele rääkida, näiteks nagu teise maailma energiad?

Jah, mul on kolm korda selline kogemus olnud. Ma jään magama. Hoian kassi kaisus. Ei märka, millal uinun. Äkki ärkan üles, sest tunnen, kuidas ma õhku kerkin. Aeglaselt, aeglaselt, ja vabisen pisut voodi kohal. Ma ei suutnud sõrmegi liigutada. Esimene kord ma ei saanud aru, et see oli hallutsinatsioon. Isegi kui olin üles ärganud, arvasin ikka, et see oli päriselt. Teine kord märkasin, et ma ei maga, ei näe und, et see on reaalne. Alles siis taipasin, et see oli kõik uimastite töö.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masendunud?

Ei, kõik on OK.

Kas sinu vanused on õnnelikumad või õnnetumad kui täiskasvanud?

Ei, asi pole vanuses, vaid olukorras. Mittenarkarid on õnnelikumad. Narkarid on eksistenti tasandil. Nad on kõik võrdselt õnnetud. Ei, mitte õnnetud. Nad on aeg-ajalt rahul, kui on doosi kätte saanud. Aga õnnelikud? Ei, mitte kunagi. Võib-olla ainult siis, kui nad on terveks ravitud. Ma ei tea. Ma ei ole terveks saanud. Kolm korda olen otsustanud uimastid maha jätta, aga ikka olen samasse punkti tagasi jõudnud. Nii et ma ei tea.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Muidugi mitte. Algul andsid nad nirvaanaoleku. Aga see oli ainult paaril korral. Nad ei tee mind õnnelikuks, vaid sõltuvaks. Ja ma olen praegu sõltlane.

Mida sa teed, et HI-viirust vältida?

Kasutan oma süstalt. Ma kardan HIVi. Kuid ma pole kunagi kondoomi kasutanud ja ei kavatse seda teha ka. Ma ei seksi kunagi narkomaanidest tüdrukutega – neil võib olla HIV. Ma käin tüdrukuga kaks päeva ja kui näen, et ta ei ole narkar, siis seksin temaga. Arvatavasti sellepärast, et ma nendega liiga kiiresti voodisse lähen, kaotan ma nende vastu huvi ja ei taha neid enam. Järgmine kord, kui tüdrukuga käima hakkam, ei seksi ma temaga nii kaua kui võimalik. Ma ei taha huvi kaotada.

Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Ma ei tea. Mul oli tüdruksõber. Võib-olla ma armastasin teda. Aga ta tahtis röövlit, kellel oleks palju raha. Ma sain sellest liiga hilja aru. Tema jaoks polnud kedagi olemas, ainult raha. Isegi tema sõbrannad olid sellest šokeeritud.

Kas poiste ja tüdrukute mõtlemises, tundmises ja käitumises on palju erinevusi?

Ma arvan, et jah. Me mõtleme erinevalt. Poiss on tähtsam – tema on peremees. Ta on kõrgemal.

Mis sa arvad, miks on heroüinisõltlased peamiselt poisid?

Poisid liiguvad rohkem nendes ringkondades. Kui poiss on narkar, on ta kambas vastu võetavam. Tüdrukud jälle ei suhtle narkaritest tüdrukutega. See on vähem prestii ne. Naised on nõrgemad.

Kas sa usud Jumalasse?

See on nagu ufodega. Kuni ma pole näinud, ei usu ma seda. Kuid mul on tunne, et midagi on. Ma olen muide ristitud.

Kas sa nutad mõnikord?

Jah. Kui olen purjus. Pisarad tulevad iseenesest. Varem tulid ka siis, kui ma vanematega tülitseisin.

Nutad sa sageli?

Ma ei joo väga sageli alkoholi. Enamasti suitsetan rohtu.

On sul mõni iidol või ideaalne inimene, kelle sarnane sa tahaksid olla?

Ei. Ma armastan ennast. Olen ise enda iidol.

TEINE USUTLUS

Tahaksid sa maailma muuta? Või inimesi?

Jah, ma püüaksin lahti saada kõigist uimastitest, mis maailmas on. Võib-olla jätaksin rohu alles – lihtsalt nalja pärast. Rohtudega on huvitavam. See annaks kõigile tööd. Tööpuudust ei oleks. Aga mulle meeldiks, kui alkohol oleks olemas. Inimestega on kõik okei, kui ei ole uimasteid. Nii et ma olen tegelikult inimestega rahul.

Kas maailm on üldiselt hea koht?

Muidugi on see imeline koht elamiseks. Milline rumal küsimus.

Miks on sinu arvates nii, et heroïnisisõltlased on peamiselt venekeelsed inimesed?

Eestlased müüvad uimasteid. Ma tean. Teine põhjus on see, et neil on paremad elutingimused. Neil on raha ja tööd. Inimesed ei hakka kunagi uimasteid tarbima, kui elu on OK. Nad hakkavad seda tegema, kui elu on vastik – pole pidevat tööd, keelt ei oska, venelasi diskrimineeritakse. Kui inimesel on sinine pass, siis on tõenäolisem, et ta saab hea palga ja prestii se töökoha. Kui tööandja näeb, et sul on hall pass või mis iganes, siis mõtleb ta kaks korda järele, enne kui otsustab, kas võtab su tööle või mitte.

On sul mingeid tuleviku-unistusi?

Kindla peale. Hea töö, saagu mis saab. Mis iganes. Mul on vaja lihtsalt teada, et ma töötan, kui palju ma töö eest palka saan, pole nii oluline. Ja muidugi tüdruksõber. Hea tüdruksõber.

Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Ma ei tea. Ma ei ole sellest mõelnud.

Mis värvid sulle meeldivad? Miks?

Sinine või tumesinine. Nagu mu jakk. Ma vihkan erksaid värve – nad on liiga silmatorkavad ja ärritavad.

Kas sa loodad, et sul on kunagi oma perekond?

Muidugi. Aga esiteks on vaja töökohta. Ja alles siis tüdruksõpra, tulevikus. Ma leian kindlasti tüdruksõbra, kes mind armastab. Ta on see ainuke ja jääb igaveseks.

Mis sa arvad, millised su lapsed saavad olema?

Ma tahan saada poega. Ta lõpetab kindlasti kooli. Ta õpib niikaua kui vaja, isegi 20 aastat. Mul ei ole selle vastu midagi. Usu mind, ma koolitan oma poega. Ta ei saa kunagi selliseks nagu mina – mihakaks.

Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

Teeksin kõik, mis ma võin, et aidata neil sõltuvusest vabaneda. Maksaksin nii palju raha kui vaja, kui see aitaks. Maksaksin isegi 4 000 dollarit, kui sellest abi oleks.

Kas sulle tundub, et elu on kasutu? Sinu või teiste jaoks?

Ei, elul on mõte, aga ma pole seda ikka veel avastanud. Võib-olla hiljem saan teada. Aga tal on mingi mõte.

Kas sulle tundub, et igapäevaelu rutiin ärritab sind rohkem kui teisi inimesi? Miks?

Jah, see just ongi see, mis ajab hulluks ja sunnib uimasteid kasutama. Iga päev tõused samal ajal, varastad midagi, et heroïini jaoks raha saada, müüd, mida oled varastanud, süstid heroïini, ja jälle seesama. Jälle sama ummik. Järgmine päev on samasugune. See tapab mind kõige rohkem. Ma arvan, et see masendab mind kõige rohkem, palju rohkem kui teisi inimesi. Teistel on töö, tüdruksõbrad, neil on elus eesmärk, minul ei ole. Mul ei ole nii hästi vedanud kui teistel. Ma ei tea, miks.

Milliseid on sinu parimad ja halvimald omadused?

Halvim on uimastid. Parim on see, et ma olen väga kena ja hea välimusega, nutikas ja noor.

Millised asjad sind ärritavad?

Neid on. Aga ma ei suuda neid praegu meenutada. Kuid ma ärritun väga sageli. Tead, kui sul on rikutud psüühika, siis ärritud väga sageli ilma mingi põhjuseta.

Mida sinu arvates tuleks Eestis muuta, et inimesi õnnelikumaks teha?

Kõik peaksid olema võrdsed. Las kõik venelased saavad töökohad – eestlased on ühiskondlikult kõrgemal kui meie.

Milliseid lisavõimalusi võiks sinu arvates teismeliste jaoks olemas olla?

Ei mingeid.

Kas sa oleksid tulevikus valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Muidugi oleksin ma selleks valmis.

Mida raha sinu elus tähendab?

Seda kas on või ei ole – see ei tähenda midagi. Keda see huvitab? Mina isiklikult raha ei vaja. Aga tüdrukud tahavad seda, nende jaoks vajan ma raha. Et neid rahuldada.

Kui sul oleks olnud võimalus kooli minemata jätta, kas sa oleksid seda teinud? Kui, siis miks?

Ma läheksin küll. Kuidas siis teisiti? Ma ei oskaks ju lugeda, kirjutada, arvutada, loendada. Ma ei teeks “r” ja “l” tähe vahet.

Sa oled koolist lahkunud. Kas arvad, et võiksid kunagi tagasi minna, et veel haridust saada?

Jah. Kindlasti. Jätkaksin õppimist, aga nüüd on juba liiga hilja.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Ma ei usu, et oleksin väga erinev. Ma olen narkar, ma tean, et tavalised inimesed peavad meid erinevaks. Aga tegelikult me pole seda.

On sul vahel tahtmine midagi erakordset teha?

Jah. Midagi, mis praegu on kättesaamatu, midagi, mille eest ma maksta ei jaksa. Andke mulle raha ja ma teen midagi erakordset.

Kui sa võiksid esitada kolm soovi, millised need siis oleksid?

1. Hea tervis – normaalsed neerud ja maks. Sooviksin, et mu organism unustaks, et ma narkootikumide tarvitasin. 2. Hea tervis vanematele. Heaolu neile ja mulle.

3. Perekond, töö, tüdruksõber.

6. USUTLUS. Konstantin (venekeelne, 25-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Kas sa oled uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Tegelikult olen küll. Ma ei tea, mis ma siis teeksin, kui selliseid keskusi ei oleks. Kuid teised keskused ei ole nii head kui see siin. Eelmisel aastal käisin Lasnamäe narkokliinikus. Seal anti mulle tabletid, mille peale ma tundsin end veel hullemini kui enne. Kui ma need sain, otsustasin minna suvilasse, et nende abil uimastitest lahti saada. Mis edasi sai, oli kohutav. Need tabletid olid väga nõrgad, mii et ma peaaegu surin. Pärast seda otsustasin, et mul pole muud valikut kui metadooni proovida. Esimest korda tulin siia keskusse 6. detsembril, märkisin selle päeva isegi kalendrisse, ja õnneks tunnen end sestsaadik paremini.

Mis pani sind algul kergeid ja raskeid uimasteid tarvitama?

Algul tahtsin lihtsalt proovida, sest sõbrad muudkui soovitasid seda. Esimesel korral, kui ma heroïini proovisin, ei meeldinud see mulle üldse. Tundsin end halvasti, pea valutab ja ma ei suutnud süüa. Mõned päevad hiljem otsustasin uuesti proovida, sest esimesel korral ei saanud ma aru, mida see uimasti õieti teeb ja miks kõik seda kasutavad. Pärast seda tuli kolmas, neljas, viies kord, ja nii edasi. Nii tarvitasin uimasteid viis aastat. Ja mari-

4 Isiku saladusespidamise huvides on kuupäeva muudetud.

huaana – ma ei pea seda tõsiseks uimastiks. Heroiini kõrval pole see midagi. Kui heroiin kord sinust kinni võtab, ei jäta ta sind enam kunagi rahule.

Kas sa saad oma vanemate või võib-olla õdede-vendadega vabalt rääkida?

Vanematega? Ei iial! Ema ei tea siamaani, kui tõsine mu haigus on. Õnneks mul on mõned inimesed, kellega ma saan rääkida ja aus olla. Need on mu õde ja tüdruksõber.

Miks inimesed sinu arvates üldse narkootikumide tarvitavad?

Tavaliselt pole noortel midagi teha, nad lihtsalt saavad õues kokku ja püüavad leida uusi seiklusi ja uusi tundeid, sellepärast nad kasutavadki uimasteid. See on nii ilmne.

Mis sa arvad, mis paneks inimesi narkootikumidest loobuma?

Ma ei tunne inimesi, kes oleksid narkootikumidest loobunud. Mõned on lühikeseks ajaks maha jätnud ja siis jälle uuesti alustanud. Ja ikkagi usun ma, et tulen sellega toime.

Kas sa teed pehmete ja kõvade narkootikumide vahel suurt vahet?

Pehmed narkootikumid ei ole nii tõsised kui kõvad. Pehmete võtmise võib alati järele jätta. Võin terve aasta hašišit suitsetada ja siis ühe päevaga järele jätta, ja see ei mõjutaks mu psüühikat sugugi. Heroiin on teistsugune. See sööb su seest ära ja lahkub alles siis, kui sinust pole midagi järel.

Kuidas sulle koolis meeldis?

See oli kaua aega tagasi. Ma suudan vaevu meenutada, mis minuga sel ajal juhtus... Mulle meenub ainult see, et mul olid klassis alati kõige halvemad hinded. Ma vihkasin kooli ja tegin kogu aeg poppi. Kõik lõppes sellega, et 11. klassis visati mind välja, sest mul olid matemaatikas ja keemias kahed.

Mida sa koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Ma ei suuda ette kujutada, et mul võimu oleks. Mul ei saa kunagi olema võimu, et midagi muuta.

Kas sa arvad, et keegi mõistab sind või on kunagi mõistnud?

Ma arvan, et mu tüdruk mõistab mind. Kui ei mõista, miks ta siis kogu aeg minu eest hoolitseb? Mõnikord ma mõtlen, et ka õde mõistab mind, aga ta on minust nii erinev. Ta on liiga positiivne ja mina olen negatiivne.

Mis sa arvad, kas enamusi inimesi usaldab üksteist?

Ma ei usu, et inimesed saaksid üksteist usaldada. Minevikus võib-olla, aga mitte nüüd. Võib-olla sellepärast, et ma uimasteid tarvitan. Uimastisõitlaste maailm õpetab mitte kedagi usaldama. Kõik tahavad sulle valetada ja panna sind ennast halvasti tundma. Mul oli üks selline kogemus, kui ma rääkisin väga salajasest asjast inimesele, kes tundus väga sõbralik, ja järgmisel päeval teadsid kõik minu saladust.

Kas sa saad endast aru?

Ei. Ma ei arva, et ma teeksin õigesti. Ma lihtsalt ei suuda ennast peatada. See on tugevam kui mina. See juhib mind alati vales suunas. Ma olen lihtsalt haige inimene ja mu haigus on väga tõsine. On olnud hetki, kui ma elasin ainult heroini pärast ja heroiniile. Mind ei huvitanud, mis maailmas toimus. See oli hirmus, kuidas ma saan pärast seda ennast mõista?

On sul vahel imelikke kogemusi, millest sa ei julge teistele rääkida?

Ei. Sageli on mul heroiinist lihtsalt hallutsionatsioonid tekkinud. Need ei ole ebatavalised. Ma lendasin ja see oli ilus. Lamasin voodis, silmad kinni, ja vaatasin värvilisi filme. Algul oli mul hea meel neid näha, aga kuue kuu pärast nad kadusid. Enam nad ei ilmunud. Nüüd ma ei näe und, lihtsalt uinun ja ei näe midagi. Alati juhtub nii, algul kasutad uimasteid, et midagi erilist näha, lõpuks aga lihtsalt selleks, et suurest valust lahti saada.

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad?

Mul pole enam sõpru. Sõbrad on inimesed, keda võib usaldada, aga kahjuks mul neid ei ole. Narkosõitlaste maailmas ei saa sõprust olla. Ükskord ma pidasin üht poissi oma sõbraks, aga ta võttis mu raha ja kadus.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masendunud? Kas sinu vanused on õnnelikumad või õnnetumad kui täiskasvanud?

Ma arvan, et meie vanemad on õnnelikumad kui meie. Nad ei tea, mida uimastid tähendavad ja mida nad võivad su eluga teha. Aga teisest küljest on neil selliseid lapsi nagu mina. Peale selle tundub mulle, et tänapäeval on kõigi elu väga masendav ja õnnetu, sest riik on vaene ja tööd ei ole.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Algul tegid, aga nüüd enam mitte. Ma vihkan neid, nad rikkusid mu elu. Aga tegelikult võivad nad inimese õnnelikuks teha, kui organism vajab uimasteid. narkomaani elus pole muud õnne kui doosi saamine. Ma ei tarvita praegu uimasteid, nii et ma ei usu, et nad mind nüüd õnnelikuks teeksid. Ainus õnn minu jaoks oleks nad maha jätta ja mitte kunagi nende raskete aegade juurde tagasi pöörduda.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Kasutan alati ainult enda süstalt.

Kas arvad, et aidi leviku oht Eestis on suur?

Jah, arvan küll! Olen kuulnud, et juba koolilapsed tarvitavad kangeid uimasteid ja paljud põevad hepatiiti.

Mida tähendab armastus? Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Armastus on miski, millest ei saa kunagi küllalt. Aga minu meelest elab armastus ainult esimesed kolm-neli kuud. Hiljem saab sellest harjumus. Tõelist armastust olen ma näinud ainult Hollywoodi filmides, mitte elus. Meie julmas ümbruses pole armastusele kohta.

Mis sa arvad, kas poisid ja tüdrukud suhtuvad seksi ühtmoodi?

Ma arvan, et tüdrukud on tundlikumad olendid kui poisid, sellepärast võtavad nad seksiga suhteid tõsisemalt kui poisid. Nende jaoks on see esimene armastus, aga poiste jaoks lihtsalt esimene kogemus.

Kas poiste ja tüdrukute mõtlemises, tundmises ja käitumises on palju erinevusi?

Ma ei tea, aga arvan, et see sõltub isiksusest. On erinevaid tüdrukuid, täpselt nagu on erinevaid poissegi.

Miks sinu arvates on herooinikud enamasti poisid?

Ma pole selle väitega üldse nõus. Ma tean sama palju herooinikutest tüdrukuid kui poissegi.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Ma arvan, et raha. Kui ei ole raha, ei saa midagi teha. Sa ei saa välja minna, sul ei saa olla ilusat tüdrukut ega autot. Raha valitseb seda maailma. Raha on minu jaoks kõik ja kõigi teiste inimeste jaoks ka. Kui mul oleks palju raha, siis ma vist ei jäta kunagi uimasteid maha. Ma püüan maha jätta, sest mul ei ole jätkamiseks küllalt raha.

Kas sa usud Jumalat?

Ei! Ma pole kunagi muinasjutte uskunud.

Mis teeb sind kurvaks?

Mõnikord ma olen kurb. Mõtlen minevikust, tulevikust ja olevikust. Tulevik hirmutab mind alati, sest ma ei oska ennustada, mis paari aasta pärast juhtub. Ma mõtlen oma vanematele, oma tüdrukule ja sellele, kui raske neil on minuga elada.

On sul iidol või mõni eeskuju, kelle moodi sa tahaksid olla?

Ei, ma pole kunagi tahtnud kellegi teise moodi olla. Ma olen nagu ma olen, ma ei saaks olla keegi teine.

Kas sa tahaksid maailma muuta?

Ma ei saa midagi muuta. Aga kui saaksin, siis ma vist muudaksin inimesed lahkemaks ja abivalmimaks.

Kas maailm on põhiliselt hea?

Ei. Aga ma ei oska seletada, miks.

Miks sinu arvates on heroïnïkud peamiselt venekeelsed inimesed?

Sest venelased on Eestis alla surutud. Nad jäävad alati tagaplaanile.

On sul tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Tahaksin oma perekonda. Tahaksin kõigist oma probleemidest lahti saada ja ilma uimastiteta elada.

Milliseid värve sa eelistad? Miks?

Mulle meeldib roheline ja sinine. Sinine mere pärast ja roheline puude pärast.

Millisena sa oma lapsi ette kujutad?

Ma pole sellele kunagi mõelnud. Eks me näe. Aga ma ei taha, et nad oleksid nagu mina.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

Seda on raske ette kujutada. Oleksin vapustatud. Aga ma arvan, et jutustaksin neile oma loo. See oleks ainus asi, millega ma neid aidata saaksin. Peaaegu igäüks teeb tavaliselt oma otsused ise.

Kas elu tundub sulle mõttetu?

Elu on ilus, kui kõik on korras.

Kas sulle tundub, et igapäevase elu rutiin vihastab või tüütab sind rohkem kui teisi inimesi?

Minu elu on päevast päeva ühesugune. Iga päev teen ja tahan ma sama asja ja ei oska sellest rutiinist väljapääsu leida.

Millised on sinu parimad ja halvima omadused?

Ma ei tea. Ma arvan, et mul ei ole häid omadusi. Olen valetaja ja narkomaan. Mu ema ei usu mind enam. Ma olen enda ja oma sugulaste elu ära rikkunud. Sellepärast ei saa ma olla hea inimene.

Millised asjad sind ärritavad?

Neid on palju. Ma vihkan seda, kui ema mu peale karjub. Ta on viimastel aastatel väga imelikuks muutunud.

Mis sinu arvates peaks Eestis muutuma, et noored inimesed õnnelikumad oleksid?

Pole aimugi.

Kas sa oleksid valmis tulevikus noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Sellest poleks ju mingit kasu. Kui inimene otsustab uimasteid tarvitada, siis ei suuda keegi tema otsust muuta.

Kas sulle meeldib Eesti?

Ei, üldse mitte! Eestis on väga igav elada. Ma läheksin parema meelega Austraaliasse, aga mul pole raha, et sinna minna.

Mida raha sinu elus tähendab?

Kõike.

Kui sa kooli lõpetad, kas mõtled sinna kunagi tagasi minna, et rohkem haridust saada?

Muidugi mitte. Mu õel on kõrgharidus. Ta kulutas selle saamiseks palju raha ja töötab siiani miinimumpalga eest.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Ma olen narkomaan.

Kas sa tahaksid teha midagi erilist?

Tahan langevarjuga hüpata.

Kui sa võiksid esitada kolm soovi, millised need oleksid?

Kui ma sulle ütlen, ei täitu nad kunagi.

7. USUTLUS: Mihhail (venekeelne, 22-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Kas sa saad oma vanematega avameelselt rääkida?

Mu isa teab. Aga ma ei taha ema kurvastada.

Miks inimesed sinu arvates üldiselt narkootikume tarvitavad?

Miks? Lollid on, tahavad ja tarvitavad.

Kas murdeiga on kriisiaeg?

Murdeiga võib kriisiaeg olla küll. Teismelised vaatavad minuvanuseid ja õpivad halbu kombeid.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Mis neid peataks? Kui sa ise ei taha lõpetada, ei suuda keegi sind sundida.

Kuidas teised sinu tuttavad on uimastitest lahti saanud?

Mõned on. Tüdinevad ära, sis lõpetavad, siis jälle otsast peale, mõnikord vähem, mõnikord rohkem.

Kuidas kool sulle tundus? Meeldis või ei meeldinud?

Mulle meeldis õppida.

Mida sa koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Ei midagi.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind või on mõistnud?

Mul on sõpru, kes mind mõistavad. Palju sõpru erinevates linnades.

On sul keegi, keda võid usaldada ja kellele saad oma muredest rääkida?

Mul on tüdruk. Tema oskab pinget maandada.

Kas sa arvad, et enamusi inimesi usaldab üksteist?

Inimesi on võimalik uskuda.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Uimastid aitavad mul ellu jääda. Tegelikult on see alguses hea ja pärast - pole enam midagi head.

Mida sa teed, et HI-viirusest hoiduda?

Ma ei süsti koos teistega. Mul on oma süstal. Ma tean üht inimest, kes korjas süstla põrandalt üles. Talle see ei lugenud.

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Loogiliselt on, see suureneb ja jätkub.

Mida tähendab armastus?

Armastus? Kooli ajal ma armastasin, pärast seda enam mitte.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Mind teeb õnnelikuks see, kui ma ei süüsti, sest ma üritan kolmandat korda maha jätta. Ma tahan maha jätta, ja kui ma jätan, siis see teeb mind õnnelikuks.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi on õnnelikud?

Ei. Kuidas nad saaksid olla? Igaüks tahab midagi.

Kas arvad, et paljud inimesed teesklevad, et on õnnelikud, kuigi tegelikult ei ole?

Miks nad peaksid teeskleva? Õnnelikke inimesi on, aga neid on vähe.

TEINE USUTLUS

Mida sa tahaksid maailmas muuta? Inimesi? Või midagi muud?

Kui ma oleksin see, kes otsustab, siis muudaksin ma paljusid asju. Inimestel puudub nii palju... Tahaksin teha nii, et kõik oleks kõigi jaoks võrdne.

Kas sa loodad ükskord oma perekonda luua?

Muidugi, seda tahab igaüks. Nii see käib – sa sünnid, abiellud ja jätkad elu.

Millisena sa oma lapsi ette kujutad?

Mu lastel saab olema hea elu. Nad elavad hästi, nii nagu peab... Ma hoolitsen nende eest. Mind juba ei peta. Ma ei lase neil narkomaanideks saada.

Arvad sa, et elu on mõttetu?

Elul on mõte ja tähendus. Vähemalt perekonna jaoks.

Mis sa arvad, kas igapäevane rutiin ärritab või tüütab sind rohkem kui teisi inimesi.

Ma ei tunne igavust.

Millised on sinu parimad ja halvimad omadused?

Parimad – ma olen seltskondlik, ma armastan lapsi, aga ainult siis, kui nad ei nuta, ma arvan, et minust saab hea isa. Ja ma olen aus, aga ainult inimestega, kes on mulle lähedased. Tegelikult on mul palju selliseid omadusi. Kui ma palju joon, siis muutun väga agressiivseks.

Mis sind ärritab?

“Podljanie”⁵ - kui inimesed valetavad ja mind narriks teevad.

Kas sa oleksid valmis tulevikus noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Miks mitte? Kui vaja oleks, siis ma aitaksin. Kuid ma olen laisk. Mul ei ole suurt soovi seda teha.

Kas Eesti meeldib sulle? Kui, siis miks?

Suvel meeldib küll. Normaalne väike koht.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Ma ei tea. Ma elan nii, nagu tahan. Igaüks elab nii, nagu tahab. Ma olen naljakas inimene. Võin kedagi haletseda, ka iseennast.

Kui sa saaksid soovida kolme asja, mis need oleksid?

Võib-olla normaalne elu, raha. Ma ei tea, mida ma vajan. Mul on peaaegu kõik. Tahaksin armuda normaalsesse inimesse. Ja kolmanda soovi jätan igaks juhuks varuks.

Usutleja (vene keelt kõnelev lätlanna) kommenteerib

“Juhiksin tähelepanu sellele, kuidas Mihhail rääkis – ilma selgete lausete ja sõnadeta. Enamasti kordas ta mingil kujul küsimusi, mida ma esitasin. See tähendab, et ta peab küsimusi ise lihtsate sõnade ja lausetega kordama, et kuulda oma häält, mis on talle selgem ja arusaadavam.”

⁵ Edasi selgitas, et see venekeelne slängiväljend tähendab “alatust”.

8. USUTLUS: Artur (venekeelne, 25-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Kas sa oled uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Ei, ei ole. Siin polegi mingeid asutusi. Kusagil ei ole. See metadooniravi ei anna midagi. Üks uimasti asendatakse teisega ja ongi kõik. Ainus asi on see, et metadoon on odavam ja nii ma hoian raha kokku.

Mis pani sind algul pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Alustasin 1994. aastal. Siis oli mul vaba raha. Huvitav oli proovida. Ja kes ei oleks huvitatud, näita mulle! Palju narkootikume jäi maha Nõukogude armeest, kui see Eestist lahkus, ja need olid väga odavad. Hiljem võtsin “solomat” (oopiumimoonikõrs), ja nüüd heroini.

Kas sa saad oma vanemate või võib-olla õdede või vendadega avameelselt rääkida?

Mu perekond teab, et ma olen narkomaan. Nad aitavad mind. Mu isa on arst ja püüab mind aidata. Ükskord jätsin maha, aga aasta pärast alustasin uuesti. Mul oli sel ajal palju isiklikke probleeme – polnud tööd, mu tüdruk... (paus, toksib jalaga) tahtsin kõike unustada...

Miks inimesed sinu arvates üldse uimasteid tarvitavad?

Igal inimesel on selleks omad põhjused. Minu jaoks on see meeldiv seisund. Huvi paneb inimesi uimasteid proovima, aga mitte kõigist ei tarvitse narkomaane saada.

Kas teismeiga on kriisiaeg?

Ma arvan, et 25 aasta vanuses on samuti kriis. Kriis võib tulla igas eas.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Mingid muud asjad, mis annaksid niisama tugevat naudingut. Ma ei tea, võib-olla langevarjuga hüppamine või seksimine. Hirm tuleviku ees ei pane loobuma, ei.

Kuidas teised sinu tuttavad on uimastitest lahti saanud?

Ma ei tea selliseid inimesi, kes oleksid tõsiselt tarvitanud ja siis lõpetanud. Ainult need, kes on uimastitega mänginud, võivad lõpetada.

Kas sa teed kõvade ja pehmete uimastite vahel suurt vahet?

Ma ei tee kõvade ja pehmete uimastite vahel mingit vahet. Nende mõjus pole mingeid erinevusi. “Pehme” ja “kõva” on selleks välja mõeldud sõnad, et uimasteid vähehaaval legaliseerida. Alkohol teeb inimestele rohkem halba kui uimastid.

Kuidas sulle koolis meeldis?

Minu kool ei meeldinud mulle, aga ma õppisin hästi. Õppisin tehnikaülikoolis. Olin hea tudeng.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind praegu või on kunagi mõistnud?

Mõistab mind? Ma loodan küll. Ma ei tea konkreetselt, kes mind mõistab. Üks inimene ei saa teist sajaprotsendiliselt mõista. Mul pole mingit erilist vajadust mõistetud olla. Ma pole kirjanik ega luuletaja.

On sul keegi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

Üks inimene mul on.

Kas sa arvad, et enamus inimesi mõistab üksteist?

Osaliselt jah. Aga üldiselt mitte.

Kas sa mõistad ennast?

Ei...ei.

On sul mõnikord kummalisi kogemusi, millest sa kardad kellelegi rääkida (pilves või kainelt)? Nagu näiteks energiad teisest ilmast?

Mõnikord on, aga ei mingeid teise ilma energiaid. Mida sa nende kummaliste kogemuste all mõtled? Kui ma tunnen, et jalad higistavad, siis see on natuke imelik kogemus, millest ma ei saa teistele rääkida. Aga mis veel?

Kas sa soovid või arvad, et sul on viie aasta pärast samad sõbrad?

Ma arvan, et mul on viie aasta pärast samad sõbrad. Aga ma ei tea, mis minust viie aasta pärast on saanud.

Kas sa usaldad oma sõpru? Kas su sõbrad mõistavad sind?

Ma usaldan oma sõpru osaliselt. Sõbrad on erinevad ja kõik nad mõistavad ja näevad mind erinevalt. Igaüks tunneb sind eri moodi. Näiteks mõned teavad, et ma olen narkomaan, aga mõned ei tea.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses?

Paljud minuvanused on masenduses. Näiteks pole võimalik tööd leida.

Kas sinu vanused inimesed on õnnelikumad või õnnetumad kui täiskasvanud?

Õnnelikkuse ja vanuse vahel pole mingit seost. Näiteks võib sul olla kohutav lapsepõlv.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Õnnelikuks? ...ei.

Mida sa teed, et HIV-nakkust vältida?

Kasutan kondoomi, ei kasuta võõraid süstlaid.

Mis sa arvad, kas on karta, et aids võib Eestis laiemalt levida?

Oht on olemas, aids on ülemaailmne probleem, aga see ei ole uimastitega seotud.

Mida tähendab armastus?

Ma ei tea.

Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Ma ei tea.

Mis sa arvad, kas poisid ja tüdrukud suhtuvad seksi ühtmoodi?

Suhtumine on erinev. Oh, see on pikk jutt. See tuleb inimkonna ajaloost. Polügaamiast – oli üks mees ja palju naisi. Mehed vajavad rohkem seksi kui naised.

Kas poiste ja tüdrukute mõtlemises, tundmises ja käitumises on palju erinevusi?

Naistel on elus erinevad eesmärgid kui meestel. Muidugi nad käituvad ja mõtlevad erinevalt. Aga meie ajal on rollid hakanud nihkuma. Kõik liigub ühe keskpunkti suunas.

Miks sinu arvates on heroïnirikud peamiselt mehed?

Naistel on vähem raha, nii et nad ei saa oma raha eest heroïini osta. Kui nad heroïini kasutavad, tähendab see, et nende mees-sõber või sponsor ostab seda. Naine sõltub mehest.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Raha ja uimastid.

Kas sinu arvates on enamus inimesi õnnelikud?

Ei, seda ma ei arva.

Mis sa arvad, kas paljud inimesed teesklevad, et on õnnelikud, kuigi nad tegelikult ei ole?

Muidugi, enamasti nad mängivad, et on õnnelikud.

Kas sa usud Jumalat? Kas sulle tundub, et Jumal kaitseb sind?

Ma arvan, et ma kaldun Jumalasse uskuma. Ja Jumal kaitseb mind.

Kas sa nutad mõnikord? Kas sageli?

Jah... Mida sa “nutmise” all mõtled? Füüsilist nutmist? Füüsiliselt ma ei nuta. Aga mõnikord on meil kõigil seesmiselt selline tunne, et tahaks nutta. Ja mida sa sellega mõtled, et “tihti”?

Mis sind kõige kurvemaks teeb?

Rahapuudus.

On sul iidol või mõni eeskuju, kelle moodi sa tahaksid olla?

Ei mingeid ideaale.

TEINE USUTLUS

Tahaksid sa maailma muuta?

Muidugi tahaksin ma maailma muuta. Tahaksin, et kõik elaksid Jumala seaduse järgi. Ma tahaksin, et meil ei oleks midagi muud peale Jumala seaduste.

Kas maailm on põhiliselt hea paik?

Jah, maailm on tore, mulle ta meeldib.

Miks sinu arvates on herooinikud peamiselt venekeelsed inimesed?

Venelastel on erinev temperament. Meil on selline nali, et eestlased on nagunii jääs, ilma uimastiteta. Aga tegelikult on eestlastel raskem heroini saada. Neil pole selliseid kanaleid.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Jah, mul on (vaikus).

Milliseid värve sa eelistad?

Tumesinist, rohelist. Need lihtsalt meeldivad mulle.

Kas sa loodad, et sul on ükskord oma perekond? Kui jah, siis millistena sa kujutled oma lapsi?

Ma ei usu, et mul praegu oleks oma pojale midagi anda. Tulevikus jah, ma unistan, et mul oleks perekond (paus, vaatab kõrvale ja naeratab). Ma ei oska ette kujutada, millised lapsed ma saan. Nad on, nagu nad on.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

See ei meeldiks mulle. Püüaksin põhjuse teada saada, sest tähtis pole mitte see, miks nad uimasteid tarvitavad, vaid miks nad seda alustasid. Muidugi teeksin sellele lõpu.

Kas elu tundub sulle mõttetu? Sinu või teiste jaoks?

Mulle tundub sageli, et elu on mõttetu. Teiste kohta ma ei tea, aga minu jaoks on see nii.

Kas sulle tundub, et argirutiin ärritab või tüütab sind rohkem kui teisi?

Rutiin tüütab mind muidugi. Igaüks tunneb samamoodi. Inimesed valetavad, kui ütlevad, et see neid ei ärrita.

Millised on sinu parimad ja halvimald omadused?

Lahkus ja tundlikkus. Negatiivne – kasuahnus.

Mis sind ärritab?

Ma ei saanud aru. (Vihaselt) Miski ei suuda mind ärritada.

Mis sinu arvates peaks Eestis muutuma, et noored inimesed õnnelikumad oleksid?

Me vajame Eestis teist keelt – vene keelt. Teist ametlikku keelt.

Milliseid lisavõimalusi peaks ümbruskonnas teismeliste jaoks olema?

Sooviksin vanematelt rohkem soojust ja mõistmist. Neist jääb suhetes puudu. Peaks olema ka normaalne, hea suhtumine lastesse. Raha on puudu, vanematel pole laste jaoks piisavalt raha. Ega usku Jumalasse ega headusesse.

Oleksid sa tulevikus valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Ei, ei ole valmis. Ma ei tahaks sellise asjaga tegelda. Mulle näib, et kui inimene tegeleb uimastitevastase haridusega, siis pole tal midagi muud teha, tal pole mingit muud tööd. Või kui ta kogu elu süstis (“kololsja”), aga äkki hakkas narkomaanidega töötama, kas ta siis nüüd on hea ja õige inimene või? Ta lihtsalt vahetab ühe uimastitega tegelemise viisi teise vastu. Ja on siis maailma päästja, kes tahab halbu vihaseid narkomaane ravida.

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, milliseid muudatusi sa Eestis teeksid, et kõik oleksid õnnelikumad?

Et kõik oleksid õnnelikumad? Looksin rohkem kontakte Venemaaga ja kulutaksin vähem raha sõjaväele.

Kas Eesti meeldib sulle?

Ei, kliima ei kõlba kusagile, aga teised asjad on üldiselt rahuldavad.

Mida raha sinu elus tähendab?

Kõike.

Mis sind teistest erinevaks teeb?

Ma ei taha endast rääkida, seda peaksid teised tegema.

Teed sa vahel midagi erakordset?

Seda teen ma alati.

Kui sa võiksid esitada kolm soovi, millised need siis oleksid?

Üks kilo heroini, kuuajane reis Küprosele, ma pole seal kunagi olnud, ja... Gold krediitkaart.

9. USUTLUS: Vladimir (venekeelne, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Miks sinu arvates inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad?

Algul tahavad nad uusi asju kogeda ja see tundub lihtsalt lahe, aga hiljem kasutavad nad neid sellepärast, et satuvad sõltuvusse.

Mis sinu arvates sunniks inimesi uimastite tarvitamist lõpetama?

Kui elu ei oleks nii vastik.

Kuidas sul koolis läks? Kas meeldis või ei meeldinud?

Koolis oli tore, ainult mulle ei meeldinud õpetajad ja nende õpetamismeetodid, ja mul oli igav.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

See mind lihtsalt ei huvita.

Oled sa tundnud, nagu oleksid põrgus?

Narkomaania on tõeline põrgu.

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad?

Ma usun, et viie aasta pärast nad enam ei ole mu sõbrad. Tahan neist lahku minna ja uusi sõpru leida.

Kas uusi sõpru leida on kerge?

Ei, raske. Aga ma siiski loodan.

Kas su sõbrad mõistavad sind?

Jah, meil on samad probleemid.

Aga enne sa rääkisid mulle, et uimastisõitlaste seas ei ole suuri sõpru?

Me ei olegi "suured sõbrad", me lihtsalt tunneme üksteist.

Mis on saanud nendest sõpradest, kes sul olid enne, kui sa narkomaaniks muutusid?

Kui inimestel on erinevad probleemid, hakkavad nad rääkima erinevaid keeli. Kuna meil polnud midagi ühist, läksime lihtsalt lahku.

Kas sa arvad, et paljud sinu vanused inimesed on masendunud?

Ma usun küll, eriti venekeelsed.

Kas sinu vanused on õnnelikumad või õnnetumad kui täiskasvanud?

Võib-olla isegi õnnetumad.

Kas uimastid teevad su õnnelikuks?

Nad teevad mind õnnetuks, aga mitte kohe. Algul oli eufooria, aga varsti läks see mööda ja algas tõeliselt hirmus elu. See on lihtsalt katastroof.

Kas see pole lühiajalise naudingu eest liiga kõrge hind?

Jah, on küll. Aga kõik lihtsalt usuvad, et nad ei ole sellised nagu teised ja suudavad lõpetada, kui tahavad.

Mida sa teed, et HIV-nakkusest hoiduda?

Kasutan ainult oma süstalt ja ei anna seda kellelegi teisele ja ise ka ei võta teiste süstlaid.

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Jah. Ma arvan, et kui mõned sõltlased aidsi nakatuksid, kasvaks nende arv kiiresti.

Kas sinu sõbrad, narkomaanid, keda sa tead, kasutavad ka ainult oma süstlaid?

Mitte alati. Eriti kui vaadata noori narkomaane, nad võivad tänavalt süstla korjata ja seda kasutada.

Kas tüdrukute ja poiste mõtlemises, tundmises ja käitumises on palju erinevusi?

Jah, ja isegi suuri erinevusi. Minu arvates saab tõelist sõprust olla ainult meeste vahel. Naistevaheline sõprus võib ka ehk olla, aga sõprus naise ja mehe vahel on tõesti võimatu, sest üks pool tahab alati rohkem kui sõprust. Naised armastavad sügavamalt ja tundlikumalt kui mehed.

Miks sinu arvates on herooinikud peamiselt mehed?

Ma ei tea, see on alati nii olnud, kuid siiski on ka naiste seas palju sõltlasi. Tavaliselt vaadatakse statistikat, aga sugugi kõik naised ei taha välja öelda, et nad on narkomaanid. Naised on põhimõtteliselt emaks sündinud ja otsustavad mõistuslikumalt, kas saada narkomaaniks või mitte. Neid on raskem uimasteid kasutama panna.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Lootus, et ma suudan narkootikumidest loobuda.

Kas sa usud Jumalasse?

Sellele on raske vastata, sest ma arvan, et olen olnud põrgus. Ma tahan uskuda millegi hea, millegi erineva olemasolusse.

Kas sa tunned, et Jumal kaitseb sind?

Siis, kui politseid mind kätte ei saanud või kui oleksin võinud peksta saada, aga kuidagi pääsesin. Kui midagi halba juhuslikult mööda läks.

Kas sa palud Jumalat, et ta annaks sulle jõudu uimastitest loobuda?

Jah, oma hingesügavuses ma palun.

Nutad sa mõnikord?

Jah, kui ma tunnen, et ei suuda saavutada, mida tahan.

Kas maailm on põhiliselt meeldiv koht?

Ei, siin on raske elada.

Miks sinu arvates on heroïnïkud peamiselt venekeelsed inimesed?

Sest kellelegi on see kasulik.

Millest sa unistad?

Leida tööd, õppida või isegi abielluda.

Nii et sul on selliseid unistusi?

Muidugi, nagu kõigil normaalsetel inimestel. Kõik, mis on omane inimkonnale, on omane ka mulle.

Milliseid värve sa eelistad?

Mulle meeldib valge, see on väga puhas ja kergesti muutuv värv. Võid lisada teise värvi ja valge muutub teistsuguseks. Mulle meeldib ka must. See teeb mind rahulikuks ja laseb tunda harmooniat nii sees- kui väljaspool. Minu meelest on see võiduvärv.

Kas sa loodad, et kunagi on sul oma perekond?

Nagu kõik normaalsed inimesed.

Millisena sa oma lapsi ette kujutad?

Millised nad ka ei oleks, kõige tähtsam on see, et nad ei oleks narkomaanid ja soovitatavalt ka mitte homoseksuaalid ega lesbid, lihtsalt normaalsed inimesed.

On sul midagi lesbide ja homode vastu?

See on nende asi, kuni nad ei sunni teisi endasuguseks saama.

Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su lapsed tarvitavad uimasteid?

Püüaksin nendega tõsiselt rääkida ja soovitaksin neil kohe ravile minna.

Ja kui nad ei kuulaks?

Ma ei tea, viskaksin nad majast välja.

Kas sulle tundub, et elu on mõttetu?

Kui sa kasutad narkootikume, siis on elu üsna mõttetu. Elu tähenduseks saab see, kuidas saada uimasteid, et tunda end normaalselt ja mitte tunda valu. See ongi kogu elu.

Millised on sinu parimad ja halvimad omadused?

Minu halvim omadus on tugeva tahte puudumine, parim – ma ei tea, võib-olla see, et mõnikord on mul oma tegude pärast piinlik.

Mis sinu arvates peaks Eestis muutuma, et noored oleksid õnnelikumad?

Õppeprogramme tuleks revideerida, need peaksid olema huvitavad, ja muidugi tuleks noori kaitsta uimastite eest.

Oleksid sa valmis tulevikus noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

See on võimalik, aga ma ei võtaks sellest osa.

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, milliseid muutusi sa Eestis teeksid, et kõik oleksid õnnelikumad?

Esiteks muudaksin keele- ja kodakondsusseadust.

Mida sa keeleseaduses muuta tahaksid?

Teeksin kaks riigikeelt – eesti ja vene.

Kas Eesti meeldib sulle?

Ma olen siin sündinud. Muidugi meeldib, koos kõigi ta halbade külgedega.

Mida raha sinu elus tähendab?

See tähendab narkootikumide saamist, sellest sõltub minu elu.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Kas sa mõtled teistest narkomaanidest või normaalsetest inimestest?

Mõtlen sind kui isikut, individuaalselt, võrreldes teiste sõltlaste ja normaalsete inimestega.

Ma ei tea, kuidas seda öelda. See on raske küsimus. Meie oleme sõltuvuses, me oleme haiged ja nemad on terved, kuigi ka nende seas on haigeid.

Kui sa saaksid esitada kolm soovi, millised need oleksid?

Loobuda narkootikumidest, saada terveks ja võib-olla võimalus aega tagasi pöörata ja kõike muuta.

Kas aja tagasipööramine on kõige suurem soov?

Arvatavasti küll, siis ei prooviks ma kunagi narkootikume, kui teaksin, mis pärast tuleb, see on kindel.

Usutleja (leedulanna) kommenteerib:

“Mäletan, et kui ma esimest korda aidsikeskusest tagasi tulin, olin šokilähedases seisundis. ‘Kas tõesti eksisteerib selline maailm paralleelselt minu omaga?’ küsisin ma endalt. See maailm täis erinevusi, pimedust ja valu, kus kehtivad erinevad reeglid... Olin selle maailma olemasolust vaid ähmaselt teadlik olnud, nüüd aga olin sellega esmakordselt silmitsi ja küsisin endalt, kas on parem seda kõike teada või mitte. Võib-olla on palju mugavam ja kergem elada pimedana, nähes ainult seda, mida tahad näha. Kas me peame neid aitama? Mõned kindlasti väidaksid, et narkomaanid ei ole selliseid pingutusi väärt, nad on lihtsalt ühiskonna praht. Muidugi oleks meil palju kergem elada, kui vabaneksime sõltlastest, alkohoolikutest, vaimuhaigetest, invaliididest, homoseksuaalidest ja lesbidest. Meist saaks puhas inimkond ilma selle ‘rämpsuta’, aga kas me oleksime siis ikka veel inimolendid? Ma arvan, et mitte. Tänapäeval, kui konkurents pidevalt kasvab, ellujäämise küsimus muutub aina teravamaks ja igaüks hoolib ainult iseendast, kui meie ühiskond muutub aina egoistlikumaks, tõugatakse need küsimused tähtsusele teisele, kui mitte kolmandale, neljandale või isegi viiendale kohale. Neid probleeme ei lahenda paljalt sellega, et suletakse nende ees silmad, sest hiljem muutuvad nad veelgi suuremaks... Mitu korda ütles Vladimir küsimistele vastates, et ta on samasugune ‘nagu kõik normaalsed inimesed’. See pani mind mõtlema, et ta peab end ikka veel meie ühiskonda kuuluvaks. Kui paljud ‘normaalsed inimesed’ sellega nõustuksid? Minu meelest on peamine põhjus, miks meie ühiskond neist ära pöörduv, see, et ühiskond ei usu, et nad on ikka edasi inimolendid, omaenda identiteedi ja isiksusega.

Miks on nad peamiselt vene keelt kõnelevad inimesed? Kuna neilt nõutakse eesti keele oskust ja mitmel neist puudub kodakondsus, ei suuda nad leida tasuvat tööd, stabiilset sissetulekuallikat, mis annaks mingil määral turvatunnet. Nüüd võidakse minult taas küsida, kuidas selline olukord on tekkinud. Võib-olla ei taha eestlased ikka veel tunnistada, et ka venelastel on õigus siin elada. Suhtumine venelastesse kui okupantidesse on minu meelest ikka veel alles. Olen kogenud eesti töötajate vaenulikkust kauplustes ja pankades, kui ma nendega vene keelt rääkisin. Võiks öelda, et “Eesti ainult eestlastele”. Võib-olla elab eesti rahvas ikka veel viha ja valu üle, sest nagu Leeduski, tapeti ka siin Nõukogude okupatsiooni ajal palju inimesi või saadeti Siberisse.

Seega võib küsida, kuivõrd on ühiskond selle probleemi tekkes süüdi. Mõned võivad väita, et niikuinii vastutab igaüks oma tegude ja otsuste eest. Selle peale tahaksin väita, et inimene vastutab ainult sedavõrd, kuivõrd ta mõistab oma tegude tagajärgi ja tulemusi. Kui palju teismelised narkomaaniast teavad? Ainult seda, et see on halb harjumus nagu joomine ja suitsetamine ja suurim naudinguallikas. Teismeeas, kui isiksuse kujunemine on alles pooleli, võib kaaslaste surve inimest kergesti mõjutada. Kõik on seda teinud ja ütlevad, et see on lahe, miks ma siis ei peaks seda proovima? Ühiskonnale on palju odavam tegelda probleemi põhjusega kui hiljem selle tagajärgedega. Sellepärast tuleks inimesi narkomaaniast paremini teavitada, eriti noori.”

10. USUTLUS: Igor (venekeelne, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Mis pani sind algul pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Ma ei tea, algul proovisin liiminoosutamist. Siis tuli marihuaana ja pärast seda süstisin heroini. Inimene, kes mulle heroini proovida pakkus, oli mu parim sõber. Nüüd ei tarvita ta ise mingeid muid uimasteid peale rohu. Tulin siia, et sellest sitast lahti saada.

Aga millised olid su isiklikud põhjused uimastite tarvitamiseks?

Esiteks, ma olen muusik. Kõik minu räpp-bändi liikmed on narkomaanid. Aga mitte kõik nad ei ole heroinikud. Neli aastat suitsetasime ainult Mary Jane⁶. Teiseks, mul polnud midagi teha ja ma mõtlesin, et miks mitte. Siis proovisingi seda paska. Mul olid suured probleemid emaga ja polnud tööd.

Kellega sa sageli avameelselt räägid?

Ühe sõbraga. Tema on ainus inimene, kellele saan kõigest oma probleemidest ja saladustest rääkida. Tema on tegelikult ka see, kes mind süstima pani. Mõnikord räägin emaga.

Mis sinu arvates paneks inimesed narkootikumidest loobuma?

Võib-olla see, kui kõik diilerid vangi pandaks. Ma ei tea, ma ei tea.

Kuidas teised, keda sa tead, uimastitest lahti said?

Kaks neist surma läbi. Mu parim sõber lihtsalt tahtis maha jätta. Ta üritas ja üritas, ja lõpuks tal õnnestuski. Aga enamus neist, keda ma tean, on proovinud, aga pole suutnud.

Kuidas sulle koolis meeldis? Mida sa koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Mulle meeldis õppida. Aga ma vihkasin kõiki oma õpetajaid. Nad olid liiga ranged ja ei andnud mingit valikuvabadust. Tahaksin, et õpetajad oleksid sellised nagu USA-s.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

Kindlasti.

Kes?

Näiteks mu sõber. Enamus inimesi ainult näitab, nagu oleksid nad sinust huvitatud. Aga tegelikult ei ütle nad üksteisele kunagi tõtt. Kõik teavad seda ja ei usalda üksteist.

Kas su sõbrad mõistavad sind?

Kõik mu sõbrad enamasti mõistavad mind, sest nad on samasugused nagu mina. Mul on viis aastat või kauemgi samad sõbrad olnud. Peale nende kahe, kes surid, ja nelja uue inimese, kes meie rühmaga on liitunud.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Ma ei kasuta kunagi musti süstlaid. Nii kontrollin ma ennast alati.

Kas sinu arvates on aidsi levimise oht Eestis suur?

Kahtlemata jah. Mäletad, näiteks seitse või kaheksa aastat tagasi meil polnud sellist probleemi.

Miks sinu arvates on heroïnisõltlased peamiselt poisid?

Need on alati olnud rohkem poisid kui tüdrukud. Ma ei tea, miks. Võib-olla sell-epärast, et neile meeldib rohkem riskida.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Lahke seltskond, inimeste hea suhtumine, edu.

Kas sa usud Jumalat?

Jah.

⁶ St marihuaanat.

TEINE USUTLUS

Miks sinu arvates on herooinikud peamiselt venekeelsed inimesed?

Keegi peab sellest kasu saama. Ja vene poisid riskivad rohkem, pealegi pole enamusel neist tööd. On ainult üks range reegel: kui sul pole midagi teha, siis tulevad uimastid.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad uimasteid?

Tapaksin selle hoorapoja.

Kas sulle tundub, et elu on mõttetu? Sinu või teiste jaoks?

Ei. Aga narkomaanidele, kes on kaua aega narkootikume tarvitanud ja püüdnud lõpetada, aga pole suutnud – neile on elu mõttetu.

Mis sa arvad, kas argirutiin ärritab või tüütab sind rohkem kui teisi inimesi?

Ma ei mõtle sellele. Mul on tundeline elu. Ma pean varastama, et raha saada.

Mida sinu arvates tuleks Eestis muuta, et noored inimesed õnnelikumad oleksid?

Keeleseadust, ja kodakondsus tuleks anda kõigile, kes on siin sündinud.

Kas sulle meeldib Eesti? (Kui mitte, siis) miks?

Jah, sest ma olen siin sündinud.

Kui keegi täidaks sul kolm soovi, siis mida sa sooviksid?

1. tasuta ravi,
2. lahke politsei,
3. et vanemad oleksid mõistvamad ja ei tülitaks mind.

Usutleja (vene keelt kõnelev naine, Eesti elanik) kommentaarid:

“Inimesed, kelle arvates neil on vähe võimalusi oma eesmärged saavutada, võivad saada narkomaanideks. Nad tunnevad end ülejäänud ühiskonnast äralõigatuna. Mõned neist on vaesed ja ei näe võimalust vaesusest pääsemiseks.”

11. USUTLUS: Vadim (venekeelne, 19-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Oled sa narkootikumidest vabanemise asutustega rahul?

Mulle ei meeldi need asutused ise, aga mul on hea meel, et on koht, kus võib tervemaks saada.

Mis pani sind algul pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Kuidas ma alustasin? Ausalt öeldes ma isegi ei märganud, et ma end sellesse segasin. Algul lihtsalt proovisin. Pärast juba tahtsin uuesti proovida. Algul olid amfetamiinid, ecstasy, aga siis ma tüdinesin neist, neil polnud enam seda mõju, mida ma soovisin. Proovisin kõvu uimasteid. Mulle meeldis see lõdvestumise tunne, mille nad andsid.

Nüüd sulle meeldis see tunne?

Jah, tundsin end lõdvana, tundsin end hästi. Mul polnud midagi teha.

Kas su vanemad teavad, et sa oled sõltlane?

Jah, nad teavad kõike.

Mis sa arvad, miks inimesed üldiselt narkootikume tarvitavad?

Ma ei tea. Ma arvan, et neil on elus midagi puudu. Nad tahavad kõike unustada, tunnevad end kuidagi eksinuna.

See tähendab, et elu on väga keeruline.

Mõnede jaoks on keeruline ja teistel pole midagi teha. See on eri juhtudel erinev. Ma ei tea, kas see on kriis. Ma ei tundnud seda. Ma ei tea.

Kuidas teised sinu tuttavad on uimastitest lahti saanud?

See on väga raske. Ma ei suutnud ise lõpetada, olen proovinud.

Kui see pole saladus, siis kui palju kordi?

Olen olnud sõltlane kaks aastat ja proovinud mitmesuguseid meetodeid, aga metadoon on osutunud kõige tõhusamaks.

Kas siiatulek oli sinu enda valik?

Jah, ma tulin koos emaga. Ma väsisin igal hommikul ärgates mõtlemast, kust natuke saada.

On sul keegi, keda saad usaldada?

Jah, ja ma rääkisin neile, et jätan maha. Keegi ei nimetanud mind lolliks, vastupidi, nad ütlesid, et see on õige tegu. Ja nad ei avaldanud mulle survet.

Sul on mõistvad sõbrad, eks?

Jah, nad olid minu üle uhked, et ma siia tulin.

Kuidas sulle koolis meeldis?

Mitte eriti. Ja pärastpoole visati mind välja.

Kas see juhtus enne või pärast?

See oli juba pärast seda, kui ma uimasteid hakkasin kasutama, see polnud nende kasutamise põhjus. Hakkasin "lõbutsema" lihtsalt sellepärast, et mul polnud midagi teha. Muutustest ei oska ma midagi arvata. Üks on kindel – ma oleksin kooli lõpetanud, kui oleksin parem õpilane olnud. Muudaksin oma käitumist, kui saaksin. Ma suhtuksin kõigesse täiesti teistmoodi, aga arvatavasti on juba liiga hilja.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind praegu või on kunagi mõistnud?

On olnud erinevaid inimesi ja nad on erinevalt käitunud. Mõned mõistsid mind hukka. Need, kes ise ka uimasteid tarvitasid, olid muidugi minuga väga kenad, mittetarvitajad aga olid väga tigidad. Nad ei usaldanud mind ja vastutasuks ei usaldanud mina neid ka. Inimesed, kes uimasteid ei kasutanud, ei suutnud mind mõista.

On sul keegi, keda saad usaldada ja kellele võid oma muredest rääkida?

Ma saan alati rääkida oma emaga. Ma ei usu, et enamus inimesi teisi usaldaks. See on sellepärast, et elu on väga keeruline. Ma ei usu, et teisi usaldada oleks tark tegu. Mul on olnud palju olukordi, kus ma hiljem olen kahetsenud, et inimesi usaldas. Nüüd leian, et parem on mitte usaldada. Muidugi usaldan ma mõnda inimest, aga ainult neid. Ja narkomaanide seas on parem mitte kedagi usaldada. Nad lihtsalt on sellised.

Kas nad võivad infot sinu vastu kasutada?

Jah, ja nad teevad seda väga sageli ja kergesti.

Kas sa mõistad ennast?

Mõnes mõttes mõistan, ma enam-vähem tean oma piire, nii alumisi kui ülemisi.

On sul mõnikord kummalisi kogemusi, millest sa kardad kellelegi rääkida?

Uimastitel on selline mõju – sa unustad oma mured ja tunned end kuidagi meeldival viisil eksinuna. Ma ei usu mingitesse energiatesse. Ma arvan, et see on lollus.

Kas sa soovid või arvad, et sul on viie aasta pärast needsamad sõbrad?

Ma ei tea, mis viie aasta pärast saab. Ma ei vaheta sõpru väga sageli, mul on püsivad suhted. Mõnda neist usaldan ma täiesti, teisi mitte. Mul on mõlemat sorti sõpru. Need, keda ma usaldan, saavad minust aru ja ei mõista kunagi mul üle kohut.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masendunud?

Muidugi, tänapäeval on paljud inimesed masendunud. Uimastikasutajate hulk kasvab. Nad püüavad uimasteid kasutades oma probleeme lahendada.

Kas sinu vanused inimesed on õnnelikumad või vähem õnnelikud kui täiskasvanud?

Ma arvan, et jah. Nii paljud asjad sadasid neile kaela.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Jah. Nad teevad asjad kergemaks, elu vähem keeruliseks. See annab tunde, nagu oleks kõik kontrolli all, õige ja hea.

Kuidas sa püüad HIV-nakkust vältida?

Ma ei tea. Tähendab, mul on HIV-positiivseid sõpru, aga ma tõesti ei tea, mida saaks teha. See on absurdne. Näiteks mõnedes apteekides öeldakse meile, et neil ei ole süstlaid. Nad lihtsalt ei müü neid ja kõik. Nad ütlevad, et süstlad on ainult ravimite jaoks. Saad sa aru? Tänavu suvel siin Koplis öeldi mulle, et neil ei ole süstlaid, et need on ainult ravimise jaoks.

See on kummeline, eriti kui sa oled valmis maksma. See on peaaegu diskrimineerimine.

Just. Näed siis? Kuidas siis sõltlased peavad elama? Üht nõela jagades, ma mõtlen. Täiuslikud tingimused aidsi jaoks. Aga, kui apteegis öelda, et inimesed võivad nakatuda, siis vastatakse: "See on sinu enda asi". Lihtsalt nii viisi öeldaksegi.

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Muidugi. Just nende süstalde pärast. Nad lihtsalt käivad ringi. Eriti diskodel, kuhu lihtsalt tullakse ja võetakse süstal ilma pikemalt järele mõtlemata. Muidugi see levib.

Mis sa arvad, kas tõeline armastus on olemas? Mida armastus sinu jaoks tähendab?

Armastus? Ma ei tea. Mul on oma tüdruk ja kõik, aga... Ta tahtis ka, et ma uimastid maha jätaaksin, aga... Ma arvan, et tõeline armastus on olemas.

Mis sa arvad, kas tüdrukud ja poisid suhtuvad seksi ühtmoodi?

Ma tean mõnda tüdrukut, kes suhtub seksi samamoodi nagu meie, aga tüdrukuid on erinevaid. Üldiselt ma olen nõus, et erinevus on olemas.

Miks sinu arvates on heroïnirikud peamiselt poisid?

Tegelikult tean ma tüdrukuid, kes on kasutanud heroïini kauem kui mõned poisid. Aga üldiselt – ma ei tea. Võib-olla on see lihtsalt niimoodi juhtunud. Ma ei väida, et poisse ei oleks rohkem, aga ma tõesti ei tea, miks. Võib-olla on tüdrukud selles asjas targemad.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Praegu mitte miski. Ma ütlen sulle – tõesti mitte miski. Iseegi pühad on kuidagi ebahuvitavad.

Aga varem?

Oh jaa, varem olin ma õnnelikuma ja kõik oli parem. Ma isegi ei joo nüüd. Sellepärast polegi pühad enam minu jaoks pühade moodi.

Kas sa usud Jumalat?

Ei. Ei. Varem, kui ma laps olin, siis küll. Kõige kurvem asi minu jaoks on see, et ma uimastitega tegelema hakkasin ja ei suuda neist lahti saada.

Miks?

Kogu aeg on selline kiusatus, et mul on tahtmine järele anda. On päevi, kus ma lihtsalt vajan neid, kiusatus on väga suur. See on, nagu öeldakse, mul juba veres. On ju inimesi, kes suitsetavad, eks? Mina tahan ainult süsti. Ma püüan ennast vaos hoida.

See on raske, eks?

Väga raske. Eriti kuna enamus mu sõpru teeb seda. See muudab olukorra veelgi raskemaks. Ma pean lihtsalt seltskonnast lahkuma.

TEINE USUTLUS

Kas sa tahaksid maailma muuta?

Muidugi tahaksin. Ma ei tea, mida. Võib-olla inimestele paremat elu anda.

Miks sinu arvates on heroïinikud peamiselt venekeelsed inimesed?

Ma ei tea. Miks ainult venelased? On ka eestlastest narkomaane. Võib-olla on venelasi rohkem. Ma ei oska seda seletada. Võib-olla on venelased seiklushimulised, ma ei tea. See on lihtsalt minu tähelepanekutest linna peal, vestlustest. Näen siin palju rohkem venelasi. Võib-olla on eestlastel rohkem tegemist – õppimine ja värk, aga venelased...

Kuidas on venelaste ja eestlaste konfliktiga?

Minu meelest see ei löö välja, vähemalt neis seltskondades, kus mina aega veedan. Kedagi ei huvita, kas sa oled venelane või eestlane. See pole tähtis. Tähtis on, et inimene oleks hea.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Mul pole mingeid unistusi. Mitte mingisuguseid. Ma ei tea isegi seda, mida ma homme teen. Jah, ma elan ainult tänases päevas.

Milliseid värve sa eelistad? Ja miks?

Musta. Ma ei tea, miks, see lihtsalt meeldib mulle. See on parim värv.

Kas sa loodad, et ühel päeval on sul oma perekond? Kui jah, siis millisenä saa oma lapsi kujutled?

Ma arvan, et jah. Ma ei tea. Tahan, et mu lapsest saaks korralik inimene. Ma vaatan tema järele, et kaitsta teda selle värgi eest, millesse ma ise olen sattunud.

Kas sa räägiksid talle oma kogemustest?

Kui tal see probleem tekib, siis peab ta teadma, et see on ohtlik.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad uimasteid?

Teeksin midagi, et teda ravida. Teeksin midagi otsekohe, kui seda märkaksin. See on väga raske. Sa ütled neile, et ärge võtke – nad teevad seda salaja. Kõige halvem on see, kui nad ära jooksevad, sest neil on ainult üks soov – otsekohe pilve saada. Ja ta teeb seda, olgu mis on. See sõltub inimesest.

Mida sinu arvates tuleks Eestis muuta, et noored oleksid õnnelikumad?

Ma ei tea. Võib-olla tuleks noortele rohkem aega pühendada, et nad lihtsalt ringi ei jõlguks, et neil midagi teha oleks.

Milliseid vaba aja veetmise võimalusi peaks teismelistele olema?

Natuke lõbustusi, nagu diskosid ja muid üritusi, klubisid. Et inimestel oleks tegemist. Sest narkomaania tuleb sellest, kui ei ole midagi teha.

Oleksid saa tulevikus valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Ei. Igaüks otsustab ise. Võid rääkida, mida tahad. Olen olnud sellises olukorras, kus ma ütlen inimesele: “Ära proovi, sest kui see sulle meeldib, siis ei ole enam tagasiteed” – aga kui ta tõesti tahab, siis teeb ta seda ikkagi. Sa ei saa sinna midagi parata. See sõltub inimesest. Kui ta seda tahab, siis ei suuda keegi teda ümber veenda, isegi mitte ta oma ema.

Kas sulle meeldib Eesti? Miks?

Jah. Ma ei tea, miks. Tulin siia Venemaalt, kus elu on palju keerulisem ja inimesed üsna vaesed. Siin on parem.

Kui sul oleks võimalik mitte kooli minna, kas sa teeksid seda? Kui oled koolist lahkunud, kas tahaksid sinna tagasi minna?

Ma ei tahtnud kooli minna. Mulle ei meeldinud õppida. Nüüd aga läheksin tagasi. Kui ma saaksin otsast peale alustada, siis läheksin nüüd tagasi.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Pole aimugi. Ma arvan, et ma ei ole erinev. Ma ei tea. Mulle meeldib autodega töötada, asju parandada. Võib vist öelda, et see on minu hobi.

Usutleja (leedulanna) kommentaar

“Olin apteegilooost väga hämmastunud, tahaksin loota, et selliseid apteeke on vähe.”

12. USUTLUS: Maksim (venekeelne, 21-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Mis pani sind pehmeid ja kõvu narkootikume tarvitama?

Uudishimu. Meil oli kooliajast saadik 12 poisi kamp, algul me ei kasutanud narkootikume, hiljem aga hakkasime lihtsalt uudishimust rohtu suitsetama. Ma kasutasin kolm aastat ainult pehmeid uimasteid ja ei midagi muud. Aga siis ma tüdinesin, selles polnud mingit tunnet ja ma tahtsin midagi enam. Siis sai üks meist heroini proovida ja hiljem veenis ka meid katsetama, ta väitis, et sellest saab tugeva kaifi. Nädala pärast saimegi kõik võimaluse proovida. Sestsaadik pole keegi meist järele jätnud.

Kas sa saad oma vanemate või õdede-vendadega avameelselt rääkida?

Jah, mu vanemad teavad kõike, tegelikult mu ema oligi see, kes mind siia tõi. Ma usun, et mu vend ei tee kunagi nii nagu mina, ta on seda jubedust piisavalt näinud. Ta on 15 aastat vana ja mina olen tema jaoks näide sellest, kuidas ei tohi elada. Mõnikord tundub mulle, et vanematel on minust kõrini. Nende jutust saan ma aru, et nad ei armasta mind enam.

Miks sinu arvates inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad?

Peamiselt uudishimust, sõprade mõjul. Ma ei tea.

Kui sa oma venda vaatad, kas sulle tundub, et teismeiga on kriisiaeg?

Mu vennal on “hea” eeskuju, aga üldiselt, on küll. Kuueteistkümne- seitsmeteistkümne aastased noored riskivad, tahavad iga hinna eest kõike uut proovida. Selles eas sa pole veel otsuseid teinud. Sa lihtsalt ei tea, ei hooli. Praegu on palju 13-14 aastaseid, kes on juba heroiniisõltlased.

Kas sa teed pehmete ja kõvade narkootikumide vahel suurt vahet?

Pehmed narkootikumid on esimene samm, kui sa neid kasutad, siis arvad, et võid iga kell lõpetada, aga tegelikult otsid juba midagi muud ja siis...kõvad narkootikumid. Muidugi mitte alati.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind?

Ei.

Miks mitte?

Ma ei tea, vanade sõpradega pole enam sidet ja uusi sõpru ka ei ole. Tavalises mõttes sõpru mul pole, lihtsalt kaaslased, inimesed, keda ma tean.

Kas sa usaldad kedagi? On sul keegi, kellega saad vabalt rääkida?

Ei, ma olen omapead. Tegelikult olen ma väga üksildane. Tahaksin, et mul oleks keegi. Mõnikord on vaja lihtsalt teada, et sul on keegi...

Mis siis sinu sõpradest sai?

Pärast seda, kui me esimest korda heroini proovisime, läksime lihtsalt laiali, jagunesime nii kolme- neljastesse rühmadesse. Nii suures rühmas on võimatu süstida, igauks mõtleb enda peale. Inimesed muutuvad väga isekaks. Mõned neist on vanglas, mõned on surnud.

Kas teised inimesed sinu ümber on sinust õnnelikumad? Näiteks sinu vanused, kes narkootikume ei kasuta?

Muidugi, nende jaoks võib iga väike asi olla midagi erilist. Nad näevad, et päike paistab, ja see teeb nad õnnelikuks. Nad näevad selliseid väikesi asju ja üksikasju, mida mina isegi ei märka. Minule paistab maailm hall, seal pole midagi, mille üle õnnelik olla.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Ei, nad on kergenduseks, aga ei tee õnnelikuks. Aja jooksul nad isegi ei üllata enam. Mul oleks hea meel neist lahti saada, aga ma ei saa. Mille üle mul siis õnnelik olla?

Kas sa püüad HI-viirust vältida?

Muidugi, tänapäeval ei saa sellest mitte hoolida. Ma vahetan kogu aeg süstlaid. Ma olen sellega ettevaatlik.

Kas me tohime esitada isikliku küsimuse? On sul oma tüdruk?

Praegu mitte.

Aga nende viie aasta jooksul, kui sa uimasteid oled tarvitanud, on sul keegi olnud?

Jah, aga ma jätsin ta maha.

Miks?

Mis mõtet on teda piinata, kui ta midagi muuta ei saa. See polnud tema jaoks normaalne elu, parem on, kui ta endale kellegi teise leiab.

Kas ta tegi midagi, et panna sind uimastitest loobuma?

Jah, kogu aeg. Ta palus mind, püüdis mind veenda, aga mida ta vastu minu tahtmist teha sai.

Kas sa tahtsid uimasteid maha jätta?

Ei. Ma lihtsalt ei saanud. See on imelik, “ei saa” ja “ei taha” vahel pole võimalik piiri leida. Ma ei saanud, sellepärast ma ei tahtnud. Ma ei tea.

Mis sa arvad, kas maailmas leidub armastust?

Arvatavasti jah. Inimesed ju armastavad, eks? Ma ei tea, aga arvatavasti küll, kuigi minu jaoks praegu mitte.

Miks kasutavad poisid rohkem kõvu narkootikume kui tüdrukud?

Tüdrukud on lihtsalt teisiti orienteeritud, nad ei hooli eriti sellistest asjadest. Aga see on õudne, kui tüdruk on heroini peal, see on veel hullem kui poistega. Tüdrukud muutuvad väga lühikese ajaga. See on tõeliselt jube. Olen mõnda näinud. Nad muutuvad füüsiliselt nii palju, nad pole enam normaalsed tüdrukud. Nad on nõrgad, inetud. Poistega ei juhtu see kunagi nii kiiresti ja nii rängalt.

Kas sa usud, et saad narkootikumidest lahti?

Ma ei tea.

Aga peab ju olema vähemalt üks väike asi, mis sind rõõmsaks teeb!

No vaata... kui sa oled selle metadooniprogrammi läbi teinud, siis pärast on su elu nagu tühi paberileht. Ja sa ei suuda seda tunda. Otsid midagi, mis sind huvitaks, mis tähelepanu köidaks... Ma ei tea, kuidas seda seletada... umbes nagu et mis mõtet sel on. Sa otsid seda mõtet.

Kas elul on mingi mõte?

Jah, mõte... seda lihtsalt ei suuda leida. Miski pole küllalt hea, sa lihtsalt ei suuda seda mõtet leida. Ja siis jõuadki tagasi heroini juurde.

On sul mõni ideaal või ideaalne eeskuju?

Ei, enam pole mingeid iidoleid.

Aga kas varem oli?

Koolis jah, olid mõned filmitähed, tead küll, kangelased, kelle poole üles vaadata. Aga enam mitte. Nüüd on see kõik läinud.

TEINE USUTLUS

Miks sinu arvates on herooinisõltlased peamiselt venelased?

Ma ei ole sellest aru saanud. Olen sellest mõelnud, aga ei... Ma ei tea. Eestlased kasutavad rohkem ecstasyt ja sellist kraami.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Millisena sa oma tulevikku näed?

Mul pole mingeid unistusi. See tähendab, ma ei näe ega mõtle midagi muud peale tänase päeva. Ma elan ainult tänase päeva jaoks.

Mis on sinu lemmikvärv?

Sinine. Mitte hele, vaid tumesinine. Isegi roheka varjundiga.

Nagu meri?

Jah, täpselt.

Kas sulle meeldib meri?

Jah, väga. Mitte meie oma, vaid see, mis on lõunas, Krimmis.

Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su lapsed kasutavad uimasteid?

Ma ei tea... Tõesti, mida siis teha saaks...? Minu vanemad tegid, mis võisid, aga ikkagi... Ma ei tea, mida vanemad teha saaksid.

Rääkida, teadmisi anda. Kas haridusest uimastisõltuvuse vastu oleks kasu?

Ma arvan, et paljud inimesed on hakanud narkootikume kasutama just sellepärast, et on liiga palju infot. Kui infot ei olnud, kasutasid uimasteid vaid vähesed, aga siis hakati harima ja informeerima ja see oli täpselt nagu reklaam. Teismelised lihtsalt tahtsid proovida, mis selles nii erinevat ja ohtlikku on. Kui mina hakkasin narkootikume tarvitama, teadsin iga narkomaani nägupidi, sest neid polnud kuigi palju. Aga nüüd...on neid palju ja nad on aina nooremad ja nooremad. Kui meie alustasime, olime 16, ja me olime erandid, kõige nooremad. Nüüd on isegi 13-aastaseid narkomaane.

Kas sa oleksid nõus tulevikus inimesi harima?

Ei, ma ei usu, et sellest kasu oleks.

Kas on palju asju, mis sind ärritavad?

Jah. mõnikord kõik asjad. Ma lihtsalt käin mööda tänavat ja kõik ärritab mind. Autod, inimesed. Paistab, nagu vaataksid nad sulle ülevalt alla. Arvatavasti nad ei tee seda, aga nii mulle paistab.

Kas rutiin tüütab sind rohkem kui teisi?

Kõik on minu jaoks rutiin, niisiis tüütav.

Suudad sa kirjeldada, milline oli su päev enne, kui sa uimasteid tarvitama hakkasid?

Ärkasin kell seitse, läksin kooli, siis trenni, siis koju, tegin koolitööd, sõin lõunat. Siis läksin välja, tüdrukutega, sõpradega või lihtsalt jalutama. Siis koju ja magama.

Ja nüüd?

Nüüd... nagu eile. Tulin siia, sain oma metadooni, siis läksin koju ja vaatasin terve päeva telekat. Ei midagi erilist...

Kas sulle tundub, et elu on kasutu?

Minu jaoks küll.

Kuidas sulle tundub, kas siin Eestis suhtutakse narkomaanidesse normaalselt?

Ei suhtuta. Ja minu meelest ei saagi. Selles pole midagi normaalset. Need inimesed on haiged. Keegi neist pole uimastisõltuvust ise valinud, erinevad olukorrad on neid selleks sundinud. Me oleme haiged, meie meel on haige.

Mis on sinu elus kõige tähtsam või väärtuslikum?

Tähtis või väärtuslik?

Väärtuslik.

Emä. Ma hindan ja armastan teda. Kindlasti mu vanemad. Nad on kõik, mis mul on.

Usutleja (lätlanna) kommentaar

“Maksim ei võtnud jakki ega mütsi ära, ta istus ja vahepeal hakkas sigaretti suitsetama. Ta paistis rahutu ja pinges, mängis sigaretiga ja raputas üsna närviliselt tuhka. Algul me rääkisime natuke endast, kust me pärit oleme, mis meie nimed on ja miks me siin oleme. Maksim oli üsna vastuvõtlik, see aitas meid palju ja justkui kõrvaldas võimaliku tõkke ja vahemaa meie vahelt.

Mind üllatas kõigepealt see, et ta on nii normaalne inimene, mitmes mõttes just nagu mina ja kõik teised noored inimesed. Ta õppis, tal olid tulevikuplaanid, mõtted, huvid, tal oli isegi tüdruk sõber, nii et sel ajal oleks enamusi inimesi võinud end temaga samastada. Paistis, et kõik muutus sel päeval, kui ta esimest korda kõvu narkootikumide tarvitada, nagu oleks vana elu lõppenud ja hoopis teiseks muutunud. Ma ootasin, et kohtan täielikku asotsiaali, vihast, negatiivset ja kahtlustavat inimest, rohkem sellist, nagu meile tavaliselt massimeedias esitatakse. Kuid minu ees oli väga tundlik inimene, kes oli lihtsalt päris eksinud ja vajab professionaalset abi. Silmaga nähtava pealispinna all oli noor mees, kes igatseb armastada ja armastatud olla, nagu me kõik. See on tõsi, kui inimesed ütlevad, et silm on hinge peegel. Maksim oli sellest hea näide. Ta oli väga avatud ja otsekohene ega pidanud meid potentsiaalseks ohuks ega kellekski, kes on tulnud talle ülalt alla vaatama. Ma kartsin seda, sellepärast püüdsin usutluse ajal rääkida nii loomulikult kui võimalik ja olla nii siiras kui sain, et ta näeks minus noort inimest, kes on samasugune nagu ta ise. Üheainsa lühikese lausega võis jääda purustada või ehitada müüri minu kahtlustest ja eelarvamustest tema vastu. Küsimusele, mis on kõige tähtsam ja väärtuslikum asi tema elus, vastas ta: “Emä”. Sel hetkel tundsin end temaga ühesugusena ja oleksin tahtnud öelda: “Ma saan aru, mida sa mõtled. Ma tean, mis tunne see on.” See oli üks asi, mis pani mind taipama, et ta on normaalne inimene, ainult mingil hetkel on midagi väga valesti läinud ja nüüd on see noor mees eksinud.”

13. USUTLUS: Ivan (venekeelne, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Kas sa oled uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Jah. Noh, ma ei tea... Jah.

Mis pani sind pehmeid ja kõvu narkootikumide tarvitama?

Noh... Huvitav oli proovida, teada saada, mis need on. See oli kaua aega tagasi. Algul kasutasin rohtu. Esimest korda süstisin ma ennast siis, kui sain 18-aastaseks, oma sünnipäeval – amfetamiini. Pärast amfetamiini tulid moonist tehtud uimastid. Siis heroiin. See on teine kord, kui ma metadooniravil olen.

Kas sa saad oma vanematega avameelselt rääkida?

Muidugi. Aga kui ma süstisin, ei suhelnud ma vanematega üldse. Siis... kuidas seda seletada, siis pole vanemaid üldse vaja. Ma ju polnud sel ajal peaaegu üldse kodus. Ainult magasin nende juures. Siis olid ainult tülid. Nad muidugi teadsid, aga mis nad teha said? Ma ei olnud ju enam viisteist ega midagi taolist.

Miks inimesed sinu arvates üldiselt uimasteid tarvitavad?

Nad on kadunud inimesed. Nendega on kõik läbi. Ma ei tea, mispärast uimastite tarvitamist alustatakse. Ma ei tea. Erinevad põhjused. Ma võin rääkida, mis muljeid mul on, kui tahad. No see on nagu põgenemine. Põgenemine. Ecstasy ja amfetamiinidest saab virtuaalseid kogemusi. Opiaadid – veres. Magus tunne, tahaks magada. Heroiin – unised meeleolud.

Kas murdeiga on kriisiaeg?

Ei. Ei, ei, see pole sellepärast. Ma tean praegu ka 12-aastaseid ja nooremaid narkomaane. Tead, selles piirkonnas, kus ma elan, hakkasin mina viimasena süstima, kõigist kõige viimasena. Ma tean kahte venda, kes on alles algajad. Noorem nuusutas kaheksa-aastasest peale liimi. Viis aastat. Nüüd on tal astma ja ta hakkab kangematele asjadele üle minema. Nende vanemad on joodikud.

Mis sa arvad, mis paneks inimesed uimastitest loobuma?

Mis neid peataks? Ma ei tea. Võib-olla see, kui kõik diilerid oleksid vangis. Ma ei tea, mida muud saaks teha? Panna narkomaanid vangi. Sest varem või hiljem läheb narkomaan nangunni vangi. Nad peavad kusagilt raha saama, sellepärast on nad kõik kurjategijad. Kui oled mõnes jõugus ja sulle avaldatakse survet, öeldakse, et “vaata, kui halb sul on olla, terve keha tõmbleb ja väriseb, ja sa saad seda kergesti parandada, hangi ainult raha”.

Kas sa teed kõvade ja pehmete uimastite vahel suurt vahet?

Kõik need LSD-d, amfetamiinid, ecstasy ja nii edasi, need pole mingid tõsised narkootikumid, need on lihtsalt miski, mida diskol proovida. Ja heroiin... Heroiin on teistsugune, sa süstid ennast kuu aega või nii, ja oled kadunud. Mis kuu, kahest nädalast piisab. Kui oled heroiniin proovinud, siis ei taha enam mingit ecstasyt, amfetamiine ega muud. Muidugi teen ma vahet. Näiteks amfetamiinid on pehmed uimastid, heroiin on kõvem. Aga heroiniinist saab ka suurema mõnu.

Kuidas sulle koolis meeldis? Mida sa koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Mulle meeldis kool. Seal oli lõbus. Õppimine ei läinud eriti hästi, aga kooliaeg oli hea aeg. Ma õppisin kuni 14-aastaseks saamiseni, siis proovisin teises õppeasutuses, aga sellest ei saanud asja. Nüüd pole mul viis aastat tööd olnud. Mulle meeldiks, kui tund ei oleks selline nagu tavaliselt. Rohkem niisugune nagu välismaal, tead küll, mängu moodi, siis on huvitavam.

On sul kedagi, keda usaldada ja kellele oma muredest rääkida?

Jah, on küll.

Kas sa soovid või arvad, et sul on viie aasta pärast samad sõbrad? Usaldad sa oma sõpru? Kas su sõbrad mõistavad sind?

Põhiliselt jäävad sõbrad samaks, aga ma ei tahaks suhelda nendega, kes nii palju süstivad. Varem olid kõik mu sõbrad narkomaanid. Nüüd ka, paljud neist. Aga mul on ka normaalseid sõpru. Mul on sõber, kellele saan kõigest oma muredest rääkida. Teiste kohta ma ei tea. Ma usaldan ainult kõige lähemaid sõpru.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Tervis põhiliselt. Ma ei tea. Raha. Kui sa ei ole kõvadest narkootikumidest sõltuvuses, see maksab palju.

Kuidas teised sinu tuttavad on uimastitest lahti saanud?

See sõber, kellest ma rääkisin, jättis maha. Ta ei tarvita enam isegi siis, kui pakutakse. Ükskord me pakkusime talle tasuta, aga ta keeldus.

Kas sa mõistad ennast?

Jah, muidugi. Kui ei saaks, siis ei tuleks ma üldse siia.

On sul kunagi imelikke kogemusi, millest sa kardad teistele rääkida?

See sõltub uimastitest, mida tarvitada. Kui võtta mingeid hallutsinogeene, siis muidugi saad selliseid elamusi. Minuga juhtus see kaua aega tagasi, kui ma liimi nuusutasin, siis oli mul imelik, naljakas nägemus. Arvasin, et olen surnud, ja nägin maailma justkui kõrvalt. Ma olin väike ratas, roosa ratas, kõik inimesed maailmas olid väikesed roosad rattad, kogu universum, ja mina ka. Ma pöörlesin seal koos kõigi teistega. Siis tundsin, kuidas keegi mind sellest välja löi, nagu survet või midagi. Mulle tundus, et kõiki mu tegusid ja liigutusi kontrollib keegi teine, tead, nagu keegi ütleks mulle, mida ma pean tegema. Tundsin, et ma seisan tee peal, kui mul see nägemus oli, ja kukkusin, terve nägu oli verine. No aga see oli kaua aega tagasi.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Kasutan oma süstalt. Mul pole ei aidsi ega hepatiiti. Hepatiit on peaagu kõigil, keda ma tean, aga mul mitte.

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Et kas ma arvan, et aidsi levimise oht Eestis on suur? Kas ma arvan?! Ma olen selles kindel, olen kindel, et see levib kiiresti, 150, ei, 200 protsenti kindel.

Mida tähendab armastus? Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Jah, ma usun, et tõeline armastus on olemas. Kunagi tegi üks tüdruk mulle väga haiget. Ta ei käitunud minuga eriti hästi, ta oli julm. Aga ma olen kindel, et see kõik on veel ees.

Kas poiste ja tüdrukute mõtlemises, tundmises ja tegutsemises on palju erinevusi?

Muidugi on. No ma ei tea. Tead, natuke raske on naistega naistest rääkida. Noh, mis... Ma ei usu, et naine ja mees võiksid kunagi sõbrad olla. Nad võivad olla paar, armastajad, mis iganes, aga mitte sõbrad.

Miks sinu arvates on heroïnitud peamiselt mehed?

See on alati niiviisi olnud. Aga süstivate tüdrukute arv kasvab praegu samuti. Mul pole aimugi.

Kas me saaksime kiiremini teha, keegi ootab mind jaamas?

Usud sa Jumalat?

Mitte eriti. Jumalasse uskumine on nende jaoks, kes on teistsugused kui mina.

On sul iidol või mõni ideaalne inimene, kelle sarnane sa tahaksid olla?

Varem mul oli mõnikord iidoleid. Nüüd... vist enam mitte.

TEINE USUTLUS

Usutleja kommentaar: "Olime kolmveerand tundi oodanud ja pidime juba otsustama, et Ivan täna ei tule, kui ta äkki välja ilmus. Ta paistis teistsugune kui esimese usutluse ajal. Ta näis unine, aeg-ajalt paistis millegi üle muretsevat. Ta tervitas m eid ja läks oma meta-dooniannust saama. Pärast seda läks ta lihtsalt uksest välja. Veerand tunni pärast tuli aga tagasi. Paistis pisut rõõmsam ja seletas, et tal pole tuju. Me leppisime kokku, et vestleme."

Tahaksid sa maailma muuta? Inimesi või midagi muud?

Midagi muuta... Mida siin muuta? Jah, mulle meeldiks inimesi muuta; tahaksin, et nad oleksid lahkemad, lihtsamad.

Kas maailm on põhiliselt meeldiv paik?

Nojah.

Mis sa arvad, miks on heroïnirikud peamiselt venekeelsed inimesed?

See on kellelegi kasulik.

On sul mingeid tuleviku-unistusi?

Uimastitest lahti saada. Siis, ma ei tea, võib-olla tööd saada. Vanemaid aidata.

Mis värvid sulle meeldivad?

Must ja hall.

Kas sa tahaksid, et sul oleks kord oma pere? Millisena sa oma lapsi kujutled?

Jah, muidugi. Mu lapsed oleksid normaalsed, täpselt nagu kõigil teistel. Raske on arva-
ta, millised mu lapsed saavad olema.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

Muidugi püüaksin aidata neil järele jätta, aga mida vanemad teha saavad? Prooviksin enne nende järele vaadata, et nad ei hakkaks narkootikume kasutama. Raske on midagi teha, kui on juba liiga hilja.

Millised asjad sind ärritavad?

Kui ma süstisin, siis tülitseisin oma vanematega kogu aeg. Nüüd paistab parem olevat. Nad tahavad aidata, ma olen ju nende poeg, nende veri.

Mis sinu arvates peaks Eestis muutuma, et inimesed õnnelikumad oleksid?

Noh, rohkem meelelahutust, rohkem lõbu, paremad elutingimused. Rohkem raha. Ja see seadus, tead, et sa ei saa kodakondsust, kui ei tee keeleeksamit. See on tobe, tähendab, ma sündisin siin ja elan siin, aga mind ei võeta vastu.

Oleksid sa valmis tulevikus noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Ei, seda ma ei taha teha. Kui keegi otsustab uimasteid tarvitada, siis jutlustamisega teda ei peata.

Kas on veel palju küsimusi? Mul on poole tunni pärast kohtumine.

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, milliseid muudatusi sa Eestis teeksid, et kõik oleksid õnnelikumad?

Muudaksin seda kodakondsusseadust.

Kas Eesti meeldib sulle?

Jah. Mu ema maa.

Mida raha sinu elus tähendab?

Kõike. Kui ma süstisin, siis kui sul pole raha, sa sured. Raha polnud tegelikult nii tähtis, mõnikord ei saa arugi, kui palju sul seda on, kui seda dooside kaupa lugeda.

Kui ma praegu mõtlen, kui palju raha mul siis oli...

Oled sa kunagi mõelnud hariduse jätkamisele?

Ei, nüüd on liiga hilja. Ma olen juba 21.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Ei miski. Ainult see, et ma süstisin, või mis? Sõltub sellest, kellega sa võrdled.

Tahaksid sa mõnikord midagi ebatavalist teha?

Jah, noh, kõigil on sellised halvad meeleolud.

Kui sa saaksid kolme asja soovida, mis need oleksid?

Kolm asja. Esiteks uimastitest lahti saada. Siis miljon dollarit. Siis võlukepike, mis täidaks kõik soovid.

Usutleja (leedulanna) kommentaar

“Sageli, kui inimesed narkomaanist mõtleavad, kujutavad nad teda ette kui kedagi teistsugusest maailmast, kes on erinev, ohtlik, kellena nad kunagi ei kujutleks oma naabrit, sugulast, last või iseennast. Üks, mida küllap kõik uimastikeskuses usutlemas käinud Concordia tudengid ütlesid, oli, et ma ei oleks iial osanud öelda, et ta on narkomaan. Seda öeldi igauhe kohta, kes keskuse uksest sisse tuli, et oma metadoonidoosi saada.

Minu arvates on üks põhjus, miks inimesed narkootikumide tarvitavad ja siis lõpetada ei suuda, see, et puudub sotsiaalne toetus. Eestis on narkomaanid tavaliselt, või õieti peaaegu kõik, venekeelsed inimesed. Selle vähemuse seisund Eestis pole just kadestamisväärne. See, et nii raske on nõiaringist välja pääseda ja liituda ühiskonnaga, kuhu sind ei taheta, üks peamisi põhjusi, miks inimesed uimastite abil reaalsusest põgeneda püüavad. Sotsiaalset toetust on veelgi rohkem vaja siis, kui inimene on juba uimastitest sõltuvuses ja tahab neist vabaneda.

Veel üks põhjus, miks inimesed hakkavad uimasteid tarvitama, võib olla soov mingisse kogukonda kuuluda. Kui ühiskonna enamus nad välja tõukab, siis püüavad nad leida teisi viise, kuidas seda soovi rahuldada. Kambad, mida Ivan mainis, on omamoodi protest, nad trotsivad selle ühiskonna reegleid ja seadusi, kus nad elavad (ja kus neile tundub, et neid ei taheta).

Ainus viis, kuidas nad saavad teiste privileege omandada, on assimileerumine. See protsess vajab eraldumist, "kõrgemale" tasandile pääseb ainult üksikshaaval. Jõugud protestivad omal moel mõtte vastu, et inimesed, kes neist erinevad, on neist paremad. Nad teevad seda aktiivselt, seadusi ja reegleid rikkudes, ning passiivselt, püüdes reaalsusest põgeneda. Seda saab teha narkootikumide abil.

Kuid inimesed, kes hakkavad narkootikumide tarvitama, sageli ei mõista tagajärgi, mida uimastid võivad nende ellu tuua. Infopuudus võib minu arvates olla veel üks uimastite kuritarvitamise põhjus. Info, mis on inimestele ja eriti teismelistele kättesaadav, kujutab endast peamiselt külgetõmbavaid kirjeldusi uimastite abil saadud elamustest. Inimesed pole sageli teadlikud uimastitarvitamise tagajärgedest, sest nad ei tunne neid. Oma kooliajast mäletan, kuidas isegi meie bioloogiaõpetaja tunnistas, et ta tahaks mõnda uimastit proovida, et teada saada, mis tunne siis on. Peaks olema rohkem infot uimastitarvitamise tagajärgedest, sest sageli võrreldakse uimasteid kahjuga, mida teised ebatervislikud tooted põhjustavad. Kuna siin maailmas on nii paljud asjad keelatud, on raske aru saada, millised neist on ohtlikumad.

Peamised põhjused, miks Eestis süstivad end enamasti venekeelsed inimesed, on masendus, võõrandumine ja infopuudus. Arvestades probleemi tõsidusega ja teades, et see tulevikus veelgi kasvab, tuleb võidelda uimastitarvitamise algpõhjuste, mitte tagajärgede või tulemustega."

14. USUTLUS: Deniss (venekeelne, 23-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Kas sa oled sellega rahul, mis siin toimub, ravi ja muude võimalustega? Kuidas need tegelikkuses on?

Metadooniga rahul? Kas nii? See on õnne nimel. Sest ilma metadoonita, kuival olles, istud lihtsalt kodus ja neelad tablette. See on selline piin, need tabletid ei võta võõrutussüptomeid ära. Saad aru? See on puhas piin, ennast luku taha panna ja nädal aega närviseda. Aga kui metadooni võtad, siis ei tunne ennast halvasti. Saad sa aru? See on õnne nimel. Metadoon on õnne nimel. On inimesi, kes läksid metadoonile üle, vähendasid doosi, lõpetasid metadooni, ja siis jätkasid... Aga kui inimene tahab lõpetada, lahti saada, siis on metadoon õnne nimel. See on hea asi.

Kui sa esimest korda narkootikume tarvitasid, miks sa seda tegid? Nägid, et teised tunnevad end hästi?

Ei, esimene kord, siis, kui moon tuli... kõik hakkasid seda proovima, ja mina tahtsin ka. Kõigil oli hea olla. See oli lihtsalt uudishimu pärast. Proovisin, oli hea, ja nii... siis satusin sõltuvusse. Kui inimene, ma ütlen sulle nüüd, et see on sada protsenti nii, kui inimene satub sõltuvusse, siis see võtab ja lõhub ta tükkideks. Kui ta esimest korda püüab “välja hüpata” (“sokotšit”), siis alustab ta pärast mitu korda uuesti. Ta teeb seda palju kordi. Stiimulit on vaja. Oletame, et sulle enam ei meeldi, jah, siis tuleb kohe endale tegemist leida. Kõigepealt näiteks töö. Siis, õhtul peaks olema tüdruk, siis on see realistlik, kui tüdruk sind kaisus hoiab ja sul on töö. Aga midagi sellist ei ole ja sul on kogu päev vaba, pole midagi teha, pole absoluutselt mitte midagi teha, ja sellepärast polegi midagi teha. Sellepärast tekib see süütunne.

Kuidas sul vanematega on? On sul õdesid või vendi?

Olen perekonna ainus laps. Algul muidugi keegi ei teadnud sellest. Hiljem, kui ma juba alustasin... rahamured, muidugi pöördusime me vanemate poole, et nad aitaksid, sest keegi teine ei aita. Niisiis me ütlesime vanematele ja koos hakkasime sellest välja ronima.

Kas su vanemad on sind kunagi uimastite mõju all näinud, või pole sa nende nähes narkootikume tarvitanud?

Kui aus olla, siis mul on selline organism...et ma pean...seda ämbrite kaupa võtma. Seda pole näha, kui mulle peale vaadata, saad aru, see ei paista minust kuidagi välja.

Kuidas sa lühidalt kirjeldaksid inimesi, kes uimasteid tarvitavad? On sul mingi definitsioon?

On, on... võtame saajaprotsendilised narkomaanid. Sellest saajast protsendist kümme protsenti jääb inimesteks. Teised muutuvad...narkomaanideks, nendeks, keda enam ei saa usaldada, kes juba petavad inimesi...kellega nad aega veedavad...ainult kümme protsenti jääb normaalseks. Hoiab ennast tagasi. Tead... on sellised meeste põhimõtted. Me kõik elame põhiliselt nende meeste põhimõtete järgi. Aga narkomaani jaoks juba hiljem need põhimõtted enam ei kehti. Nad on uimastite pärast kõigeiks valmis... 90 protsenti neist muutub kuraditeks, saad aru, neid ei huvita. Narkootikumide pärast müüvad nad (sülitab kolm korda üle õla) oma ema maha. Nad käivad alla...neid ei saa usaldada.

Sa ütlesid, et esimest korda kasutasid uudishimust? Aga teised?

Ma ütlesin sulle, et see on psühholoogiline haigus.

Kuidas teistega on? Tead sa kedagi, kes on uimastitest lahti saanud?

Võtame ainult Lasnamäe. Ma tunnen peaaegu kõiki, nende 4-5 aastaga, linnas, näiteks, kui ma hakkasin linnas seda kasutama...inimesed...vanad narkomaanid, nad kogu aeg, nad jätavad maha, natukese aja pärast tulevad jälle... Saad aru? Aga alles nüüd on hakanud uusi tulema. See tähendab noori... Kes on 13-14. Näiteks mina viieteistaastaselt ei teadnudki, mis on rohi... Need, kes sündisid 1970. aastal, nemad kasvasid varem üles, nii et hiljem nad ei vajanud seda. Aga nüüd on see nii levinud, et isegi 13-aastased poisid hakkavad seda kasutama... Saad aru? Kolmeteistaastased poisid. Ja neljateistkümmeselt nad juba ütlevad, “me ei saa ilma uimastiteta elada”. Nad ütlevad juba selliseid asju. Aga nooremad näevad, et meie, vanemad, kui hea see meile on, ja nad teavad, 100 protsenti teavad, kuidas see lõpeb. Hiljem tuleb valu.

Tead sa kedagi, kes on uimastid maha jätnud?

Lasnamäelt tean ainult kolme inimest. Ainult kolme inimest, kes sellele lõpu tegid. Kaht neist aitasid sõbratarid...välja hüpata on väga raske. Väga raske...

⁷ St uimastitest lahti saada.

Mida sa koolist arvad? Koolist, õppimisest, haridusest?

Oh, kooli lõpetasin ma juba sada aastat tagasi. Lõpetasin 12. klassi, tookord meie koolis sellist asja polnud... Aga nüüd hakkavad noored seda tegema juba üheksandas klassis, vanematest klassidest rääkimata. Kõige hullem on, et noored sellega tegelema hakkavad.

Kas seda saaks kuidagi lõpetada? Näiteks kui sa oleksid Jumal ja otsustaksid sellele lõpu teha? Mida sa teeksid? Või pole sul selliseid mõtteid olnud?

Koolinoored peaksid lõpetama. Vähemalt üks kord nädalas peaks olema tund, kus räägitakse, mis narkootikumid on, ja võib-olla isegi näidatakse filme, kus vanad narkomaanid neile ütlesid, et kui seda proovida, siis see ei õnnestu... noored arvavad, et nad aina süstivad, süstivad, ja muudkui naudivad ja naudivad. Nad ei mõtle, et hiljem tuleb valu, ja et hiljem on väga raske "välja hüpata". Ma arvan, et koolides peaks olema tund, kus neile seda õpetatakse. Nii et noored teaksid juba kooliajast peale, et sellega ei maksa mängida...see peaks algama juba kuuendas-seitsmendas klassis.

Agas kui sul on see valu, on sul siis kellegagi rääkida, või pole sul seda üldse vaja? Kui ma valu tunnen?

Jah, kui sul on tõeliselt halb olla.

See ei aita, see ei aita. Ma räägin, ja muidugi psühholoogiliselt see aitab, aga kui ma olen haige, siis mis mõtet on rääkida. Ma tean, et ta ütleb mulle, et lõpeta ära, mees, see on halb. Kui mul on tõeliselt paha olla, siis jutt ei aita, sest ma mõtlen millestki muust. Aga kui ma olen sellest üle saanud, siis on rääkimisest palju abi. See aitab väga palju.

Kas sa mõistad ennast?

Ma mõistan ennast, ja mitte ainult mina, me kõik, me tahame sellest lahti saada... Pead leidma töökoha, et saaks töötada... Kui on midagi teha... kui sa töötad kella neljani, siis tuled koju, kuni ma söön, on kell juba viis. Siis võin välja minna, võtta ühe õlu, suitsetada rohtu, siis on teine asi. Aga kui sul pole midagi teha, hommikust saadik, mitte midagi teha, siis muidugi, sa lähed, teed natuke raha, ja siis oled juba paar korda süstinud, sest midagi pole teha.

On sul olnud kummalisi elamusi, mida sinu meelest pole kellelgi teisel olnud? Keegi teine pole midagi sellist kogunud?

Selline hirmus asi juhtus. Teisel korral sain aru, et see tuleb uimastitest. Ma vaatasin õhtul telekat. Panin teleka kinni, ja sekundiga jäin magama... aga ma ei teadnud, et olin magama jäänud. Niisiis, ma magan, ja siis see juhtub, tekib tunne, et keegi teine on toas. Selline tunne oli, nagu oleksid nad hakanud mind voodist üles tõstma. Tõstsid üles, siis kukkusin alla. Kõige huvitavam asi oli, et ma ei saanud liigutada. Ei saanud liigutada, ei saanud karjuda. Käsi oli nagu halvatud... Ei saa karjuda, jah, ei ulatu ukselingini, ei saa suud lahti, et hüüda, ei saa midagi teha. Saad aru? Ja ma ütlen, ma arvasin, et ma ei maga. Siis äkki mõtlesin, et see on möödas, tänu Jumalale. Kui see teist korda juhtus, kui ma siis üles ärkasin, taipasin, et ma olin maganud. Siis sain aru, et... esimesel korral ma ka magasin. Siis taipasin, et see on uimastitest. Vaat selline asi juhtus. Hirmuäratavaid asju juhtus... Ma tõesti mõtlesin, et ta viibki mu ära, kurat või keegi. Kujutad sa ette? Jah, see on uimastite pärast.

Kas sinu ümber on palju masendunud inimesi, mitte ainult narkomaane?

Probleemid, pinge, nad ei tea, mida teha?

Ei.

Ei ole kedagi?! Nii et kõik on õnnelikud.

Ei. Ei.

Ma mõtlen, et nad ei tea midagi, ei ole tulevikus kindlad.

Ah selliseid. Muidugi on selliseid, sest näed ju, mis praegu toimub. Nüüd ei tea keegi,

mis temast tulevikus saab. Saad aru? Praegu on kõigil see probleem, et nad ei tea, mis nendega näiteks aasta pärast juhtub. Mõistad? Ma ütlen, et praegu ei suuda inimesed tööd leida... Varem... kui sa õppisid, näiteks lõpetasid 12. klassi, läksid kusagile edasi õppima. Õppida, õppida, õppida. Siis on sul stiimul. Kui sa õpid lõpuni, isegi kui õpid kümme aastat, siis hiljem oled "ratastel pask" ja saad raha. Kui sa ei õpi, siis muidugi on jama. Kõigil on praegu selline probleem. Keegi ei tea, mis nendega näiteks aasta pärast juhtub. Praegu on raske elada.

Sa ütlesid, et kõik tahavad uimastitest lahti saada? Kas see tähendab, et uimastid on su õnnetumaks teinud? Kas uimastid võivad inimest õnnelikumaks teha?

Uimastid teevad kõik, kõik õnnetuks. Kõik. Ja ma ütlen, et kõik tahavad neist lahti saada. Kõik. Aga see ei tule välja.

Mida sa teed, et aidsi vältida?

Aids levib süstalde kaudu.

Teed sa midagi?

Praegu ei tee, aga enne tegin. Ma kasutab ainult oma süstalt, ainult oma süstalt. Ma ei kasuta kondoomi! Ei kasuta, aga kui ma... kellegagi magan, siis ma tean, et selle tüdruku on kõik OK. Aga selliste keldritüdrukutega, nendega ei tee ma seda kondoomiga ka, ma ei maga nendega üldse.

Mis sa arvad, kas aids levib Eestis laiemalt?

See pole tõenäoline.

Mida su sõbrad sellest arvavad?

...Mõned neist kasutavad kondoomi. Muidugi, kui nad on purjus, saad aru, siis nad ei kontrolli ennast. Aga need narkomaanid, kes alla käivad, nemad, ma arvan, enam ei hooli. Nad võivad kelleltki süstla võtta. Sellest pole midagi, kui nad võtavad, see on ainult pool asja. Aga nüüd ma ütlen sulle midagi sellist, mis sind vapustab. Nad leiavad tänavalt musta süstla, keegi ei tea, kelle oma see on, musta süstla. Räpane, keegi ei tea, kelle oma. Kujutad sa ette, nad võtavad ja kasutavad seda. Sellised allakäinud narkomaanid, nad võivad sellist asja teha.

Ma saan aru, et nii mõtled sina, aga su sõbrad?

Need, kes on normaalsed, mõtlevad nii nagu mina. Aga narkomaanid, nemad ei hooli... Nad ei mõtle sellest. Nad ei mõtle, et on olemas selline asi nagu aids. Neid ei huvita. Nad mõtlevad, et mind see ei puuduta, või ei mõtle isegi seda. Kui nad leiavad tüdruku, aga kondoomi taskus ei ole, siis olgu pealegi. Ja veel rohkemgi. Meil pole aidsiga kokkupuudet olnud. Me ei tea, et see on ohtlik, sest meil pole sellega kokkupuudet olnud. Meie pea ei võta seda, et aids nii hirmus on, sest me pole sellega kokku puutunud. Need, kes pole sellega kokku puutunud, need ei mõtle sellest eriti. Ükski meist ei mõtle praegu eriti aidsist.

Kas tõeline armastus on olemas? Milline see on?

Kui võtta suures plaanis, siis meie, noored, ei tea veel, mis armastus on. Olen selles kindel. Aga kui sa kohtad tüdrukut... arvad, et armastad teda, aga see pole armastus. Kui oled juba abielus, oled vanem, teil on laps, siis see on armastus. Aga kui sa lihtsalt tüdruku pool aastat käid, magad temaga, käid temaga igal pool. Sa arvad, et armastad teda, et tema armastab sind, aga see pole armastus, armastus on hiljem, kui sa oled juba abielus, kui su peres on kõik "OK, all right". Aga me pole armastust tundnud. Sest kui me kohtame tüdrukut, ta armastab sind, sa armastad teda, sa arvad, et armastad teda. Aga siis juhtub midagi, ja te lähete lahku, öeldes: "Ah, kui läks viltu, siis läks viltu". Aga oli armastus. Või ainult üks suur harjumus. Harjumus. See on harjumus. Sa olid temaga ainult aasta, sa arvad, et armastad teda. Aga ma ütlen, see on suur harjumus, et sa näed teda kogu aeg...

***Jätkame seda seksi teemat. Kas tüdrukud on poistest erinevad? Kuidas nad mõtle-
vad, tunnevad?***

Jah, see on erinev. Tüdrukud on... jah, neis on armastus. Nad armastavad päriselt. Oletame, et kui nad lahku lähevad, siis poiss mõtleb: "Kui läksime lahku, siis pole midagi teha. Leian endale teise." Aga tüdruk kannatab.

Aga miks on nii, et statistika järgi on heroinisõltlased enamasti mehed?

...kui tüdruk süstib, siis minu jaoks ta pole enam tüdruk, ta on rikutud liha, räpane tüdruk... Minu meelest ei peaks tüdrukud üldse uimasteid võtma. Kui ta koos oma poisiga suitsetab, siis suitsetagu terviseks. Tehku üks suits ja tundku üheskoos mõnu, sellest pole midagi. Aga kui tüdruk sõltuvusse satub, pole ta enam tüdruk. Ta on räpane olend...

Kas õnn on olemas?

Kui ilma uimastiteta, siis on.

Mis teeks sind õnnelikuks?

Kui ma täiesti lahti saan, leian tööd, leian tüdruku. See on minu jaoks suur õnn, et ma olen ära lõpetanud, et mul on tüdruk, see on minu jaoks õnn.

Kas sa usud Jumalasse?

...oletame, et praegusel hetkel ma ei ole narkomaan... Ei ole [Jumalat]. Isegi kui ma olen narkomaan, ikkagi ei ole. Kuigi ma olen ristitud. Jumal eksisteerib raamatutes, aga kui on sõda, kui Jumal oleks olemas, siis poleks sõda. Sellepärast ma mõtlen, et Jumalat ei ole. Sama asi ufodega. Ufosid pole ma näinud ja mulle tundub, et neid ei ole. Aga ma ei jäta selliseid huvitavaid telesaateid vahele. Olen sedasorti õuduste fanaatik, ja muude teemade ka. USA-s kukkus lendav taldrik alla. Seal näidati, kuidas...meie ufo seal suri. Nad näitasid seda väärakat ufo-meest. Tulnukat. Sellepärast ma mõtlen, et ufod on olemas.

TEINE USUTLUS

Kas sa tahaksid maailma muuta? Inimesi? Kui jah, siis mida ja miks?

Kui see oleks minu võimuses.. oleksin Jumal, siis muidugi, ma tahaksin peaaegu kõike muuta! Aga enamasti...poleks mingit mõtet maailma muuta. Sest nagu maailm on, selliseks ta jääb. Kõige tähtsam on inimesi muuta, sest inimesed loovad maailma. Kuidas inimesed käituvad...sellest sõltub meie elu. Esimene asi oleks muuta meie...neid, kes on tipus: kõiki rahvasaadikuid, nendest sõltub kogu meie elu. Nii see on. Ja lõpuks, kõige tähtsam muidugi, võtaksin ära kogu selle rämps, narkootikumid. Sigaretid, muidugi, ja viina jätaksin, et inimestel oleks vähemalt midagi, millega lõõgastuda. Aga uimastid, kui see minu võimuses oleks, need paneksin luku taha, et neid üldse ei oleks. Aga soovitav oleks muuta meie tippe...minu meelest sõltub kõik nendest, mitte meist väikestest inimestest.

Kas maailm on hea paik?

Maailm? Ma arvan... jah... Ma ütlen sulle, et elada on hea. See antakse meile ainult üks kord, ja me rikume selle ära. Aga maailm ja elu on väga kena, hea asi.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mida sa tulevikust mõtled?

Ma peaaegu ei mõtle tulevikust, sest mis mõtet on oletada, kui ma ei tea, mis tuleb. Aga mul on üks tuleviku-unistus. Ma ütlesin seda enne, aga ma kordan. Minu unistus ei ole suur. Ütleksin, et see on väike, kättesaadav unistus. Esiteks, leida hea töö, et oleks püsiv töö. Teiseks, vabaneda narkootikumidest. Kolmandaks, leida tüdruk, kes mind mõis-

taks, kes mind armastaks, ja elada, luua väike perekond: mina, naine – minu armastatud tüdruk – ja muidugi laps. Kõige tähtsam on, et oleks töö, et saaks pidevat palka, nii et oleks võimalik oma perega normaalset elu elada, eet kõik oleks kättesaadav.

Mis on sinu lemmikvärv? Miks?

Oh, tead, ma pole sellest eriti mõelnud, kui aus olla. Aga...mulle meeldivad mitmed, mitte üks värv. Väga erksad värvid...väga ere kollane, väga ere, nagu oran, väga ere punane. Muidugi, need värvid on ilusad, aga nad ei ole loomulikud. Mulle meeldivad loomulikud värvid, nagu sinine, taevassinine, roheline. Muidugi meeldiks mulle maailma sellistes värvides näha, erksamates värvides.

Tahaksid sa endale oma perekonda, ja millisena sa oma lapsi kujutled?

Võib öelda, et perekond on minu väike unistus. Muidugi, me kõik tahame oma perekonda. Mina tahan ühte last – poissi. Tahaksin teda ise õpetada. Mu naine aitaks, aga mina kasvataksin ta üles...varem polnud nii nagu praegu. Nüüd on kõige tähtsam haridus, ma vaataksin, et mu poeg saaks hariduse, lõpetaks keskkooli, ja siis läheks instituuti või ülikooli. Muidugi, kui on võimalik, siis läheks edasi. Mida rohkem ta õpib, sellest ei ole midagi halba, aga tulevik on talle kindlustatud.

Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su laps tarvitab narkootikume?

Esiteks peaksin talle loengu, kui hirmus asi see on. Seda esiteks. Teiseks ma aitaksin tal sellest elust välja tulla, aitaksin tal alatiseks narkootikumidest lahti saada. Teeksin kõik, et mu poeg neist lahti saaks. Kolmandaks, muidugi ma ei laseks tal uimasteid tarvitada, ma õpetaksin teda nii, vaataksin ta järele nii, et ma arvan, et see ei...asi ei läheks nii kaugele, et mu poeg hakkaks uimasteid proovima.

Kas sulle tundub, et elu on mõttetu? Sinu jaoks? Või teiste jaoks?

Ah, tead, teised, mõned inimesed juba mõtlevad, et nad on narkomaanid, kadunud hinged, kellel pole tulevikku. Mina ei taha seda uskuda, aga ma kardan seda. Nii et ma tahan uskuda, et mul on tulevik. Meie tulevik, minu tulevik, teiste inimeste tulevik sõltub ainult sinust endast...on selline teooria, et sa teed probleeme endale, iseenda jaoks.

Mis on sinu parimad ja halvimad omadused?

Halvim on see, ma arvan, et kõik mu halvad iseloomujooned tulevad ainult uimastitest. Head, ma arvan... Seda on raske öelda, sest ma ei tea enda kohta... Keegi teine peaks vaatama ja ütleva, millised on head ja halvad omadused. Halbu ma võin natuke teada, uimastite pärast. Aga head, neid ma ei tea, sest ma ei näe neid. Selles on asi. Aga nad on olemas.

Mis sind ärritab?

Näiteks?

Mis sind ärritab?

Näiteks mis? Mis sa ise vastaksid, kui keegi sult sellist asja küsiks?

Näiteks, et inimesed kasutavad uimasteid. Kas see ärritab sind? Või et sa tööd ei leia?

Aa...saan aru. Mis mind ärritab...mõnikord mind ärritab, et paljud noored inimesed tahavad tööd leida, et normaalset elu alustada, et elul oleks stiimul. Sest me ei leia head, laheda tööd, me ei leia isegi lihtsat tööd. Isegi lihtsat tööd on raske leida...see ärritab mind väga, et see nii raske on. Ma arvan, et see on esimene suur probleem, mida me, noored, kohtame. Sest, ma arvan, et kui meil oleks hea töö, kui me tööl käiksim, siis meil juba oleks, mida õhtuni teha. Pluss see, et siis me puhkaksime hoopis teisiti.

Mida sinu arvates tuleks Eestis muuta, et noored oleksid õnnelikumad?

Kõigepealt peaks valitsus mõtlema, ja andma igale noorele inimesele võimaluse tööta-

da. Kui meie, noored, tööle hakkame, siis on meil tegemist, siis ei ole kasutat vaba aega. Nii, et me töötaksime, ja õhtul tegeleksime iseendaga, oma tüdrukutega, nädalavahetustel puhkaksime, läheksime raamatukokku, kinno. Kõige tähtsam on saada tööd. See on kõige tähtsam. Kõik käib raha ümber. Kõige tähtsam on töö.

Oleksid sa valmis noortele narkootikumidest rääkima?

Jah.

Jah?

Jah. Jah.

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, mida sa muudaksid, et inimesi õnnelikumaks teha?

Nagu ma juba ütlesin, kui ma kuulusin valitsusse, või oleksin president, siis ma otsekohe...pole peaaaaegu midagi, mida saaks nii äkki teha. Aga ma saavutaksin selle, isegi kui see võtaks aasta või kaks, aga ma saavutaksin selle, et kõigil noortel inimestel oleks töö. Mitte ainult nendel, kes on näiteks torumehed, ja on juba kolmkümmend aastat töötanud, et nemad saaksid töö. Aga noori ei võeta, sest nad on alles koolist tulnud, neil pole kogemusi. Seda mina ei teeks. Annaksin kõigile võimaluse töötada, kui võimalik, tasuta hariduse, kui inimene tahab, laseksin tal tasuta õppida, sest paljud inimesed, kes tahavad õppida, võime isegi öelda, et paljud intelligentsed inimesed ei saa õppida, sest kõige eest tuleb maksta. See võib olla põhjus, miks meil pole praegu palju suuri teadlasi, kirjanikke, sest inimesed ei saa oma soove teoks teha.

Kas sulle meeldib Eesti? Miks?

Alustame mu sünnikohast. See oli Ukraina, kui ma olin aastane, siis isa tõi minu ja mu ema siia... Nii et ma hakkasin Eestis elama, kui olin üheaastane... Olen siin elanud juba kakskümmend kaks aastat, sellepärast...kuigi ma sündisin Ukrainas, tunnen, et Tallinn on mu kodu. Mulle meeldib siin ja ma armastan seda paika. Olen siin elanud kogu elu, sellepärast olen oma kodu, Tallinnaga rahul.

Kas sa tahaksid kooli minna ja rohkem haridust saada?

Tead, sellest on kaua aega möödas, kui ma viimati õppisin. Ausalt öeldes, võib-olla isegi tahaksin, aga kuna ma olen uimasteid tarvitanud, pole kaua aega õppinud...kuna pole suurt soovi, siis ma ei tuleks sellega toime. Sest mälu pole enam sama. Muidugi kui oleks suur tahtmine, ja kui seda oleks vaja, siis ma...seaksin endale sihi lõpuni õppida, siis ma arvan, et ma oleksin õppinud...lõpetanud. Aga kui ma tahaksin teist ametit õppida, siis ma õpiksin, et oleks amet, kus töötada. Üldiselt muidugi ma tahan töötada.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Ma ei erine milleski tavalistest kuttidest nagu ma ise. Aga need, kes õpivad, kes pole kunagi narkootikume kasutanud, nendest erinen ma väga. Need, kes õpivad ülikoolides, instituutides, võime öelda, et nende tulevik on juba kindlustatud. Neil pole mingit muret. Sellepärast...muidugi on erinevusi, sarnasusi, raske on neid üles lugeda.

Kui sa saaksid kolme asja soovida, mis need oleksid?

Kolm soovi! Esiteks, on see reaalne soov? Oletame, et mu esimene soov oleks anda surematus, ütleme, vanematele, ja kui võimalik, siis kõigile. On see soov realistlik? Kui see oleks realistlik soov, nii et... Üldiselt, surematus ei ole realistlik, sest kui kõik saaksid surematuks, ja sündivad lapsed juurde liita, siis oleks inimesi nii palju, et emake maa ei toidaks neid ära. Kui realistlikud soovid, siis esimene soov, et ma...mu vanematega oleks kõik korras, et nad ei jääks haigeks, elaksid kaua ja hästi. Teine soov, et minuga oleks kõik korras, et ma pääseksin neist uimastitest, leiaksin tööd. Ja kolmas soov on, et kõik maailmas...inimesed oleksid head, paremad. Et igapäeval oleks õnneraasuke.

15. USUTLUS: Andrus (eestlane, elukutselt modell, ei ole ravil)

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Kasutasin marihuaanat lihtsalt lõbu pärast. Esimest korda proovisin koos ühe sugulasega, hiljem koos sõpradega. Oli üpris huvitav tunne. Me naersime kõvasti ja tegime nägusid. Ja jõime palju vett – see tundus mulle alguses üsna imelik.

Kui vanalt sa alustasid?

Ma arvan, et olin 11. või 12. klassis...see on midagi seitse aastat tagasi.

Kuidas sa kõvematele ainetele üle läksid? Näiteks nagu kokaiinile või heroiinile.

Mul tuli uimastitega väike vahe sisse, kui ma Euroopas töötasin... Kui tagasi tulin, siis soovitas üks kolleeg, et proovigu ma kokaiini. Et see aitaks mul alla võtta. Mul oli väike õllekõht ees, kui tagasi tulin. Nii see algas.

Kas sa oled oma vanematega või võib-olla vendade-õdedega avameelne?

Emal on mulla paar korda uimastite kohta küsinud ja isegi nende eest hoiatanud, aga ma pole talle öelnud, et kuule, ma kasutan neid. Ei, ma ei räägi oma perekonnaga uimastitest... Ma räägin teistest asjadest, nagu oma tööst ja nii edasi.

Miks inimesed sinu arvates üldiselt uimasteid kasutavad?

Minu ametis kasutatakse seda enamasti selleks, et kiiresti kaalus alla võtta. Üldiselt ma arvan, et sellele küsimusele ei saa ühest vastust anda. Igaüks on erinev.

Aga mis võiksid olla peamised põhjused?

Sa võid tahta kellelegi muljet avaldada. Või end paremini tunda. Võid tahta ligitõmbavam paista. Või lihtsalt ära pääseda.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Mis on pannud inimesed suitsetamisest loobuma?!

Nii et sa ütled, et pole mingit võimalust?

Ma ütlen, et igal aastal hakkavad paljud inimesed suitsetama ja paljud jätvavad suitsetamise maha. Võimalusi on – aga meetodile või uimastitevastasele mõtteviisile tuleb mõelda esimesest klassist peale.

Kuidas teised, keda sa tunnend, uimastitest loobusid?

Mina lõpetasin kasutamise, kui olin ära – polnud kontakti sõprade ega müüjatega. Hoidsin lihtsalt eemale. Teised – pole kunagi küsinud. Ühel hetkel ütles üks mu sõber lihtsalt, et aitab.

Kas sa teed pehmete ja kõvade uimastite vahel vahet?

Mõju ja nägemused on erinevad. Kokaiini ja heroiiniga on täiesti teine tunne – sa lendad ja seksid inglitega.

Kuidas sulle koolis meeldis?

Enamasti ei meeldinud. Ma ei ole mingi 12-klassilise hariduse fänn...

Mida sa koolis muudaksid/oleksid muutnud, kui see sinu võimuses oleks?

Võib-olla teeksin tunnid aktiivsemaks ja rohkem õpilasekeskseks. Jätaksin ära laulmise kui täiesti kasutu õppeaine ja paneksin piirangud keemiale ja sellisele kraamile. Kus kurat seda keemiat elus vaja läheb? Kasutu aine.

Kas sa arvad, et keegi mõistab sind praegu või on kunagi mõistnud?

Mõistab uimastitarvitamise mõttes? Mind ei huvita teised... see on nende asi, kas nad minuga lepivad või mitte. Ma ei hakka kelleltki abi paluma ega midagi taolist.

On sul kedagi, keda usaldada ja kellele oma muredest rääkida?

Enamuses asjades ma usaldan oma õde...ja muidugi on mul sõpru.

Kas arvad, et enamus inimesi usaldab üksteist?

Ma ei topi oma nina võõraste asjadesse. Oma sõprade kohta võin öelda, et jah, enamusel inimestel – kuigi mul on palju sõpru – on paar lähimat sõpra. Nii et ma ütleksin, et jah, minu sõprade vahel valitseb usaldus.

Kas sa mõistad ennast?

Minu otsustes on loogika olemas. Mõnikord ma ainult mõtlen, et kas need nägemused, mida ma näen...kas need tähendavad midagi. Ma ei saa neist nägemustest aru, mida ma näen...kuigi nad on seletatavad.

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad?

Ma loodan, oleks parim vastus. Kui ma ringreisilt tagasi tulin, olid paljud inimesed minust natuke kaugenenud. Aga ma arvan, et tõelised sõbrad jäävad minuga.

Kas sa usaldad oma sõpru või kolleegi? Kas su sõbrad mõistavad sind?

Ma pole oma sõpru petnud ja vastupidi. Nii et mu sõprade ja kolleegide vahel valitseb usaldus. See, mil määral ma kedagi usaldan, on erinev. Näiteks ma ei annaks oma pangakaarti töökaaslasele – mitte võib-olla usaldamusest, vaid sellepärast, et nad ei ole mulle nii lähedased kui sõbrad.

Kas su sõprade seas on palju masendunuid?

Ei, ma ei usu. Inimestel on mõnikord halb olla ja nii edasi...aga need meeleolud lähevad mööda. Teisest küljest ma ei ütleks ka, et inimesed oleksid eriti õnnelikud. Inimesed lähevad eluga edasi.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Uimastitel on koht mu elus. Paigutaksin nad kire ja iha alla.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

See on natuke problemaatiline. Ma püüan alati vältida mitteturvalist seksi ja teisi selliseid asju, näiteks süstlaid. Põhiliselt teen ma seda, et hoian alati teatud hulga kondoomi kaasas ja kasutan alati puhast süstalt. Euroopas on olukord minu meelest parem kui siin. Heroiini kasutamine pulbrina on vältimise suhtes parem...kuigi tunne on erinev.

Kas sinu arvates on Eestis aiasi levimise oht suur?

Kardan, et on. Inimesed peavad rohkem mõtlema. Ma arvan, et peaksid olema mingid tasuta süstlad kas haiglates või aidiennetuskeskustes.

Mida tähendab armastus? Kas sinu arvates on tõeline armastus olemas?

Armastus on miski, mida me peame ise defineerima. Mina ei saa öelda, mida armastus sinu jaoks tähendab, sina ei saa defineerida armastust minu jaoks. Armastus on seisund, kus sa hoolid ainult oma ühest küljest. Tõelise armastuse suhtes ma ei ole nii kindel – et see olemas on. Ma arvan, et tõeline armastus on see, kellega sa abiellud.

Kas sa loodad, et kunagi on sul oma perekond? Kui jah, siis millisena sa oma lapsi kujutled?

Muidugi loodan ma perekonda luua. Enne seda tahaksin aafrika naisi proovida ja hiljem abielluda. Olen ka lastele mõelnud...võib-olla tulevad nad mustad.

Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su lapsed tarvitavad uimasteid?

Ma arvan, et me kõik oleme vigu teinud. Me kõik oleme naabri aiast õunu varastanud. Nii et kui nad uimasteid tarvitaksid, siis ma seletaksin neile, mis see on ja kuhu see viib. Ühe artikli järgi, mida ma lugesin, on umbes iga neljas laps uimasteid proovinud. Veidi liialdatud, aga ikkagi. Maailm pole mingi imedemaa.

Kas Eesti meeldib sulle?

Ma eelistaksin elada kuskil mujal. Muidugi olen ma näinud paremaid ja halvemaid paiku... Eesti on mu kodu ja siia tulen ma alati tagasi. Aga mulle meeldib väga Pariisis ja Viinis. Kenad kohad elamiseks.

Meeldiks sulle maailma muuta? Või inimesi?

Ma mõtlen, et kui kõik rahvad elaksid – see on utopia ja ei lähe kunagi täide, aga – kui kõik elaksid samal tasemel nagu Euroopa maad, siis see oleks midagi, mille poole püüda. Nii et ma tahaksin muuta teiste riikide elatustaset – ja Eestis ka.

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, milliseid muudatusi sa teeksid, et Eestit paremaks muuta?

Ma kiirendaksin Euroopa Liiduga ühinemise protsessi. On hea, kui saad nii paljudesse erinevatesse riikidesse reisida ja ei tarvitse kogu aeg passi näidata.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Mul on üpris hea sissetulek. Mitte just Hansapanga presidendi oma, aga siiski üsna ok. Olen suhteliselt jõukas, et elu nautida...ja nautimine ongi see, mis mind erinevaks teeb.

Mida raha sinu elus tähendab?

See on hea, kui palk jookseb, ja nii edasi. Jaa, see tähendab üsna palju. Saab tüdrukuid võrgutada ja reisida, kui on raha.

Kas poiste ja tüdrukute mõtlemine, tundmine ja käitumine on väga erinev?

Ma ei usu. Mõlemal on oma tugevad ja nõrgad küljed.

Mis sa arvad, kas tüdrukud ja poisid suhtuvad seksi ühtmoodi?

Jah, suhtuvad küll.

Ja see suhtumine on...?

Ma arvan, et mingil eluperioodil ihkavad mõlemad seksi. Kutid on võib-olla aktiivsemad, kui nad on noored, naiste seksuaalne tipp on 40-aastaselt. Aga seks on seks...mõlemad teevad seda. Kui tüdruk on ööklubis ja sa lähed temaga rääkima...hiljem nihkud lähemale, siis umbes 90 protsenti ei aja sulle vastu.

Miks sinu arvates on herooinikud peamiselt mehed?

Minu töökaaslaste ja sõprade seas see ei ole nii.

Miks on paljud tüdrukud herooinisõltlased?

Minu meelest on põhjus sama – nad tahavad kõhnuda. Kui oled mõnda aega “väljas” olnud, siis tagasipääsemiseks pead vormis olema. Heroiin aitab kaalus alla võtta.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Ma ise teen ennast õnnelikuks. Kui mul miski välja tuleb või kui mul on sõpradega hea olla, siis see teeb mind õnnelikuks. Ükskõik, kas uimastitega või ilma. Kui on pidu, siis uimastid kuuluvad selle juurde...ja nad aitavad mul lõdvestuda ka.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi on õnnelikud?

Enamus inimesi on keskeltläbi. Nad ei ole õnnelikud ega ka kurvad. Nad lähevad eluga kaasa.

Kas sa nutad mõnikord? Kas sageli?

Ei, ma ei nuta. Kas ma näen välja nagu inimene, kes hakkab nutma?

Mis sind kõige kurvemaks teeb?

Kõige kurvem olin ma siis, kui kaotasin ühe sõbra. Alati on kurb kedagi lähedast kaotada – ma ei mõtle, et nad oleksid surnud või midagi, aga kui nad kolivad mujale ja sa ei näe neid nii tihti, kui tahaksid.

On sul mõni iidol või ideaalne inimene, kelle moodi sa tahaksid olla?

Töö juures on mul alati mingi rollimudel või eeskuju peas. Oma isiklikus elus ei taha ma selle mudeli moodi olla...

Millised värvid sulle meeldivad? Miks?

Ei saa eelistada ühte värvi. Värvid peaksid muutuma vastavalt meeleoludele ja teistele asjadele, nagu sündmused ja teised riided. Ei saa kanda valgeid sokke ja musti kingi. Ma arvan, et mu lemmikvärv oleks...hall.

On sul kunagi tunne, et elu on mõttetu? Sinu jaoks? Või teiste jaoks?

Elus on olnud oma tõusud ja langused. Elu on midagi, mida me kogeme ainult üks kord. Mul on olnud sõpru, kes on karjunud, et nad tahavad surra...ja ma olen maha kukkunud ja jumalat palunud. Kui midagi ei juhtunud, tundsin end üsna sandisti. See oli vist ainuke hetk, kui ma midagi sellist tundsin. See juhtus teismeeas.

Kas sulle tundub, et argirutiin ärritab ja tüütab sind rohkem kui teisi inimesi?

Ma ei kujuta rutiinset elu ette. Mu elu on üsna liikuv ja üldiselt ma mõtlen, et elu on rutiinne nende inimeste jaoks, kes tahavad seda rutiinseks teha. Alati on võimalik elu huvitavamaks muuta.

Millised on sinu parimad ja halvimald omadused?

Uimastivärk on üks mu halvimaid omadusi – ja kergesti ägestumine ka. Ma pole võib-olla niisugune ühele naisele pühenduja nagu teised mehed. See ei ole hea omadus. Head omadused...raske on öelda, mis sulle enda juures meeldib. Ma jätaaksin selle küsimuse vahele.

Millised asjad sind ärritavad?

Mõnede inimeste viletsad elutingimused. Inimesed, kes räägivad asjadest, mida nad ei tea. Mõned ütlevad, et see on praegu Pariisis väga moes. Põrgutki ta on! See oli moes kuus kuud tagasi.

Mis sinu arvates peaks Eestis muutuma, et noored oleksid õnnelikumad?

Muuta on palju. Kõik tahaksid tasuta sõita.

Nii et peaks pakkuma rohkem tasuta teenuseid?

Teataval määral jah. Miks mitte teha noortele rohkem soodustusi?

Oleksid sa valmis tulevikus noortele uimastiteevastast selgitustööd tegema?

Ma pean kõigepealt selle deemoni enda seest välja saama, siis võin teiste peale mõelda.

Tahaksid sa mõnikord midagi erilist teha?

Muidugi. Benjihüpe kõlab mõnus ja mõned teised asjad ka. Tahaksin teha sellist sporti nagu süstasõit, ratsutamine ja nii edasi.

Kui sa võiksid kolme asja soovida, siis mis need oleksid?

Endale? Tahaksin tulevikus head elu elada. See on kõik...

16. USUTLUS: Vladimir (22-aastane, venekeelne, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu uimasteid kasutama?

Me lihtsalt peame elus kõike kogema. Sellepärast ma tegin seda koos sõpradega.

Kas sa oled oma vanemate või õdede-vendadega avameelne?

Jah, meil on avameelseid suhted. Nad teavad mu uimastiprobleemidest kõike.

Miks sinu arvates inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad?

Ma arvan, et 80 protsenti inimestest tarvitab uimasteid. Peamiselt venekeelsed.

Kas teismeiga on kriisiaeg?

Ei.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Ma ei tea. Pead kogu eluviisi muutma. See on psühholoogilisest seisukohast väga raske.

Kuidas teised, keda sa tunnend, on uimastitest loobunud?

Ma ei tunne selliseid inimesi. Tegelikult tunnen. Nad hakkasid Jumalat uskuma.

Kas sa teed pehmete ja kõvade narkootikumide vahel suurt vahet?

Heroin teeb mind rahulikuks, teised uimastid elavamaks.

Kuidas kool sulle tundus? Meeldis või ei meeldinud?

Kui ma pidin koolis käima, siis see mulle ei meeldinud. Tahtsin seda lõpetada nii kiiresti kui võimalik. Aga nüüd ma tahaksin kooli minna.

Mida sa koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Ei midagi. See ei huvita mind.

Kas sa arvad, et keegi mõistab sind või on mõistnud?

Jah, inimesed mõistavad mind.

On sul keegi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

Emä.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

Kindlasti mitte.

Kas sa ise mõistad ennast?

Mõnikord mitte.

On sul mõnikord kummalisi elamusi, millest sa kardad kellelegi rääkida? Nagu teise maailma energiad või midagi?

Ma ei koge selliseid asju.

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad?

Ei, ma ei arva seda, nad on siis täiesti erinevad.

Kas sa usaldad oma sõpru?

Mul pole sõpru. Mul on vend.

Kas ta mõistab sind?

Jah.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses?

Neil kõigil on omad probleemid. Kõik inimesed on väga suletud. Keegi ei hooli sinust. Igaüks mõtleb enda peale.

Kas sinu vanused inimesed on õnnelikumad või vähem õnnelikud kui täiskasvanud?

Ei. Täiskasvanud on õnnelikumad.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Ei, siis lihtsalt unustad oma probleemid. Lähed omaenda maailma.

Mida sa selleks teed, et mitte HI-viirust saada?

Mida ma teen? Ei midagi. Ma süstisin omaenda süstlaga. Mul oli enda oma. Ma ei andnud seda kellelegi.

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Ei, ma ei arva seda.

Mida tähendab armastus?

Noh, suhteid. Kui sa armastad kedagi. Ei saa ilma temata elada. Te mõistate üksteist.

Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Jah, ma arvan küll.

Kas sinu meelest suhtuvad poisid ja tüdrukud seksi ühtmoodi?

Ei, erinevalt. Poisid mõtlevad teistmoodi, mitte nagu tüdrukud.

Miks sinu meelest on heroiinikud peamiselt mehed?

Ma ei tea. Võib-olla on neil rohkem probleeme.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Mind? Kui ma suudaksin uimastid maha jätta, oleksin palju õnnelikum.

Kas sa usud Jumalat?

Jumalat? Jah. Kui sa kogu südamest Jumalat usud, siis saab ta sind aidata. Ma ei oska veel Jumalat nii uskuda, nagu tahaksin, ja teha, mida ta tahab, et me teeksim.

Kas sa nutad kunagi?

Jumala ees? Jah. Seda juhtub mõnikord.

Mis sind kõige kurvemaks teeb?

Kõik. Elu.

On sul mõni iidol või ideaalne inimene, kelle moodi olla?

Ei.

TEINE USUTLUS

Tahaksid sa maailma muuta?

Ei. Mul on endalgi küllalt probleeme.

Miks mitte?

Jumal löi maailma nii, nagu see praegu on. See tähendab, et see peab nii olema, nagu ta on.

Miks sinu arvates on heroiinikud peamiselt venekeelsed inimesed?

Eestlased käivad rohkem diskodel, venelased eelistavad kellegi korteris kohtuda ja seal narkootikume võtta.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Esiteks tahaksin uimastitest lahti saada. Eks siis näis, mis edasi saab.

Milliseid värve sa eelistad?

Ei mingeid.

Kas sa loodad, et kunagi on sul oma perekond?

Jah.

Millisena sa oma lapsi ette kujutad?

Ma püüan neid uimastitest kaugel hoida.

Mida sa teeksid, kui teada saaksid, et su lapsed tarvitavad uimasteid?

Püüaksin neid takistada.

Kas sulle tundub, et elu on mõttetu? Sinu jaoks?

Ma tahan hakata Jumalasse uskuma, et elule mõtet leida.

Mis on sinu parimad ja halvimal omadused?

Ma ei oska seda praegu öelda. Ma arvan, et mu sõbrad teavad seda.

Millised asjad sind ärritavad?

Mu endised sõbrad, kellega koos ma narkootikume kasutama hakkasin.

Mis sinu arvates peaks Eestis muutuma, et noored oleksid õnnelikumad?

Tuleks aidata neil tööd leida.

Milliseid vaba aja veetmise võimalusi peaks ümbruskonnas noorte jaoks olema?

Ma ei oska praegu öelda.

Oleksid sa tulevikus valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Jah. Ma ei taha, et teistel oleks selline saatus nagu minul.

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, milliseid muutusi sa Eestis teeksid, et kõik oleksid õnnelikumad?

Mind ei huvita poliitika.

Kas Eesti meeldib sulle?

Jah.

Miks?

Siin on hea elada.

Mida raha sinu elus tähendab?

Mul pole kuigi sageli raha? Meil on seda vaja, et eluga toime tulla.

Kui sul oleks võimalus kooli minna, kas sa läheksid?

Mul on juba liiga hilja õppida.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Ei miski, ma arvan. Ma olen täpselt nagu teisedki inimesed, keda ma tean.

Kas sa tahaksid mõnikord midagi ebataavalist teha?

Muidugi.

Kui sa saaksid kolm soovi soovida, millised need oleksid?

Uimastitest lahti saada, hea töö leida, see on kõik.

Usutleja (eestlanna) kommentaar

“See poiss ütleb, et ta elul pole mõtet ja ta püüab Jumalasse uskuda, et elule mõtet leida, sest väidab, et on uimastite pärast elu mõtte kaotanud. Ma ei ole selles kindel. Ma arvan, et ta ei näinud elul mingit eesmärki juba enne, kui ta narkootikumide tarvitama hakkas. Ma usun, et väga paljud inimesed elavad ilma mingi elumõteta.”

17. USUTLUS: Marek (venekeelne, 19-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Oled sa uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Mulle ei meeldi, et ma pean siin käima, aga see on ainus võimalus mitte tunda, et ma vajan süsti. Ma loodan, et see aitab.

Mis pani sind algul pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Koos sõpradega, seltskonna mõttes. Kolm aastat tagasi, mooni peal, siis olin umbes viis korda hirmsat valu tundnud⁸.

Kas saa räägid oma vanemate või õdede-vendadega avameelselt?

Algul polnud neil aimugi, aga nüüd nad teavad kõike. Kui nad teada said, et ma süstin, pöördusid nad minust ära, nad ei taha mind tunda, sest et ma süstin.

Miks inimesed sinu arvates üldiselt narkootikumide tarvitavad? Kas teismeiga on kriisiaeg?

See sõltub sellest, kellega sa koos oled, kas sul on narkodiileritega head suhted.

Kas sa teed pehmete ja kõvade narkootikumide vahel suurt vahet?

Seal on erinevus – sõltuvus.

⁸ Sest ta polnud kaua aega süsti saanud.

Kuidas kool sulle tundus? Meeldis või ei meeldinud? Mida sa koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Mulle ei meeldinud koolis. Ma ei tea, miks.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind või on mõistnud?

Mitte keegi peale mu sõprade, sest nad on ka proovinud.

On sul keegi, keda usaldada ja kellele oma muredest rääkida? Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

Ei, ma saan ainult iseendaga arvestada.

Kas sa mõistad ennast?

Mitte alati.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses? Kas sinu vanused on õnnelikumad või õnnetumad kui täiskasvanud?

Jah, kui sa süstid, siis pead uue doosi eest maksma, pole mingit väljapääsu, pead varas-tama.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Jah. Kui ma võtsin "musta" (moonni).

Mida sa teed, et mitte HI-viirusega nakatuda?

[Ei vasta]

Kas sa arvad, et aidi levimise oht Eestis on suur?

Ei tea.

Mida tähendab armastus? Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Ma pole oma elus kunagi kedagi armastanud. Ma ei mõista seda tunnet. Ma ei tea, mida vastata. Kolm aastat mu elust on lihtsalt kadunud.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Kui ma tean, et ei sõltu millestki. Praegu teeb ainult see mind õnnelikuks. Ja kui ma ei pea pead murdma, kust raha saada.

Kas sa usud Jumalat?

Jah, ma usun ja toetun Jumalale, ma arvan, et see on hea.

Kas sa nutad mõnikord? Kas sageli?

Kaks korda elus. Kui mu vanaisa suri ja kui mu isa suri.

Mis sind kõige kurvemaks teeb?

Narkomaanidest tüdrukud, kes on rasedad. Teismelised muutuvad aina hullemaks ja hullemaks.

TEINE USUTLUS

Miks sinu arvates on heroïnirikud peamiselt venekeelsed inimesed?

Eestlased on argpüksid.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Unistusi? Jah, töötada, saada püsivat palka. Perekond, lapsed. Rohkem sugulasi.

Milliseid värve sa eelistad?

Rohelist, kas see tähendab midagi, on see hea?

Kas sa loodad, et kunagi on sul oma perekond? Kui jah, siis millisena sa oma lapsi ette kujutad?

Ma tahan kahte kutti. Mind ei huvita, millised nad on, ma armastaksin neid igal juhul.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

Ma usun, et ma suudaksin neid sellest eemal hoida.

Millised on sinu parimad ja halvimald omadused?

Parim on see, et ma olen suuremeelne, ja halvimald – mul on halvimald kombes.

Millised asjad sind ärritavad?

Teiste inimeste ükskõiksus ja häbematus. Paljud asjad ärritavad mind.

Milliseid vaba aja veetmise võimalusi peaks sinu arvates teismeliste jaoks olema?

Mingit sporti, basseini. Mida iganes, et aeg kiiremini läheks.

Kas sulle meeldib Eesti? Miks?

Enam-vähem. Neile ei meeldi venelased, on ka normaalseid eestlasi, kuid enamasti täiskasvanuid.

Kui sul oleks võimalus mitte koolis käia, kas sa siis teeksid seda? Kui oled koolist lahkunud, kas sa tahaksid kunagi tagasi minna, et rohkem haridust saada?

Ma läheksin küll tagasi, vähemalt selleks, et teistega suhelda.

Usutleja (vene keelt kõneleva lätlanna) kommentaar

“Ma intervjuerisin 19-aastast poissi Marekit. Algul ma pisut kartsin ja tundsin end ebamugavalt, et pidin kõiki neid küsimusi esitama, aga mõne aja pärast taipasin, et poiss oli väga rahulik, lahke ja meeleldi valmis meiega rääkima. Mareki esimesed sõnad olid: “Ma loodan, et see pole politsei jaoks, ma ei taha politseiga mingit tegemist teha”. Aga pärast...ta tegi suitsu ja oli rahulikum ja valmis rääkima. Mitu korda, kui ta oma perekonnast rääkis, nägin, et tal olid pisarad silmis.

Marek paistis kuidagi oma mineviku pärast kahetsevat, ta rääkis, et kui tal polnud uue doosi jaoks raha, hakkas ta oma kodust väärtuslikke asju võtma või varastama, neid müüma, et heroini jaoks raha saada, ja elas niiviisi kolm aastat, ilma et oleks oma emale sellest rääkinud.

Kui ma tema soovide kohta küsisin, vastas ta, et soovib perekonda ja lapsi. Kostis, nagu tahaks see poiss tõesti uut elu alustada ja püüaks teha kõik, et saada normaalseks, terveks inimeseks. See kostis nii tõepärane ja usutav, et ta seda tõesti tahab. Ma ei saa seda salata ja tegelikult oli ta nii veenev, et ma uskusin teda.”

18. USUTLUS: Boriss (venekeelne, 18-aastane, käib metadoonikeskuses)

Oled sa uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Tallinna Vismari tänava haiglas käitatakse meiega nagu loomadega või veel hullemini. Sinna on alati pikad järjekorrad, üks või kaks kuud. Minu kõige väiksem järjekord oli kolm nädalat. Soomes oli kõik teisiti. Seal on spordihall ja ujumisbassein, sulle pakutakse puutööd ja arst suhtub sinusse inimlikult. Seda

“AIDS-i tugikeskust”⁹ saab külastada alles alates 18. eluaastast. Ma olin 16, kui mu ema mind siia tõi, ja arst ütles, et ta ei saa meid aidata. Et ma pean olema 18. See on naeruväärne. Kas ma pean veel kaks aastat narkootikumide võtma ja alles siis siia tulema?

Kuidas sulle koolis meeldis? Mida sa koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Kuidagi lõpetasin kooli ära. Mõned õpetajad isegi panid mulle paremaid hindeid, et ma

⁹ Kopli metadooniravi keskus.

ainult lõpetaksin ja enam istuma ei jääks. Kui ma seal õppisin, siis ajas see mind lihtsalt raevu... Aga täna ma mõtlen, et tahaksin arvatavasti kooli tagasi minna.

Mis pani sind alul pehmeid ja kõvu narkootikume tarvitama?

Ma kuulsin uimastitest, nägin neid filmides ja tahtsin proovida. Vene keeles on selle kohta hea ütlemine: keelatud vili on magus.

Miks inimesed sinu arvates üldiselt narkootikume tarvitavad?

Üldiselt sellepärast, et pole midagi teha – ei tööd, ei noortekeskusi, ja mõnikord – isegi vanemate ükskõiksus. Ja ka teravad elamused.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind või on kunagi mõistnud?

Ema. Ta püüab aidata – me räägime üksteisega üsna avameelselt. Mul on temast kahju.

Mis sa sellest arvad, kui sa tema pärast narkootikumid maha jätaksid?

Seda kellegi pärast teha on lollus. Kõigepealt lähed ema pärast haiglasse, siis ei näita ennast kodus, kui oled uimastit pannud, et ema sind ei näeks, aga varsti sa enam ei hooli tema tunnetest. Oled võimeline uimastitest loobuma ainult siis, kui sina ise oled otsustanud nii teha. Ainult sina, mitte keegi teine.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Esiteks see, kui oleks tööd. Üks mu sõber peaaegu jättis maha. Tal on nüüd töö. Ka mina tahan tööd leida, et uimastitest lahti saada. Kui ma tööd saaksin, siis annaks see mulle tegevust, mul pole siis palju vaba aega, et uimastitele mõelda, ma ajan oma asja ja saan uimastitest lahti. Aga kes vajab harimatut narkomaani? Tööd leida on võimalik ainult sugulaste või tuttavate kaudu.

Kas sa teed pehmete ja kõvade uimastite vahel suurt vahet?

Kujutle sood, millest läheb laudtee üle. Kui inimesed võtavad pehmeid uimasteid, siis käivad nad mööda seda teed. Kõvad uimastid on soo ise. Kes võtab kõvu uimasteid, see kukub rajalt maha ja leiab end soos, kus ta aina sügavamale ja sügavamale vajub.

On sul kedagi, keda saad usaldada ja kellele võid oma muredest rääkida?

Kõigepealt ema. (Pärast väikest mõtlemist) Mul on üks sõber. Ta on praegu vanglas. Ma võin öelda, et ma usaldan teda. Aga oma muredest ei räägi ma kellelegi. Minu probleemid on mu enda omad. Ma saan neist üle ainult ise. Ma mõistan ennast.

On sul kunagi kummalisi elamusi, millest sa kardad kellelegi rääkida, nagu teise maailma energiad või midagi sellist?

Teatavaid spetsiaalseid uimasteid kasutades tekivad inimestel hallutsinatsioonid. Ükskord oli mul nägemus, et mu soontes roomavad ussid. See asi lõppes mul haiglas, sest ma karjusin, et ussid roomavad mu veresoontes.

On sul mingeid tuleviku-unistusi?

Palju raha ja leida töökoht.

Kas sinu vanused inimesed on masenduses? On nad õnnelikumad kui täiskasvanud?

Ma arvan, et kõik minuvanused on masenduses. Täiskasvanute kohta ma ei tea. Neil on omad probleemid.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi on õnnelikud?

Ma arvan, et see on 50/50. Ma ei tea, kas nad teesklevad või mitte.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Ei, nad ei tee mind õnnelikuks, nad teevad mind lõbusamaks.

Mis sind siis õnnelikuks teeb?

Raha teeb mind õnnelikuks. Kui mul oleks praegu miljon dollarit, oleksin ilmselt totaalselt õnnelik. Aga üldiselt on mul vedanud – olen neli aastat varastanud ja pole kordagi vangi sattunud. Ema ütles mulle, et ma olen “särgis” sündinud.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Mul on selle vältimiseks oma süstal. Mul on hepatiidist küllalt. Aga kui ma HI-viiruse saan, siis teen ma selliseid suuri asju, ja lõpuks, ma arvan, teen ma lihtsalt “kuldse süsti”¹⁰.

Kas sa nutad kunagi?

Ma nutsin ainult siis, kui väike olin. Nüüd ma isegi ei mäleta, millal ma seda viimati tegin.

Mida armastus tähendab? Mis sa arvad, kas tõeline armastus on olemas?

Armastus on midagi fantaasia piirimaist. Ma ei usu, et tõelist armastust oleks olemas, ma usun rohkem materiaalsel armastust. Ma vajan uimastite jaoks raha – lähen vargile, siis teen süsti. Kui oled pilves, siis pole sul kedagi kõrvale vaja.

Mis sa arvad, kas poisid ja tüdrukud suhtuvad seksi ühtmoodi?

Ma ei tea.

Kas see, kuidas poisid ja tüdrukud mõtlevad, tunnevad ja tegutsevad, on väga erinev?

Ma ei tea.

On sul iidol või mõni ideaalne inimene, kelle moodi olla?

Ei.

Kas elu tundub sulle mõttetu?

Elu on rumalus. Ma poleks kunagi sellist asja välja mõelnud nagu elu.

Kas sa usud Jumalat?

Ei ole mingit Jumalat, Ta ei ole tõeline, ma ei saa Teda puudutada ega näha. Ma ei usu seda. Mu vanaema püüab panna mind Jumalasse uskuma, kirikusse minema. See on naeruväärt.

Miks sinu arvates on heroïnisisõltlased peamiselt vene keele kõnelejad?

Ma ei tea, miks, ma kuulsin statistikat, mis ütles, et 98 protsenti narkomaanidest on venelased ja ainult kaks protsenti eestlased. Ma ei oska öelda, miks, ma lihtsalt tean, et eestlased kasutavad peamiselt ainult pehmeid uimasteid.

Kas sa loodad, et kunagi on sul oma perekond?

Ma elan peamiselt olevikus ja pole sellele kunagi mõelnud. Võib-olla tulevikus, aga mu naine peab olema puhas.

Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su lapsed kasutavad narkootikume?

Ma neile näitaksin! Muidugi püüaksin neile seletada, mis see on. Võib-olla ütlen, et ma kasutasin ka ise uimasteid. Aga ma ei saa soovitusi jagada; nad peavad ise järeldused tegema.

Kas sa arvad, et argirutin tüütab sind rohkem kui teisi inimesi?

Ma pole teistelt küsinud. Aga inimesed võivad uimastitarvitamisest tüdineda. Mina olen tüdinud.

Mis on sinu parimad ja halvimald omadused?

Noh, halvimald on laiskus ja tahtejõupuudus, häid ei tule mulle pähe.

Millised asjad sind ärritavad?

Ma juba ütlesin sulle – töö.

Mis sinu arvates peaks Eestis muutuma, et noored oleksid õnnelikumad?

Kustutage see maailmakaardilt. Ja Maa pealt ka.

Võib-olla peaks noorte jaoks mingeid lisavõimalusi olema?

Jah, uimastid apteekides vabamüügil!!

¹⁰ St süstib üledoosi.

Kas sa räägiksid noorematele uimastite kahjulikkusest?

Ei.

Kujutle, et sa oleksid Eesti president. Mida sa muudaksid, et kõik oleksid õnnelikumad?

Ei midagi. Ma mõtleksin ja teeksin kõike ainult enda jaoks.

Kas Eesti meeldib sulle?

Üldiselt käib ka, normaalne, aga Eesti kliima on pask. Mulle meeldiks elada Soomes või Saksamaal. Tead miks? Sest seal on suured sotsiaaltoetused. See on hea. Võid sellest toetusest elada ja isegi mitte töötada, ja ikka on sul piisavalt raha. Raha tähendab minu elus kõike.

Tahaksid sa tagasi kooli minna, et rohkem haridust saada?

Tegelikult olen sellest mõelnud, aga mingit isu mul pole.

Kui sa saaksid esitada kolm soovi, millised need oleksid?

Kõigepealt miljon dollarit. Lihtsalt palju raha.

Teise soovi väljamõtlemine võttis tal aega. Lõpuks ütles ta: “Minna tagasi sellesse päeva, kui ma esimest korda uimasteid proovisin, ja kustutada see oma elust. Et ma poleks neid kunagi katsetanud...”

Intervjueerija taustamärkused

“Boriss on uimasteid tarvitanud 14. eluaastast peale, lõpetas 9. klassi. Ta räägib eesti keelt päris hästi ja tal on Eesti kodakondsus. Tal on juba tingimisi karistus ja ta põeb B- ja C-hepatiiti nagu enamus narkomaane. “

19. USUTLUS: Erkki (eestlane, aktiivne heroïnikasutaja, 22-aastane. EI SAA RAVI)

Kas mõni uimastitevastane kampaania on sulle mõju avaldanud?

Siiani mitte (naeratab). Ma ei näe uimastites õieti mingit ohtu.

Nii et sa usud, et uimastite tarvitamine ei ole ohtlik.

Nii võib öelda küll. Iga asi elus on ohtlik – küsimus on selles, mis on rohkem ja mis vähem ohtlik. “Hero”¹¹ ei ole tervisele just kõige kasulikum, aga mis on? Sama tõenäoline on auto alla jääda kui heroïini kätte surra.

Sa siis ei usu neid uurimusi, mis ütlevad, et uimastitarvitajad surevad noorelt? Sest uimastid tapavad?

Inimesed surevad erinevatel põhjustel. Purjus alkohoolik võib ka 30-aastaselt surra, ja ikkagi müüakse ja reklaamitakse alkoholi metsikult. Nikotiin tapab niisamuti – ja Phillip Morris muudkui teeb seda juurde. Miks neid ei süüdistata inimeste mõrvamises? Ja miks pannakse uimastimüüjad viieks aastaks vangi?

Võib-olla tuleneb see ühiskonnas üldiselt heakskiidetud normidest?

Mis ühiskonnas? Selles sitaaugus, kus me elame? Siin ei kiideta midagi heaks. Mitte igatahes üldiselt.

Ag a ju asju, mida sa teed, ja neid, mida sa ei tee?

Olgu, selles on sul õigus. Ma ei tapa inimesi. Ja ma söön noa ja kahvliga.

¹¹ St heroïin.

Lähme tagasi heroini juurde – kasutad sa seda tihti?

Ma kasutan seda siis, kui mul on raha. Ja kui ma seda vajan. Jah, mõnikord ma vajan seda.

Kas sa saad ilma selleta elada?

Muidugi saan. Ainult et pole mingit põhjust. Miks ma peaksin? Peab ju olema mingisugune harjumus – ei saa kõike ära võtta.

Kes võtab mida ära?

Mina võtan. Kui ma tahan, siis võin uimastid maha jätta. Ja tulevikus ma jätangi.

On sul kunagi imelikke elamusi, uimastite peal või ilma, millest sa kardad kellelegi rääkida?

Ja ma peaksin neist sulle rääkima? Muidugi on mul olnud elamusi, mis olid – hirmutavad. Lähme edasi.

OK – milline on siis sinu kõige meeldejäävam elamus? Esimene asi, mis pähe tuleb – hea või halb?

Tõesti tahad teada või? Noh, see on natuke...hirmutav...aga naljakas ka...see oli nii: ma tundsin, et olen lind. Ilus lind. Ja lendasin, nagu ma pole kunagi lennanud ja ilmselt kunagi ei lenda ka. Olin oma toas oma tooli peal ja naersin. See oli mõnus segane hetk. Siis see tuli – minu kõige hirmsam luupainaja. Tavaliselt ma ei joo, kui uimasteid kasutan. Seekord ma jöin. Ja halva alkoholi mõju tuli mulle peale, nagu kurat, kes pimedas hiilib. Ta ei näita end kunagi – sa lihtsalt tead, et ta on seal. Ja kui see tunne muutub nii reaalseks, siis jääd magama. Ja unenägudes sa võitled kuradiga, ja kurat võidab iga kord. Terve öö läbi. See oli lõbus, sest selles oli loogikat...ja see oli hirmus, sest ma kartsin.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses?

Mõned on tõelises jamas ja mõned on normaalsed. Üldiselt ma arvan, et viimase kümne aastaga pole eriti midagi muutunud. Samapalju kuritegusid nagu 20 aastat tagasi, aga nüüd me lihtsalt teame, kui midagi juhtub.

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu narkootikume võtma?

Ma tahtsin proovida, kas asi on seda väärt. Niisiis ma proovisin neid, marihuaanast heroiniini. Mõnest on mul head, mõnest halvad mälestused.

Miks sa ei jäänud marihuaana juurde?

Marihuaanal oli oma aeg. Nüüd ma eelistan midagi tableti või pulbri kujul. Palju kergem on tasandile pääseda ja sinna jääda. Ja vähem pohmelust.

Ja võib-olla on need ka kallimad?

Nad ei ole kõige odavamad, aga kvaliteet loeb ka. Tunne on erinev. Ja meetod on ka erinev – tarbimise viis.

Kas sa räägid oma vanematega avameelselt?

Uimastitest? Ei. Neil on oma elu, mul oma – milleks neid kokku segada?

Miks inimesed sinu arvates üldiselt uimasteid tarvitavad?

Need avavad su silmad ja toovad su reaalsusse. Mõned kasutavad neid selleks, et kauem töötada ja vormis püsida – aga reaalsus ja avatus on kõige tähtsamad.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma? Kuidas sinu tuttavad on neist vabanenud?

Võimalus vabalt proovida oleks üks tee. Kui saad seaduslikult proovida, siis on lihtsam kas lõpetada või jätkata. Ja kui see on lubatud, siis jääb pool lõbu ära, nii et vähem inimesi satub sõltuvusse.

Kas sa teed pehmetel ja kõvadel narkootikumidel vahet?

Kvaliteet, hind, pohmelus ja tahtmine on erinevad.

Tahtmine?

Tahtmine saada midagi kangemat. Näiteks – selleks, et Hollywoodis¹² umbes kaks tundi tantsida, ilma et ära väsiks, on vaja nii kaks-kolm marihuanaasigaretti. Aga kui tahad lihtsamalt saada, siis võtad tabletti ja asi ants. Me kõik oleme lapsepõlves haiguse ajal tabletti võtnud. See tablett näeb sarnane välja – mitte kõik ju ei suitseta.

Kuidas sul koolis oli? Meeldis või ei meeldinud?

Ei meeldinud. Ma olen paljudes koolides käinud – transpordikoolis, õhtukoolis. Rida sitaauke on nad kõik. Lugema ja kirjutama õpid seitsme klassiga, milleks kauemaks jääda? Mitte kusagil ei lähe vaja neid keerulisi matemaatika-asju ega ainete keemilist koostist. Haridusel pole mingit mõtet.

Mida sa koolis kõigepealt muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Neid koole ei aita miski. Pealegi – las teised kannatavad ka! Võib-olla ma teeksin nii, et matemaatika ja teised “vajalikud” ained oleksid koolis vähem tähtsad – sest tegelikult maailmas on see nii.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind praegu või on kunagi mõistnud?

Mul on alati olnud sõpru, kes on mu kõrval.

On sul keegi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

Mul on paar head sõpra. Nad teavad mu lugu, nad on mu vanad koolikaaslased. Me töötame samas kohas ka.

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast oleksid sul samad sõbrad?

Ma soovin, et oleksid. Elu läheb edasi, ma tean, ja alati ei saa seda, mida tahad. Ma tean, mis saan, et oma sõpru hoida, aga keegi ei või kindel olla, mis viie aasta pärast juhtub.

Mis sa arvad, kas enamusi inimesi usaldab üksteist?

Me ei ole üksteisest nii kaugel, minu arvates. Kui keegi sulle ei meeldi, lähed eemale – vaba maa. Selge on see, et sa ehk kunagi endast kõike ei räägi – võib-olla sagedamini siis, kui oled seda inimest pool elu tundnud.

Kas sa mõistad ennast?

Ma hingan – ma elan, ma mõtlen – olen homo sapiens. Muidugi ma tunnen ennast. Tean, miks ma nii või teisiti tunnen – kes veel peaks seda teadma kui mitte mina?

Kas su sõbrad mõistavad sind?

Nad teavad, mida ma kasutan, ja jäävad minuga...nii et arvatavasti nad mõistavad mind.

Kas nad saavad aru, kui midagi on valesti? Näiteks sellest, kuidas sa käitud?

Muidugi saavad. Siis me istume kohalikus baaris maha ja räägime sellest asjast. Või jooma ennast segi. Mul on kodu lähedal ühes baaris krediit – võin juua põhimõtteliselt niipalju kui tahan ja pärast maksan kinni. Väga mugav.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses? Kas sinu vanused on õnnelikumad või vähem õnnelikud kui vanemad inimesed?

Noh, Eestis on palju enesetappe, see tähendab, et inimesed on masenduses. Ma arvan, et minu vanused on vähem masenduses kui vanemad inimesed. Meil on võimalusi ja – ideaalis – meil on haridus, et teha, mida tahame. Vanad inimesed on tavaliselt kommunisti jäänukid.

Kas masendus võib olla põhjuseks, mis inimesed kasutavad võib-olla rohkem narkootikume kui kümme aastat tagasi?

Ma ei usu. Inimesed on masenduses, sest neil pole midagi teha. Ma mõtlen, et hakka elama või midagi! Kui oled masenduses, siis ära virise. Hüppa jõkke või midagi. Mul on

¹² Tallinna ööklubi.

üks sõber, kes joo ennast täis ja hakkab siis ennast haletsema ja kaeblema. *Come on!* Ära siis joo või võta midagi ette, et asi korda ajada.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Nad panevad mind värve nägema ja elu täiust nautima. Kui tahad seda õnneks nimetada, siis lase käia.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Ei midagi erilist. Eestis pole eriti suurt ohtu. Ära kepi meremeest!

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Ei. Kui sa litsidest eemale hoiad ja püüad Koplit vältida, siis on ok.

Mida tähendab armastus? Mis sa arvad, kas tõeline armastus on olemas?

Armastus on midagi ilusat, mida juhtub üks või kaks korda elus. Miski su peas tantsib ja teeb sind õnnelikuks. Sa tahad karjuda ja hüpata. See on tõeline armastus. Ja veel üks asi – armastus on eri sugupoolte vahel. Ei mingit homovärki – see ajab mul südame pahaks.

Mis sa arvad, kas poisid ja tüdrukud suhtuvad seksi ühtmoodi?

Ei, neil on vastupidine suhtumine. Mehed jahivad naisi ja vastupidi. Minu kogemuste järgi räägivad naised sellest rohkem kui mehed. Mehed räägivad ainult siis, kui nad on suures seltskonnas ja tahavad kellelegi muljet avaldada. Üks põhjus uimastite kasutamiseks on ka see, et seks on kuradi SUUREPÄRANE. Võid põhimõtteliselt ükskõik millise naise võtta.

Kas see, kuidas poisid ja tüdrukud mõtleavad, tunnevad ja käituvad, on väga erinev?

Noh, ma ei ole tüdruk, ma ei saa mõlema eest rääkida. Ma arvan, et mehed on kinnisemad kui naised. Naistel on võib-olla üks-kaks head sõpra, kellele nad räägivad kõik, meestel on rühm sõpru, kellest igauhele nad räägivad natuke. Ja sellest natukesestki võivad nad rääkida ühele inimesele üht juttu ja teisele hoopis teist – kui paned kõik jutud kokku, saad kogu loo.

Miks sinu arvates on heroïnirikud peamiselt mehed?

Mehed on rohkem valmis riskima ja nad ei karda nii väga süsti. Peale selle arvan ma, et poisid kannatavad rohkem lõbutsemist – nad võivad kauem pidu panna ja ikka hommikul ok olla.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Sa juba kord küsisid seda.

Olgu, aga kas on midagi muu peale uimastite?

Paljud asjad teevad mulle rõõmu. Kui ma saan seksida, siis on mu päev palju parem, kui võidan loterii, siis olen õnnelik. Inimene on üks imelik loom – vajab palju asju.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi on õnnelikud?

Ma arvan, et inimestel on omad hetked. Sa ei näe kedagi, kes kogu aeg naerataks – võib-olla kloun tsirkuses. Ma ütleksin, et umbes 30 protsenti päevast on inimesed õnnelikud, 50 protsenti on nad ok ja ülejäänud aja lihtsalt tüdinud või teevad midagi mõtetut.

Kas sa nutad mõnikord? Kas sageli?

Sentimentaalne küsimus. Miks kurat sa seda küsid?

Lihtsalt tahaks teada.

Kui mul on väga-väga-väga ränk pohlemus, siis olen nutnud, sest see aitab. Ükskord olen tundnud, et pole kedagi, keda oodata, siis ma ka nutsin. Kas see vastab su küsimusele?

Vastab küll. Mis sind kõige kurvemaks teeb?

Kui ma olen oodanud, et keegi – ükskõik kes – tuleks ja räägiks minuga. Ma olin haige – mõni aeg tagasi oli mul palavik ja muud säärast – ja keegi ei helistanud ega tulnud külla. Siis ma olin kurb.

On sul iidol või mõni ideaalne inimene, kelle moodi sa tahaksid olla?

Tegelikult mitte. Alati tahad olla nagu Arnold või Stallone, aga see on midagi muud.

Kas maailm on põhimõtteliselt meeldiv paik?

Minu jaoks või teiste jaoks? Minu jaoks – üsna ok. Ma elan kenas linnaosas. Ma vihkaksin maailma, kui elaksin mingil Lasnamäel või Koplis. Need on getod.

Tahaksid sa maailma muuta? Või inimesi?

Niikaua, kui mul endal kõik korras on, teised mind ei huvita. Kui mõni neeger Aafrikas sureb – kelle asi. Ma pole mingi päästja ega Jumal. Las maailm olla nagu ta on, ja tugevamad jäävad ellu.

Mis sa arvad, miks on herooinikud peamiselt venekeelsed inimesed?

See rahvas ei meeldi mulle – lähme edasi.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Igatahes on mul unistusi. Ma tahan saada Eesti presidendiks. Paistab olevat hea elukutse ja palk pole ka paha.

Kas Eesti meeldib sulle?

Kui meil oleks vähem getosid ja vähem venelasi, siis oleks veel parem. Venelased välja ajada ja taastada algsed piirid – see oleks super.

Millised värvid sulle meeldivad? Miks?

Kõik värvid, mis olemas on. Ma arvan, et mu lemmikud on must ja punane.

Kas sa tahaksid kunagi oma perekonda? Kui jah, siis millisenä sa oma lapsi kujutled?

See on minu jaoks kauge tulevik. Praegu ma naudin seksi – perekonnale pole veel mõelnud.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

Miks sa arvad, et ma tahan lapsi? Ma teen endale tätoveeringu: “Ei mingeid lapsi”. Võib-olla ma siis tahan lapsi, kui olen tõeliselt armunud...aga kui on mingi kahekuuline suhe ja tüdruk ütleb, et hei, ma olen rase, siis ma laseksin tal lapsest lahti saada.

Kas elu tundub sulle mõttetu?

Elu on nii mõttekas, kui mõttekaks sa ta teed.

Kas sulle tundub, et argiritiini ärritab või tüütab sind rohkem kui teisi inimesi?

Töö käib mulle närvidele, tuleb tunnistada. Nii et vastus on jah.

Kuidas sa tööd või rutiini kergemaks teed?

Panen aeg-ajalt pidu. See tekitab tunde, nagu oleks nädalalõpp.

Millised on su parimad ja halvimald omadused?

Mul on viimasel ajal pingeid olnud, mul esineb unetust ja ma lähen aeg-ajalt närvi, kui asjad ei edene. Aga teisest küljest on mul palju sõpru ja ma olen hea kuulaja. Ma oskan asju parandada.

Millised asjad sind ärritavad?

Surve on üks asi. Mulle ei meeldi, kui inimesed ootavad, et ma kõik ära teeksin.

Mis sinu arvates peaks Eestis muutuma, et inimesed õnnelikumad oleksid?

Pensionärid tuleb valitsusest välja lüüa. Miks ma peaksin laskma mingi vene vanaisa või vanaema avalikus transpordis istuma? Avalik transport on ka üks asi, mis mind ärritab.

Milliseid lisavõimalusi peaks sinu meelest ümbruskonnas olema?

Rohkem transpordivahendeid. Kella viie ajal on võimatu trammis õhku saada.

Oleksid sa valmis tulevikus noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Huvitav küsimus, ma pole sellele mõelnud. Kas sa arvad, et mind lastakse sinna? See sõltub, kes küsib ja kellele ma pean loengut pidama. Ilmselt mitte, aga ma ei ütle, et mitte iialgi.

Mida raha sinu elus tähendab?

Raha on üsna tähtis. Sa...põhimõtteliselt on see kõik. Ma ei käi tööl lõbu pärast – tahan midagi vastu ka.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Minult võetakse suhu rohkem kui kord nädalas.

Tahaksid sa mõnikord midagi ebatavalist teha?

Mingit eeslikeppimist võib-olla? Ei, las maailm olla, nagu ta on. Miljon krooni taevast kõlab ka kena, kui järele mõelda.

Kui sa saaksid kolm soovi soovida, millised need oleksid?

Ma tahaksin elada ainukese rikka mehena haaremis ja seal luksust nautida.

20. USUTLUS: Dima (venekeelne, 18-aastane, käib metadoonikeskuses)

ESIMENE USUTLUS

Kas sa oled uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Ei, ei ole eriti rahul. Tead sa, et selles keskkuses siin võetakse vastu ainult neid, kes pole nooremad kui 18? Ja mina hakkasin uimasteid tarbima 14-aastaselt. Seitsmeteistaastaselt ma tüdinesin ja tulin siia. Nad ütlesid, et ma olen liiga noor ja nad ei saa ravi alustada.

Mis pani sind algul pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Sõbrad, seltskond – tead küll. Algul proovisin marihuaanat mingil peol, ma ei mäleta – ja mulle meeldis. Tead, see ei erine nii väga tavalisest suitsetamisest. Aga on palju meeldivam. Ja heroiini võtan juba umbes kaks aastat. Sõbrad pakkusid mulle proovida – nii tugev elamus, väga erinev pehmetest uimastitest.

Kas sa räägid oma vanemate või õdede-vendadega avameelselt?

Millest? Mõnedest isiklikest probleemidest ei räägi ma neile kunagi. Uimastitest? Mu ema teab, et ma narkomaan olen. Ema aitab mind väga palju. Aga õde – ta on alles liiga noor, et teada. Ma ei taha talle oma muredega haiget teha.

Miks sinu arvates inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad?

Inimestest üldiselt ma ei tea. Enda kohta võin rääkida. Tahan elult kõik võtta. Elu ilma lõbudeta ei ole elamist väärt. Uimastid pakuvad mulle naudingut – ja ma kasutan neid. Ma ei taha päriselt maha jätta. Ma lihtsalt ei taha enam heroiini võtta – kõik need süstimised on nii tülikad. Aga ecstasy või marihuaana – nende võtmist ei lõpeta ma kunagi. Nad lihtsalt tõstavad tuju.

Kas teismeiga on kriisiaeg?

Jah, ma arvan küll. Kas kriis on vanusega seotud? Kui mu isa meid maha jättis, oli ema kohutavas kriisis. Igal inimesel on oma tõusud ja langused. Teismelised on nagu kõik teisedki inimesed.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Ma ei tea. Ma pole kunagi mõelnud, et inimesi peaks takistama uimasteid võtmast. Tegelikult on seda kogemust lihtsalt võimatu asendada.

Kuidas teised sinu tuttavad on uimastitest loobunud?

Ma ei tunne inimesi, kes on uimasteid tarvitanud ja siis lõpetanud. Keegi pole kunagi proovinud. Meie bändist oleme ainult mu sõber ja mina metadooniravil. Eks näis, kuidas see lõpeb.

Kas sa teed pehmete ja kõvade uimastite vahel suurt vahet?

Mida sa sellega mõtled? Nad lihtsalt on erinevad. Marihuaana ainult paneb su naeratama ja teeb jutukaks – väga hea näiteks diskole minekuks. Aga heroiin on see, mida sa ise tunned. See on nii sügav ja võimatu kirjeldada.

Kuidas sulle koolis meeldis?

Koolis? Nad peavad mind “raskeks” (paus). Olen aastaid “raske” olnud. Lasteaiast peale. Ja koolis, klassist klassi, olin ma ikka raskete nimekirjas.

Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind või on kunagi mõistnud?

Ma ei tea. Ja eriti ei huvita ka. Peamine on see, et ma ise endast aru saaksin.

On sul kedagi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

Ema. Mul on maailma parim ema.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

Ei. Me kõik ootame, et naaber lööb meid. Niisiis lööme ise esimesena.

Kas sa mõistad ennast?

Täielikult. Kes sind ikka mõistab, kui mitte sa ise. Sa oled endaga koos 24 tundi päevas, vähemalt tead kõiki oma harjumusi... Aga ei... Mõnikord ma kaotan ennast käest ja ei oska seletada, miks ma seda või teist teen. Ma ei tea.

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad?

Ma loodan, et ei. Oma praegustest sõpradest tahaksin viie aasta pärast näha ainult kahte. Nemand on tõelised sõbrad.

Kas sa usaldad oma sõpru? Kas su sõbrad mõistavad sind?

Ma usaldan oma lähimaid sõpru. Kui ma hätta jään, ei esita nad küsimusi, vaid lihtsalt aitavad.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses?

Kui palju on palju - mõned on masenduses, mõned mitte.

Kas sinu vanused inimesed on õnnelikumad või vähem õnnelikud kui täiskasvanud?

Ma arvan, et mõnevõrra õnnelikumad. Me oleme vabamad kui täiskasvanud. On nii palju asju, mis neile muret teevad. Nad ei oska enam lõdvaks lasta. Jah, meie oleme vabamad.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Uimastid iseenesest – ei. Aga nad on osa sellest, kuidas ma õnnelikkusest aru saan.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Ma ei kasuta sama süstalt rohkem kui üks kord.

Mis sa arvad, kas on oht, et aids võib Eestis laiemalt levida?

Arvatavasti jah.

Mida tähendab armastus?

Armastus... Ma ei tea... Ma ei ole veel oma tõelist armastust kohanud.

Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Tõeline. Ma ei kujuta ette, mis see tähendab. Aga ma soovin, et see oleks olemas. See on...huvitav. Ja arvatavasti hea.

Mis sa arvad, kas poisid ja tüdrukud suhtuvad seksi ühtmoodi?

Ei. Kui vaadata 1950. aastate filme – seal oli suur erinevus. Aga tänapäeval – ei. Me oleme kaasaegsed inimesed. Ma arvan, et ka tänapäeva tüdrukud on eelmiste põlvkondade tüdrukutest väga erinevad.

Kas poisid ja tüdrukud mõtlevad, tunnevad ja käituvad väga erinevalt?

Muidugi nad tegutsevad ja mõtlevad erinevalt. Poisid on poisid ja tüdrukud on tüdrukud. Nad on erinevad ja käituvad erinevalt.

Mis sa arvad, miks on heroïnirikud peamiselt mehed?

Ma pole sellele kunagi mõelnud, aga arvatavasti on see meeste jaoks loomulikum. Mehed lihtsalt vajavad “tugevamaid” elamusi.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Rõõmus elu. Ma oleksin täiesti õnnelik, kui ma saaksin elust kõik, mida tahan. Uimastid ei ole minu jaoks õnn iseeneses – nad on vahendid. Nad lihtsalt hoiavad tuju üleval.

Kas sa arvad, et enamus inimesi on õnnelikud?

Ma ei tea. Miks sa alati ütled “kõik” või “enamus”? Kõik inimesed on erinevad. Ma ei oska neid üldiselt näha – ma ei ole Jumal.

Kas sinu arvates paljud inimesed teesklevad, et on õnnelikud, kuigi nad tegelikult ei ole?

Arvatavasti jah. Vähemalt on kergem niiviisi elada. Keegi ei küsi rumalaid küsimusi, nagu “mis juhtus”?

Kas sa usud Jumalasse?

Jah. Jumal ei tähenda meest kirikuikoonil, ja usk ei ole kirikuskäimine. Jumal kaitseb iga olendit, mina pole erand.

Kas sa nutad mõnikord? Kas sageli?

Mõnikord... Jah, igaüks nutab mõnikord.

Mis sind kõige kurvemaks teeb?

Kui ma pean uimastite pärast oma tüdrukust lahku minema. Kui mu õde nutab. Kui mu ema on väsinud. Kui ilm on vihmane.

On sul iidol või mõni ideaalne inimene, kelle moodi olla?

Ideaalne inimene... Keegi pole täiuslik.

TEINE USUTLUS

Tahaksid sa maailma muuta?

Muidugi tahan. Ma tahan, et kõik oleksid vabad tegema, mida iganes tahavad, ja võiksid rõõmsad olla. Ma tahan maailma õnnelikuks teha. Ja kui ma saaksin, teeksin ta ka päikesepaistelisemaks. Ma arvan, et siinsed inimesed naeravad vähem sellepärast, et ilmad on hallid ja vihmased.

Mis sa arvad, miks on heroïnirikud peamiselt venekeelsed inimesed?

Venelased. Ma ei tea. Ma tean, et kui eestlased heroïini tarvitavad, võtavad nad seda nina kaudu (naerab). Ma mõtlen, nad nuuskavad seda. Aga ma arvan, et venelased on rohkem masenduses. Neil on rohkem probleeme. Eestlastel on kergem siin “ellu jääda”, miks nad siis peaksid end uimastitega aitama?

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Ma ei püüa kunagi tulevikust mõelda. Ma kardan seda.

Milliseid värve sa eelistad?

Mul ei ole lemmikuid. Mõnikord meeldib mulle valge, mõnikord must. Mõnikord ma eelistan eredaid värve, mõnikord tunduvad need ärritavad.

Kas sa loodad, et ükskord on sul oma perekond? Kui jah, siis millisena sa oma lapsi kujutled?

Jah, ma tahan tulevikus oma perekonda. Tahan palju lapsi. Ma teen kõik, et nad õnnelikud oleksid.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

Annaksin kere peale (naerab, aga muutub äkki tõsiseks). Ma seletaksin neile, et see pole õige asi. Ma ei räägi kunagi lastele oma sõltuvusest. Jah, ma võin neile öelda, et proovisin uimasteid, aga sõltuvusest...

Kas sulle tundub, et elu on kasutu? Sinu jaoks? Või teiste jaoks?

Elu on kasutu ainult siis, kui sa seda kasutada ei saa. Inimesed, nautige oma elu!

Kas sulle tundub, et argirutiin ärritab või segab sind rohkem kui teisi inimesi?

Ma arvan, et igaüks on nüüd nii masendatud. Keegi ei oska elust kasu saada.

Millised on sinu parimad ja halvimald omadused?

Ma olen rõõmsameelne. Ma pole rumal. Inimesed ütlevad, et minuga on huvitav. Mis minus halba on? Palju. Ma olen arvatavasti liiga isekas.

Millised asjad sind ärritavad?

Mõned rumalad väikesed asjad: kui sa avad õllepurgi ja sellest loksuh maha, kui õpetaja koolis karjub.

Oleksid sa tulevikus valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Ma ei saa. Ma ei jäta pehmeid uimasteid maha. Ja kui ma teeksin uimastitevastast propagandat, aga ise ei usuks – mismoodi see välja näeks?

Kui sa oleksid Eesti valitsusjuht, milliseid muudatusi sa Eestis teeksid, et kõik oleksid õnnelikumad?

Tõstaksin palku – kõigil inimestel peaks olema tööd ja piisavalt raha. Ei diskrimineeriks venelasi. Poliitikud mõtleavad ainult endale. Aga mina nende asemel mõtleksin rohkem inimeste peale. Muide, nad võiksid kõigile kodakondsuse anda.

Kas Eesti meeldib sulle?

Eesti on üldiselt kena. Aga ta on liiga väike, et elada ja lõbutseda. Ma unistan, et saaksin minna Miamisse. Või kusagile Californiasse.

Mida raha sinu elus tähendab?

Saad osta, mida vajad või mida tahad. Aga raha on vahend, mitte eesmärk.

Kui sul oleks võimalus mitte kooli minna, kas sa siis teeksid seda? Kui sa oled koolist lahkunud, kas mõtleksid kunagi sinna tagasi minna?

Ma arvatavasti ei lahkuks koolist. Mida ma selle asemel teeksin? Koolis saan vähemalt inimestega rääkida ja meelt lahutada.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Ma ei tea.

Kas sa teed mõnikord midagi ebatavalist?

Mis on sinu jaoks ebatavaline? Mõned asjad, mis on minu jaoks tavalised, on teiste jaoks ebatavalised.

Kui sa saaksid soovida kolme asja, mis need oleksid?

Kohata oma tõelist ja ainsat armastust, saada rikkaks ja... Võib-olla... Kustutada see esimene kord, kui ma seda proovisin...

21. USUTLUS: Arturas (Eestis elav leedulane, 18-aastane)

Mida “kodu” sulle tähendab? Kuidas sa oma pereliikmetega läbi saad, kas räägid nendega avameelselt?

Minu jaoks kodu ei ole, see on alati olnud lihtsalt koht, kus magada ja süüa. Mul pole olnud lähedasi suhteid ema ega noorema õega (meil on ühine ema). Oma isa ma ei tunne, sain teada, et kasuisa pole mu päris isa, kui vanemad lahutasid. Ma ei hoolinud neist eriti ja nemad minust ka mitte. Nende lahutus polnud mulle mingi trauma. Ma olin alati omapäi jäetud. Ja ma olen alati tahtnud, et mind omaette jäetaks.

Kuidas sulle koolis meeldis?

Kool oli nagu triivimine, ma vahetasin neid kogu aeg. Sõbrad ka aina vahetusid. Mulle meeldib omaette aega veeta. Mõnikord ka koos inimestega, rühmadega, mis kogu aeg vahetuvad, sageli endast veidi vanematega, nad pakuvad väljakutseid, jagavad kogemusi, neid on huvitav uurida.

Mis sa arvad, kas su sõbrad mõistavad sind? Kas sa ise mõistad ennast? Kas arvad, et keegi mõistab sind või on kunagi mõistnud?

Keegi ei mõista mind ja nii on see alati olnud. Mind võiks mõista, kui see, mida ma teen, oleks kuidagi ettearvata. Nad kas ei suuda või ei taha. Ma soovin, et keegi suudaks, aga mitte kõik. Ma ei saa tegelikult ka ise endast aru, olen proovinud ja proovin ikka veel, mõnikord ma saan, üldiselt mitte. Ma olen nagu mõistatus, mis tuleb kokku panna, tükk tüki haaval, mõned neist tükkidest olen ma üles leidnud, mõned hoian alles või annan ära, mõnda armastan, mõned on kasutatud... Ma mõistan paremini oma minevikku, aga mitte olevikku ega tulevikku. Ma olen tegelikult rahul sellega, mis ma olen, kuigi ma sageli üllatan ennast.

Kas sa usaldad kedagi? Kas arvad, et enamus inimesi usaldab üksteist?

Ma olen omapäi, õpin usaldama. Enamusel inimestel peaks olema keegi, keda nad usaldavad, enamus usaldab üksteist. On inimesi, kes mind usaldavad; see kõik on maski küsimus. Aga mõnedele ma tõesti meeldin ja nad usaldavad mind.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad? Kavatsed sa kunagi oma perekonna luua? Kas arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad?

Palju unistusi, kõik minu peas on unistus. Tulevik on see, mis iganes juhtub, iseenesest nagu alati, ma lepin sellega nii nagu see on. Ma usun, et miski võib juhtuda ja äkki kõike muuta, ja sa kunagi ei tea, kuidas ja millal, kunagi ei oska oodata, mis see saab olema. Tulevikku ma ei karda. Kunagi ei tea, mis võib juhtuda. Ma ei plaani mingit oma perekonda, ainult inimest, keda usaldada. Ma ei usu, et mul viie aasta pärast samad sõbrad oleksid. Ma loodan, et ei ole. Ma eelistan pidevat muutumist end ümbritsevates asjades ja inimeste seas.

Mida armastus tähendab? Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

Vaata sõnastikku, vaata mistahes sõna ja see on “armastus”. Minu jaoks on see enesekindluse kaotamine, mingi segu vihkamisest ja armastusest. Tõelist armastust pole olemas, see on ainult illusioon.

Mis sind õnnelikuks teeb? Kas sa arvad, et paljud inimesed on õnnelikud, või et paljud teesklevad õnnelikkust, kuigi nad tegelikult ei ole seda? Kas sinu vanused inimesed on vähem või rohkem õnnelikud kui täiskasvanud?

Inimesed taipavad, et on õnnelikud olnud, kui õnn neist lahkub. Kui ma tahan end

õnnelikuna tunda - siis olen õnnelik; ma olen kurb, kui ma tahan kurbust tunda. Viimane asi, mis mind õnnelikuks tegi, oli lihtsalt äkiline soe vihm, mis kutsus mind välja jooksma, vihmapiisku tundma ja vaatama, kuidas nad taevast langevad, hoolimata sellest, et ma läbimärjaks saan. Õnne tähendus on igati erinev. Enamusele on see raha, milles nad näevad teatavat vabadust. Täiskasvanud võivad õnnelikud olla niisamuti nagu minu vanusedki inimesed.

Mis on sinu arvates parim vanus?

Pole mingit parimat vanust. Ma vastaksin alati, et “mu praegune vanus”. Milleks ajast ette rutata?

Mis sind kõige rohkem vihastab? Millised on sinu parimad ja halvima omadused?

Miski ei aja mind vihale, see on üks mu parimaid omadusi, mille hindamine pole tegelikult minu asi. Ma ei lase väärtustel enda üle võimust võtta, mind ei seo miski. Ma elan iga hetke nii, nagu see on, teen, mida iganes ma tahan teha. Minu suurim hirm on rutiinsesse ellu sattuda, muutuda oravaks rattas ja ühel päeval ärgates taibata, et jooksen ringiratast.

Kas sulle meeldib omaette aega veeta? Kuidas sa oma vaba aega veedad?

Mulle meeldib üksi olla. Ma ei erista vaba aega üldisest ajast. Mu lemmikajaviit on lugemine, kirjutamine, luule ja väljaskäimine... Ma pean end luuletajaks. Ma kirjutan enda jaoks – kõik, mis ma kirjutan, jätan endale mälestuseks, need on mu ainsad mälestused. Ma annan neid ainult harva teistele lugeda, ja ainult seda, mis sobib ja mis võib neile arusaadav olla.

Usud sa Jumalat?

Jumal on illusioon. Loodud hirmust tundmatuse ees, vajadusest olla valitsetud kõrgema jõu ja iseenda uskumuste poolt. Religioonis leitakse lootust ja eneseteostust. Kui sa tead, et pead surema, siis saab sellest sulle justkui pelgupaik.

Kas sa nutad mõnikord? Kas sageli?

Mõnikord ma nutan, kui tuleb selline tunne. Kurbus tuleb siis, kui ma tunnen, et ei saa midagi teha.

Kas sa suitsetad või jood alkoholi?

Ma suitsetan rohkem kui hingana. Ma joon, seda juhtub sageli või aeg-ajalt. Esimest korda oli purjus 6-aastaselt, see oli lõbus.

On sul kunagi poliitseiga tegemist olnud?

On küll, mõned on mind normaalselt kohelnud, ükskord sain peksta. Minu arvamus: nad teevad lihtsalt oma tööd.

Miks sa uimasteid tarvitad?

Uimastid on aeglane enesetapp, põgenemine talumatust reaalsusest, staatilisest ja rutiinsest keskkonnast. Neid võib saada igalt poolt – narkodiileritelt, sõpradelt, ööklubides ja pidudel. “Ma valin võimaluse mitte valida elu”. Igal narkomaanil on uimastite kohta oma filosoofia, mitte ühiskonna ees vabandamiseks, vaid see on nende ainulaadne arusaam reaalsusest, sellest, miks nad tahavad olla iseenda valitsejad ja elada kunstlikult loodud maailmas. Ma loodan nende tarvitamise lõpetada, kui leian väärilise asendaja sellele kunstlikule reaalsuseparadiisile, midagi või kedagi, millesse võin uskuda ja mis mind endas kindlaks teeb. Ma otsin, olen juba lähedal...

Oled sa uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Ei. Narkomaanid lähevad sinna sellepärast, et pole muud võimalust. See on valitsuse, inimeste ja ümbruse surve pärast. Kui survet ei oleks, ainult vaba tahe, siis see võiks aidata.

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu narkootikume tarvitama?

Üksindus, soov kogeda midagi uut, midagi, mis päästaks mind depressioonist, mis mul tookord oli, põgeneda reaalsusest, näha, mis selle taga on. Muidugi on pehmed ja kõvad uimastid erinevad, olen mõlemaid proovinud, peaaegu ühel ajal. Igaüks neist on erinev.

Mis sa arvad, miks enamus inimesi üldiselt narkootikumide tarvitab? Kas teismeiga on kriisiaeg?

See on sama mis küsida, miks inimesed suitsetavad või joovad. Lõbu pärast ja selleks, et elu erinevalt näha. Jah. See on aeg, kui vanemate ideaal hajub, kui sa taipad, et nad ei ole üldsegi ideaalsed, et nad ei saa sulle anda kõike, mida sa otsid ja vajad.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Ilmselt mitte välised tegurid, tõenäolisemalt sisemine veendumus.

On sul kunagi olnud kummalisi kogemusi, millest sa kardad kellelegi rääkida (uimastite peal või ilma)? Nagu teise maailma energiad või midagi?

On küll, ühe uimasti mõju all olles.

Kuidas teised, keda sa tunnud, on uimastitest loobunud?

Üks tegi enesetapu, süstis endale surmava doosi.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses? Oled sa sageli masendunud?

Mitte paljud. Tavaliselt olen ma sageli masenduses, aga viimasel ajal mitte.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Mõnikord.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada? kas arvad, et aidi leviku oht Balti riikides on suur?

Ma ei hooli sellest. Mul on oma süstlad. Aids on Baltikumis levinud, aga suurt ohtu pole.

Mis sa arvad, kas poiste ja tüdrukute suhtumine seksi on ühesugune?

Bioloogiliselt, ei.

Kas poiste ja tüdrukute mõtlemises, tunnetes ja käitumises on palju erinevusi?

Jah. See, mis armastus on mehe jaoks, et tarvitse tüdrukule midagi olla. Tüdruku jaoks on armastus siiram ja tõsisem.

Mis sa arvad, miks on heroïinisõltlased peamiselt poisid?

Tüdrukutel võib olla vähem põhimõtteid, aga nad on tugevamad.

On sul iidol või mõni ideaalne inimene, kelle moodi olla?

See muutub kogu aeg, aga mulle meeldib, kui mul mõni on. Ka praegu on mul keegi, aga ma ei tea, mida homme toob ja kes see homme võib olla.

Kas sa tahaksid maailma muuta? Või inimesi?

Ei, sest see oleks siis lihtsalt mõistetav ja muutuks väga primitiivseks, vähem huvitavaks ja pakuks vähem põnevust. Ma jätkaksin ta nii, nagu ta on, koos kõigi inimestega.

Miks sinu arvates on heroïinikud peamiselt vene keelt kõnelevad inimesed?

Asi võib olla venelaste diskrimineerimises Eestis, sest neil on vähem võimalusi.

Milliseid värve sa eelistad?

Klassikalist tumesinist, tumerohelist, ei mingeid eredaid värve.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikumide?

Ma võimaldaksin neile korralikku ravi, kui pole liiga hilja. Kui on, siis ma ei avaldaks neile mingit survet. Kodu peaks olema koht, kust nad ei taha ära joosta, ükskõik mis ka ei oleks.

Kas sulle tundub, et elu on mõttetu? Sinu jaoks? Või teiste jaoks?

Jah, minu jaoks, liiga sageli jääb kinni. Teiste jaoks sõltub see neist endast.

Milliseid täiendavaid võimalusi peaks sinu arvates noorte jaoks olema?

Ööpäevane avalik transport.

Mis teeb sind teistest erinevaks? Kas sa tahaksid mõnikord midagi ebatavalist teha?

Ma tahan end teistest erinevana tunda. Ma ei ole selline nagu kõik teised. Iga inimene on ainulaadne, aga paljud ei taha oma ainulaadsust näha, peidavad või ei märka kunagi seda, mis neid teistest erinevaks teeb. Mina ei taha seda peita ega näidata, ma kasutan seda alateadlikult. Ma tahan alati teha midagi ebatavalist, mis on enamasti ebatavaline teiste jaoks, aga minu jaoks on see tavaline, mugav, romantiline või lihtsalt miski, mida ma pidin tegema, et enda vastu aus olla.

Kui sa saaksid kolm soovi esitada, mis need oleksid? Mis on sinu suurim unistus?

Üks on sulgeda silmad ja saada selleks, kelleks ma iganes saada tahan, teine on sulgeda silmad ja olla mistahes kohas ja mistahes ajas, nii nagu ma soovin. Ja kolmas on see, et mu tüdruk armastaks mind igavesti ja niisama tugevasti nagu mina. Ma ei tea, milline neist kolmest on kõige realistlikum. Mu suurim unistus on leida keegi või alati omada kedagi, kelle jaoks ma saan ohverdada kõik, mis mul on ja mis ma olen: oma meele, oma tahte, oma ebakindluse, kõik...

Mis sa arvad, kas argirüütn ärritab või tüütab sind rohkem kui teisi inimesi?

Jah, ma vajan pidevalt koha ja keskkonna muutusi.

Millised asjad sind ärritavad?

Mõned igapäevased asjad ja fraas "Rahune maha!"

Mis sa arvad, mis peaks Eestis muutuma, et noored oleksid õnnelikumad?

See sõltub noortest endist, sellest, mis neid õnnelikuks teeb.

Kas sa pead ennast tugevaks või nõrgaks inimeseks?

Ma tahan mõelda, et olen tugev, sest ma usun endasse, ma tunnen end tugevana, kui olen omaette. Aga ühiskonnas tunnen ma end nõrgana.

Kas sa kannatad kunagi iseenda pärast?

Võib-olla füüsiliselt, mulle meeldib valu tunda. Ma vigastan ennast, et tunda, et ma olen elus. Vaimselt kannatan ma siis, kui teen midagi väga ebaharilikku ja hiljem saan aru, mis ma olen teinud, mida olen kaotanud või mida on võimatu muuta. Ma ei kahetse seda, "kahetsus ei aita", ma lihtsalt kannatan.

22. USUTLUS: Anatoli (venekeelne, 24-aastane)

TAUST: Viis aastat uimastikogemust. "Ärge mainige oma intervjuus mu perekonnanime. Võib-olla saan ma ükskord kuulsaks ja ma ei taha, et keegi mu minevikust teaks."

USUTLUS

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Hakkasin hašši suitsetama, kui olin 15-aastane. Mulle öeldi, kust seda osta saab. Uimastimüüjal oli huvitav märgusõna: "On sul midagi lugeda?" Suitsetasin hašši regulaarselt kuni 18-aastaseks saamiseni, siis otsustasime süsti proovida. Meid oli kaheksa, aga ainult kolm proovisid. Teine katse tuli alles kolme kuu pärast. Kui ma kõvu narkootikumede kasutama hakkasin, oli meie piirkonnas ainult kolm noort meest ja mõned vanemad, kes seda tegid. Nüüd tunnen ma umbes 150 meest, kes seda teevad. See on jama, et keegi, kes on mõnda aega uimasteid kasutanud, sunnib sind või soovib sul seda teha. Kui ma alles

oma teed alustasin, rääkisid vanad narkomaanid kogu aeg: “Ära tee seda. Anna oma doos ära. Lõpeta, enne kui on liiga hilja.” Aga ma arvasin, et ma ei satu päriselt sõltuvusse. Kõik mõtlevad alguses nii. Raske on mingist täpsest doosist rääkida – mida rohkem raha mul on, seda rohkem uimasteid ma tarvitan.

Kuidas on heroiiniga?

Nüüd on kõik heroini peal. Kui mina alustasin, siis heroini polnud. Aga heroinigaga on pilv peaaegu sama mis “mustaga”. Ma oskan ka ise moonist heroini teha. Vajan ainult head laboratooriumi. See heroini, mida Tallinnas müüakse, ei ole puhas, olen kuulnud, et keegi segab seda näiteks rotimürgiga. Niisiis ma kasutasin musta, siis heroini, mis oli palju kallim, siis läksin tagasi musta juurde. Sest heroini lihtsalt kadus müügil.

Nii et esimest korda sa kasutasid...

...huvi pärast. Nagu ma ütlesin, keegi ei sundinud mind selleks. Sain rahuldust ka varastamisest, kui doosist raha üle jäi ja ma võisin endale midagi osta. Tegelikult on varastamine nagu töö. Me käisime varastamas iga päev.

Kuidas su vanemad teada said, et sa uimasteid tarvitad?

Ükskord leidsid nad minu toas klaase haššiga. Ja siis ma arvan, et süstlaaukude pärast. Pealegi on mul halb harjumus panna süstla kõrva taha nagu pliiats. Ka see aitas vanematel aru saada, et ma kasutan narkootikume.

Ja mis nad tegid?

Ei midagi. Nad lihtsalt leppisid sellega. Ema ei usu mind siiani päriselt¹³. Mu tüdruk oli mulle suureks moraalseks toeks, kui haiglas olin. Ema aitas mind materiaalselt ja ma olen neile väga tänulik. Mulle meeldisid pudingid ja mu tüdruk tõi neid mulle iga päev. Ma võtsin haiglas isegi üheksa kilo juurde.

Kas sa oled oma vanematega avameelne?

Ei, mitte kõiges. Näiteks ei räägi ma nendega seksist ega sellest, kus ja kellega ma joon.

Mis sa arvad, miks inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad?

Huvist. Mõned neist lihtsalt teevad teistele järele.

Mis sa arvad, mis paneks neid uimastitest loobuma?

Alustatakse rumalusest. Aga igal narkomaanil on suur soov järele jätta. Nad tahavad inimeseks saada, aga kardavad “purunemist”. See kestab umbes üks või kaks nädalat. Mitte igäiks ei suuda seda teha. Mina isegi ei tahtnud pärast haiglat enam süstida. Ainult unes nägin veel kaua aega, et keegi pakub mulle uimasteid.

Kuidas teised, keda sa tunnend, on uimastitest lahti saanud?

Ma tunnen kolme inimest, kes on lõpetanud. Kaks neist haiglas, üks on Venemaal, ja üks sai ise hakkama.

Kas sa teed pehmetel ja kõvadel narkootikumidel suurt vahet?

Nüüd – jah. Nad on täiesti erinevad. Pehmeid uimasteid kasutades ei ole füüsilist sõltuvust, ainult psühholoogiline. Ma tean, et puhas “must” ei tee mingit kahju, aga valged uimastid rikuvad inimeste maksa ja neerusid. Hašš kuivatab ka aju. Olen isegi kuulnud, et arstid ei soovita inimestel, kes on 15 aastat narkootikume tarvitanud, enam maha jätta, sest nende organism lihtsalt ei kannataks seda välja. Nagu ma juba ütlesin – inimesed lähevad valgetest uimastitest lolliks.

Kuidas sulle koolis meeldis? Ja mida sa oma koolis muudaksid, kui see sinu võimuses oleks?

Kool on nõme. Ma ei läheks sinna tagasi. Mulle ei meeldinud seal üldse. Ma arvan, et jätaksin koolis alles ainult kolm tundi – laulmise, kehalise kasvatus ja laboratoorsed tööd.

Pärast kooli läksin merekolled isse...aga eksam toimus samal ajal, kui ma pidin ühe narkodiileriga kohtuma. Ma kukkusin läbi. Kolled ist mäletan, et seal oli väga hea inglise keele õpetaja. Ta meeldis meile nii väga... Kui ta ära läks, loobusid kõik inglise keele õppimisest. Merekolled ist tulin ma ära uimastite pärast.

On sul keegi, kellele oma muredest rääkida?

“Purunemine” on suur stress, ma mõtlesin sel ajal isegi enesetapule. Aga kuidagi sain ma sellest ise üle. Tavaliselt hoian ma kõik enda sees, harva suudan välja rääkida.

Kas sa saad endast aru?

Jah. Saan küll. Sellest, mis mul mõttes on.

On sul olnud kummalisi kogemusi, millest sa kardad kellelegi rääkida?

Ma nägin hirmsat unenägu, kui väike olin, ja see unenägu kordus, kui ma uimasteid kasutasin.

Mis sa arvad, kas sul on viie aasta pärast samad sõbrad? Kas sa usaldad neid ja kas nad mõistavad sind?

Tegelikult narkomaanidel ei ole sõpru! Nad reedavad su. Üks mu “sõber” pettis mind, kui ta võõrutuses oli. Ükski narkomaan ei jaga sinuga oma viimast doosi. Mul oli kolm parimat sõpra. Noorim suri üledooside tõttu, kaks said uimastitest lahti ja üks neist elab nüüd Moskvast, teine siin Tallinnas minu lähedal. Me oleme endiselt sõbrad. Kolmas jätkas uimastitega ja meie sõprus purunes. Mu tüdruk on samuti mu parim sõber. Kindlasti usaldan ma oma sõpru ja nad mõistavad mind.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Ei, rahuldust saab neist ainult algul. Pärastpoole on see lihtsalt hea tunne – talvel soe ja suvel jahe. Ja siis on ka hea, kui pole purunemist.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

HI-viirust? Ei midagi, ma arvan. Kui ma uimasteid tarvitasin, siis kasutasin ainult oma süstalt. Olen neid alati tulevikuks valmis ostnud. Seksides ei karda ma midagi, võib-olla ainult hommikul.

Mis sa arvad, kas aiasi levimise oht Eestis on suur?

Muidugi. Narkomaanide pärast on tohutu oht. Hepatiit oli hea näide, kuidas nakkus narkomaanide seas levib.

Mida tähendab armastus? Mis sa arvad, kas tõeline armastus on olemas?

Ma ei tea, mida armastus tähendab. Ma ei oska seda kirjeldada. See on midagi sisemist. Mul on ideaalne armastus, aga mitte tõeline, ja ma ei oska öelda, kas see on olemas või mitte.

Mis sa arvad, kas poisid ja tüdrukud suhtuvad seksi ühtmoodi?

Võib-olla, aga tüdrukud kindlasti varjavad seda.

Mis sa arvad, miks on narkomaanid peamiselt mehed?

Seda on raske seletada. Aga mehed on alati rohkem joonud ja suitsetanud.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi on õnnelikud? Mis teeb sind õnnelikuks?

Täiesti õnnelikke inimesi pole olemas. Inimesed harjuvad sellega, mis neil on, ja edaspidi tahavad ikka rohkem ja rohkem. Kui minuga on kõik korras, siis peab ka mu sõpradel samuti olema. Siis ma olen õnnelik.

Usud sa Jumalasse?

Jah, usun, aga mitte fanaatiliselt. Ma usun, et keegi on ta välja mõelnud, et inimesed midagi kardaksid. Mõnikord ma usun teda, mõnikord mõtlen, et mingit Jumalat pole.

Kas sa nutad mõnikord?

¹¹ Pärast kõiki ebaõnnestunud ravimiskatseid.

Ma nutsin, kui mu sõber suri, ma juba rääkisin sulle temast. Ta oli nii noor. Ja nüüd, igal aastal, kui me surnuaeda läheme, võivad mõned pisarad tulla. Imelik, aga kui ma valu tunnen, siis tahan naeratada, mitte nutta.

On sul iidol või mõni ideaalne inimene, kelle moodi olla?

Ei.

Kas sa tahaksid maailma muuta, või inimesi?

Tahaksin teha terve maailma selliseks, nagu ma soovin. Ei, see oli nali. Ma tahan, et ei oleks haigusi, narkootikume ega sõdasid. Vaata, kuidas rahvastiku kasv on aeglustunud. Ma tahan, et kõik inimesed räägiksid sama keelt. Tahan, et tüdrukud ei varjaks oma soove, vaid suhtuksid seksi samamoodi nagu poisid.

Kas maailm on põhiliselt meeldiv paik?

Kohati on ta meeldiv, aga on ka süngeid kohti, nagu prügimäed ja politseijaoskonnad.

Mis sa arvad, miks on narkomaanid peamiselt venekeelsed inimesed?

Venelased on vapramad ja rohkem meelegeitel. Nad oskavad varastada. Eestlased on argpüksid. Nad kasutavad peamiselt pehmeid uimasteid.

On sul mingeid tuleviku-unistusi?

Ma tahan püsivust pärast seda, kui olen saavutanud kõik, mida soovin, ja ma tahan tööd, mida mulle meeldiks teha.

Võib-olla on sul ka olevikus mingeid erilisi soove?

Tahaksin langevarjuga hüpata.

Milliseid värve sa eelistad ja miks?

Musta – see ei määrdu nii kergesti.

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

Vanemad ei saa oma lapsi sundida, kui need narkootikume tarvitavad. Tänapäeval on hirmus palju lapsi, kes seda teevad. Ilmselt ma püüaksin oma lastele selgitada, mis see on, võib-olla mainiksin, et ma ise tegelesin sellega, ja kui halb see on.

Kas elu tundub sulle mõttetu?

Mõnikord on see tõesti mõttetu. Kui ma uimastite peal olin, tegin ainult halbu asju. Aga teisest küljest – kui inimesed halbu asju ei teeks, poleks politseinikel tööd.

Kas sulle tundub, et argirutiin ärritab sind rohkem kui teisi?

Teiste kohta ma ei tea, aga rutiin ärritab mind küll. Ja kõige rohkem ärritab mind see, et kunagi pole piisavalt raha.

Millised on sinu halvimid ja parimad omadused?

No ma olen lahke, aus, ma arvan, siiras, mitte ahne. Kindla peale on mul rohkem halbu omadusi kui häid. Näiteks ma tean, et miski on halb, aga teen seda ikkagi.

Millised asjad sind ärritavad?

Sääsed, ja kajakad ka. Mul on nüüd auto ja nad situvad selle alati täis.

Mida sinu arvates tuleks Eestis muuta, et noored oleksid õnnelikumad?

Tuleks ehitada rohkem spordiväljakuid, teha jalgrattad odavamaks. Sport on ka väga lahe asi. Mulle meeldib väga kardisõit ja suusatamine.

Mis sa arvad, kas sport aitab noortel uimastitest vabaneda?

Jah. Arvatavasti küll.

Oleksid sa valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Ei, seda ma ei teeks. Ma ise ei kuulanud kunagi kedagi ja ma tean, et ka nemad ei kuulaks mind.

Kui sa oleksid Eesti president, milliseid muudatusi sa teeksid?

See on keeruline küsimus. Võib-olla annaksin kõigile rohkem raha, aga see pole reaalne, teeksin midagi odavamaks, midagi tõesti kallist. Annaksin kõigile tööd.

Kas Eesti meeldib sulle?

Mulle meeldib siin elada. See on väga väike maa, võrreldes näiteks Venemaaga. Mis mulle Eestis ei meeldi, on kliima.

Lähemaks sa uuesti kooli, et rohkem haridust saada?

Nüüd küll. Ma mõtlen, et ma tahaksin õpingud lõpetada. Tegelikult tahaksin tulevikus töötada ainult kas koka või autojuhina. Autojuhtimine meeldib mulle väga.

23. USUTLUS: Maksim (venekeelne)

TAUST: Kolmanda kursuse tudeng ühes Eesti ülikoolis, kaks aastat heroini kasutanud. Maksim võttis heroini viis minutit enne usutluse algust.

ESIMENE USUTLUS

Oled sa uimastitest vabanemiseks mõeldud asutustega rahul?

Ei ole, sest need on sageli ülerahvastatud. Aga see pole probleem, sest lõbustusasutustes on narkootikumid kergesti kättesaadavad. Inimesed jagavad neid üksteisega. Ja igauks võib diilerile helistada, millal aga tahab.

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Uudishimu.

Kas sa saad oma vanemate või õdede-vendadega avameelselt rääkida?

Ei. Ma ei taha, et nad teaksid, et ma narkomaan olen.

Miks sinu arvates inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad? Kas teismeiga on kriisiaeg?

Muidugi, teismelised kalduvad sagedamini uimasteid kasutama kui teised inimesed.

See aitab probleeme vältida. Sa lihtsalt ei märka probleemi.

Kas sa teed pehmete ja kõvade narkootikumide vahel vahet?

Jah, muidugi. Marihuaanat võib suitsetada üsna pikka aega ilma mingite märgatavate tagajärgedeta. Aga kui võtad heroini, siis saad lihtsalt varem või hiljem surma. Ükskord sa sured. Ja põhjuseks on heroin. Üledoos või terviseprobleemid tapavad su.

Võib-olla ka sellepärast, et heroini ja kuritegevus on seotud.

Kuidas kool sulle tundus? Meeldis või ei meeldinud? Mida sa koolis kõigepealt muudaksid või oleksid muutnud, kui see sinu võimuses oleks?

Mulle meeldis keskkool. Ma õppisin hästi. Kõvu uimasteid ma sel ajal ei tarvitanud. Kasutasin opiaate, aga see oli suvevaheajal. Esimest korda kasutasin kodusvalmistatud opiaate, kui olin 15 aastat vana. Oleksin paremini õppinud. Kui ma tagasi 1995. aastasse pääsesin, poleks ma kunagi kõvu uimasteid proovinud.

On sul kedagi, keda saad usaldada ja kellele võid oma muredest rääkida? Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

Jah, mul on selliseid tuttavaid. Ei, ma ei usu. Sest tänapäeval ei saa kedagi usaldada. Sest paljud inimesed on mind petnud ja mina olen paljusid petnud.

On sul kunagi olnud kummalisi kogemusi, millest sa kardad kellelegi rääkida (nagu näiteks teise maailma energiatega)?

Mul on olnud palju imelikke kogemusi, aga tavaliselt ma räägin nendest sõpradega. Mitte müstilisi kogemusi, vaid pigem erinevaid foobiaid või "paranoiasid".

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses? Kas sinu vanused on õnnelikumad või vähem õnnelikud kui täiskasvanud?

Jah. Ma arvan, et paljud inimesed tunnevad end tänapäeval masendununa. "Miks?"

Sest sotsiaalsed tingimused on suurel määral muutunud. Jah, ma arvan, et nad on palju õnnelikumad, sest nad suudavad paremini nende muutustega kohaneda.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Jah, teevad küll. Mil viisil? Nad aitavad mul lõdvestuda ja muudavad mind ümbritseva maailma värvikamaks ja köitvamaks.

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Kuna me elame musta surma – aidsi – ajastul, siis kasutan ma alati ühekordseid süst-laid.

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Jah, on küll. Isegi statistika näitab, et HIV-positiivsete hulk kasvab väga kiiresti.

Mida tähendab armastus? Kas sa arvad, et tõeline armastus on olemas?

(Kurvalt) Ma ei tea. Ma kahtlen selles.

Mis sa arvad, kas poisid ja tüdrukud suhtuvad seksi ühtemoodi?

Ei. Ma ei usu. Poisid on selles suhtes palju otsekohesemad.

Mis sa arvad, miks on heroïinisõltlased peamiselt mehed?

Sest sõna heroïin tuleb sõnast “hero”. Sest see teeb su mehelikumaks.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Heroïin! Ainult heroïin! Sõbrad ja vanemad on number kaks ja kolm.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi on õnnelikud? Kas arvad, et paljud inimesed teesklevad, et on õnnelikud, kuigi tegelikult ei ole?

Jah, arvan küll. Ma isegi arvan, et kõik inimesed on mingil moel õnnelikud. Ei, ma ei arva nii. Sest ma ei näe mingit põhjust, miks inimesed peaksid teesklema, et nad on õnnelikud. Paljud inimesed hoopis teesklevad, et nad on kurvad.

Mis sind kõige kurvemaks teeb?

Kui ma heroïini ei saa. Ja ka raha, või kui ma ei saa diilerit kätte või mul pole aega.

TEINE USUTLUS

Kas sa tahaksid maailma muuta? Inimesi? Või midagi muud?

Mulle meeldiks, kui maailmas ei oleks uimasteid. Aga kui neid ei oleks, siis ma ei teaks neist midagi. Ma ei tahaks inimesi muuta. Sest nad meeldivad mulle nii, nagu nad on.

Mis sa arvad, miks on heroïinikud peamiselt vene keelt kõnelevad inimesed?

Nad on intelligentsemad kui eestlased. Ja intelligentsemad inimesed kasutavad pigem uimasteid kui joovad alkoholi.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Ma tahaksin saada ärimeheks. Mul on keeltekooli projekt.

Milliseid värve sa eelistad? Miks?

Mulle meeldib sinine ja must. Need väljendavad mu meeleolu.

Kas sa loodad kunagi endale oma perekonna saada? Kui jah, siis millisenä sa oma lapsi kujutled?

Jah, muidugi. Ma tahaksin võtta lapsi lastekodust, sest ma ei usu, et mu enda lapsed piisavalt terved oleksid.

Mida sa teeksid, kui su lapsed uimasteid tarvitaksid?

Tahaksin neid veenda sellest loobuma... Palkaksin psühholoogi ja koliksin mingisse teise linna või külla.

Millised on sinu parimad ja halvimald isikuomadused?

Ma arvan, et ma olen liiga ahne. Mulle meeldib õppida ja see annab mulle hea enesetunde.

Mis sa arvad, mis peaks Eestis muutuma, et noored inimesed õnnelikumad oleksid?

Peaks olema rohkem toetusi spordile, õpingutele jne.

Milliseid vaba aja veetmise võimalusi peaks sinu arvates teismeliste jaoks olema?

Rohkem spordiklubisid, huvikeskusi, nagu varem olid "pioneeride paleed".

Oleksid sa valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Jah, ma arvan küll. Sest mul on sel alal palju kogemusi.

Kas Eesti meeldib sulle? Kui, siis miks?

Mulle meeldib Eesti, sest loodus on siin ok.

Mis teeb sind teistest erinevaks? Tahaksid sa mõnikord midagi ebatavalist teha?

Ma olen narkomaan. Ja ikkagi meeldib mulle elada ja õppida ja ma ei ole pessimist. Jah, tahan. Mulle meeldib metsas kõndida, looduses omaette olla.

Kui sul oleks võimalus kolm soovi soovida, millised need oleksid?

Süstal, vesi ja HEROIIN.

24. USUTLUS: Rasmus (20-aastane, pooleldi eestlane, õpib Eesti ülikoolis, on aasta aega heroini kasutanud)

Rasmus võttis heroini viis minutit enne usutlust.

ESIMENE USUTLUS

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Tahtsin meelt lahutada ja olin uudishimulik. Kui ma hakkasin pehmeid uimasteid kasutama, tahtsin lihtsalt midagi uut kogeda. Kui ma pehmetest uimastitest tüdinesin, läksin üle kõvadele.

Mis sa arvad, miks inimesed üldiselt uimasteid tarvitavad? Kas teismeiga on kriisiaeg?

See on samuti nagu alkoholiga. Algul kasutad seda lõbu pärast, siis hakkad uimastitega oma probleeme "likvideerima". Hiljem saavad uimastid su peamiseks probleemiks. Vanus ei loe üldse. Igaüks võib hakata uimasteid kasutama.

Kuidas teised sinu tutvavad on uimastitest lahti saanud?

Mõned neist mõistsid, et see on ohtlik, ja jätsid järele. Mõned said aru, et see pole absoluutne lahendus.

Kas sa teed pehmete ja kõvade uimastite vahel suurt vahet?

Kõvad narkootikumid võtavad inimese üle kiiremini võimust. Pehmetega on harjumise aeg pikem. Aga tulemus on sama.

On sul kunagi olnud kummalisi kogemusi, millest sa kardad kellelegi rääkida (näiteks energiad teisest maailmast)?

Ma ei karda kummalistest kogemustest rääkida. Seal pole midagi häbeneda, sest inimestel võib olla selliseid kogemusi ka teistel põhjustel – väsimus, masendus, jne.

Kas sa arvad, et paljud sinu vanused inimesed on masenduses? Kas sinu vanused on õnnelikumad või vähem õnnelikud kui täiskasvanud?

Ma ei oska sellele küsimusele vastata. Mõned inimesed on õnnelikud, teised mitte. Vanus õnnetunnet ei mõjuta.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

See ei ole mingi inimeste õnnelikuks tegemise vahend. See on lihtsalt aine, mis annab rahuldust. Nagu toit. Uimastid muutuvad vajaduseks.

Mis sa arvad, miks on heroïnisõltlased peamiselt mehed?

Ma tean päris palju heroïnisõltlastest naisi ja öelda, et mehed on enamuses, on rumal.

Kas sa usud Jumalasse?

Mitte sellesse Jumalasse, keda sina mõtled. Ma keeldun seda seletamast.

Mis sind kõige kurvemaks teeb?

Kui kõik tundub väga segi olevat!

TEINE USUTLUS

Mis sa arvad, miks on heroïnikud peamiselt vene keelt kõnelevad inimesed?

Venelased kasutavad rohkem uimasteid kui eestlased. Venelaste elatustase on madalam.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Jah, on küll. Ma ei hooli sellest, mida ma tulevikus tegema hakkam, tahan ennast lihtsalt hästi tunda.

Milliseid värve sa eelistad? Miks?

Ma ei pööra sellele palju tähelepanu. Asjadel endil on mingid värvid, mis neile sobivad, ja teised, mis ei sobi.

Kas sa loodad, et kunagi on sul oma perekond? Kui jah, siis millisenä sa oma lapsi kujutled?

Ma pole sellele mõelnud. Ma ei ütleks, et ma oskaksin ennast pereliikmena kujutleda.

Kas elu tundub sulle mõttetu? Sinu jaoks? Või teiste jaoks?

Elu on meile kõigile vajalik. Milleks elada, kui see on mõttetu?

Kas argirutiin ärritab või tüütab sind rohkem kui teisi inimesi? Miks?

Ei, see mõjutab mind samamoodi. Välja arvatud veel üks probleem, mis mul on (uimastid).

Millised on sinu parimad ja halvimad isikuomadused?

See on raske küsimus. Ma ei oska sellele vastata. Ma arvan, et teised inimesed peaksid sellele küsimusele vastama.

Milliseid vaba aja veetmise võimalusi peaks sinu arvates noorte jaoks olema?

Sportiklubisid, puhkekeskusi, töökohti. Mida iganes, mis inimestele tegemist annaks.

Oleksid sa valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Jah. Sest mul on rikkalikult isiklikke kogemusi. Peale selle tunnen ma ka uimastitarbimise teaduslikku iseloomu.

Kas sulle meeldib Eesti?

Mitte eriti, sest on palju paremaid kohti kui Eesti.

Mida raha sinu elus tähendab?

Raha on sinu pingutuste, sinu töö ekvivalent. Sa vahetad seda teiste asjade vastu.

Mida rohkem raha mul on, seda parem. Sellel on mu elus väga tähtis koht.

Kui sul oleks võimalus mitte kooli minna, kas sa siis teeksid nii? Miks? Kui sa oled koolist lahkunud, kas tahaksid kunagi tagasi minna, et rohkem haridust saada?

Mul on see võimalus, aga ma käin ikkagi koolis. Ma tean seda, et oma omadusi parandada, paremaks inimeseks saada.

Mis teeb sind teistest erinevaks? Tahaksid sa mõnikord midagi ebaharilikku teha?

Ma ei tea, kas ma teistest nii väga erinen, kuid ma usun, et igati on ainulaadne. Minu sisemised omadused teevad mu erinevaks. Ma ei oska seda paremini seletada. Mõnikord tahan ma teha tavalisi asju... Ma arvan, et mu uimastisõltuvus on ühe ebatavalise teo tagajärg.

25. USUTLUS: Igor (20-aastane, räägib vene keelt)

TAUST: Oli juba vabatahtlikult kliinikus tavalise kümnepäevase ravikuuri läbinud.

ESIMENE USUTLUS

Räägime sinu uimastisõltuvusest. Millal see algas?

See algas neli aastat tagasi. Olin sõprade seltskonnas. Meil polnud midagi paremat teha kui istuda meie õues ja suitsetada. Ajasime juttu, kui keegi, keda ma siis ei tundnud, meie juurde tuli. Mu sõbrad paistsid teda väga hästi tundvat. Nad hakkasid rääkima ja mina lihtsalt kuulasin. Algul polnud midagi erilist, aga siis läks jutt sellele, kui hea oleks osta veidi uimasteid (amfetamiine). See mind ei üllatanud, sest ma teadsin, et mõned neist kasutavad narkootikume. Inimene, kes oli meie juurde tulnud, rääkis, et ta teab kedagi, kes võib uimasteid müüa.

Nad otsid uimasteid. Mis sundis sind neid proovima?

Kui küsiti, kas ma tahan proovida, siis ma keeldusin, aga nad hakkasid minu üle nalja viskama. Ma ei suutnud neid nalju taluda. Nagunii huvitas mind natuke, mis tunne see on. Ainus asi, mis mind uimastitest eemale hoidis, oli hirm. Televisioon, raadio, ajalehed... kõik räägivad meile, kui ohtlik on neid kasutada. Igatahes... Ma mõtlesin omaette: "Noh, mis siis oleks, kui ma prooviksin...pealegi, mis kahju see mulle teeks, kui ma ainult üks kord prooviksin...". Niisiis ma nõustusin neid proovima.

Mis liiki uimasteid sa võtsid?

Need olid amfetamiinid ehk "fen", nagu me seda kutsume...me hüüame seda ka "valgeks".

Miks sa hakkasid kõvu uimasteid kasutama?

Lihtsalt huvi pärast, ma arvan... Tahtsin teada, mis tunne on. See oli rumal... Nüüd ma tean seda.

Oled sa uimastitest vabanemise võimalustega rahul?

Jah, peab ütlema, et see oli üsna vastuvõetav. Inimesed, kes siin töötavad, on väga kenad. Ma usaldas neid... Pealegi mõtlesin ma, et see on ainus väljapääs.

Kuidas on su perega? Mis sa arvad, kas nad suudavad sind mõista?

... me pole eriti lähedased... Ma olen kõige noorem. Mu õel ja vennal on head töökohad ja nad saavad hästi palka. Ma arvan, et ma polnud vanematele küllalt hea. Tegelikult jättis isa meid maha, kui ma kahe-aastane olin. Aga ta oli ikkagi läheduses. Me veetsime palju aega koos, kui ma laps olin. Ma ei saa öelda, et ma teda ei armastaks...aga tegelikult ei suuda ma talle andeks anda, et ta mu ema maha jättis.

Ma arvan, et ma armastan ema rohkem kui isa. Kuid me pole nii lähedased nagu me peaksime olema, tundub mulle. Mis puutub mõistmisse...nojaa...ma ei usu, et nad mind mõistaksid. Ma ei arutaks nendega kunagi mingeid isiklikke asju. Ma tunnen end seda tehes väga ebamugavalt. Isegi kui nad nüüd püüaksid minuga rääkida, katkestaksin ma ilmselt selle jutujamamise. See ei tunduks mulle õige... Ma arvan, et selleks on juba hilja.

Kuidas nad reageerisid, kui teada said, et sa uimasteid kasutad?

Muidugi mitte positiivselt. Ema oli ahastuses, kui ta sellest naabrite käest kuulis. Ta nuttis palju. Ta püüdis mind veenda järele jätma, aga oli juba liiga hilja ja ma lihtsalt ei hoolinud sellest eriti.

Kuidas kool sulle tundus? Mida sa koolis muudaksid, kui sa praegu seal oleksid ja kui see sinu võimuses oleks?

Ma jätsin kooli pooleli, kui olin kümnendas klassis. Ma arvan, et olin pisut laisk. Tegin palju poppi. See kõik juhtus mõnede mu niinimetatud sõprade abiga... Kui sa küsid, kas ma kahetsen, et koolist ära tulin, siis jah, väga. Mis puutub sellesse, mida ma muudaksin...esiteks muudaksin seda sõpraderingi, mis mul siis oli. Kõik muu oli ok, ma arvan...

Kas sa arvad, et keegi mõistab sind praegu või on kunagi mõistnud?

Ei...Ma ei usu.

Kas sul pole mingeid tõelisi sõpru või lihtsalt inimesi, keda sa usaldad?

Ei, ma ei usu, et mul kedagi sellist oleks.

Kellega sa räägid, kui sa mures oled?

See on iga kord erinev...aga enamasti õega. Kuigi ma ei saa öelda, et ma temaga täiesti avameelne oleksin. Mõnikord ma lihtsalt hoian selle enda teada; mul oli kombeks omal viisil toime tulla.

Kas sulle tundub, et sa mõistad ennast?

Jah...aga mitte alati. Mõnikord ma tõesti mõtlen: "Mida põrgut sa teed, mees?"

Kas sa arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad? Kas sa usaldad oma sõpru?

Ma ei tea, kes viie aasta pärast minu ümber on...kuid ma soovin, et need oleksid uued inimesed. Mu praegused sõbrad ongi see põhjus, miks ma üldse hätta sattusin. Kas ma usaldan oma sõpru? Ma pole kindel...no võib-olla teataval määral usaldan, aga mitte alati. Muidugi ei usaldaks ma kunagi oma elu nende hoolde. Ja ma ei räägiks neile kunagi mingeid isiklikke asju...see on kindel.

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses? Kas sinu vanused on õnnelikumad või vähem õnnelikud kui täiskasvanud?

Jah, ma arvan, küllap see tuleb sellest, et ajad on nüüd teistsugused. Noored ei tunne ennast nii kindlalt, nagu meie vanemad omal ajal. Noored ei leia tööd...mitte ainult et head tööd, vaid üldse tööd. Neil pole midagi teha...ei huviseid ega hobiseid, nii nad hakkavadki uimasteid tarvitama ja jooma. See on nagu kindlustunde aseaine. Neil pole elamiseks mingit motivatsiooni. Nad ei leia elus oma kohta. Väga kurb, kuid kahjuks on see tõsi.

Kas uimastid teevad sind õnnelikuks?

Ei, ma ei ütleks nii... Mõnikord on see lihtsalt lõbus...

Mida sa teed, et mitte HI-viirust saada?

Jah, olen sellele palju mõelnud. Noh, ma kasutan puhtaid süstlaid... ei kasuta kunagi kellegi teise asju. Püüan seda alati teha nii puhtalt kui saan.

Kas sa arvad, et aidsi levimise oht Eestis on suur?

Jah, arvan küll... ja see suureneb iga päev.

Mis armastus sinu jaoks on? Kas arvad, et see on olemas?

Armastus? Ma ei ole kindel, kuidas seda kirjeldada. Ma arvan, et see on siis, kui kaks inimest on valmis teineteise pärast ohvreid tooma. Kui nad elavad teineteise pärast. Ma ei tea, kas tõeline armastus on olemas või mitte... Arvatavasti on see võimalik...

Ma ei usu romantilisse armastusse. See on nagu elu unenäos...ja see on lihtsalt fantaasia. Ma olen sellest väga kaugel...see tundub nii ebareaalne. See on liiga keeruline... Ma pole kunagi päriselt sellele mõelnud... Jah, ma olen armastanud küll...

Mida sa nüüd oma elust arvad, pärast kõike seda, mida sa läbi oled elanud?

Tahaksid sa midagi muuta?

Ma ei tea, kuidas sellele vastata. Aga jah, ma tahaksin paljusid asju muuta. Mõnikord ma isegi mõtlen, et muudaksin kõiki asju oma elus, kui mul ainult võimalus oleks.

26. USUTLUS: Mart (eestlane, 20-aastane)

TAUST: Vanemad lahutatud, kasutab uimasteid 16. eluaastast peale, langes seitsmendas klassis koolist välja.

ESIMENE USUTLUS

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

Tegin seda lihtsalt lõbu pärast. Et näha, mis juhtub. Sest sõbrad juba kasutasid uimasteid ja ma ei tahtnud erinev olla. Kõvu uimasteid – peaaegu samadel põhjustel. Et näha, kas see on tõesti parem tunne, nagu teised ütlevad.

Kas sa oled oma vanematega või õdede-vendadega avameelne?

Vanematega – ei. Aga ma saan rääkida oma vanema vennaga, sest ta kasutab ka uimasteid, aga mitte nii sageli nagu mina¹⁴.

Kuidas teised, keda sa tunnend, on uimastitest lahti saanud?

Ei. Ma tean ühte poissi, kes lõpetas nii, et tappis end ära.

Kuidas kool sulle tundus?

Kool mulle ei meeldi. Võib-olla oleksin sinna edasi jäänud, kui poleks olnud nii suurt survet.

Kas sa arvad, et keegi mõistab sind või on kunagi mõistnud?

Need, kes uimasteid kasutavad, mõistavad mind, teised, ma arvan, et mitte.

On sul keegi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

Ei, mul pole kellegagi rääkida, aga see on hea, sest mulle ei meeldi oma muredest teistele rääkida. Jah, ma arvan, et inimesed usaldavad üksteist – nad peavad.

Usaldad sa oma sõpru?

Jah, mul on mõned sõbrad, keda ma võin usaldada, aga ma olen kindel, et mõned inimesed jäävad mu sõpradeks ja teised mitte. Jah, mu sõbrad mõistavad mind, muidu nad ei oleks mu sõbrad.

Kas tõeline armastus on olemas?

Armastuse mõtlesid välja venelased, et ilma rahata seksi saada. Tõelist armastust pole olemas.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Raha!!! Kui raha ei ole, siis on alati depressioon.

Kas sa usud Jumalasse?

Ei, ma ei usu Jumalasse.

Kas sa nutad mõnikord?

Ma ei nuta kunagi.

27. USUTLUS: Siim (eestlane)

TAUST: Endine heroiinikasutaja. Alustas uimastite kasutamist keskkoolis – 7 aastat tagasi. Nüüd on üle 4 kuu ilma narkootikumideta elanud.

Sa alustasid üpris ammu. Kas lõpetada oli raske?

Miski ei tule kergesti. Muidugi oli see raske – üks raskemaid asju, mis ma elus olen teinud, ja üks parimaid.

Mis pani sind esimest korda pehmeid ja kõvu uimasteid tarvitama?

¹⁴ Mart hakkas uimasteid tarvitama enne kui ta vanem vend.

Alustasin koos sõpradega. Meil oli pidu ja ma polnud kunagi uimasteid proovinud. tahtsin teada, kuidas see tundub, ja ausalt öeldes mulle meeldis. Hakkasin kasutama ikka rohkem ja rohkem ja justkui liikusin ühel “tootelt” teisele. Enne kui ma aru sain, et olen sõltuvuses, olin juba heroiniikasutaja. See polnud hea tunne, aga...minevikku ei saa muuta.

Kas sa saad oma vanemate või õdede-vendadega avameelselt rääkida?

Nüüd saan. Ma olin palju kinnisem, kui uimastite kasutamist alustasin. Algul rääkisin vennale ja tema soovitas, et rääkigu ma emale ka. Kui asjad olid juba päris hullud, rääkisin talle ja sain narkootikumidest lahti.

Nii et nad aitasid sind?

Aitasid jah. Ma ei usu, et oleksin toime tulnud, kui nad poleks aidanud. Mu sõbrad aitasid ka.

Mis pani sind mõistma, et sa abi vajad?

Oli üks pidu. Ma kasutasin rohkem uimasteid kui tavaliselt ja läksin nagu kontrolli alt välja. Sõbrad rääkisid pärast, et ma karjusin ja nägin asju, mida tegelikult ei olnud. Ja ma olevat rääkinud inimestega, keda polnud seal. Kui ma kokku varisesin, kutsusid nad kiirabi. Kiirabi andis mulle mingit ravimit, et ma elus püsiksin. Pärast seda oli minu lõbu läbi. Ma taipasin, et kui ma tahan inimesena edasi elada, siis pean sellest kombest loobuma. Nii ma tegingi.

Mis sinu arvates paneks inimesed uimastitest loobuma?

Ma arvan, et me kõik vajame äratust. Mõnele on see kellegi hoolitsus ja ütlemine, et kuule, nüüd aitab. Mõni peab enne peeglisse vaatama ja siis taipama, et see on vale. Nagu mina tegin.

Kuidas teised sinu tuttavad on uimastitest vabanenud?

Natuke on aidanud arstid ja natuke perekonnad. Mõned on olnud Wismaris.

Kas sa tegid pehmete ja kõvade uimastite vahel vahet?

Lõpus enam mitte. See oli lihtsalt narkootikum ja hind oli erinev – ja kõik. Sa nagu liikusid ühelt uimastilt teistele, kui vajasid midagi tugevamat, siis võtsid midagi tugevamat.

Kuidas kool sulle tundus? Meeldis või ei meeldinud?

Ma lõpetasin ja sellega oli minu osa läbi. Ma polnud sellest just vaimustuses, aga jäin ellu.

Mida sa koolis kõigepealt muudaksid või oleksid muutnud, kui see sinu võimuses oleks?

Ma tundsin koolis mingist põnevusest puudust. Tead küll – tund oli selline, et õpetaja rääkis, kõik kirjutasid ja ei mingit lõbu. Ainult teooria ja lõputu lugemine. Natuke eksperimenteerimist oleks tore olnud. Ma saan aru, et eesti keeles ei saa eriti palju katseid teha, aga oleks siis võinud vähemalt mõne kuulsa mehe sünnikodus käia või midagi. Ja siis oleks õpetaja rääkinud, mida ta kirjutas, ja nii edasi.

Kuidas koolis huvitegevusega lood olid?

Muidugi võib seal käia, kuid võimalikke tegevusi oli vähe. Oli kursusi imelikel teemadel, mis kedagi ei huvitanud.

On sul keegi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

Ma saan nüüd oma perega väga hästi läbi. Varem olid ainult sõbrad, aga nüüd ma räägin ka ema ja vennaga palju avameelselt.

Mis sa arvad, kas enamusi inimesi usaldab üksteist?

Ma arvan, et Eestis hakkab olukord paremaks muutuma. Olgem ausad – kommunismiajal võis igaüks olla koputaja. Oli palju saladusi ja paljud inimesed ei usaldanud üksteist.

Võisid arvestada ainult oma lähimate pereliikmetega...ja isegi nemad võisid agendid olla. Nüüd on õhkkond natuke lõdvem ja vabam. Nüüd saavad inimesed – eriti noored – aru, et see usalduseasi ei ole nii hull. Ma arvan, et inimestel on enamasti üks-kaks sõpra, keda nad võivad pimesi usaldada.

Kas sa mõistad ennast?

Jah, saan. Ma tean, miks ma seda tegin, mida ma tegin, ja ma pole selle üle uhke.

Mu mõtted on nüüd palju selgemad kui pool aastat tagasi. Nüüd ma tean, mida ma teen. Tookord polnud muud kui ainult vajadus ja sõltuvus.

Oli sul kunagi kummalisi elamusi, millest sa kartsid kellelegi rääkida, kas siis uimastite mõju all või mitte? Nagu energiad teisest maailmast või midagi taolist?

Muidugi oli. Kõik mu uimastiaastad olid kummalised. Ma nägin asju, mida ei olnud, rääkis inimestega, kes polnud sõnagi öelnud. Ükskord rääkis isegi kummiloomaga. Mõned neist kogemustest olid uimastite peal, aga mõned ka ilma nendeta.

Millised olid need, mida sa kogesid ilma uimastiteta?

Peamiselt kuulsin ma hääli. Hommikuti, kui mul oli pohmelus, kuulsin kedagi endaga rääkimas. Ma ei mäleta täpselt, mida mulle öeldi, aga hääled olid olemas.

Kas sa soovid või arvad, et sul on viie aasta pärast samad sõbrad?

Paljud inimesed hoidsid minust eemale, kui ma uimasteid kasutasin. Ma pean nende lugupidamise ja sõpruse tagasi võitma. Loodan, et mul on samad sõbrad.

Kas sa usaldad oma sõpru? Kas su sõbrad mõistavad sind?

Nad teavad, et ma ei mõelnud selgelt, kui ma uimastite peal olin. Ma usaldan neid, sest nad on minuga jäänud. Ma ei saa kihla vedada, et nemad mind usaldavad – arvestades sellega, kes ma olin – kuid olen kindel, et nad mõistavad mu käitumist nüüd ja enne.

[Sõpradest rääkides muutub ta kurvaks. Süütab sigareti, käed värisevad.]

Mis sa arvad, kas paljud sinu vanused inimesed on masenduses?

Kui uimasteid kasutad, siis satud mingil hetkel masendusse. Muidu on inimesed ok.

Kas uimastid tegid sind õnnelikuks?

Kui ma neid kasutasin ja kui ma pilves olin, siis olin õnnelik. Kui mul pohmelus oli, siis tundsin end viletsalt ja olin kurb. Kui olin uimastid maha jätnud, sain aru, et on ka palju muid asju peale uimastite, mille üle õnnelik olla. Järgmiseks püüan suitsetamise maha jätta, sest see on ka narkootikum.

Mida sa tegid, et mitte aidsi saada?

Ma ei teinud midagi erilist. Õnneks ma ei saanud seda. Mingi haiguse sain ma ühelt narkomaanilt küll. Mingi väiksema suguhaiguse. Arstid tegid mulle nädal tagasi aidsitesti ja see oli negatiivne.

Mis sa arvad, kas aidsi levimise oht Eestis on suur?

Kui sa kasutad uimasteid või tahad seda teha, siis ei saa tõesti selle peale mitte mõelda. Nii et ma ütlesin, et jah, oht on suur. Ma arvan, et – tavaliselt on rühm inimesi, kes üheskoos süstivad – kui üks selle saab, siis on ka teised ohus. Mina ja mõned mu sõbrad, kes ikka veel süstivad, me kasutasime oma süstlaid. Me olime selles mõttes õnnelikud, et meil oli oma korter ja me kasutasime uimasteid seal ja ainult seal. Välja arvatud paar korda “Hollywoodis”.

Kuidas sa nende sõpradega läbi saad, kes ikka veel uimasteid kasutavad? Kas nemad kavatsevad ka maha jätta või...?

Ma saan nendega hästi läbi. Nad ei meelita mind uimastitega ja me ei räägi – või õieti nemad ei räägi minu kuuldes uimastitest. Me ei käi enam samadel pidudel, aga muidu saame aeg-ajalt kokku, et näiteks keeglit mängida jne. Mõned neist mõtlevad ka

lõpetamisele ja kui nad selle otsuse teevad, siis püüan ma neid toetada ja aidata.

Mida armastus tähendab? Kas tõeline armastus on olemas?

Armastus on armastus. See on sõprade ja perekondade ja armastajate vahel. Tõelist armastust esineb ainult filmides. Pole olemas sellist armastust, et sa lähed läbi tule ja vee ja päästad oma kallima ja siis hakkab orkester mängima.

Mis sa arvad, kas poisid ja tüdrukud suhtuvad seksi ühtemoodi?

Tüdrukud vajavad rohkem kindlust, kui nad seksida tahavad. Väga väheste tüdrukutega võib juba esimesel kohtamisel "vedada". Neid on, aga vähe. Ja on väga vähe poisse, kes keelduksid seksist esimesel kohtumisel. Uimastite mõju all kaob sallivus ja põhimõtetest kinnipidamine. Kui tahad seksida, siis leiad kindlasti kellegi, kes samuti tahab. Lihtne...aga ohtlik.

Kas poiste ja tüdrukute mõtlemine, tundmine ja käitumine on väga erinevad?

Poisid võib-olla mõtlevad rohkem peaga ja kasutavad seda probleemide loogiliseks lahendamiseks. Tüdrukud kuulavad südant ja teevad otsuseid selle põhjal... Ma arvan ka, et poisid on natuke vähem valmis pikaajalist suhet sõlmima...nad kalduvad ootama ja vaatama, mis toimub.

Mis sa arvad, miks on heroïinisõltlased peamiselt mehed?

Ma arvan, et see on rühmavärk. Mina alustasin oma teekonda koos sõpradega. Kui teha seda koos, et tundu see nii seadusvastane, sest teised on ka minuga. Ma ei ole ainuke.

Mis teeb sind õnnelikuks?

Elu ja see, mis tal mulle pakkuda on. Mul on hea meel, et ma uimastitest lahti sain. Selleks läks vaja palju tahtmist ja abi...aga ma sain hakkama ja olen selle üle rõõmus.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi on õnnelikud?

Sõltub sellest, kellelt sa küsid. Uimastikasutajana oleksin öelnud, et maailm ei ole õnnelik paik, sest enamus inimesi ei kasuta uimasteid. Inimesena, kes enam uimasteid ei kasuta, ütlen ma, et inimesed on õnnelikud. Neil on kõik põhjused õnnelik olla, sest nad on elus, täpselt nagu sina ja mina.

Oled sa kunagi tõesti mõelnud, et nad ei ole õnnelikud?

Jah, kui ma uimasteid kasutasin, siis mõtlesin tõesti, et nad pole õnnelikud.

Et nad pole aru saanud, mis on lõbu, sest nad pole "Antsu"¹⁵ kohanud. Nüüd olen targem.

Aga ikkagi on palju inimesi, kes uimasteid kasutavad. Mis sa arvad, kas nad mõtlevad samuti nagu sina?

Kindla peale. Nad mõtlevad ka, et maailm ei ole väärt paik ja me kõik peaksime võimalikult kiiresti pilve pääsema. Ma olin täiesti kindel, et olen teistest parem, kui ma pilves olin. Sattusin teiste inimestega ja vähemustega kaklustesse.

Kas sa nutad mõnikord? Kas sageli?

Ma nutsin, kui ma valudes olin. Kui ma püüdsin päevast päeva elus püsida. See polnud mingi ilus vaatepilt...ja valu oli uskumatu. Mitu korda tuli mõte veidi heroïini hankida ja valule lõpp teha. Mu perekond ja sõbrad olid seal ja valvasid mind, nagu oleksin ma mingi hull...sellistel hetkedel ma nutsin.

Aga nüüd?

Nüüd olen enam-vähem ok. Ma mõtlen ikka veel minevikust ja naudingust. Aga halvim on möödas.

Kas sa said ka mingit professionaalset abi, näiteks psühhiaatrit?

¹⁵ St pole amfetamiine proovinud.

Ma räägin ühega nüüdki, iga nädal.

Mis sind kõige rohkem kurvastab?

Et on ikkagi nii palju inimesi, kes peavad sedasama läbi tegema, mida mina tegin. Pean tunnistama, et mul oli lõbus ja see oli põnev...aga marihuaanalt herooinile üleminek oli üks suuremaid vigu, mis ma tegin.

On sul iidol või mõni ideaalne inimene, kelle moodi olla?

Tegelikult mitte. Ma pean ise enda iidol olema ja imetlema, millega ma toime olen tulnud.

Kas sa tahaksid maailma muuta? Või inimesi?

Nii suuri plaane mul pole, aga alati on millegi poole püüda. Ma arvan, et mu suurim lootus oleks lõpetada kaeblemine kõigil ühiskonna tasanditel. Ma käisin läbi põrgu...ja ei karjunud inimestele, et vaadake mind, kui halb mul on. Pead ise panema asjad käima nii, nagu sa tahad.

Kas maailm on põhiliselt kena paik?

[Ta tõmbab sügavalt hinge ja vaatab paar sekundit ringi. Siis osutab käeviipega ümber ringi - Mustamäe järveäärsele.] Vaata seda. See on peaaegu nagu taevas. See on mu kodu.

Mis sa arvad, miks on herooinisõltlased peamiselt venekeelsed inimesed?

Ei tea. Võib-olla on see seotud venelaste sissetulekuga, mis on enamasti madalam. Või võib-olla neile lihtsalt tundub, et nad on ühiskonnast välja jäetud, ja nad justkui annavad alla.

On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?

Praegu püüan lihtsalt uimastitest eemale hoida. Pärast seda tahan ka suitsetamise maha jätta. Need on mu tuleviku-unistused.

Milliseid värve sa eelistad? Miks?

Valget, sest see on nii vaikne ja rahustav.

Kas sa loodad, et kunagi lood oma perekonna? Kui jah, siis millisena sa oma lapsi kujutled?

Liiga kauge tulevik minu jaoks. Muidugi vaatan ma sobiva kandidaadi järele ringi...aga pole seni eriti edukas olnud. Mis puutub lastesse, siis ma loodan kunagi poja saada.

Mida sa teeksid, kui teada saaksid, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

Püüaksin aidata neil aru saada, et see on neile halb. Seletaksin ka, mis ma ise läbi olen teinud, ja loodaksin, et ehk nad tulevad mõistusele. Kui inimene ei taha maha jätta, siis ei saa teised teda kuidagi aidata.

Kas elu tundub sulle mõttetu? Sinu jaoks? Või teiste jaoks?

Elu on midagi, mille eest tuleb võidelda. Me elame ainult üks kord ja parem on seda mitte raisata.

Kas sulle tundub, et argiritiin ärritab või tüütab sind rohkem kui teisi inimesi?

Kui ma uimasteid kasutasin, ei suutnud ma sama ajakava taluda. Mulle tundus, et kunagi ei juhtu mitte midagi. Tahtsin muutuda, tahtsin teha midagi muud kui lihtsalt istuda ja lõdvaks lasta. Nüüd ma tahan ainult rahulikult istuda ja vaadata, kuidas rohi kasvab.

Mis on sinu parimad ja halvimad omadused?

Ma kipun ikka veel tühiste asjade pärast ärrituma. Kui ma olin paar nädalat kuival olnud, siis karjusin iga väikese asja peale, näiteks kui külmkapis mahla polnud. Röökisin nagu segane...nüüd olen pisut rahulikum, aga ikka veel natuke närviline. Ma arvan, et mu parim omadus on arusaamine, et ma olen uimastitest lahti saanud ja ei puuduta neid enam. Olen aru saanud, et nad ei ole seda väärt, et nende pärast surra.

Millised asjad sind ärritavad?

Inimesed. Ma ei talu ikka veel avalikku transporti. Kõik need vanad inimesed, kes ainult ootavad surma...see käib mulle närvidele.

Mis sinu meelest peaks Eestis muutuma, et noored õnnelikumad oleksid?

Ma arvan, et noored on õnnelikud. Neil on kõik põhjused õnnelik olla, sest neil on kõike rohkem kui inimestel, kes on meist kümme aastat vanemad.

Oleksid sa tulevikus valmis noortele uimastitevastast selgitustööd tegema?

Kindlasti. Mul on selleks kogemused ja tahtmine.

Kui sul oleks võimalus mitte kooli minna, kas sa siis teeksid nii?

Ma arvan, et teataval tasemel haridus on hädavajalik ja peaks olema seaduslikult nõutav. Mina näiteks otsin tööd...tahan paremat töökohta saada. Haridus on üks esimesi asju, mida küsitakse.

Mis teeb sind teistest erinevaks?

Me oleme kõik erinevad. Nii et erinevusi on palju. Üks neist on näiteks see, et ma olen uimasteid tarvitanud ja et ma nüüd olen neist lahti saanud. Mitte just paljud pole sellega toime tulnud.

Tahaksid sa mõnikord midagi ebatavalist teha?

Ei, ma tahan mõnda aega lihtsalt tavaline olla.

Kui sa saaksid kolme asja soovida, mis need oleksid?

Ma tahan, et teised ka aru saaksid, mida nad teevad. See oleks number üks. Peale selle oleks hea, kui oleks piisavalt raha. Ma arvan, et mu suurim soov oleks üks kord ja alati narkootikumidest vabaneda. Lõpetamine ei käi nädala või kuuga...selleks kulub palju kuid ja ikka on kiusatusi.

3. OSA

Usutluste tõlgendus: uus pilk individuaalse identiteedi kujunemisele

Psühhosotsiaalne vaateviis identiteedi kujunemisele toetub sageli freudistlikele ja uusfreudistlikele (nt Blos, 1962, Erikson, 1968) mudelitele, mis rõhutavad vanematest eraldumist ja samaaegset isiku eakaaslaste mõju suurenemist kui normaalset identiteedi kujunemisteed. Eesti inimarengu aruanne (2000) kajastab seda kui psühholoogilist normi, vähemalt puberteediea jaoks: “Puberteedieas kaotab kodu oma tähtsuse ja kõige olulisemaks muutub eakaaslaste arvamus”. See uusfreudistlik vaateviis teeb *sidemest vanematega ja sidemest eakaaslastega selged alternatiivid*. Usutlused aga paljastavad midagi sellest traditsioonilisest mudelist erinevat - mudelist, mis õõnestab vanemate kui positiivse ressursi mõju, mis on tähtis kõigile noorukitele, eriti oluline sotsiaalne toetuspunkt aga ainete kurnatavuse ohtu sattunuile.

a) Uimastisõitlaste suhtlemine vanematega ja selle mõju suhtlemisele eakaaslastega

Uusfreudistliku identiteedi kujunemise konstruktsiooni esimene nõrkus, vähemalt selle Eestis elavate venekeelsete noormeeste rühma kontekstis, keda käesolevas töös usutleti, kuid võimalik, et ka üldisemalt, on see, et *need uimastisõitlased, kellel kõige ilmselt napib usaldust ja avatud suhtlemist eakaaslaste ja isegi üksikute sõpradega, on ka vanematest kõige rohkem kaugenenuid*. Seda tõendavad viis järgmist usutlusevastust:

nr 25: **Kas sa arvad, et keegi mõistab sind praegu või on kunagi mõistnud?**

“Ei...Ma ei usu.”

Kas sul pole mingeid tõelisi sõpru või lihtsalt inimesi, keda sa usaldad?

“Ei, ma ei usu, et mul kedagi sellist oleks.”

Ta ütleb, et ei ole oma vanematega lähedastes suhetes.

nr 17: **On sul keegi, keda usaldada ja kellele oma muredest rääkida? Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?**

“Ei, ma saan ainult iseendaga arvestada.”

Tema perekond ütles temast lahti, kui ta uimasteid tarvitama hakkas.

nr 21: **Mis sa arvad, kas su sõbrad mõistavad sind? Kas sa ise mõistad ennast? Kas arvad, et keegi mõistab sind või on kunagi mõistnud?**

“Keegi ei mõista mind ja nii on see alati olnud. Mind võiks mõista, kui see, mida ma teen, oleks kuidagi ettearvatav. Nad kas ei suuda või ei taha. Ma soovin, et keegi suudaks, aga mitte kõik. Ma ei saa tegelikult ka ise endast aru, olen proovinud ja proovin ikka veel, mõnikord ma saan, üldiselt mitte. Ma olen nagu mõistatus, mis tuleb kokku panna, tükk tüki haaval, mõned neist tükkidest olen ma üles leidnud, mõned hoian alles või annan ära,

mõnda armastan, mõned on kasutud... Ma mõistan paremini oma minevikku, aga mitte olevikku ega tulevikku. Ma olen tegelikult rahul sellega, mis ma olen, kuigi ma sageli üllatan ennast.”

Kas sa usaldad kedagi? Kas arvad, et enamus inimesi usaldab üksteist?

“Ma olen omapäi, ma õpin usaldama. Enamusel inimestel peaks olema keegi, keda nad usaldavad, enamus usaldab üksteist. On inimesi, kes mind usaldavad; see kõik on maski küsimus. Aga mõnedele ma tõesti meeldin ja nad usaldavad mind.”

Tal ei ole ühegi oma pere liikmega lähedasi suhteid.

Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

“Ma ei usu, et inimesed saaksid üksteist usaldada. Minevikus võib-olla, aga mitte nüüd. Võib-olla sellepärast, et ma uimasteid tarvitan. Uimastisõitlaste maailm õpetab mitte kedagi usaldama. Kõik tahavad sulle valetada ja panna sind ennast halvasti tundma. Mul oli üks selline kogemus, kui ma rääkisin väga salajasest asjast inimesele, kes tundus väga sõbralik, ja järgmisel päeval teadsid kõik minu saladust.”

Ta ei ole “kunagi” oma vanematega avameelne.

Kuigi ta omistab üldise usaldusepuuduse narkomaanide maailmale, pole ta avatud emotsionaalse kommunikatsiooni tasandil kunagi ka oma vanemaid usaldanud.¹

nr 5: Tunned sa kedagi, keda võid usaldada ja kellele saad oma muredest rääkida?

“Narkaritel ei ole sõpru. Narkarid ei usalda üksteist. Narkarid ei usalda ka teisi, sest nad ei austa neid.”

Mis sa arvad, kas paljud inimesed usaldavad üksteist?

“Ei, mitte kunagi.”

Oma perekonna kohta ütleb ta: “Me saame SELLEST vabalt rääkida”, st rahast meta-dooni jaoks, vihjates niiviisi, et teistest oma kogemustest ta avameelselt rääkida ei saa. Teisal räägib ta ka vanematega tülitsemisest.

Peale selle, et neil, kelle suhted eakaaslastega olid emotsionaalselt kauged, ilmnes ka teine vastuolu uusfreudistliku konstruktsiooniga, kus suhted eakaaslaste ja vanematega on vastastikku välistavad: *neil, kel olid võrdlemisi head suhted vähemalt ühe vanemaga, oli tihti ka vähemalt üks usaldusväärne eakaaslane, kellega avameelselt suhelda*. Maksab ka tähele panna, et see suhe vähemalt ühe vanemaga on *kestev*, mitte, nagu Freud väidaks, möödunud usaldussuhe, mis nüüd on suundunud ainuüksi eakaaslastele:

nr 20: On sul kedagi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

“Ema. Mul on maailma parim ema.”

Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

“Ei. Me kõik ootame, et naaber lööb meid. Niisiis lööme ise esimesena.”

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad?

“Ma loodan, et ei. Oma praegustest sõpradest tahaksin viie aasta pärast näha ainult kahte. Nemad on tõelised sõbrad.”

Kas sa usaldad oma sõpru? Kas su sõbrad mõistavad sind?

“Ma usaldan oma lähimaid sõpru. Kui ma hätta satun, siis ei esita nad küsimusi, vaid lihtsalt aitavad.”

¹ Kuigi see usutletav ei usalda ei oma vanemaid ega eakaaslast, saab ta “alati rääkida ja aus olla” oma õe ja sõbratariga. See suunab laiemalt mõtlema õdede-vendade suhete vahendavast mõjust usaldusele ja avatud suhtlemisele teiste inimestega. Selle noormehe puhul tundub õe mõju üsna tugev, sest teisal viitab ta spontaanselt õe “kõrgemale haridusele”.

Kuigi ta ei pea inimesi üldiselt usaldusväärseks, usaldab ta siiski oma ema ja vähemalt kaht eakaaslast. Ta mõistab end ümbritseva maailma kalkust, kuid suudab siiski ühitada vastuolulisi emotsionaalseid reaalsusi – üldist umbusaldust ja erilist usaldust konkreetsete teiste vastu.

nr 11: ***On sul keegi, keda saad usaldada ja kellele võid oma muredest rääkida?***

“Ma saan alati rääkida oma emaga. Ma ei usu, et enamus inimesi teisi usaldaks. See on sellepärast, et elu on väga keeruline. Ma ei usu, et teisi usaldada oleks tark tegu. Mul on olnud palju olukordi, kus ma hiljem olen kahetsenud, et inimesi usaldasin. Nüüd leian, et parem on mitte usaldada. Muidugi usaldan ma mõnda inimest, aga ainult neid. Ja narkomaanide seas on parem mitte kedagi usaldada. Nad lihtsalt on sellised.”

Kas sa soovid või arvad, et sul on viie aasta pärast needsamad sõbrad?

“Ma ei tea, mis viie aasta pärast saab. Ma ei vaheta sõpru väga sageli, mul on püsivad suhted. Mõnda neist usaldan ma täiesti, teisi mitte.”

Mõningaid inimesi usaldab ta “muidugi”. Ta usub, et tal on sidemed vähemalt mõne inimesega, samuti oma emaga.

nr 10: ***Kellega sa sageli avameelselt räägid?***

“Ühe sõbraga. Tema on ainus inimene, kellele saan kõigist oma probleemidest ja saladustest rääkida. Tema on tegelikult ka see, kes mind süstima pani. Mõnikord räägin emaga.”

Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

“Kindlasti.”

Kes?

“Näiteks mu sõber. Enamus inimesi ainult näitab, nagu oleksid nad sinust huvitatud. Aga tegelikult ei ütle nad üksteisele kunagi tõtt.”

nr 18: ***On sul kedagi, keda saad usaldada ja kellele võid oma muredest rääkida?***

“Kõigepealt ema. (Pärast väikest mõtlemist) Mul on üks sõber. Ta on praegu vanglas. Võin öelda, et ma usaldan teda.”

Kuid ta eristab usaldust ja emotsionaalset avatust:

“Aga oma muredest ei räägi ma kellelegi. Minu probleemid on mu enda omad. Ma saan neist üle ainult ise.”

nr 13: ***On sul kedagi, keda usaldada ja kellele oma muredest rääkida?***

“Jah, on küll.”

Kas sa soovid või arvad, et sul on viie aasta pärast samad sõbrad? Usaldad sa oma sõpru? Kas su sõbrad mõistavad sind?

“Põhiliselt jäävad sõbrad samaks, aga ma ei tahaks suhelda nendega, kes nii palju süstivad... Varem olid kõik mu sõbrad narkomaanid. Nüüd ka, paljud neist. Aga mul on ka normaalseid sõpru. Mul on üks sõber, kellele saan kõigist oma muredest rääkida. Teiste kohta ma ei tea. Ma usaldan ainult kõige lähemaid sõpru.”

Kas sa saad oma vanematega avameelselt rääkida?

“Muidugi. Aga kui ma süstisin, ei suhelnud ma vanematega üldse. Siis...pole vanemaid üldse vaja.”

Ta annab mõista, et aeg, mil ta süstis, oli nende suhetes erandlik ja muul ajal suutis ta nendega hästi suhelda ning vajas neid.

nr 22: **Mis sa arvad, kas sul on viie aasta pärast samad sõbrad? Kas sa usaldad neid ja kas nad mõistavad sind?**

“Tegelikult narkomaanidel ei ole sõpru! Nad reedavad su. Üks mu “sõber” pettis mind, kui ta võõrutuses oli. Ükski narkomaan ei jaga sinuga oma viimast doosi. Mul oli kolm parimat sõpra. Noorim suri üledooside tõttu, kaks said uimastitest lahti ja üks neist elab nüüd Moskvast, teine siin Tallinnas minu lähedal. Me oleme endiselt sõbrad. Kolmas jätkas uimastite tarvitamist ja meie sõprus purunes. Mu tüdruk on samuti mu parim sõber. Kindlasti usaldan ma oma sõpru ja nad mõistavad mind.”

Ta vihjab, et ema toetab teda, vähemalt materiaalselt, ning et ta on emale väga tänulik

See rühm ilmutab vähemalt teataval määral emotsionaalset avatust ja usaldust vähemalt ühe vanema ja ühe-kahe sõbra vastu. Seevastu esimene rühm ei suhtle avameelselt ei vanemate ega eakaaslastega või vähemalt mõõnab suuri raskusi sellisel suhtlemisel. Lähedane suhe vähemalt ühe vanemaga paistab pigem soodustavat kui takistavat lähedasi suhteid eakaaslastega ja seega satub freudistlik identiteedimudel kahtluse alla.

Lähedus ei ole lihtsalt erinevate objektidega täidetud lõplik ruum, kus vanemad eakaaslaste vastu välja vahetatakse, tähtsam näib läheduse ja usalduse võime kui selline (vt ka Fromm, 1957).

Kolm usutlust näitavad lähedast suhet poja ja vanema vahel, kusjuures herooinisõltlasest pojalt *ei ole* lähedasi suhteid eakaaslastega:

nr 12: **Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind?**

“Ei...Tavalises mõttes sõpru mul pole, on lihtsalt kaaslased, inimesed, keda ma tean.”

Kas sa usaldad kedagi? On sul keegi, kellega saad vabalt rääkida?

“Ei, ma olen omapead. Tegelikult olen ma väga üksildane. Tahaksin, et mul oleks keegi. Mõnikord on vaja lihtsalt teada, et sul on keegi...”

(Tema jaoks on perekond “kõik, mis mul on”)

nr 16: **On sul keegi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?**

“Ema.”

Mis sa arvad, kas enamus inimesi usaldab üksteist?

“Kindlasti mitte.”

Kas sa soovid või arvad, et viie aasta pärast on sul samad sõbrad?

“Ei, ma ei arva seda, nad on siis täiesti erinevad.”

Kas sa usaldad oma sõpru?

“Mul pole sõpru. Mul on vend.”

nr 1: **On sul keegi, keda võid usaldada ja kellele saad oma muredest rääkida? Kas arvad, et enamus inimesi usaldab üksteist?**

“Mul ei ole sõpru, kes mind mõistaksid ja kellega saaksin oma mõtetest vabalt rääkida.” (Kuid ta ema mõistab teda “alati”).

Lähedaste suhete puudumine eakaaslastega, hoolimata tihedatest peresidemetest, näitab, et suutelisus perekondlikuks kiindumuseks ei too veel ilmingimata lähedust

eakaaslastega, kuigi esimese ja teise rühma võrdlemine näitab, et lähedus perekonnaga kergendab ka sidemete loomist vähemalt ühe-kahe lähedase sõbraga.

Me väidame, et läheduse puudumine vanematega takistab oluliselt tihedaid sidemeid eakaaslastega, mitte aga, et see oleks tingimata ületamatu takistus. Usutlustest ilmnes ka kolm võimalikku erandit seosele (mitte jäigale reeglile) tihedate peresuhete ja tihedate sõbrasuhete vahel:

nr 26: ***Kas sa arvad, et keegi mõistab sind või on kunagi mõistnud?***

“Need, kes uimasteid kasutavad, mõistavad mind, teised, ma arvan, et mitte.”

On sul keegi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

“Ei, mul pole kellegagi rääkida, aga see on hea, sest mulle ei meeldi oma muredest teistele rääkida. Jah, ma arvan, et inimesed usaldavad üksteist – nad peavad.”

Usaldad sa oma sõpru?

“Jah, mul on mõned sõbrad, keda võin usaldada, aga ma olen kindel, et mõned inimesed jäävad mu sõpradeks ja teised mitte. Jah, sõbrad mõistavad mind, muidu nad ei oleks mu sõbrad.”

Ta ütleb, et ei ole oma vanematega avameelne. Tema edasiste sõnade tõlgendamisel tuleb arvestada ta arusaama usaldusest. Kuigi ta väidab, et usaldab sõpru ja need mõistavad teda, jääb selle mõistmise kvaliteet küsitavaks, kui arvestada, et ta ei räägi oma muredest kellelegi ja peab seda heaks. Seega võib öelda, et tõsiasi, et ta ei ole vanematega emotsionaalselt avatud, kehtib ka suhetes eakaaslastega.

Teine võimalik erand viitab usutluses ainult lühidalt oma vanematele, öeldes, et isa teab tema sõltuvusest, ema aga mitte, sest ta ei taha talle muret teha. Tal on palju sõpru ja üldiselt ta usaldab inimesi.

nr 7: ***Mis sa arvad, kas keegi mõistab sind või on mõistnud?***

“Mul on sõpru, kes mind mõistavad. Palju sõpru erinevates linnades.”

On sul keegi, keda võid usaldada ja kellele saad oma muredest rääkida?

“Mul on tüdruk. Tema oskab pinget maandada.”

Kas sa arvad, et enamus inimesi usaldab üksteist?

“Inimesi on võimalik uskuda.”

Põhjus, miks ta emaga avameelne ei ole, ei tähenda tingimata kestva emotsionaalse sideme puudumist, vaid pigem soovi ema kaitsta, kuna ta ütleb, et ei taha emale muret teha. Miski ei viita sellele, et ema ei püüaks teda mõista ja toetada või et nende vahel oleks suur emotsionaalne lõhe. Niisiis ei kõiguta ei nr 26 ega nr 7 oluliselt seost, mille olemasolu me väidame.

Kolmandal võimalikul erandil ilmselt puuduvad avatud suhted vanematega, kuid tal on mõningal määral avatud suhted sõpradega. Mõistmist määratleb ta lojaalsusena ja teadlikkusena tema uimastiprobleemist:

nr 19: ***Kas sa räägid oma vanematega avameelselt?***

“Uimastitest? Ei. Neil on oma elu, mul oma – milleks neid kokku segada?”

On sul keegi, keda sa usaldad ja kellele saad oma muredest rääkida?

“Mul on paar head sõpra. Nad teavad mu lugu, nad on mu vanad koolikaaslased. Me töötame samas kohas ka.”

Mis sa arvad, kas enamusi inimesi usaldab üksteist?

“Me ei ole üksteisest nii kaugel, minu arvates. Kui keegi sulle ei meeldi, lähed eemale – vaba maa. Selge on see, et sa ehk kunagi endast kõike ei räägi – võib-olla sagedamini siis, kui oled seda inimest pool elu tundnud.”

Kas su sõbrad mõistavad sind?

“Nad teavad, mida ma kasutan, ja jäävad minuga...nii et arvatavasti nad mõistavad mind.”

Kas nad saavad aru, kui midagi on valesti? Näiteks sellest, kuidas sa käitud?

“Muidugi saavad. Siis me istume kohalikus baaris maha ja räägime sellest asjast. Või joome ennast segi. Mul on kodu lähedal ühes baaris krediit – võin juua põhimõtteliselt niipalju kui tahan ja pärast maksan kinni. Väga mugav.”

See usutletav on teistega võrreldes selgelt erandlik selles mõttes, et ta räägib avatud suhetest eakaaslastega, kuigi vanematega tal selliseid suhteid pole, kuid tekib küsimus, kas tal üldse kunagi on kummagi vanemaga lähedasi sidemeid olnud ja mil määral sõltub tema avatud suhtlemine alkoholitarvitamisest. Vastus järgnevale küsimusele selgitab veelgi paremini, kuidas ta mõistab avatud suhtlemist isegi vanade sõprade vahel:

Kas see, kuidas poisid ja tüdrukud mõtlevad, tunnevad ja käituvad, on väga erinev?

“Noh, ma ei ole tüdruk, ma ei saa mõlema eest rääkida. Ma arvan, et mehed on rohkem suletud kui naised. Naistel on võib-olla üks-kaks head sõpra, kellele nad räägivad kõik, meestel on rühm sõpru, kellest igapäevale nad räägivad natuke. Ja sellest natukesestki võivad nad rääkida ühele inimesele üht juttu ja teisele hoopis teist – kui paned kõik jutud kokku, saad kogu loo.”

Rõhutades, et avatud ja usalduslik suhe vanemaga on oluline samasuguste suhete arenemiseks eakaaslastega, esitatakse väljakutse uusfreudistlikule identiteedikujunemise teooriale, mille välistav arusaam kiindumusest peab vajalikuks konflikti lähedussuhete vahel vanemate ja eakaaslastega. See-eest toetatakse Gilligan jt (1990) lahknemist uusfreudistlikust irdumise rõhutamisest identiteedi kujunemisel. Gilligan jt (1990) väitsid vestluste põhjal USA teismeliste tüdrukutega, et emotsionaalne eemaldumine vanematest toimus sageli sidemete püsimise eeldusel. Siinsetes usutlustes peamiselt venekeelsete Eesti elanikest noormeestega (Eesti kodanike ja mittekodanikega) oli eeldatav side vähemalt ühe vanemaga oluline tegur, mis hõlbustas samasuguseid usalduslikke ja avatud suhteid kaaslastega². Emotsionaalne irdumine vanematest, olgu see siis deskriptiivne või normatiivne komponent freudistlikus identiteediteoorias, vajab ilmselt revideerimist.

b) Kaaslaste mõju teisiti nähtuna

Teine raskus uufreudistlike identiteediteooriate juures, mis soovivad selget irdumist vanematest ja lähenemist eakaaslastele, tuleneb kriminoloogiateooria kaasamisest identiteedi psühholoogilisse uurimisse. Laialdaselt tunnustatakse kriminoloogias Sutherlandi (1939) eristava seostumise teooriat, mis ütleb, et kaaslaste surve on peamine tegur nii

² Siit ei saa järeldada, et eeldatav side vähemalt ühe vanemaga oleks samasugune tegur ka eestlaste puhul. Näiteks Goodwin jt (2001) leidsid, et eestlased on suhetes perekonna ja kaaslastega märgatavalt vähem kollektivistlikud kui venelased, grusiinid, poolakad või ungarlased. Samas ei ole seos kollektivismi ning usalduse/emotsionaalse avatuse vahel lihtne, seega ei tähenda paljalt tõi, eestlased kalduvad olema vähem kollektivistlikud, veel seda, et eeldatud suhe ühe vanemaga ei mõjutaks siiski ka nende suhteid eakaaslastega.

kuritegevuses kui uimastitarbimisel. Paljud meie usutlused toetavad seda arusaama kaaslaste survest uimastitarbimise esimeste sammude juures (vt ka nt Otero-Lopez jt, 1994). *Vanematest eemaldumise ja kaaslastele lähenemise tee, mida Sutherland seostab kuritegevuse ja narkomaaniaga, on just seesama, millest uusfreudistid räägivad nooruki identiteedi kujunemise juures.* Sel põhjal võiks väita, et pisikuriteod ja uimastite proovimine on normaalne ilming identiteedi kujunemise ajal – näiteks kui väljakutse täiskasvanute normidele rõhuvalt konformistlikus ühiskonnas. Eesti inimarengu aruanne (2000) näiteks näeb narkootiliste ainete tarvitamises reaktsiooni ratsionaliseeritud väärtustele ja väljakutset arginormidele, võrreldes seda teiste taoliste nähtustega, mida läbi ajaloo on pühade ja pidude aegu esinenud. Kuid uusfreudistlik identiteedimudel sisaldab tõesti segadust deskriptiivse ja normatiivse normaalsusemääratluse vahel, teisisõnu, *normaalsuse kui tüüpilisuse ja normaalsuse kui terveolemise* vahel. Deskriptiivne ja normatiivne normaalsusekontseptsioon võivad küll aeg-ajalt osaliselt kattuda, kuid on ülimalt kahtlane, kas neid maksab samastada. Pealegi on üksainus identiteedimudel või kujunemistee liiga lihtsustav. Teised arengupsühholoogia harud tunnistavad aina enam elukaare kujunemise keerukust ja paljusid erinevaid võimalusi seejuures (nt Clarke ja Clarke, 1984, Maccoby, 1984, Rutter, 1989, Baltes, 1987). Niisamuti toonitavad postmodernsed identiteediteooriad pigem mina paljusid erinevaid võimalusi kui üht normatiivset arengumudelit (Lyotard, 1984, Kvale, 1992). Teised identiteedikontseptsioonid, nagu jungiaanlik individuaatsiooni rõhutamine, näevad identiteedis pigem eluaegset protsessi kui midagi, mis noorukieas saavutatakse ja seejärel tardub. Niisugust seisukoha on viimasel ajal toetanud ka kujuneva täiskasvanulikkuse kontseptsioonid, mis peavad seda paljudes kultuurides esinevaks vahefaasiks nooruki- ja täiskasvanuea vahel (Arnett, 2000). Nõustudes seisukohaga, mis näeb identiteedis kestvate dilemmade, võib järeldada, et meie juba noorukieast väljunud herooinisõitlaste rühma identiteeti ja suhteid puudutavad küsimused omandavad ikkagi tähenduse, mis ulatub noorukieast palju kaugemale.

Juba identiteedi mõistegi on keerulisem kui lihtne etioloogiline (põhjuslik) perspektiiv, mis rõhutab selliseid tegureid nagu kaaslaste surve uimastitarvitamisel.

Keskendudes *kaitstvatele* teguritele, võiks püüda arendada eelnevalt eksisteerivat positiivset sotsiaalset toetust, mis hõlbustab identiteedi kujunemist selles uimastisõitlaste rühmas, kellel on usalduslikud suhted vähemalt ühe vanema ja eakaaslasega. Sotsiaalse konstruktsiooni teooria arvustaks freudistlikke identiteediarusaamu selle eest, et need kirjutavad ette “normaalset” irdumist vanematest, mis võib olla rohkem ühis- ja keskkonna ootuste konformistlik produkt kui nooruki identiteedile seesmiselt omane nähtus. Lisaks märgib Yoder (2000) välise ühiskondlik-kultuuriliste mõjude tähtsust sisemistele psühholoogilistele protsessidele ja seisunditele:

“Eeldus, et on olemas ühene ja määratletav kontekst, milles nooruki identiteedi kujunemine toimub, asetab ebaõiglaselt suure osa või ka kogu vastutuse identiteediülesande eduka täitmise eest isikule endale” (lk 95).

Väga märgatav joon usutluste juures oli ikka uuesti korduv vahetegemine tõeliste sõprade ja nende vahel, keda ei saa usaldada, kes ei ole tegelikult sõbrad. Eakaaslaste sõpruse *kvaliteet* on sotsiaalse toetuse tarvis ilmselt tähtis ja freudistlikud või muud normatiivsed identiteedimudelid peavad arvestama selle põhilise eristusega tõeliste sõprade ja eakaaslaste vahel, kellega lihtsalt aega veedetakse. Brown (1990) märgib, et sõnaga “eakaaslased” tähistatakse sageli kõiki indiviidi suhteid alates parimatest sõpradest

ja lõpetades kogu vanuserühmaga. Kui uusfreudiaanid sellele eristusele tõeliste sõprade ja isikute vahel, keda ei saa päriselt usaldada, liiga vähe rõhku panevad, siis Hanson jt (1985) puudutavad seda, aga ei arenda edasi, oma töös USA heroiniikutest, kus püütakse esile tõsta seltsimeheliikkuse sotsiaalset funktsiooni uimastisõltlaste kuriteokaaslaste, kui mitte sõltlaste endi seas. Iglehart (1985) sedastab samas uurimuses, et Ühendriikide tänavail intervjueeritud heroiniisõltlased:

“ei usalda teisi tarvitajaid ja ilmutavad erineval määral ebamugavust sõprus-sidemete suhtes, samas aga paistavad neil olevat väga tihedad, “nagu ven-dade” vahelised sidemed oma kuriteokaaslastega, kuigi neis suhetes võib puududa kiindumus” (lk 125).

Samas uurimuses toonitas Walters (1985), kui tähtis oli tänavaheroiniikutele pärastlõu-nane aeg, mida nad tarvitasid “omavaheliseks läbikäimiseks” (lk 44-45). Eesti uimastisõlt-lased ütlevad enamasti, et sellist suhtlemist esineb väga vähe. Seos sidemete vahel vane-matega ja eakaaslastega, millest eelpool räägiti, võib mõnevõrra varju jääda, kui sidemete puhul eakaaslastega ei eristata tõelist ja pealiskaudset sõprust. Me väidame, et hilises nooruki- ja varases täiskasvanueas on omavahel seotud püsivad sidemed vanematega ja tõelised, mitte pealiskaudsed sidemed eakaaslastega. Teiste sõnadega, püsivate sidemete puudumine kasvõi ühe vanemaga takistab oluliselt ka lähedaste sidemete sõlmimist eakaaslastega.

c) **Ema mõju kui positiivne ressurss heroiniisõltlase elus**

Seost, mis ühendab sidemeid vanemate ja sidemeid eakaaslastega, iseloomustab veel üks asjaolu, mis kõigutab mõnede kommentaatorite uusfreudismil põhinevaid arusaamu ema rollist heroiniisõltlaste elus. Delaney-Reid (1988) väljendab seda uusfreudistlikku perspektiivi seoses heroiniisõltlastega nii:

“Domineeriv, pealetikkiv ema takistab korrektset rolliomandamist ja soodustab oidipaalse otsustavuse puudumist ning seksuaalseid probleeme, mis tulenevad isa puudulikust rollieeskujust” (lk 52).

Aga kuigi ta annab mõista, et ta enda fenomenoloogiline uurimistöö seda põhiseisukohta toetab, ei too ta otseseid näiteid niisugustest olukordadest. Arvamus ja tõsiasiad on segi aetud viisil, mida üldiselt kritiseerivad Gould jt (1974), rõhutades, kui tähtis on, et deskriptiivset fenomenoloogiat ei rikuks autorite endi tõlgendavad seisukohad. Kamback jt (1977) viitavad ka opiaaditarvitajate varjamatule vaenule perekonna suhtes ja ebaküpsetele, ülihoollitsetele emadele, kes soodustavad parasiitlikku sõltuvust, mis suu-navad ema ja lapse vastastikku hävitava eluviisi poole. Meie usutletavad ei ilmutanud peaaegu mingit vaenu oma emade vastu³ ega kaevanud nende liigse võimukuse või hoollit-sevuse pärast⁴. Lisaks sellele, et puuduvad tõendid niisuguse seisukoha toetuseks Eesti venekeelse elanikkonna kontekstis, osutab seos vanematega (tavaliselt emaga) jätkuvate

³ Usutletav nr 10 on mõnevõrra erandlik, sest kuigi ta saab “mõnikord” emaga avameelselt rääkida, mainib ta ka, et neil on omava-hel “suuri probleeme” olnud ning hiljem soovib, et vanemad oleksid “mõistvamad” ega “segaks” teda. Teine intervjueeritu (nr 6) kurdab, et ema on tema sõltuvusesattumisest saadik muutunud: “Ma vihkan seda, kui ema minu peale karjub. Ta on viimastel aastatel väga imelikuks muutunud... Ma olen enda ja sugulaste elu ära rikkunud”.

⁴ See ei tähenda, et meie usutletute rühm kindlasti esindaks kogu Eesti heroiniisõltlasi, eriti kui arvestada, et paljud keeldusid meie-ga vestlemast (st 17 inimest metadooniravi keskuses, vt 1. osa). Kvalitatiivse uurimistöö jutustav stiil ei taotle statistilist repre-sentatiivsust, vaid keskendub üksikute uimastisõltlaste läbielatud kogemuste ringile.

sidemete ja tihedamate usaldussuhete vahel sõpradega, kui tähtis on sidemete püsimine emaga nii toetusena iseeneses kui ka allikana teiste sotsiaalsete toetuspunktide kujundamisel (vt ka Ahlström, 2002, ülevaadet, kuidas ema ja isa toetus narkootiliste ainete tarvitamist mõjutab). See vastuväide uusfreudistlikele arusaamadele ema rollist identiteedi kujunemisel ja ainete kuritarvitamisel leiab tuge Willsi, Vaccaro ja McNamara (1992) tähelepanekutes noorukite narkootikumitarbimisest Ameerika Ühendriikides:

“mis puutub positiivsetesse teguritesse, siis näitavad tulemused, et toetavad sidemed vanematega on narkootikumide kasutamise ümberpööratud seoses ning emotsionaalne ja instrumentaalne toetus annavad sellesse protsessi iseisva panuse” (lk 367).

Edasi märgivad Boykin McElhaney ja Allen (2001), et autonoomiat vanematest tõlgendatakse erinevates ühiskonnaklassides erinevalt ning et suurem autonoomia emast tõstab kuritegevuse taset ja vähendab eakaaslaste heakskiitu ning suhteid nendega uurimisel USA noorterühma riskialtimas osas (kuigi mitte väiksema riskiga osas). Rutter (1989), toetudes Maini ja Westoni (1981) tõdemusele, et turvaline side ühe vanemaga võib märgatavalt leevendada tagajärgi, mis tulenevad ebakindlusest suhetes teise vanemaga, märgib seoses raskuste ületamisega:

“Kaitstuse tarvis paistab tähtis, et isikul oleks kellegagi turvaline suhe” (lk 603).

Ka muud arengupsühholoogilised uurimused jõuavad samasugusele järeldusele, et vähemalt ühe lähedase suhte olemasolu paistab olevat heaoluks äärmiselt vajalik (Antunucci, 1990, Levitt, 1991).

Saab ka väita, et tihedad vastastikused suhted, näiteks emaga, võivad aidata fatalismi ületada. Fatalism kärbib inimese usku oma võimesse oma saatust kontrollida (Goodwin jt, 2001). Kesk- ja Ida-Euroopas korraldatud uurimistööd osutasid, et fatalismil oli oluline roll seoses inimeste suutlikkusega lähedasi suhteid sõlmida (Goodwin, 1998, Goodwin jt, 1999). Peale selle võib fatalismi seostada ka riskeeriva käitumisega, näiteks nagu uimastisüstimisega. Kalichman jt (2000), kommenteerides HIVi levikut Venemaal, tsiteerivad USA uurimistulemusi, mis näitavad, et fatalism soodustab HIV-riskikäitumist. Fatalism keskkonnas, kus süstalde kättesaadavust võidakse piirata, on saatulik kombinatsioon, nagu näitavad järgnevad katkendid usutulusest nr 11, mis rõhutavad vajadust süstalde vahetamise programmide järele:

Kuidas sa püüad HIV-nakkust vältida?

“Ma ei tea. Tähendab, mul on HIV-positiivseid sõpru, aga ma tõesti ei tea, mida saaks teha. See on absurdne. Näiteks mõnedes apteekides öeldakse meile, et neil ei ole süstlaid. Nad lihtsalt ei müü neid ja kõik. Nad ütlevad, et süstlad on ainult ravimite jaoks. Saad sa aru? Tänavu suvel siin Koplis öeldi mulle, et neil ei ole süstlaid, et need on ainult ravimite jaoks.”

See on kummaline, eriti kui sa oled valmis maksuma. See on peaaegu diskrimineerimine.

“Just. Näed siis? Kuidas siis narkomaanid peavad elama? Üht nõela jagades, ma mõtlen. Täiuslikud tingimused aidi jaoks. Ja kui apteegis öelda, et inimesed võivad nakatuda, siis vastatakse: “See on sinu enda asi”. Lihtsalt niiviisi öeldaksegi.”

Kas sa arvad, et aidi levimise oht Eestis on suur?

“Muidugi. Just nende süstalde pärast. Need lihtsalt käivad ringi. Eriti diskodel, kuhu lihtsalt tullakse ja võetakse süstal ilma pikemalt järele mõtlemata. Muidugi see levib.”

Et uusfreudistliku arutluse, kuidas ema õhutatud parasiitlik sõltuvus viib poja uimasti-sõltuvuseni, võib meie usutletute puhul ilmselt kõrvale heita, tekib küsimus, kui usaldusväärne on see arutluskäik teistegi heroiniisõltlaste rühmade puhul. Delaney-Reid (1988) peab Vaillant'i (1966) tähelepanekut, et üle 33 % meessoost opiaadikasutajatest elas 30-aastasena ikka veel naissoost sugulase juures, mida on kaks korda rohkem kui vanglaelanikest mittenarkomaanide kontrollrühmas, tõendiks, mis toetab uusfreudistlikke seisukohti ülihoollitseva ema kohta (sarnaseid tulemusi on saadud ka Leedu süstivate narkomaanide puhul, kuigi uurimiselaste rühm oli seal pisut noorem – 68,8% neist elas koos vanematega, kellest 74% teadis oma laste uimastitarbimisest – Leedu Aidsikeskuse 2000. a statistika). *Ja siiski on tegu kaheldava väärtushimanguga, kui ema (või isa) emotsionaalset ja instrumentaalset toetust iseloomustatakse kui ülehoolitsemist.* Pealegi unustatakse võrdlemisel mittenarkomaanidest vanglaelanikega heroiniisõltlaste lisaraskused romantiliste suhete säilitamisel, samuti töö leidmise ja sotsiaalse integratsiooniga seotud raskused mittekasutajate seas. Bowlby (1973) sõnad osutavad sõltuvuse ja liigsõltuvuse kohta tehtud otsustuste väärtusküllasusele:

“enamus inimesi, keda kliinikuarstid sõltuvate või liigsõltuvatena kirjeldavad, on need, kes ilmutavad kiindumust sagedamini ja tungivamalt kui arst õigeks peab. Seega sisaldavad kasutatud mõisted neid kasutava vaatleja norme ja väärtusi. See tekitab palju raskusi. Üks neist on see, et normid ja väärtused on väga erinevad mitte ainult eri isikute, vaid ka erinevate kultuuride ja subkultuuride vahel” (lk 246).

Näide sellest, kuidas heroiniikasutajate emad võivad olla pigem positiivseks ressursiks, mis aitab nende poegadel oma heroiniiprobleemiga toime tulla, mitte aga patuoinasteks, keda süüdistada, on 25 vene keelt kõnelevat ema, kes praegu Tallinnas Lasnamäel korrapäraselt koos käivad. Heroiniisõltlaste emade tugirühma asutasid 1998. aastal Tallinnas põetaja Inna-Marja Mikkor ja Nelli Kalikova. Algul oli see lihtsalt eneseabirühm 15 emale, kes tundsid end oma poegade heroiniisõltuvuses süüdi olevat ja kannatasid üksinduse all. Enamus neist oli oma poegade probleeme sugulaste, sõprade ja kolleegide eest varjanud ning tugirühm oli esimene kohta, kus nad said oma murest avameelselt rääkida. Nende häbi sarnanes sotsiaalse häbimärgistatuse tundele, mida olid kogenud HIV-positiivsete laste vanemad, kes 1991. aastal Eestis tugirühmad moodustasid (Kalikova, 2001, isiklikust kõnelusest). Nüüd, üle kolme aasta hiljem, on heroiniikute emad saavutanud palju suurema enesekindluse ja neist on saanud midagi rohkemat kui lihtsalt tugigrupp, ütleb Nelli Kalikova. Aastal 1999 said nad Tallinna linnavalitsuselt raha, et tutvustada kooliõpilastele, teistele vanematele ja ka õpetajatele heroiniiga seotud ohtusid ja strateegiaid heroiniikasutamise vältimiseks. Muuhulgas räägivad nad hoiatavatest märkidest, mis aitavad vanematel kindlaks teha, kas nende lapsed tarvitavad heroini, ja vältida otsustavat 6-12 kuu pikkust viivitust, mis neil endil kulus oma poegade ja tütarde sõltuvusesattumise avastamiseks. Koostöös Tallinna mittetulundusorganisatsiooniga Noorte Psühholoogide Liit on nad koostanud ka nõustamisprogrammi, kuhu vanemad koos oma teismeliste sõltlastest lastega tulevad (tavaliselt vene keeles) abi saama. Seesama Tallinna emade rühm arendab ka rahvusvahelisi sidemeid teiste riikide vanemategruppidega.

Üks küsitletud sõltlastest, nr 27, rõhutas veelgi perekonna (ja eriti ema) potentsiaalset positiivset rolli sõltuvusest ülesaamisel:

Kas sa saad oma vanemate või õdede-vendadega avameelselt rääkida?

“Nüüd saan. Ma olin palju kinnisem, kui uimastite kasutamist alustasin. Algul rääkisin vennale ja tema soovitas, et rääkigu ma emale ka. Kui asjad olid juba päris hullud, rääkisingi talle ja sain narkootikumidest lahti.”

Nii et nad aitavad sind?

“Aitavad jah. Ma ei usu, et oleksin toime tulnud, kui nad poleks aidanud. Mu sõbrad aitavad ka.”

Tunnistada perekonnaliikmete võimalust olla heroiniisõltlastele positiivseks sotsiaalse toe allikaks (eeldades, et sõltlane ise soovib perekonna toetust ja nõustub sellega) tähendab ühtlasi tunnistada, et heroiniitarbimine ei tarvitse tingimata tuleneda perekondlikest probleemidest, vaid sagedamini viib selleni heroini kättesaadavus ning näiv tulevikulootuste ja võimaluste puudus, mida tingivad antud ühiskonna sotsiaal-majanduslikud ja õiguslik-poliitilised tegurid. Tõsiasi, et märkimisväärne hulk küsitletud sõltlastest teatab lähedastest suhtlussidemetest vähemalt ühe vanemaga, kajastavad ka teised põhjalikud usutlused vähemalt 202 süstiva narkomaani, sajakonna vanema ja teiste pereliikmetega Eestis (Kalikova, 2000, Kalikova, 2001, isiklikust vestlusest). Kalikova (2001, isiklikust vestlusest) hinnangul saab vaid umbes 20% heroiniisõltlaste kohta öelda, et nad on narkomaaniks saanud pereprobleemide tõttu. Märkimisväärse hulga sõltlaste kinnitused, et neil on lähedased sidemed vähemalt ühe vanemaga, viitavad, et raske perekondlik taust kui põhjuslik seletus uimastitarvitamisele üldiselt ja heroiniisüstimisele konkreetselt *ei ole* olulise arvu juhtude puhul pädev seletus.

d) Uimastisõltlane - kas ühiskonna väärtusi hülgav mässaja?

Eriksoni (1972) seisukohta, et isiku identiteet kehtestatakse mässu kaudu, väljendavad hästi tema sõnad:

“hulk hirmsat viha ja sellest tulenevat halvatust...kantakse üle põlvkondade vahelisse võitlusse, kus see näib lootusetult toores ja lihvimatu, võrreldes aegade jooksul sissetöötatud ühetaolise ja distsiplineeritud sõjaväelise käitumise kindluse ja sitkusega. Ilmselt põhjustab just see aeg-ajalt täiesti “mõtetuid” julmusepuhanguid...kättemaksuhimulise illusiooni nimel, et nii hävitatakse kindlaksujunenu” (lk 700).

Kuid usutletud heroiniisõltlased ilmutavad sageli pigem soovi konventsionaalsetest väärtustest kinni pidada kui neid hülgata. Selle näiteks sobivad järgmised usutlused:

nr 1: *Millisena sa oma lapsi kujutled? Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su lapsed tarvitavad narkootikume?*

“Ma ei saa lapsi veel vähemalt viis aastat, sest pean oma organismi puhastama. Ma ei taha, et mu lapsed sünniks haigetena. Kui ma saaksin teada, et nad tarvitavad uimasteid, siis esiteks püüaksin neid aidata. Näitaksin neile varasest lapsepõlvest peale, kui halb on heroiin. Ma mitte lihtsalt ei ütleks, et heroiin on halb asi, nagu minu vanemad mulle ütlesid, vaid ma näitaksin neile, mis see päris elus on – mida see tähendab, mis juhtub, kui seda tarvitada. Nad peavad ise otsustama, kas nad tahavad uimasteid tarvitada või mitte, kuid ma seletan neile põhjalikult, mis need on.”

nr 5: ***Kas sa loodad, et sul on kunagi oma perekond?***

“Muidugi. Aga esiteks on vaja töökohta. Ja alles siis tüdruksõpra, tulevikus. Ma leian kindlasti tüdruku, kes mind armastab. Ta on see ainuke ja jääb igaveseks.”

Mis sa arvad, millised su lapsed saavad olema?

“Ma tahan saada poega. Ta lõpetab kindlasti kooli. Ta õpib niikaua kui vaja, isegi 20 aastat. Mul ei ole selle vastu midagi. Usu mind, ma koolitan oma poega. Ta ei saa kunagi selliseks nagu mina – mihakaks.”

Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

“Teeksin kõik, mis ma võin, et aidata neil sõltuvusest vabaneda. Maksaksin niipalju raha kui vaja, kui see aitaks. Maksaksin isegi 4000 dollarit, kui sellest abi oleks... Teistel on töö, tüdruksõbrad, neil on elus eesmärk, minul ei ole. Mul ei ole nii hästi vedanud kui teistel. Ma ei tea, miks.”

nr 9: ***Millest sa unistad?***

“Leida tööd, õppida või isegi abielluda.”

Nii et sul on selliseid unistusi?

“Muidugi, nagu kõigil normaalsetel inimestel. Kõik, mis on omane inimkonnale, on omane ka mulle.”

Kas sa loodad, et kunagi on sul oma perekond?

“Nagu kõik normaalsed inimesed.”

nr 13: ***On sul mingeid tuleviku-unistusi?***

“Uimastitest lahti saada. Siis, ma ei tea, võib-olla tööd leida. Vanemaid aidata. ... Mu lapsed oleksid normaalsed, täpselt nagu kõigi teiste omad.”

Mida sa teeksid, kui saaksid teada, et su lapsed tarvitavad narkootikume?

“Muidugi püüaksin aidata neil järele jätta, aga mida vanemad teha saavad? Prooviksin enne nende järele vaadata, et nad ei hakkaks narkootikume kasutama. Raske on midagi teha, kui on juba liiga hilja.”

nr 14: ***On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mida sa tulevikust mõtled?***

“Ma peaaegu ei mõtle tulevikust, sest mis mõtet on oletada, kui ma ei tea, mis tuleb. Aga mul on üks tuleviku-unistus. Ma juba ütlesin seda enne, aga ma kordan. Minu unistus ei ole suur. Ütleksin, et see on väike, kättesaadav unistus. Esiteks, leida hea töö, et oleks püsiv töö. Teiseks, vabaneda narkootikumidest. Kolmandaks, leida tüdruk, kes mind mõistaks, kes mind armastaks, ja elada, luua väike perekond: mina, naine – minu armastatud tüdruk – ja muidugi laps. Kõige tähtsam on, et oleks töö, et saaks pidevat palka, nii et oleks võimalik oma perega normaalset elu elada, et kõik oleks kättesaadav.”

Tahaksid sa omaenda perekonda, ja millisena sa oma lapsi kujutled?

“Võib öelda, et perekond on minu väike unistus. Muidugi, me kõik tahame oma perekonda. Mina tahan ühte last – poissi. Tahaksin teda ise õpetada. Mu naine aitaks, aga mina kasvataksin ta üles...varem polnud nii nagu praegu. Nüüd on kõige tähtsam haridus, ma vaataksin, et mu poeg saaks hariduse, lõpetaks keskkooli, ja siis läheks instituuti või ülikooli. Muidugi, kui on võimalik, siis läheks edasi. Mida rohkem ta õpib, sellest ei ole midagi halba, aga tulevik on talle kindlustatud.”

Mida sa teeksid, kui avastaksid, et su laps tarvitab narkootikume?

“Esiteks peaksin talle loengu, kui hirmus asi see on. Seda esiteks. Teiseks ma aitaksin tal sellest elust välja tulla, aitaksin tal alatiseks narkootikumidest lahti saada. Teeksin kõik, et mu poeg neist lahti saaks. Kolmandaks, muidugi ma ei laseks tal uimasteid tarvitada,

ma õpetaksin teda nii, vaataksin ta järele nii, et ma arvan, et see ei...asi ei läheks nii kaugele, et mu poeg hakkaks uimasteid proovima.”

nr 16: *On sul mingeid tuleviku-unistusi? Mis sa arvad, mida sa tulevikus tegema hakkad?*

“Esiteks tahaksin uimastitest lahti saada. Eks siis näis, mis edasi saab.”

Kas sa loodad, et kunagi on sul oma perekond?

“Jah.”

Millisena sa oma lapsi ette kujutad?

“Ma püüan neid uimastitest kaugel hoida.”

Mida sa teeksid, kui teada saaksid, et su lapsed tarvitavad uimasteid?

“Püüaksin neid takistada.”

Oleksid sa tulevikus valmis noortele uimastiteevastast selgitustööd tegema?

“Jah. Ma ei taha, et teistel oleks selline saatus nagu minul.”

nr 18: *Kas sa teed pehmete ja kõvade uimastite vahel suurt vahet?*

“Kujutle sood, millest läheb laudtee üle. Kui inimesed võtavad pehmeid uimasteid, siis käivad nad mööda seda teed. Kõvad uimastid on soo ise. Kes võtab kõvu uimasteid, see kukub rajalt maha ja leiab end soos, kus ta aina sügavamale ja sügavamale vajub.”

Me ei väida, et see kalduvus tavaväärtusi jagada oleks Eesti venekeelsete narkomaanide seas mingi kindel või üldine reegel. Ettevaatust selle laiendamisel teistele uimastisõitlastele on vaja eriti seetõttu, et need noored, kes usutlusega nõus olid, võivad ühtlasi kalduda rohkem tavaväärtusi pooldama kui need, kes keeldusid (vt ka Bless, 2002, “puuduvate” vastuste mõjust). Samas on mujal, Šveitsi kontekstis, von Aarburg ja Stauffacher (2002) täheldanud kaugenemist seisukohast, mis näeb heroinisõitlastes ühiskonna mässulisi.

Asjaolu, et isegi need, kelle perekonna ja lähedaste sõprade näol on sotsiaalne tugi olemas, võivad sattuda heroinisõltuvusse, kutsub pöörama tähelepanu isiku otsestelt inimsuhetelt muudele teguritele, mis võiksid olla olulised Eesti venekeelse elanikkonna seas, võib-olla aga ka palju laiemalt. Eesti Vabariigi Valitsuse Raport (2000) leiab, et venekeelsest vähemusest pärit inimeste identiteedikriis ei toimi mitte üksnes indiviidi või perekonna tasandil, vaid äratub identiteediküsimusi kogu Eesti venekeelse subkultuuri tasandil: “Mitte-eestlaste uut psühholoogilist situatsiooni 1990. aastate alguses kirjeldab kõige paremini termin “identiteedikriis”” (lk 17).

Heroiinitarvitamise ja üksikisiku identiteedi seoste otsimisel tuleb heita pilk ka *kultuurilisele ja sotsiaalsele identiteedile* nii Eestis kui Lätis.

Kokkuvõte

Traditsioonilised uusfreudistlikud individuaalse identiteedi mudelid peavad sidemeid vanemate ja eakaaslastega kindlateks alternatiivideks ja rõhutavad, et hästi väljakujunenud identiteedi peamiseks allikaks on eakaaslaste rühm. See identiteedimudel

- ei sobi Eesti valdavalt venekeelsete meessoost heroinisõitlaste usutlemisel selgunud tõsiasjaga, et püsiv side vanemaga, tavaliselt emaga, pigem *kergendab* kui takistab sidemeid eakaaslastega,

- ei ühti usutlustest koorunud tähelepanekuga, et emotsionaalne irdumine ja kaugenemine vanematest seostub samasuguse distantseeritusega suhetes eakaaslastega,

-
- ei selgita erinevusi deskriptiivsetes ja normatiivsetes lähenemistes identiteedi kujunemisele,
 - ei arvesta kriminoloogias tunnustatud mõttega, mis peab eakaaslaste rühma peamiseks mõjutajaks kuritegevuses ja ainete kuritarvitamisel,
 - ei rõhuta piisavalt sotsiaal-kontekstuaalsete tegurite üldist tähtsust identiteedi suhtes.

Muid tähelepanekuid usutluste tõlgendamisel:

- Seost sidemete vahel vähemalt ühe vanema ja eakaaslastega võib ähmastada see, kui ei tehta vahet tõeliste sõprade ja teiste eakaaslaste vahel – eristus, mida paljud usutletud ise ära märkisid,

- Gilligan jt (1990) identiteedimudelit, mis sisaldab vanematest eraldumist sideme säilimise eeldusel, on varem seostatud pigem naise kui mehe identiteediga, kuid paljud usutlused meessoost heroinisõltlastega toetavad selle kehtivust ka paljude meeste puhul.

- Traditsiooniline uusfreudistlik identiteedimudel kaldub heroinisõltuvuse puhul püsendamata vanemate toetuse potentsiaalset rolli sõltuvusest vabanemisel ning lisaks süüdistab sageli emasid oma poegade sõltuvusesattumises. Vastupidiselt sellele ilmneb paljudest käesoleva töö käigus peetud usutlustest ja ka alates 1998. aastast Tallinnas tegutsenud heroinisõltlaste emade tugirühma kogemustest hoopis, et ema on potentsiaalselt positiivne sotsiaalse toe allikas.

- Märkimisväärse arvu sõltlaste lähedus oma emaga (või vanematega) viitab, et vähemalt Eesti kontekstis ei saa heroinisõltuvust seletada lihtsalt või isegi valdavalt keeruliste perspektiividega, vaid see on sageli seotud sotsiaalset ja etnilist identiteeti puudutavate küsimustega.

4. OSA

Varane uimastitarvitamine, HIV ja rahvus Balti riikides

See osa käsitleb niisuguseid kontekstiküsimusi nagu kõvade narkootikumide kasutamise levikukiirus Balti regioonis, kõvade narkootikumide esmakasutajate vanus Eestis ja Lätis ning heroiinitarvitamise osakaal Eesti ja Läti venekeelsete vähemuste seas. Lisaks tutvustatakse Leedu värskeid andmeid ainete kuritarvitamise levikust ning vajadust võimaldada ravi ka alla 18-aastastele sõltlastele. Analüüsitakse ka arvandmeid HIV-epideemiast Eestis ja Lätis ning Leedu märgatavalt madalamat HIV-taset.

a) Kõvade narkootikumide kasutamise kasv Balti riikides

Euroopa Uimastite ja Uimastiseire Keskuse (*European Monitoring Centre on Drugs and Drug Abuse, EMCDDA*) aruanne 2001. a detsembrist järeltab Euroopa Kooliõpilaste Alkoholi ja Narkootikumide Kasutamisuuringust (*European Schools Survey Project on Alcohol and other Drugs, ESPAD, 1999*) (Hibell jt, 2000), et keelatud ainete tarvitamise kogemus 15-16 aastaste kooliõpilaste seas kahekordistus 1995.-1999. aastal kõigis osalenud Kesk- ja Ida-Euroopa maades¹. Samas on Eestis ja Leedus, kus usaldusväärsed andmed on olemas nii 1995. kui 1999². aasta kohta, mistahes keelatud ainete kasutamise sagedus peale marihuaana ja hašiši märgatavalt suurenenud mõlemast soost noorte seas, kusjuures palju rohkem kui kaks korda, võrreldes neli aastat varasema seisuga. Näiteks Eestis sages mis tahes keelatud ainete kasutamise kogemus peale marihuaana ja hašiši 15-16 aastaste noormeeste seas 1995. aasta 3%-lt 1999. aastaks 11%-le ja neidudel 1%-lt 7%-le. Leedus suurenes nende ainete kasutamine samas ajavahemikus noormeestel 2%-lt 11%-le ja neidudel 1%-lt 6%-le. *Kahekümne ühest uuritud Kesk- ja Ida-Euroopa riigist ainult Poolas registreeriti sel ajavahemikul võrreldav tõus kõvade uimastite, st muude keelatud uimastite peale marihuaana kasutamises*, kusjuures noormeeste seas suurenes see 1995. aasta 5%-lt 1999. aastaks 15%-le ja neidude seas 3%-lt 8%-le (Hibell jt, 2000, lk 77).

Keelatud uimastite kasutamine peale marihuaana on keskmisest suurem Eestis (9%) ja Leedus (9%), Lätis on see 11%, peaaegu kaks korda suurem kui 29 ESPADi uurimuses osalenud riigi keskmine 6% (Hibell jt, 2000, lk125). See paigutab kõik kolm Balti riiki uuritud 29 riigi seas kõvade, st keelatud uimastite, peale marihuaana, kasutamiselt esimese üheksa sekka. Läti ja Poola on 11%-ga teisel kohal, jäädes vaid 1% võrra alla esikohta hoidvale Suurbritanniale. Kontrast näiteks jõukamate Skandinaavia naabermaade Soome (2%) ja Rootsiga (3%) on terav. Nõudmine narkomaania, peamiselt opiaatide vastase ravi järele on Läti täiskasvanud elanikkonna seas 1995.-1999. aastal peaaegu kahekordistunud – kui 1995. aastal soovis ravi 804 inimest, siis 1999. aastal oli soovijaid 1512 (EMCDDA, 2001, lk 48). Järgnev ESPADi 1999. aasta kokkuvõte, mida laias laastus kinnitab EMCDDA aruanne (detsember 2001), ei pea Balti riikide olukorda eriti rahutusttekitavaks:

¹ "...välja arvatud Tšehhis, kus see oli niigi küllalt kõrge ja suurenes poolteist korda." (lk 47)

² Läti andmeid 1995. aasta ülevaatesse ei lülitatud.

“Kokkuvõtteks tuleb öelda, et nii alkoholi kui uimastite tarvitamine on paljudes ESPADi maades, eriti Kesk- ja Ida-Euroopas, märgatavalt suurenenud. Sellegipoolest on tarvitamine endiselt suurim Lääne-Euroopa maades” (Hibell jt, 2000, lk 86).

Kuid see on kokkuvõte alkoholi ja uimastite tarvitamisest, vaadelduna üldise ainete kuritarvitamise kategooriana. *See ei tõsta esile asjaolu, et eriti murettekitavalt on suurenenud just kõvade narkootikumide*, st muude keelatud ainete peale marihuaana ja hašiši, *tarvitamine Balti riikides*. Marihuaanat või hašišit kasutanud õpilaste hulk on Lätis umbes keskmine (17%) ja jääb Eestis (13%) ja Leedus (12%) alla keskmise (30 uuritud riigi keskmine oli 16% - Hibell jt, 2000, lk 123). Marihuaana ja hašiši tarvitamise keskmine või alla keskmist jääv tase Balti riikide 15-16 aastaste noorte seas, võrreldes teiste ESPADi 1999. a uurimuses osalenud Kesk-, Ida- ja Lääne-Euroopa riikidega, varjab mõnevõrra olukorra tõsidust Balti riikides, kui vaadelda *kõvade* narkootikumide kasutamise kasvu.

b) Kõvade narkootikumide esmakasutajate vanus Eestis ja Lätis

ESPADi 1999. a uurimus keskkooliõpilaste seas mainib küll, et Eestis ja Lätis kasutab märkimisväärne hulk *esmaproovijaid* märksa “kõvemaid” uimasteid kui kanep. Esimesena proovitud uimastite vaatlemisel ilmneb Eestis ja Lätis tõsisem probleem kui üheski teises uuritud 29 riigist:

“Nagu ESPADi 1995. a uurimuses, nii nüüdki on enamuses vaadeldavates riikides tähtsaim esimesena kasutatav narkootikum kanep, millele järgnevad rahustid. Peaaegu ükski kooliõpilane ei ole esmaproovimisel kasutanud mingit muud keelatud ainet. Kõrgeimad protsendid registreeriti Eestis ja Lätis, kus umbes 15% narkootikume proovinud õpilastest oli esimesena kasutanud vastavalt amfetamiine ja ecstasyt” (Hibell jt, 2000, lk 130).

Oluline on märkida, et kõigi meie intervjueeritud heroiniisõitlaste esimese opiaadi-tarvitamise vanus langes noorukiea ja täiskasvanuks saamise vahele (15-20 a), muid uimasteid oli esmakordselt proovitud sageli juba palju varem. Paljud usutlused osutasid ka, et Eestis hakatakse heroini tarbima aina nooremalt:

nr 12: “Praegu on palju 13-14 aastaseid, kes on juba heroiniisõitlased... Kui mina hakkasin narkootikume tarvitama, teadsin iga narkomaani nägupidi, sest neid polnud kuigi palju. Aga nüüd...on neid palju ja nad on aina nooremad ja nooremad. Kui meie alustasime, olime 16, ja me olime erandid, kõige nooremad. Nüüd on isegi 13-aastaseid narkomaane.”

nr 13: “Ma tean praegu ka 12-aastaseid ja nooremaid narkomaane. Tead, selles piirkonnas, kus ma elan, hakkasin mina viimasena süstima, kõigist kõige viimasena. Ma tean kahte venda, kes on alles algajad. Noorem nuusutas kaheksa-aastasest peale liimi. Viis aastat. Nüüd on tal astma ja ta hakkab kangematele asjadele üle minema.”

nr 14: Võtame ainult Lasnamäe. Ma tunnen peaaegu kõiki, nende 4-5 aastaga, linnas, näiteks, kui ma hakkasin linnas seda kasutama...inimesed...vanad narkomaanid, nad kogu aeg, nad jätavad maha, natukese aja pärast tulevad jälle... Saad aru? Aga alles nüüd on

hakanud uusi tulema. See tähendab noori... Saad aru? Kes on 13-14. Näiteks mina 15 aastasel ei teadnudki, mis on rohi... Aga nüüd on see nii levinud, et isegi 13-aastased poisid hakkavad seda kasutama... Saad aru? Selles on asi. 13-aastased poisid. Ja neljateistaastasel nad juba ütlevad, "me ei saa ilma uimastiteta elada". Nad ütlevad juba selliseid asju.

Kuigi "uimastite süstimine on käitumisviis, millest teatavad vaid harvad ESPADi riikide õpilased" (Hibell jt, 2000, lk 126), tekib küsimus, kas keelatud uimastite, välja arvatud marihuana ja hašiši, tarvitamise kiire kasv Balti riikides aastail 1995-1999 on viinud staadiumi, kus heroiinist on saamas esimesena või vähemalt väga varases, 15-16 aasta vanuses või veelgi varem tarvitatav uimasti aina suureneva arvu sellealaste noorte seas. Sel juhul tuleks ennetuskampaaniates eraldi rääkida just herooinitarvitamise ohtudest. ESPADi 1999. aasta aruanne väidab, et herooini *süstimine* on 30 ESPADi riigi 15-16 aastaste õpilaste seas peaaegu tundmatu:

"Enamuses ESPADi maades kasutavad vaid väga vähesed õpilased herooini. Siiski... mõnedes riikides võib täheldada herooini suitsetamist. Kuigi arvud on võrdlemiseks peaaegu et liiga väikesed, on kõige rohkem õpilasi, kelle sõbrad (mõned, enamus või kõik) tarvitavad herooini, Itaalias (5%), Horvaatias ja Lätis (kummaski 4%)" (Hibell jt, 2000, lk 142).

Teised allikad aga märgivad, et kõigis Kesk- ja Ida-Euroopa maades on kõige suuremas herooinitarvitamise ohus 15-24 aastased (EMCDDA, 2000, lk 38, EMCDDA, 2001). Võib väita, et need, kes herooini süstivad, ei käi korrapäraselt koolis ja jäävad nii koolides korraldatud uurimustest kõrvale. See võib nii olla kõigis uuritud riikides, kuid eriti suurt tähtsust omaks see Eesti ja Läti taolistes maades, kus narkootikumide tarbimist kõige sagedamini kõvadest narkootikumidest alustatakse (ja kus on suured etnilised vähemused); need Eesti ja Läti 15-16 aastased, kes koolis ei käi, võivad tõenäolisemalt alustada tarvitamist kõvadest narkootikumidest või nooremalt kui riikides, kus kõvadest uimastitest alustamine on 15-16 aastaste vanuserühmas palju haruldasem. Seda argumenti toetavad ka Kalikova, Kurbatova ja Talu (2002) tähelepanekud hiljutises kiiruuringus, mille objektiks olid Ida-Virumaal uimastiäri tegelevad lapsed ja noored täiskasvanud. Nad leidsid, et enamasti alustavad lapsed uimastitega kauplemist 13-16 aastasel, samal ajal, kui nad ise uimasteid tarvitama hakkavad.

Eesti inimarengu aruande (2000) järgi on tüüpiline opiaatide kuritarvitaja (20-25 aastane) venekeelne mees, kes elab Tallinnas või Ida-Virumaal. *Samas näitavad teised andmed, et enamus süstivaid narkomaane alustab süstimist palju nooremalt.* Näiteks Eestis on 56% süstivatest narkomaanidest süstimist alustanud 14-20 aastasel, kusjuures ohtlikem vanus on 17 (Kalikova, 1998). Lisaks osutab Kalikova, Kurbatova ja Talu (2002) kommentaar Eesti narkoravi andmebaasi 2000. aasta andmetele, mille järgi eriti sageli on herooin esimeseks tarvitatud narkootikumiks Eesti venekeelsete elanike seas:

"Kõige sagedamini paluvad meedikutelt abi mitte-eestlastest noormehed. Enamus narkomaane alustab 15-16 aastasel (vastavalt 14,4% ja 14,8%). Kõigist arstiabi palunutest 53% olid kasutamist alustanud enne 18-aastaseks saamist. Eesti noorte³ seas populaarseim "esimene" uimasti on "kõvemaid" saadaolevaid keelatud aineid – herooin. Ehmatavalt paljud, 26% kõigist

³ Eesti noorte all tuleb siin mõista Eestis elavaid noori, sest 83% Eesti Narkoravi Andmebaasis registreeritud patsientidest on venekeelsed (Kalikova, Kurbatova ja Talu 2002, lk 1).

arstiabi soovinutest, olid uimastitarvitamist alustanud herooinist. Sageduselt järgnevad herooinile kodusvalmistatud opiaadid (18%), kannabinooidid (17%) ja amfetamiin (16%). Seega pole üllatav, et süstima hakatakse tavaliselt 15-17 aastasel⁴ (lk 1).

Teiste sõnadega, 44% protsenti neist, kes Eestis narkomaania vastu arstiabi otsinud, tarvitasid *esimesena* just opiaate.

c) Heroiinitarvitamise osakaal Eesti venekeelse vähemuse seas

Eesti süstivatest narkomaanidest on erinevail andmeil 98% (Kalikova, 1998) kuni 90% (Kalikova, 2000) vene keelt kõnelevad inimesed. Eestis 1999. aastal kõvade narkootikumide vastasele ravile võetutest 80% olid venekeelsed ja 14% eestlased (Kariis jt, 1999), samal ajal moodustavad vene keele kõnelejad umbes 35 % Eesti elanikkonnast. Usutlused 202 süstiva narkomaaniga venekeelsetest piirkondadest Narvas, Ida-Virumaal ja mõnedes Tallinna linnaosades 1997. a juulist 1998. a jaanuarini näitasid, et 45% neist alustas süstimist 14-20 aastasel (Kalikova, 2000b) (vt ka Baltic Times, 21.-27. sept 2000. a, 12-aastasest Eesti poisist, kes tabati herooini süstimiseks mõeldud hüpodermilise süstlaga). Meie usutletud narkomaanide ütlused (vt ülalpool) pakuvad mõningast kinnitust tähelepanekule, et 12% mitme Lasnamäe venekeelse kooli 13-14 aastastest õpilastest on juba narkootikumide proovinud (Kalikova, 2000a) ja lisaks täpsustavad, et osa sellest vanuserühmast kasutab herooini⁴. Lisaks on 80% nende eesti piirkondade HIV-positiivsetest 15-24 aastased, noorimad 13-14 aastased, enamuses venekeelsed herooinisüstijad (Kalikova, 2001). HIV-andmed on lisatõendiks, et aina kasvava hulga Eesti venekeelsete noorte seas on süstitav herooin väga varases eas ja isegi esimesena tarvitatav uimasti.

Suur osa ülaltoodud andmetest Eesti kohta näitab, et Eesti venekeelsed teismelised on eriti suures herooinisõltuvusse sattumise (ja seega ka HI-viirusega nakatumise) ohus. Venekeelse elanikkonna suuremat ohustatust näitab ka see, et 29% Eesti venekeelsetest 15-16 aastastest noormeestest on uimasteid kasutanud, samuti 17% samaealistest venekeelsetest neidudest (ESPAD, 1999). Eestlaste seas on protsendid märgatavalt madalamad, eriti noormeestel, kelle seas on uimasteid kasutanuid rohkem kui poole võrra vähem kui samaealiste venekeelsete noormeeste hulgas (14% eesti noormeestest ja 12% neidudest) (ESPAD, 1999). Kaur (2000, lk 11) sedastab Eesti justiitsministeeriumi vanglastatistika põhjal, et 1998. aastal oli 18% karistusallustest uimastitarvitajatest eestlased ja 82% vene keele kõnelejad. Narkoravile (peamiselt opiaatide vastu) soovijate kohta puuduvad Eestis andmed alates 1996. aastast (EMCDDA, 2001, lk 48). Sellest on eriti kahju seetõttu, et keelatud uimastite (peale marihuaana) kasutamine on, nagu ülalpool öeldud, aastatel 1995-1999 märgatavalt kasvanud (Hibell jt, 2000).

Kui lähemalt uurida Dermani (2000) tööd eesti- ja venekeelsetest noortest, millel ESPAD 1999 põhineb, ilmnevad selle tulemustes mõningad aspektid, mis kahandavad olukorra tõsidust seoses 15-16 aastaste venekeelsete noorte herooinikasutamisega Eestis. Uurimuses osales rohkem 15-16 aastaseid neide kui noormehi (653 neidu ja 527 noormeest)⁵ (Derman, 2000, lk 59), samas kui noormehed on suurem riskirühm. Peale selle oli kõige suurema aidsihuga piirkondades (v.a Tallinn) nimelt valdavalt venekeelsetel Ida-Virumaa, Kohtla-Järve ja Narva aladel Ida-Eestis uuritud õpilaste seas suhteliselt

⁴ Ka ühe Narva venekeelse piirkonna lastekodu direktor teatab, et narkosõltlased kuuluvad sageli 12-17 aastaste vanuserühma (Synkova, Baltic Times, 10.-16. mai 2001.a), kuigi ta ei täpsusta, kui paljud neist on herooinisõltlased.

⁵ Samuti osales ka rohkem eestlastest neide kui noormehi (1155 neidu, 919 noormeest).

vähe noormehi – 195 (kolmes piirkonnas vastavalt 63, 78 ja 54) (Derman, 2000, lk 59). See on väike arv ka võrreldes kõigi uuritud venekeelsete noormeestega (527 noormehest 195) ja võrreldes kogu Eestis uuritud noormeeste koguarvuga, mis oli 1446. Need asjaolud koos faktiga, et ESPADi uurimus hõlmab ainult kooliskäijaid ja jätab kõrvale need kõige riskialtimate noored, kes varakult koolist lahkuvad, viitavad, et ESPAD 1999 ei ole sobiv allikas, mille varal lähemalt uurida herooinisüstimise levikut neil Ida-Eesti valdavalt venekeelsetel aladel, kus HIV-epideemia on proportsionaalselt kõige ulatuslikum.

d) Heroiinitarvitamise osakaal Lätis venekeelse vähemuse seas

Tõendid herooinitarvitamise levikust Eesti venekeelse elanikkonna seas on rahutustegevad, Lätis venekeelse vähemuse uimastitarvitamisest on aga vähem selgeid andmeid. ESPADi 1995. a uurimuse jaoks Lätist andmeid ei saadud ja ka ESPADi 1999. a uurimuse andmed herooinitarvitamisest Lätis kooliõpilaste seas on küsitavad (Gailitis, 2001, Lätis Riiklik Narkomaania Ennetamise ja Tervishoiu Keskus, isiklik kontakt). On väidetud, et Lätis õpilased ajasid ESPADi 1999. a uurimuses segi suitsetatava herooini ja hasiši, nii et mõned herooini puudutavad arvud on ebausaldatavad (Gailitis, 2001, isiklik kontakt). Ka Lätis Lapse Õiguste Komitee kokkuvõtvates seisukohtades (2001) muretsetakse, et süstemaatiline ja kõikehõlmav andmekogumine kõigi ÜRO Lapse Õiguste Konventsiooni alade ja kõigi Lätis lasterühmade kohta pole veel täielikult käivitunud.

Selles suhtelises infovaakumis kalduvad mõned Lätis kohta käivad arvud probleemi paisutama. Näiteks Riia Uimastitarvitamise Keskuse uurimus (Baltic Times, 31. aug.-6. sept. 2000. a) näitas, et 75% Lätis pealinna noortest kasutab uimasteid korrapäraselt või on neid kord proovinud, kusjuures 6% on proovinud kokaiini ja 5% herooini. Küsitluses osales 413 noort vanuses 13-25, kellest 57% olid lätlased ja 43% kuulusid teistesse elanikkonnarühmadesse, sealhulgas Lätis venekeelsesse vähemusse. Kuid uuritud rühma representatiivsuses on kaheldud, sest küsitleti peamiselt Riia erinevates ööklubides liikuvaid noori, mitte juhuslikku valimit vastavast vanuserühmast (Gailitis, 2001, isiklik kontakt). EMCDDA aruanne (2001) tsiteerib Tšehhis korraldatud uurimust, mis tõstab esile klubiskäijate ja teiste elanikkonnarühmade erinevust ning seega kutsub kahtlema klubides toimunud küsitluste representatiivsuses. Praha "tehnopidudel" 1998. ja 1999. aastal küsitletutest, kes tarvitasid keelatud aineid, oli 44,5% kasutanud amfetamiini, 35,7% ecstasyt ja 47,7% hallutsinogeene, samal ajal kui ESPADi 1999. a üleriigilises uuringus olid need aineid tarvitanud vastavalt 5, 4 ja 7%. Kuid et ESPADi uurimused toimuvad kooliõpilaste seas, võivad need selle vanuserühma uimastitarvitajate hulka alahinnata, sest neist jäävad kõrvale koolist väljalangenud ja tänavalapsed, samuti ajutiselt koolitööst kõrvaldatud ja põhjuseta puudujad.

Politsei mitteametlikel hinnangutel kasutab Lätis herooini 25 000-30 000 inimest (Gailitis, 2001, isiklik kontakt), Eestis hinnati 2000. aastal olevat 11 000-12 000 herooinikasutajat (Kalikova, 2001, isiklik kontakt). Lätis uimastitarvitajate seas on mitteametlikel andmetel rohkem venekeelseid patsiente (Gailitis, 2001, isiklik kontakt), valitsusväliste organisatsioonide mitteametliku hinnangu järgi on Lätis herooinitarvitajatest 60% venekeelsed, 40% lätis keele kõnelejad (Vilcina, 2001, Lätis Naturalisatsiooninõukogu Infokeskus, isiklik kontakt). Samas ei näidanud ESPADi 1999. a uurimus lätis- ja venekeelsete koolide õpilaste uimastitarvitamises mingeid olulisi erinevusi, kui välja arvata suurem marihuanaatarvitamine vene koolides (20% vene koolides, 14% lätis koolides) (Gailitis, 2001, isiklik kontakt).

Enamus Läti andmeid näitab, et alla 15-aastaste herooinitarbijate arv kasvab. Hiljutised materjalid viitavad väga varasele uimastitarvitamise alustamisele Lätis, kus 41% registreeritud võõrutusravipatsientidest on alla 19-aastased ja tervelt 22% alla 15-aastased (EMCDDA, 2000, lk 39). Samas pole päris selge, kui suurt osa neist

22%-st võõrutatakse just opiaatidest, sest vaid 49,4% Lätis ravile registreeritute on opiaadikasutajad. Pealegi näitab Läti Riikliku Narkootikumidekeskuse hiljutine statistika, et 43,5% registreeritud uimastisõitlastest on alla 19-aastased, 83% aga alla 25-aastased. Riia Narkoloogiakeskuses käijate keskmise vanuse uurimine toob esile palju noorema, 13-16 aastaste rühma, kes prajasti liimilt herooinile üle lähevad, kusjuures noorim teadaolev heroiniisõitlane on 11-aastane tüdruk (*Baltic Times*, 10.-16. mai 2001). ESPADi 1999. a uuring annab kinnitab noorte herooinikute märkimisväärset osakaalu Lätis:

“Suitsetatavat heroini tarvitatakse peamiselt Lätis ja Rumeenias (7-8%), Horvaatias, Itaalias, Leedus, Poolas ning Venemaal (4-5%). Muud liiki herooinitarvitamisest teatavad väga vähesed õpilased, kõige rohkem esineb seda Norras ja Venemaal (3%)” (Hibell jt, 2000, lk 126).

Kuid uuem uurimus kahe Läti linna 470 üheksandate klasside ja 332 kaheteistkümnendate klasside õpilase seas näitas, et 462 üheksanda klassi ja 324 kaheteistkümnenda klassi õpilast polnud kunagi heroini tarvitanud (Gailitis, 2001, isiklik kontakt). Teiste sõnadega, herooinitarvitamise kogemus oli 1,7% üheksanda klassi ja 2,4% kaheteistkümnenda klassi õpilastest. Nende andmete järgi sarnaneb Läti olukord Euroopa Liidu riikidele, arvestades, et kogu EL-is:

“Herooinitarvitamise kogemus on üldiselt vähestel (1-2% noortest täiskasvanutest) ja kooliküsitlused näitavad, et õpilased on heroini suhtes ülimalt ettevaatlikud” (EMCDDA, 2000, lk 8).

EMCDDA raport (2000, lk 39) märgib erinevusi Makedoonia etniliste rühmade vahel, leides, et noored makedoonlased kalduvad heroini süstima, noored Makedoonia albaanlased aga seda suitsetama. Aruanne lisab, et “samasuguseid erinevusi” on täheldatud ka seoses vene vähemusega Balti riikides ja romi vähemusega Bulgaarias⁶. See näiv sarnasus ähmastab aga fakti, et ainult Eestis eksisteerib terav kontrast venekeelse vähemuse seas levinud heroiniisüstimise ja oluliselt vähem (olgu süstitavat või suitsetatavat) heroini tarvitava eesti enamuse vahel. Igas Balti riigis on venekeelse vähemuse herooinitarvitamise tase erinev.

e) Keelatud ainete kasutamine Leedus

Leedu kohta olemasolevad andmed viitavad herooinitarbimise järsule suurenemisele viimasel 6-7 aastal. Ravilesoovijate arv, peamiselt opiaatide tarvitamise pärast, on 1996.-1999. aastal märgatavalt kasvanud – 1999. aasta niigi paljudelt 1804 soovijalt 1999. aastaks 3082 soovijani (EMCDDA, 2001, lk 48). Eriti väärib märkimist, et tublisti suurenend on Leedu teismeliste herooinitarvitajate (süstijate ja suitsetajate) arv – 1995. aasta 0,2%-lt 1999. aasta 4,8%-ni (ESPAD, 1995-1999). Kuid täpsed andmed Leedu romi ja venekeelse vähemuse herooinitarvitamise kohta puuduvad.

⁶ EMCDDA aruanne (1998. a. lk 63) viitab eriti lahustite kasutamisele Bulgaaria ja Rumeenia 13-14 aastaste noorukite ja etniliste vähemuste seas, samuti Balti riikides. Kuid see ei maininud, et märkimisväärne osa Eesti ja Läti venekeelse vähemuse vastavast vanuserühmast tarvitab *heroini*.

EMCDDA 2001. a aruanne (lk 48) tõstab esile piirkondlikke erinevusi Leedu uimastitarbimises, toonitades ESPADi 1999. a uurimuse arve, mille järgi keelatud ainete tarvitamise kogemus oli 22,7% Vilniuse ja 23,9% Klaipeda koolilastest, üleriigiline keskmine aga oli 15,5%. Soolised erinevused keelatud ainete tarvitamise kogemuses Leedus olid ESPADi 1999. a uurimuses üpris selged – üleriigilises valimis, mis koosnes 5039 tava- ja ametikoolide õpilasest, oli uimastikogemus 21%-l noormeestest ja 10%-l neidudest. Keelatud ainete kasutamise kogemus oli väga sarnane Eestiga (üleriigiline keskmine 16%, noormehi 21%, neide 12%), kusjuures nii Leedu kui Eesti jäid tublisti alla Lätile (üleriigiline keskmine 22%, noormehi 26%, neide 18%). Sellegipoolest ei ole ükski Balti riik selle näitaja poolest eriti kõrgel kohal – Läti on 29 riigi seas 9., Eesti 15. ja Leedu 17. (Hibell jt, 2000, lk 121). Nagu juba varem märgitud, teeb Balti riikide olukord muret just seoses *kõvemate* narkootikumide, st teiste keelatud uimastite, *peale* marihuaana ja hašiši, kasutamise poolest - 29 uuritud riigi seas jagab Läti 11%-ga teist kohta ning Leedu ja Eesti 9%-ga neljandat kohta Rumeenia, Iirimaa ja Moskva kõrval (Hibell jt, 2000, lk 125).

Uusimad andmed Leedu kohta pärinevad 801 viieteistkümnepäevase Vilniuse ametikoolide õpilase küsitlemisest 7.-14. detsembril 2001. aastal (Davidaviciene, 2002, isiklik kontakt) (vt tabel 4.1). Ainete kuritarvitamise tase on neis koolides märgatavalt kõrgem, võrreldes ESPADi 1999. a uurimuse riikliku keskmisega, mis Davidaviciene sõnul (2002, isiklik kontakt) on seotud asjaoluga, et ametikoolide õpilased on sageli nõrgema sotsiaalse ja majandusliku taustaga. Heroiinisuitsetamise osakaal selles valimis oli eriti suur, 10,6%, palju suurem kui ESPADi 1999. a registreeritud rahvusvaheline tase.

Tabel 4.1 ILLEGAALSETE UIMASTITE KASUTAMINE LEEDUS

(protsendid 1999. ja 2001. a, Davidaviciene 2002. a)

UIMASTI	VILNIUSE TEHNIKAKESKKOOLID (detsember 2001)			ESPAD 99		
	Kokku	Mehi	Naisi	Kokku	Mehi	Nais
Kokku	44.1	48.6	38.2	15.5	21.0	9.6
Marihuaana/hašiš	32.2	41.5	20.1	11.9	17.4	6.1
Amfetamiinid	11.5	13.9	8.3	1.5	1.9	1.0
LSD	6.1	8.4	3.2	1.4	2.9	0.7
Ecstasy	4.5	5.5	3.2	4.4	6.4	2.3
Kokaiin	3.0	4.0	1.7	1.1	1.3	0.8
Crack	0.6	1.1	-	0.3	0.5	0.1
Heroiin (suitsetatav)	10.6	13.2	6.6	4.1	4.9	3.3
Heroiin (muu peale suitsetatava)	2.9	3.8	1.7	0.7	1.0	0.3
Süstitavad uimastid	2.5	3.5	1.1	0.5	0.6	0.4
Alkohol koos tablettidega	9.4	10.4	8.0	6.5	7.2	5.6
Alkohol koos marihuanaga	12.9	16.3	8.3	4.6	7.2	1.8
“Võluseened”	0.7	1.3	-	0.3	0.5	0.1
Anaboolsed steroidid	3.2	5.1	0.9	0.8	1.4	0.2

f) Ravi kättesaadavuse vajadus alla 18-aastaste uimastisõitlaste jaoks

Euroopa Liidus opiaadisõltuvuse võõrutusravil olijate keskmine vanus ulatub 23,7 aastast (Iirimaa) 33 aastani (Rootsis) (EMCDDA, 1998) ja on märgatavalt kõrgem kui käesoleva raamatu 2. osas usutletud valimil. See erinevus Eesti ja Läti ning ELi riikide narkoravil viibijate keskmises vanuses võib osaliselt tuleneda ravile võtmise kõrgemast vanusepiirist paljudes ELi riikides. Näiteks Kreekas peab metadooniravi saav patsient olema vähemalt 22-aastane. Soomes ja Rootsis võetakse ravile 20-aastaseid (EMCDDA, 1998). Sellegipoolest on varemääritud arvestades raske hoiduda järeldest, et heroini-tarvitamine algab Eestis ja Lätis pahatihti nooremas eas kui Euroopa Liidu maades.

Eestis ja võib-olla ka Lätis paistab selle nooremas murdeas valdavalt venekeelse heroinisõitlaste rühma suhtes valitsevat poliitiline nõutus, sest ELi lähenemine on, et ravi, eriti metadooniravi, antakse ainult neile, kes on vähemalt 18 aastat vanad. Zhilinskis (2000) isegi tänab Eesti valitsust oma kodumaa Leedu nimel, öeldes, et Eesti võimetuse tõttu oma uimastiprobleemi esile tõsta on välisriikide abifondide tähelepanu suundunud rohkem Lätile ja Leedule. Ta väidab, et asjaolu, et Eesti parlamendi 101 liikmest ainult kuus on venekeelsed⁷, soodustab Eesti valitsuse huvipuudust heroinisõltuvuse taoliste probleemide suhtes, mille all kannatab ebaproportsionaalselt palju venekeelseid elanikke (Zhilinskis, 2000). Kuid see seisukoht (mis võiks kehtida ka Läti suhtes, kus saja parlamendiliikme seas on 16 mittelätlast, neist üheksa venelased), ei arvesta täielikult sellega, et paljud venekeelsed Eesti elanikud hääletavad pigem eesti- kui venekeelsete parteide poolt, kuigi 25% Eesti elanikkonnast moodustavad venekeelsed mittekodanikud, kes ei saa parlamendivalimistel üldse hääletada. Lagerspetz (2002), kes töötab Eesti Humanitaarinstituudis, märgib samuti Eesti poliitikute huvipuudust uimastisõltuvuse ja HIV suhtes:

“Eesti poliitikud mõtlesid uimastisõltuvusest endiselt kui “teiste” inimeste probleemist, kes on end meelega väljapoole korralikku ühiskonda asetanud. Eesmärgiks oli kaitsta rahvast nende mõju eest. Alles 2001. aasta juulis kahtles parlamendi sotsiaalkomisjoni esimees Toomas Vilosius ajalehe-usutluses, kas HIV-ennetuse täiendav finantseerimine on üldse vajalik. Ta väitis, et HIV-positiivsed on oma olukorras ise süüdi, sest ei ole “valinud, kuhu oma t...i topivad”” (Postimees, 2. juuli 2002. a) (lk 10).

Rumeenias finantseerib tervishoiuministeerium detoksikatsiooniprogrammi ja sellele järgnevat tugiprogrammi, samuti rahastati 2002. aasta metadooniprogrammi (Romano, 2001, isiklik kontakt). Horvaatia parlament on moodustanud linnades ja maakondades narkoravikeskused, kus sõitlastele pakutakse nõustamist, detoksikatsiooni, metadooniravi ja süstalde vahetamist, kusjuures kulud katab riiklik tervisekindlustus (Kuzman 2001, isiklik kontakt). Erinevalt Rumeeniast ja Horvaatiast märgib Läti Lapse Õiguste Komisjon oma kokkuvõtvides seisukohtades (2001) programmide ja teenuste piiratud kättesaadavust noorukite tervishoiu, sealhulgas vaimse tervishoiu ja eriti alkoholi- ning uimastisõltuvuse rehabilitatsiooni- ja ennetusprogrammide alal. Eesti Uimastiseirekeskuse/EMCDDA Riikliku Teabekeskuse aruanne (2002, lk 30) märgib, et riiklik uimastiravi finantseerimine on vähenenud. Kuni viimase ajani on Eesti valitsuse rahaline toetus heroinisõitlaste raviks olnud väga napp, valitsus ei finantseeri ei Tallinna metadoonikeskust, kus enamus usutlusi toimus, ega ka Wismari haiglat. Kaks erandit, kus mõningast, kuigi mitte piisavat toetust saadi, olid linnavalitsuse 1999. aasta

⁷ Vt ka Järve ja Wellman (1999).

toetus varemmainitud heroiniisõitlaste emadele ja nelja voodikoha eraldamine Tallinna lastehaiglas koos nõustamisvõimalusega. Hiljuti teatasid Tallinna linnavõimud plaanist anda alates 2002. aasta oktoobrist üle 18 aasta vanustele süstivatele narkomaanidele tasuta metadooni võõrutusravi, kusjuures metadooni manustatakse suu kaudu (*Baltic Times*, 19.-25. sept. 2002. a, lk 2). Sellegipoolest jääb vastamata küsimus, kuidas adekvaatselt reageerida enamasti venekeelse vähemuse seast pärinevate alla 18-aastaste heroiniisõitlaste ravi- ja nõustamisvajadusele. Abisaamise raskusi alla 18-aastaste vanuserühmas väljendavad hästi ühe usutletu sõnad:

nr 18: “Seda “AIDS-i tugikeskust” saab külastada alles alates 18. eluaastast. Ma olin 16, kui mu ema mind siia tõi, ja arst ütles, et ta ei saa meid aidata. Et ma pean olema 18. See on naeruväärne. *Kas ma pean veel kaks aastat narkootikume võtma ja alles siis siia tulema?*”

g) Hiljuti puhkenud ja jätkuv HIV-epideemia Eestis

Hiljuti Eesti puhkenud HIV-epideemia, mis levib eriti venekeelse vähemuse seas, on rahvusvahelises erialakirjanduses osalt kahe silma vahele jäänud. Näiteks EMCDDA aruanne (detsember 2001), mis märgib, et keelatud uimastite kasutamise kogemus 15-16 aastaste kooliõpilaste seas on kogu Kesk- ja Ida-Euroopas oluliselt levinud (st tsiteerib ESPADi 1999. a andmeid), ei tõsta esile valdavalt Eesti venekeelse vähemuse seas ilmnunud dramaatilist epideemilist HIV-probleemi, sest piirdub HIV jälgimisega ainult ELi riikides. Samuti jättis ka Goodwin jt (2001) ülevaade Kesk- ja Ida-Euroopas HIV/AIDSiga seotud väärtushinnangutest ja sotsiaalsetest representatsioonidest Eesti analüüsimisel uurimata venekeelse vähemuse seas levinud hoiakud (samuti ka Gruusia, Venemaa, Poola ja Ungari puhul). Kalikova (2001, isiklik kontakt) sõnul reageeris Eesti venekeelne meedia HIV-kriisile palju aeglasemalt kui eestikeelne. Alles väga hiljuti, ÜRO aruandes ülemaailmsest HIV/AIDSi epideemiast (2002) on rahvusvahelised raportid toonitanud mitte ainult seda, et HI-viirusega nakatumiste arv Eestis on aastail 1999-2001 kiiresti suurenenud (lk 32), vaid et *ajavahemikul 1993.-2001. aastani on Eesti on tõusnud HIV-nakkusjuhtude koguarvult miljoni elaniku kohta esikohale Ida-Euroopa riikide (kaasa arvatud Venemaa ja Ukraina) seas.*

2001. aasta novembri seisuga oli 27 last, 14-aastast ja nooremata (välja arvatud beebid) HI-viirusega nakatunud, kusjuures Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse hinnangul olid nad nakkuse saanud uimastisüstimisel. Eesti 15-19 aastaste vanuserühmas oli kuni 2001. a novembrini registreeritud 480 HIV-juhtu, 20-24 aastaste seas 549 juhtu (Kalikova 2001, isiklik kontakt). Eesti olukorra dramaatilisus saab hästi selgeks võrdluses Peterburi omaga 1999. aastal. Peterburis, kus elab ligikaudu 4,7 miljonit inimest, oli 1998. aastal registreeritud kolm 16-aastast HIV-positiivset, 1999. a septembrini registreeriti 16-20 aastaste seas 100 000 inimese kohta 12,5 juhtu. Peterburis on 70% HI-viirusega nakatunute möönnud uimastite kasutamist. Kui Peterburi Aidsikeskus 1. novembril 1999 a HIV-epideemia algusest teatas, sest linnas oli registreeritud 612 nakkusjuhtu, siis Eestis oli 11. novembriks 2001. a registreeritud 1808 juhtu (neist 33 juba surnud ja seitse aidsi haigestunud). Väide, nagu oleksid nakkusjuhtude registreerimise meetodid Peterburis vähem arenenud kui Eestis, ei pea paika, kuivõrd Venemaal tehakse nii kõrge kui madala riskiga elanikkonnarühmades aastast umbes 20 miljonit aidsitesti (Dehne ja Kobyschka, 2000) ja 1991.-1994. aastal tehti ainuüksi Loode-Venemaa seitsmes oblastis ja kahes vabariigis üle 10 miljoni testi (Smolskaja ja Tšaika, 1995). *Kui Peterburis 1. novembril 1999. aastal HIV-epideemia alanuks kuulutati,*

⁸ Kopli metadooniravi keskus Tallinnas, kus enamus usutlusi aset leidis.

sest oli leitud juba 612 nakkusjuhtu, oli neid ikkagi peaaegu kolm korda vähem kui Eesti HIV-epideemia väljakuulutamisel 11. novembril 2001. aastal 1808 nakkusjuhu juures. Et Peterburis elab umbes 4,7 miljonit inimest ja Eestis 1,5 miljonit, siis oli HIV-nakkuse levik Eestis 2001. aastal proportsionaalselt üheksa korda suurem kui Peterburis 1999. aasta novembris – üheksa korda suurem kui linnas, mille aidsikeskus HIV-nakkuse taseme epideemiliseks kuulutas. Peterburi Pasteuri Instituudi ametlike andmete järgi on 2000. ja 2001. aastal lisandunud vastavalt 5417 ja 10 119 uut HIV-juhtumit (Vesselovskaja, 2002, isiklik kontakt). Valdav enamus neist on süstivad narkomaanid (2000. aastal 3106 juhtu, 2001. aastal 9846 – Vesselovskaja, 2002, isiklik kontakt).

Eesti HIV-epideemia algas Narva linnast 2000. aasta augustis (Kalikova, 2001). Narvast, kus üle 95% elanikest on venekeelsed, levis epideemia teise valdavalt venekeelsesse piirkonda, Ida-Virumaale, ja 2001. aastal pealinna Tallinna⁹. Tallinna AIDS-i Ennetuskeskus ennustas juba 1996. aastal, et Narva süstivate narkomaanide seas on puhkemas epideemia, kuid puuduliku rahastamise tõttu ei rakendatud ennetusmeetmeid kuni epideemia alguseni (Kalikova 2001). HIV-juhtumid koonduvad peamiselt venekeelse elanikkonnaga piirkondadesse, nagu Narvas, Ida-Virumaal ja ka Tallinnas, kuna valdavalt eestikeelsed Harjumaa, Tartu, Pärnu, Viljandi, Saaremaa jne on HIV-st ja uimastisüstimisest suhteliselt puutumata jäänud (Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse statistika, 31. detsember 2001.a).

Tallinnas endas, kus elab arvukalt nii eestlasi kui vene keelt kõnelevaid inimesi, on 25% HIV-positiivsetest eestlased, seega esineb enamus nakkusjuhte ikkagi venekeelse elanikkonna seas (Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse andmed, november 2001). Valdavalt venekeelses (95%) Narvas on 73 295 elaniku seas üle 600 HIV-juhtumi ja umbes 5000-6000 süstivat narkomaani (Tallinna

AIDS-i Ennetuskeskuse andmed, november 2001). Ida-Virumaal, välja arvatud Narvas, on 120 315 elaniku seas umbes 400 HIV-juhtu ja ligikaudu 5000 süstivat narkomaani (selles piirkonnas on 82% elanikest venekeelsed, vt Ida-Virumaa Arenguplaan). Kui võrrelda Peterburi HIV statistikat 1. novembrist 2001. a ja Narva arve 11. novembrist 2001. a, siis ilmneb, et need on ligikaudu samad – Peterburis 612, Narvas üle 600. *Eesti linnas Narvas, kus elab 73 295 inimest, on ligikaudu samapalju HIV-juhtumeid kui üle 4,7 miljoni elanikuga Vene linnas Peterburis 1999. aastal.*

HI-viiruse kiire levik Eestis 2000. ja 2001. aastal aeglustus 2002. aastal mõnevõrra, 2002. a novembriks oli registreeritud 823 uut nakkusjuhtumit (Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse statistika). Oluline tegur selle pidurdumise saavutamisel on olnud ulatuslik süstalde vahetamise programm epideemiapiirkondades – see on aidanud vähendada ka uute B- ja C-hepatiidi juhtude lisandumist Eestis (Kalikova, 2003, isiklik kontakt). Vastuseks HIV kriisile kahekordistas Eesti valitsus 2002. aastal HIV-ennetustegevuse eelarvet (Kalikova, 2003, isiklik kontakt) ja see aitas kriisi mõnevõrra leevendada. Murettekitavam on aga see, et paljud süstivad narkomaanid ei taha end testida lasta, sest HIV-test toob neile lisaprobleeme, andmata võimalust neid lahendada – *paljudel riskirühma kuulujatel puudub tervisekindlustus ja seetõttu ei saa nad endale ravi lubada, kui selgub, et nad on HIV-positiivsed* (Kalikova, 2003, isiklik kontakt).

Eesti poliitikutel pole absoluutselt mingit põhjust rahuloluks, kui arvestada veel üht võrdlust, nimelt Kaliningradi, kõige rängemalt HI-viirusest tabatud piirkonnaga Venemaal uuritud 14 regiooni seas (Infodokumendid 1999, 2000). Kaliningradi 951 300 elaniku hulgas registreeriti 1999. aastal 2520 HIV-juhtumit (Kaliningradi Aidsikeskus, 1999). Eestis oli 2001. aasta detsembri lõpuks registreeritud 1940 HIV-juhtumit (Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse sta-

⁹ HIV-positiivsed isikud Eestis (01.01.2001-31.12.2001): kokku 1474 (välja arvatud 382 vangi) - 409 Narvas, 454 Ida-Virumaal, 528 Tallinnas, 56 Harjumaal, 3 Järvamaal, 8 Laane-Virumaal, 3 Viljandis, 1 Saaremaal, 4 Tartus, 4 Raplamaal, 4 Parnus.

tistika). Andmed näitavad, et 70-80%, st 1358-1552 HIV-positiivset, on venekeelsed elanikud, keda on Eestis kokku 464 071 (406 049 venelast, 36 659 ukrainlast, 21 363 valgevenelast 1999. aasta 1. jaanuari seisuga). *Eesti venekeelsete elanike jaoks on see suurem proportsioon kui 2000. aasta algul Kaliningradis, Venemaa kõige suurema HIV-levikuga piirkonnas.*

Eesti vanglates 2001. aasta lõpul registreeritud 382 HIV-juhtumi taustal (Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse statistika, 2002) kerkib veel üks probleem seoses vähemalt osa vangide elamistingimustega. Kaur (2000) kirjeldab tingimusi Rummus vanglas (mida ma ka ise nägin koos temaga 15. veebruaril 2000. aastal Rummus käies):

“Meie Rummus külastuse ajal oli seal ühes kongis 27 vangi. Vangide jutu järgi on samas ruumis varemalt elanud ka 40-44 kinnipeetavat. Ruum oli tihedalt voodeid täis. Kõik selle kongi elanikud olid venekeelsed. On see kokkusattumus, et venekeelsed kinnipeetavad elavad sellistes tingimustes? Näib, et vange majutatakse võimalolijate suva järgi” (lk 9).

Sellistes elutingimustes suureneb HI-viiruse edasikandumise oht, eriti kuna Eesti vanglates esineb homoseksuaalset vägistamist (Kaur, 2000, lk 10). Rummus vanglas, mis nüüd on Murru vanglaga ühendatud, elab 2100 kinnipeetavat, kelle seas on praegu 120 HIV-positiivset (Kalikova, 2002, isiklik kontakt). Teiste sõnadega, üle 5% selles ühendatud vanglas on praegu HIV-positiivsed. Peale selle on sealt viimase poolteise aastaga läbi käinud 139 HIV-positiivset vangi (Kalikova, 2002, isiklik kontakt). Võrdlus Ukraina vanglate olukorraga on kasulikuks hoiatuseks, arvestades, et kui 1987.-1994. aastal oli seal 11 HIV-positiivset inimest, siis 1995.-1999. aastal tõusis see arv 7521 inimeseni (Ukraina tervishoiuministeerium/UNAIDS 2000). Veel üks märguanne, et Eesti (ja teiste Balti riikide) HIV olukorra suhtes tuleb valvel olla, on hiljutine nakkuspuhang Leedu Alytuse vanglas, kus 1900 vangist 232 osutusid HIV-positiivseks (*HIV/AIDS, Sexually Transmitted Diseases, and Tuberculosis Prevention News Update*, 24. juuni 2002. a), peamiselt uimastisüstimise tagajärjel (vt *Baltic Times*, 6.-12. juuni 2002. a, lk 1; Rakickiene, Leedu Aidsikeskus, 2002). Kondoomid on Eesti vanglates nüüd saadaval, süstalde vahetamist aga üldiselt ei toimu (Eesti Uimastiseire Keskus/EMCDDA Riikliku Teabekeskuse raport, 2002, lk 24), kuigi loodetakse, et 2003. aastal see algab (Kalikova, 2003, isiklik kontakt).

h) Hiljuti puhkenud ja jätkuv HIV-epideemia Lätis

Läti AIDS-i Ennetuskeskuse HIV-registri andmed (3. dets. 2001. a) näitavad järgmist:

Tabel 4.2

JAOTUS RAHVUSKUULUVUSE PÕHJAL

Registreeritud HIV / aidsi juhtumid 1987 - 2001 (k.a)		Registreeritud HIV / aidsi juhtumid 2001	
Rahvus	Arv	Rahvus	Arv
latlased	293	latlased	139
venelased	674	venelased	382
romid	122	romid	63
teised	60	teised	24
teadmata	576	teadmata	158
Kokku	1725	Kokku	766

Ülaltoodud andmeid kasutades koostas Koltchanov (2001, MINELRES-i Kesk- ja Ida-Euroopa vähemuste arutelufoorum, isiklik kontakt), järgmise võrdleva tabeli:

Tabel 4.3

Registreeritud 1987 - 2001			Registreeritud 2001		Läti elanikud*	
Rahvus	Arv	%	Arv	%	Arv	%
latlased	293	25,50	139	22,86	1 369 613	57,76
venelased	674	58,66	382	62,83	699 437	29,50
romid	122	10,62	63	10,36	8168	0,34
muud	60	5,22	24	3,95	293 967	12,40
Kokku**	1149	100,00	608	100,00	2 371 185	100,00

* Läti rahvastikuandmed 01.07.2001

** Andmed "teadmata" rahvusest isikute kohta jäeti meelega alles.

Koltchanov (2001) märgib, et nagu tabelist näha, on romi rahvus HIV/AIDSi juhtumite seas tugevasti üleesindatud: 0,34% kogu elanikkonnast ja üle 10% registreeritud juhtumitest. Ka venelaste esindatus on üleliia suur, kui võrdnad moodustavad 30% kogu elanikkonnast ja umbes 60% registreeritud HIV/AIDSi juhtumitest. Lisaks viitavad 2001. aasta HIV/AIDSi andmed (62,83%) nakatunud venelaste arvu suurenemisele, võrreldes kogu perioodiga (58,66%). Lätlaste seas ja ebamäärasel kategoorias "muud" paistab HIV/AIDSi juhtumeid olevat suhteliselt vähem, võrreldes nende esindatusega kogu elanikkonnas. Lätlased moodustavad 57,76% rahvastikust ja 25,50% nakkusjuhtumitest (Koltchanov, 2001, isiklik kontakt).

Neist arvudest on selge, et HIV-probleem mõjutab Läti vene vähemust ebaproportsionaalselt suurel määral, kuigi mitte nii tõsiselt nagu Eesti vene vähemust. HIV-probleem ja mitteametlike allikate andmeil ka heroïniprobleem on Lätis märgatavalt etnilise struktuuri- ja ehkki mitte nii suurel määral nagu Eestis. Peale selle, 2001. aastal oli Eestis registreeritud rohkem HIV juhtumeid (1940) kui Lätis (1725), mitte lihtsalt suhteliselt, vastavalt rahvastiku suurusele, vaid reaalselt, hoolimata asjaolust, et Läti elanikkond on oluliselt suurem (31. detsembri 1999. a seisuga 2,4 miljonit, võrreldes Eesti 1,5 miljoniga 1. veebruaril 2000. a). HIV juhtude arv suurenes Eestis 2000.-2001. aastal neli korda – oluliselt kiiremini kui Lätis, kus nakkusjuhtude arv sama ajaga peaaegu kahekordistus. Arvestades, et Lätis on kuni

25 000 heroïnikasutajat, on HIV kiire leviku oht selles elanikkonnarühmas siiski väga reaalne. Aastal 2001 registreeritud 766 juhtumit (3. detsembrini 2001. a) ei jää kaugele maha Läti HIV-juhtude koguarvust aastail 1987-2000 (929).

i) HIV levik Leedus

Kuigi Leedus toimub HI-viirusega nakatumine enamasti samuti nagu teistes kahes Balti riigis, nimelt süstivate narkomaanide kaudu (219 süstivat narkomaani, 55 homoseksuaali, 51 heteroseksuaali, 19 teadmata taustaga - Leedu Aidsikeskuse statistika), on HIV-juhtude arv nii reaalselt kui proportsionaalselt elanikkonnaga Leedus märgatavalt väiksem kui Eestis või Lätis (vt tabel 4.4), isegi arvestades HIV-puhangut Alytuse haiglas. Ja siiski oli Leedus 1997. aastal

rohkem HIV-positiivseid kui kahes naaberriigis. Aga Leedus pöörasid poliitikud aidsiprobleemi lahendamisele suuremat tähelepanu kui näiteks Eestis (Kalikova, 2002, isiklik kontakt).

McKee (2002), kes töötab Ülemaailmse Tervishoiuorganisatsiooni Euroopa vaatluskeskuses Suurbritannias, nõustub, et Leedu suhteliselt madalat HIV-taset näitav ametlik statistika on õige ning kontrast Eestiga ei tulene lihtsalt vastuolust registreeritud ja tegeliku olukorra vahel. Samuti ei saa Eesti erakordselt kõrgeid HIV-näitajaid, võrreldes Läti, Leedu ja teiste Ida-Euroopa osade ning Venemaaga, seletada lihtsalt erinevustega Eesti testimismeetodites (Kalikova, 2002, isiklik kontakt). Seda ei saa seletada ka hiljutise sisserändega näiteks Venemaalt, sest Eestis HIV-positiivsetena registreeritud on kas Eesti kodanikud või alalised elanikud (Kalikova, 2002, isiklik kontakt).

Järgmine Balti riikide HIV-taset võrdlev tabel on koostatud Läänemere Tegevusplaani, Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse, Leedu Aidsikeskuse ja Läti puhul, Koltchanovi (2001, isiklik kontakt) andmetest.

Need andmed näitavad, et 2001. aastal oli Lätis üle 10 korra rohkem uusi nakkusjuhtumeid kui Leedus. Eestis aga oli samal aastal uusi juhtumeid üle 20 korra rohkem kui Leedus. Arvestades fakti, et Leedu elanikkond on Eesti omast üle kahe korra suurem, oli uusi HIV-juhtumeid proportsionaalselt, inimese kohta, Eestis 2001. aastal üle 40 korra rohkem kui Leedus¹¹. Kuigi hiljutine HIV-kriis Alytuse vanglas (232 HIV-positiivset kinnipeetavat) Leedu näitajat peaaegu kahekordistab, kahvatavad need arvud ikkagi Eesti ees – nii reaalselt kui proportsionaalselt.

Kokkuvõte

Vaadeldes hiljutisi uuringud heroïnikasutamisest Balti riikides, võib teha järgmised järeldused:

- Euroopa Uimastite ja Uimastiseire Keskuse aruande (detsember 2001) tähelepanek, et keelatud ainete kasutamine Kesk- ja Ida-Euroopa 15-16 aastaste seas on 1995.-1999. aastal kahekordistunud, alahindab oluliselt kõvade narkootikumide kasutamise kiiret levikut Eesti ja Leedu 15-16 aastaste seas sellel perioodil. Kesk-, Ida- ja Lääne-Euroopa 21 riigist registreeriti ainult Poolas selle aja jooksul võrreldav kõvade narkootikumide levik.

- Kõvade narkootikumide kasutamine esimese proovitud narkootikumina on Eesti ja Läti 15-16 aastaste seas sagedasem kui üheski 27-st uuritud Lääne-, Kesk- ja Ida-Euroopa riigis.

- Heroiini süstimine levib Eestis valdavalt ja ebaproportsionaalselt just venekeelse vähemuse seas – 90% heroïnisisõltlastest on venekeelsed, samal ajal kui vene keele kõnelejad moodustavad umbes 35% Eesti elanikkonnast.

TABLE 4.4

HIV/AIDSi esinemine Läänemere piirkonnas

Aasta	Leedu	Läti	Eesti
1987	0	1	0
1988	1	1	1
1989	1	0	3
1990	8	6	8
1991	1	3	8
1992	5	1	9
1993	4	5	4
1994	9	8	11
1995	11	21	10
1996	12	17	8
1997	31	25	9
1998	52	163	9
1999	66	241	9
2000	65	437 ¹⁰	390
2001	72	766+	1,474
KOKKU 2001a.	338	1,725	1,940

¹⁰ Läti 2000. a andmed on registreeritud kuni 15. detsembrini 2000. a.

¹¹ 72 uut HIV-juhtu Leedus ligikaudu 3,5 miljoni elaniku seas, võrreldes 1474 uue HIV-juhuga Eestis 2001. aastal ligikaudu 1,5 miljoni elaniku seas.

- Euroopa Kooliõpilaste Alkoholi ja Narkootikumide Kasutamisuuring (ESPAD, 1999, Derman, 2000) ei sobi uimastisüstimise probleemi tõsiduse hindamiseks Eesti venekeelse vähemuse seas, sest selle ülevaate valim Eesti kõige riskialtimate piirkondade venekeelse elanikkonna seast oli üsna väike, samuti oli see väike ka Eesti kogu elanikkonna ja isegi Eesti venekeelse elanikkonna suhtes. Pealegi oli uuritud venekeelsete elanike seas liiga vähe suurimas ohus oleva venekeelsete noormeeste rühma esindajaid ning koolides korraldatud uurimusest jäid välja need heroïnisisüstimise riskirühma kuulujad, kes korrapäraselt koolis ei käi.

- Mitteametlikud andmed kõvade narkootikumide kasutamisest Lätis näitavad, et venekeelse vähemuse seas on nende uimastite tarbijaid ebaproportsionaalselt palju, kuigi mitte nii palju kui Eestis.

- Ülevaated kõvade narkootikumide kasutamisest (Eestis ka HIV levikust) Läti ja Eesti alla 15-aastaste vanuserühmas näitavad, et heroïini kasutamine selles vanuserühmas suureneb.

- Viimastel aastatel on Leedus märgatavalt suurenenud teismeliste heroïinkasutajate hulk, eriti levinud on heroïini tarbimine pealinna Vilniuse ametikoolides, kuigi andmed etniliste erinevuste kohta puuduvad.

- Eestis eksisteerib tähelepanuväärne poliitiline vaakum noorte alla 18-aastaste heroïinisõitlaste (ja muude uimastisõitlaste) ravimise asjus.

Vaadeldes hiljutisi andmeid HIV levikust Balti riikides, saab teha järgmised järeldused:

- Kõigis kolmes riigis levib HIV peamiselt süstivate narkomaanide seas.

- Lätis ja eriti Eestis esineb HI-viirust eriti palju venekeelse vähemuse seas.

- Aastal 2001 oli Lätis üle 10 korra rohkem uusi HIV-juhtumeid kui Leedus¹².

- Eestis registreeriti 2001. aastal üle 20 korra rohkem uusi HIV-juhtumeid kui Leedus.

Arvestades sellega, et Leedu elanikkond on üle kahe korra suurem kui Eestis, ilmnes Eestis 2001. aastal proportsionaalselt elaniku kohta üle 40 korra rohkem uusi HIV-juhtumeid kui Leedus¹³. Seevastu 1997. aastal oli Leedus märgatavalt rohkem HIV-juhtumeid kui Eestis. Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse juhataja Nelli Kalikova vastandab Leedu toonase valitsuse poliitilise tahte HIV-probleemiga tegelda Eesti olukorrale, kus poliitiline tahe selleks tookord samahästi kui puudus.

- 2000. aastast 2001. aastani suurenes HIV-juhtude arv Eestis peaaegu neljakordselt, Lätis peaaegu kahekordselt, Leedus aga palju madalamalt tasemelt ja üsna vähe.

- Kui Peterburis 1999. aasta 1. novembril ametlikult HIV-epideemia algusest teatati, oli seal registreeritud 612 juhtumit, ligi kolm korda vähem kui Eestis epideemia väljakuulutamise ajal 11. novembril 2001. a registreeritud 1808 juhtumit. Et Peterburi elanikkond on Eesti omast vähemalt kolm korda suurem, oli nakatumiste proportsionaalne tase Eestis 2001. a novembris vähemalt 9 korda kõrgem kui Peterburis 1999. a novembris. Sestsaadik on HIV-juhtude arv Peterburis tohutult kasvanud – 2000. aastal oli seal 5417 ja 2001. aastal 10 119 uut juhtu.

- Rohkem kui 95%-liselt venekeelses, 73 295 elanikuga Narva linnas oli 2001. a novembris üle 600 HIV-juhtumi. Teisisõnu, Narvas oli ligikaudu samapalju HIV-juhtumeid kui 4,7 miljoni elanikuga Peterburis 1999. a novembris.

¹² 72 uut HIV juhtu Leedus, vorreldes rohkem kui 766-ga Latis 2001. a.

¹³ 72 uut HIV juhtu Leedus ligikaudu 3,5 miljoni elaniku seas, vorreldes 1474 uue HIV juhuga Eestis 2001. aastal ligikaudu 1,5 miljoni elaniku seas.

- Andmed HIV esinemisest Eesti venekeelses elanikkonnas näitavad rahvastikuga arvestades proportsionaalselt suuremat HIV esinemist kui Kaliningradis, kus HIV oli 2000. a algul Vene Föderatsiooni 14 piirkonnast kõige laiemalt levinud.
- HIV esinemissagedus inimese kohta on Eestis suurem kui kusagil mujal Ida- ja Lääne-Euroopas, samuti Venemaal (UNAIDS, 2002), kusjuures Eesti venekeelse elanikkonna seas on olukord keskmisest veelgi halvem.
- Rummu vangla ühes kongis 2000. aastal elanud 27 venekeelse vangiga elutingimused toonitavad, et Eesti vanglasüsteem vajab suuremat valvsust ja läbipaistvust, vältimaks HIV-taseme tõusmist Ukraina vanglatega võrreldavaks, eriti arvestades asjaolu, et üle 5% Rummu/Murru vangla kinnipeetavatest on praegu HIV-positiivsed.

5. OSA

Sotsiaalne kontekst ja identiteet. Venekeelsete elanike keskhariduse tulevik Lätis ja Eestis

Nooruki- ja varase täiskasvanuea identiteedi analüüsimisel tuleb arvestada, et identiteedi kujunemine pole üksnes sisemine, vaid ka sotsiaalsest keskkonnast mõjutatav protsess (Marcia, 1966, Cote ja Levine, 1988). Etniliselt ja/või majanduslikult tõrjutud kogukondi mõjutavad sageli identiteedi välised keskkondlikud piirid (Yoder, 2000). Euroopa Uimastite ja Uimastiseire Keskuse (EMCDDA) aruanne (1998) ütleb Euroopa Liidu riikide kohta:

“Paljudes riikides koondub heroiniisõltuvus marginaliseerunud alarühmade sekka... Mitmed maad on täheldanud marginaalsete rühmade, sealhulgas uimastisõltlaste suureneva sotsiaalse eraldatusega seotud probleeme” (lk 14).

Heroiniisõltuvuse ja sotsiaalse marginaliseerumise seost on korduvalt rõhutatud ka järgnevas EMCDDA aruannetes (1999, 2000). Aasta 1999 aruanne täheldab heroini ja vaesuse seost Prantsusmaal (lk 10), seost heroini ja “marginaliseerunud kogukondade” (lk 11), sealhulgas Hispaania romi vähemuse vahel, ja märgib, et mõnedes ELi liikmesmaades on korraldatud etnilistele vähemustele suunatud uimastiennetuskampaaniaid (lk 26). Aasta 2000 raport täheldab üle-Euroopalist “kalduvust vaadelda uimastiprobleemi laiemas kontekstis, mis hõlmab vaesust, tööpuudust ja sotsiaalset tõrjutust” (lk 23). See kordab, et kõrge uimastisõltuvusse langemise riskiga rühmade seas on etnilised vähemused, sotsiaalselt nõrgemal positsioonil olivad (lk 26), ja osutab eriti heroiniikasutamise kontekstis sellele, et kõrge riskiga rühmade seas on “marginaliseerunud vähemused” (lk 8).

Üldiselt tunnustatud on asjaolu, et tööpuudus suurendab füüsiliste ja vaimsete terviseprobleemide tekkimise tõenäosust (nt Luft, 1978, Brenner, 1973, Berg ja Hughes, 1979). Iiri marihuanaarbijate ja heroiniisõltlaste valimite võrdlemisel ilmnis otsene seos uimastivaliku ja objektiivse elustressi vahel, nagu näitasid ankeetküsitlusega saadud demograafilised ja biograafilised andmed (Delaney-Reid, 1988). Teisisõnu, objektiivselt rohkem stressi põhjustav keskkond soodustab pigem heroini kui pehmema marihuana kasutamist.

Eesti venekeelse vähemuse tööpuudus ja nõrk ühiskondlik staatus olid uimastisõltlastega peetud vestlustes sagedased teemad. Paljude usutletud sõltlaste juures torkas silma väga varane koolist lahkumine. See tähendab potentsiaalselt olulise sotsiaalse toe kaotamist (Rutter, 1985). Moroz (2002, Kopli metadooni võõrutusraviprogramm, isiklik kontakt) teatab, et tavaliselt on Tallinna metadooniprogrammis osalevad heroiniisõltlased lõpetanud vaid üheksa klassi, kuigi kuni 30%, enamasti need, kes on heroiniitarbimist alustanud vanemana, on lõpetanud 12 klassi.

Praegused vene vähemuse integratsiooniplaanid Eestis ja Lätis tuleb etnilise vähemuse riskirühma noorte sotsiaalse marginaliseerumise taustal uuesti läbi vaadata (vt Allaste, 2002, vene keele kõnelejate marginaliseerunud seisundist Kirde-Eestis¹). Läti riiklik inte-

¹ Samas vt ka Allaste ja Lagerspetz 2002 “jõukate haritud linnaprofessionaalide”, valdavalt eestlaste, elitaarsest “klubikultuurist” (lk 198), kus kasutatakse ecstasyt ja amfetamiini ning uimastite süstimist ei peeta heaks tooniks (lk 194).

gratsiooniprogramm soovib venekeelse vähemuse koolisüsteemi alates 10. klassist radikaalselt reformida. Pärast üleminekufaasi, kus 75% 10. klassidest õpetatakse läti keeles, läheksid 1. septembril 2004. a kõik koolid alates 10. klassist üle läti keelele, nagu näeb ette 1998. a 29. oktoobril vastuvõetud Läti haridusseadus. Ka Eesti riiklik programm näeb ette üleminekuperioodi enne kõigi gümnaasiumiklasside üleminekut eesti keelele. Veel hiljuti oli ülemineku tähtajaks 2007. aasta, kuid siis lükati seda edasi, sest vene keeles õpetada sooviv keskkool võib oma hoolekandenõukogu kaudu ja kohaliku nõukogu avalduse alusel selleks valitsuse luba taotleda. Kuid ka viimased parandused nõuavad, et koolid koostaksid meetmed, mille lõppeesmärgiks on üleminek eesti õppekeelele² (*The Baltic Times*, 28. märts–3. aprill 2002).

Eesti haridusminister³ Mailis Rand on väitnud, et Eesti hariduse peamine probleem pole keel, vaid keskkoolidest väljalangemise määra (The Baltic Times, 7.-13. veebruar 2002). Arvestades, et aastas langeb keskastme koolidest välja üle tuhande õpilase, ütleb Rand, et noored

“jäävad ilma korralikust ettevalmistusest, mis aitaks neil otsaga kokku tulla” (*The Baltic Times*, 7.-13. veebruar, lk 4).

Hoolimata nendest argumentidest ning hiljutistest parandustest, mis on täielikku eesti-keelsele haridusele üleminekut edasi lükanud seoses raskustega piisava arvu eesti keelt valdavate õpetajate leidmisel venekeelsete piirkondade tarvis, püsib Eesti integratsiooniprogrammi rõhuasetus pigem eesti keele õppimisel kui varase koolist lahkumise vähendamisel.

Heroiinisüstijate ebaproportsionaalselt suur arv eriti Eesti venekeelse vähemuse seas ning HIV-juhtude dramaatiline sagenemine viimastel aastatel mõlemas riigis (mis samuti mõjutab peamiselt kummagi riigi venekeelset vähemust ning levib enamasti süstivate narkomaanide kaudu) on nähtused, mida ei saa vaadelda lahus koolist väljalangemise probleemist ja keelereformi ettepanekutest. Varase koolist lahkumise, uimastisüstimise ja HI-viirusega nakatumise nõiarangi murdmine peaks olema tulevaste integratsiooniprogrammide tähtis sotsiaalpoliitiline eesmärk ning varase koolist väljalangemise ohtu vähe-makadeemiliste venekeelsete õpilaste seas tuleks vaadelda Läti ja Eesti hariduspoliitika integratsioonireformide kontekstis.

Integratsiooniküsimusi arutades tuleks mõelda ka sellele, et erinevused venekeelsete elanike seas ei tulene ainult rahvusest⁴, vaid ka sellest, mil määral indiviid end “venekeelsete” rühma kuulumise sotsiaalse identiteediga samastab. Etnilisusel põhinevat kategoriseerimist on kahtluse alla seatud väitega, et see ei väljenda adekvaatselt isiku sotsiaalset identiteeti (vt nt Bonnett ja Carrington, 2000, Briti kontekstis, Brice Heath ja McLaughlin, 1993, USA kontekstis, samuti postmodernistlikku kriitikat klassi- ja rahvusliigituse tähtsus-tamisest - Simons ja Billig, 1994, Sayer, 1997). Pealegi väidaks ühiskondlikul klassijaotusel põhinev analüüs, et need vene keele kõnelejad, kes Läti ja Eesti turumajandusele üleminekust majanduslikku kasu saavad, ei tarvitse end samastada sotsiaalselt halvemas seisus ja varase koolist väljalangemise ohus olevate venekeelsete elanike vajadustega.

Valdava majandusliku individualismi eetose taustal võib isegi väita, et individualism on põhilisem sotsiaalne identiteet kui etnilisus, väljendatagu seda “venekeelsete” kategooriaga või kuidagi teisiti.

² Parandused kiideti napilt heaks hääletage 44-34, kusjuures 23 parlamendiliiget jäi erapooletuks (*The Baltic Times*, 28. märts-3. aprill, 2002).

³ Enne 2003. aasta üldvalimisi.

⁴ “Venekeelsete elanike” kategooria alla hõlmatud erinevatest etnilistest rühmadest vt 1. osa.

a) Õpilaste liigitamine läbikukkujateks, kui neil on raskusi teises keeles õppimisega

MacDevitt (1998) märgib, et üks haridusreformi suund Euroopa kontekstis on “kõigi õpilaste saavutuste tunnustamine” (lk 47) (vt ka Kelly, 1999, lk 141). Läti ja Eesti praeguste integratsiooniplaanide oht on selles, et haridussüsteem loeks paljud vene vähemusse kuuluvad õpilased läbikukkujateks, kui kavandatud õppekeele muudatused Läti ja Eesti koolides ellu viiakse ning õpilastel teises keeles õppimisel raskusi tekib.

Sellisel tasemel läti või eesti keele oskus, et see võimaldaks õppida kõiki 10.-12. klasside õppeaineid (või Eesti puhul 60% õppeainetest pärast 2007. aastat) on väga kõrge nõudmine. Mõned Läti Daugavpils koolide direktorid on juba märkinud, et üleminek läti õppekeelele on tekitanud eriti suuri raskusi neile vene keele kõnelejatele, kelle teadmised ja oskused jäävad allapoole keskmist (Poleshchuk, 2001b, lk 24). Warnock (1977) rõhutab, et õppekava peab “tõepoolest sobima kõigile, mitte ainult keskklassile või akadeemiliselt kõige andekamatele” (lk 84). Gardneri (1993) hariduspsühholoogiline uurimus eristab mitmesuguseid intelligentsitüüpe, nt keeleline, muusikaline, loogilis-matemaatiline, ruumiline, kehalis-kinesteetiline ja personaalne. See osutab, et haridussüsteem peaks olema piisavalt paindlik, võimaldamaks nende erinevate intelligentsitüüpide, mitte ainult keeleliste (verbaalsete) võimete väljendumist (vt ka McDermott jt, 2001, verbaalse ja mitteverbaalse õppimise erinevustest). MacDevitt (1998) arendab seda erinevate intelligentsitüüpide ja saavutusviiside tunnustamise teemat ning rõhutab vajadust vältida vähemakadeemiliste õpilaste tembeldamist läbikukkujateks, viidates

“...vajadusele tunnustada saavutatut, eriti marginaalsemate õpilaste puhul. Tunnustuses nähakse ennetusvahendit, mis väldib mõnede õpilaste läbikukkujateks pidamist ja vähendab enneaegse koolist väljalangemise ohtu” (MacDevitt, 1998, lk 47)

Saavutuskesksus nõuaks keskendumist peamiselt õpilase tugevamate külgede arendamisele (vt ka McKeown, Haase ja Pratschke, 2001), selle asemel et siduda õpilase edasijõudmist potentsiaalse nõrkusega eesti või läti keele omandamisel. Eesti plaan järgib hindamise defitsiidimudelit, kus õpilast peetakse süüdlaseks, kui ta ei saavuta teatud taset, mis võimaldaks “elada ja toime tulla” (lk 22), selle asemel et vaadelda isiku kasvamist ja arenemist laiemas hariduslikus kontekstis. Isiku kasvamise ja õpilase vajaduste arutamisel piirduktakse keeleliste teadmistega, öeldes isegi, et just *eesti* keel on “eneseteostuse” keel (lk 29).

Pavelsoni ja Vihalemma (2002) hiljutine uurimus venekeelsete noorte õpingutest eestikeelses keskkoolis väidab, et nende tulemused riigieksamitel oleksid võinud paremad olla, kui nad oleksid käinud venekeelses koolis, kuigi eestikeelses koolis õppimine aitas neil eesti keelt omandada ja andis võimaluse eestikeelsesse kõrgkooli minna. Üks õpilastest, Anna, ütles: “Kui ma oleksin lõpetanud vene kooli, oleks mul olnud rohkem võimalusi – oleksin riigieksamitel paremad tulemused saanud” (lk 269). Tanja leidis: “Ma arvan, et kui ma oleksin lõpetanud vene kooli, oleksid mu eksamitulemused paremad olnud. Mu endised klassikaaslased vene koolist, kelle hinded olid halvemad, said riigieksamitel paremad tulemused (lk 269). Peamised erinevused nende õpilaste (Pavelson ja Vihalemm, 2002, järgi), kes pidasid eesti koolis käimist äärmiselt kasulikuks oma keeleoskuse parandamisel eesti kõrgkooli astumise tarvis, hoolimata üldisest halvenemisest, ja vähem akadeemiliste venekeelsete õpilaste vahel on:

- a) need õpilased ja/või nende vanemad *valisid* ise eestikeelse õppe
- b) need õpilased on akadeemiliselt andekad noored, kes tahavad minna ülikooli

Ja siiski langesid isegi nende ülimalt motiveeritud ja akadeemiliselt andekate õppijate hinded märgatavalt, kui nad hakkasid õppima teises keeles. Kui need üldiselt hästi edasi jõudvad õpilased võivad endale mõningast hinnete langemist lubada, siis vähem akadeemilisi venekeelseid õpilasi ähvardaks hinnete edasise langemise puhul juba läbikukkumine, motivatsiooni kaotus ja ülimalt suur koolist väljalangemise tõenäosus.

Suur hulk haridusteoreetikuid ja –psühholooge möönab, kui ohtlik on õpilaste läbikukkujateks tembeldamine (nt Merrett, 1986, Glasser, 1969, Warnock, 1977, Handy ja Aitken, 1990, Casby, 1997, Kellaghan jt, 1995, MacDevitt 1998, Kelly, 1999) ja sellest tulenev varase koolist väljalangemise sagenemine. Nagu ütlevad Kellaghan jt 1995:

“Esimene asi [mis koolist väljalangemist soodustab] on puudulikud hinded. Kuigi võib juhtuda, et ka hästi edasijõudvad noored koolist lahkuvad, on valdav enamus väljalangejaid need, kellel õppimises halvasti läheb. Halva õppeedukuse küsimus on tihedasti seotud õppekava ulatuse/piiratusega. Laiema õppekava puhul on suurem võimalus teatavatel aladel edu saavutada, kuna *akadeemilistele õpingutele keskenduv õppekava kindlustab edu ainult akadeemiliselt andekaile*” (lk 92) (minu kursiiv).

Eesti integratsioonidokumendis lastakse võimalus halva akadeemilise edasijõudmisega õpilaste ühiskonda integreerimiseks mööda ka logopeedide vajadust puudutavas tekstiosas (lk 34), mis taas keskendub kitsalt ainult kõneteraapiale eesti keele õppimise kontekstis. Kui puudub paindlikkus ja keskendutakse üliakadeemiliselt ainult õppeainete omandamisele eesti või läti keeles, siis Handy ja Aitkeni (1990) sõnade järgi võib ennustada võõrandumist⁵ ja identiteedikaaotust vähemakadeemiliste vene päritolu õpilaste seas:

“paljude õpilaste identiteedikaaotus ja seadusetuse tunne (tekib) organisatsioonis, kus akadeemilisi väärtusi üle hinnatakse ja teisi kogemusi ning saavutusi liialt vähe rõhutatakse” (lk 28).

Rosenberg (1965) kirjeldab eneseväarikust kui tunnet, et oled “küllalt hea”. Eneseväarikus on positiivses seoses koolisaavutustega (Purkey, 1970, Brookover jt, 1964, Hay, Ashman ja van Kraayenoord, 1997). Morgan (1998) tsiteerib Kaplan jt (1994) Põhja-Ameerika uurimust, kus 4141 noort testiti 7. klassis ja uuesti noorte täiskasvanutena ning leiti, et koolist väljalangemine tekitas märgatavat kahju nende vaimsele tervisele, mida mõõdeti järgmiselt: 10-astmelisel alaväärsustunde skaalal, 9-astmelisel ängistuse skaalal, 6-astmelisel masenduse skaalal ja 6-astmelisel toimetulekuskalal. Seda efekti tõstis esile ka võrdlemine 7. klassis uuritud psühholoogilise vaimse tervise tasemega. Koolist väljalangemise olulist kahjustavat mõju oli näha ka siis, kui arvestati sugu, isa ametiseisundit ning, vähemalt selles osas Läti ja Eesti olukorraga võrreldavalt, etnilist tausta. Akadeemiline ebaõnnestumine, madala ühiskonnapädevuse omistamine ühiskonna poolt, madal enesehinnang, varane koolist väljalangemine on kõik asjaolud, mis soodustavad põgenemist uimasitarbimisse – ja Balti riikide praeguste suundumuste järgi otsustades – herooinisõltuvusse. Programmidele, mis otsiksid võimalusi, kuidas riskialteid, vähemakadeemilisi vähemusnoori tunnustada ja nende edusamme esile tõsta, Läti plaanis üksnes viidatakse ähmaselt, Eesti integratsiooniplaanis pole neist üldse juttu. Kellaghan jt (1995), kommeteerides varase koolist lahkumise vältimise kogemusi USA-s, rõhutavad:

⁵ Brüsselis asuva Euroopa Vähemkasutatud Keelte Büroo peasekretär Markus Warasin ütleb, et kui Läti venekeelsete elanike lapsed oma emakeelest ära lõigatakse, tekib neil võõrandumise oht: “Asi pole üksnes hariduses, vaid selle sotsiaalses mõjus... Me ju ei taha, et mõned Lätis elavad lapsed end teistest halvenama tunneksid” (Baltic Times, 11.-17. aprill 2002).

“edul ühes valdkonnas võib olla lumepalli efekt, mis mõjub ka teistele valdkondadele, nii et kokku kujuneb hea mõju suuremaks, kui üheski valdkonnas eraldi oodata osati” (lk 90).

On karta, et Läti ja Eesti haridussüsteemi praeguste ümberkorraldusplaanide suund võib vallandada läbikukkumise lumepalliefekti vähem akadeemiliste ja väiksemate keeleliste oskustega venekeelsete vähemusnoorte jaoks, seega jääks kummaski riigis saavutamata väljakuulutatud eesmärk need vähemusrühmad positiivse ressursina ühiskonnaga siduda. Nende surumine pealesunnitult, akadeemilisse, keeleõppekesksesse Prokrustese süngi ei reeda *mitte üksnes üksikasjaliku strateegilise plaani puudumist nende edu tagamiseks, vaid ka ilmset ükskõiksust nende läbikukkumise suhtes.*

Mõlemad integratsioonidokumendid räägivad vajadusest muuta etnilised vähemusrühmad vastavalt Eesti ja Läti riigile lojaalseks⁶. Samas võib väita, et lojaalsus saavutatakse kõige paremini sellega, et välditakse varast koolist väljalangemist koos järgneva ühiskonnasüsteemist võõrandumisega, suurenenud ohuga uimastitarbimisse pageda ja sellest tuleneva HIV-nakkuse ohuga. Fein ja Spencer (1997) leidsid, et isikud, kes kogesid oma minapildi ohtusattumist akadeemilisel alal, kasutasid oma hinnanguid teiste (st negatiivseid hinnanguid stereotüüpse rühma liikmete) kohta, et end paremini tunda ja positiivset minapilti taastada. Selle võiks tähendada, et Eesti ja Läti venekeelse vähemuse akadeemiliselt läbikukkunuks tembeldatud liikmed püüaksid oma minapilti taastada negatiivsete hinnangutega stereotüüpsele rühmale, nt eestlastele või lätlastele. Samuti leidsid Spencer, Fein ja Lomore (2001), et :

“Kui inimesed olid enesekindlad...muretsesid nad vähem oma minapildi parandamise pärast teiste arvel” (lk 58).

b) Vähem akadeemiliste õpilaste hariduslik toetamine laiema õppekava abil

Hariduslikust perspektiivist vaadates kujutab mõlema integratsiooniprogrammi rõhuasetus keelele endast rõhuasetust teadmiste edasiandmisele ja õppekavale kui (keele)sisule, mitte haridusele kui arengule, st indiviidi arenguvajadustele vastamisele. Kelly (1999) arvustab haridusmudeleid, mis valdavalt põhinevad haridusel kui teadmiste edasiandmisel ja õppekaval kui sisul (vt ka Hunting, 2000, lk 245), pidades neid liialt lihtsustavaks ja lapsekesksust eiravaks:

“Mõte haridusest kui edasiandmisest ja õppekavast kui sisust...on liiga lihtsustav ja pealiskaudne, sest jätab arvestamata õppekava-arutelu olulisi osi. Eriti halb on, et see ei julgusta ega aita meil arvestada lastega, kes on selle sisu vastuvõtjad ja ülekandeprotsessi objektid, ega mõjuga, mida see sisu ja see protsess neile avaldab, samuti nende õigusega täievoliliseks ühiskonnaliikmeks saamisele” (lk 53).

Keskendumine ülalt alla paikapandavale, pealesurutud keelele õppekavale, mis ei arvesta õpilase vajaduste ja võimetega, tähendab ebaõnnestumist lapsekeskse hariduse andmisel ning võib väita, et see on vastuolus ÜRO Lapse Õiguste Konventsiooniga. Läti Lapse Õiguste Komisjoni lõppjärelused (2001) on juba arvustanud Läti plaani lõpetada 2004.

⁶ Kalmus ja Pavelson (2002, lk 227) viitavad samuti “Eesti tulevastele lojaalsetele kodanikele”, lojaalsuse küsimusest Eesti kontekstis räägivad ka Asser jt (2002, lk 240).

aastaks venekeelse hariduse andmine gümnaasiumiklassides. Lisaks jätab Läti plaani ajakava muudatusteks märksa vähem aega kui Eesti oma. Nii Läti kui Eesti integratsiooni-dokumentides keskendutakse *pealesurutud* keeles õppesisule. See on teravas vastuolus lapsekesksete haridusreformidega, mida soovitab Saksa uurimisinstituut IFAPLAN (1988), mille ülesandeks on kooskõlastada koolist tööellu üleminekut puudutavaid Euroopa Liidu projekte. Nende aruanne järeldeb:

“Need muutused on toonud keskharidusse uue kliima. Koolides on selle tulemusel liigutud rohkem õpilase asetamisele õpetamise/õppimise protsessi keskmesse. Eesmärk on mõelda kooli otstarbest ja ressursidest selles mõttes, mida see õpilase heaks teha saab, mitte arutada, kuidas sobitada õpilasi sellega, mida koolisüsteem ja õpetaja on traditsiooniliselt pakkunud.”

O’Donnabhain (1998) ütleb:

“Nagu IFAPLAN-i töödokument teatas, pole koolidel enam võimalik nõuda, et noored inimesed kohaneksid millega tahes, mida kool otsustab. Rahulolematud noored inimesed reageerivad ühel viisil kahest: nad kas tõs-tavad mässu ja tekitavad suuri distsipliiniprobleeme või langevad koolist välja ja kasvavad üles hälbinud ühiskonnasektori osana. Seetõttu püüavad paljud haridusalgatused noori inimesi protsessi keskmesse paigutada ja lasta õppekeskkonnal nende ümber kasvada, et neis areneks aktiivne kodaniku-tunne” (lk 46-47).

Banks (1994) väidab, et liiga jäigad ja sobimatud õppekavad ning vähene tähelepanu isiklikule arengule on olulised tegurid, mis soodustavad varakult koolist väljalangemist (vt ka Casby, 1997), Higgins (2001) aga väidab Uus-Meremaa kontekstis, et pole olemas homogeenset keskkooliõpilaste massi.

c) Õpilase autonoomia ja õpimotivatsioon

Peters (1965, 1966) kirjeldab peamist erinevust ühelt poolt hariduse ja teiselt poolt väljaõpetamise, instrueerimise ja indoktrineerimise ees - erinevus, mida hariduse uurimisel sageli tunnistatakse. Erinevuseks on individuaalne autonoomia, mida arvestamata Petersi sõnul ei saa mingisugust õpetamise protsessi hariduse andmiseks nimetada. Seetõttu, Petersi hästituntud seisukoha põhjal, ei kujuta Läti ja Eesti integratsioonidokumentides ettenähtav pealesurutud keeles õppekava endast mitte haridust, vaid väljaõpet, instrueerimist ja isegi indoktrineerimist, sest õpilasele ei võimaldata autonoomiat. See pealesurutud dimensioon püsib hoolimata sellest, et Eesti dokumendis rõhutatakse isiku autonoomiat:

“Indiviidikesksus tähendab, et ühiskonda integreerumine on indiviidi enda vaba valiku tulemus, mitte “ülalpoolt” ettekirjutatud otsus. Indiviidi hoiakud ja arusaamad muutuvad eeskätt tema enda initsiatiivil, riigi ülesanne on luua seda soodustavad tingimused” (lk 15).

Õpetamismeetmete mitmekesistamisest rääkides nimetab Eesti dokument ühe tegevuse tõhususe hindamise kriteeriumina õpilase motivatsiooni (lk 30). Kuid nagu Lääne kultuurides üldiselt tunnistatakse, kahjustab õpilase motivatsiooni autonoomia puudumine. Näiteks autonoomiat toetavad, mitte liigselt kontrollivad õpetajad õhutavad oma õpilastes

suuremat sisemist motivatsiooni, uudishimu ja raskuste ületamise soovi (vt nt Deci, Nezlek ja Sheinman, 1981, Flink, Boggiano ja Barrett, 1990, Ryan ja Grolnick, 1986, Deci ja Ryan, 1992, Ryan ja Stiller, 1991). Õpilased, keda õpetatakse rohkem kontrolliva lähenemisega, mitte ainult ei kaota initsiatiivi, vaid õpivad vähem tõhusalt, eriti kui õppimine nõuab kontseptuaalset, loovat töötlemist (nt Amabile, 1986; Grolnick ja Ryan, 1987, Utman, 1997, Glasser, 1986). Need tähelepanekud õpimotivatsioonist saaksid kindlasti parema toetuspinna, kui uurimist korratakse Ida-Euroopa õpilaskonnas, kuivõrd väidetavalt sõltub õpilaste arusaam tõhusa õpetaja omadustest ka kultuurilisest kontekstist. Beishuizen jt (2001) täheldasid erinevusi Briti alg- ja keskkooliõpilaste arusaamades “hea õpetaja”-st. Algekooliõpilased keskendusid teadmiste ja oskuste edasiandmisele, keskkooliõpilased aga rõhutasid õpetaja head suhtumist. Eeldades, et keskkooliõpilased pidasid oluliseks õpetaja mitteautoritaarset hoiakut, tõuseks esiplaanile autonoomia roll motivatsiooni ja õppimise juures⁷. Samuti märkisid Mac Iver jt (1991), et väline surve suurendas küll põhikooli õpilaste püüdlikkust, *mitte* aga keskkooliõpilaste oma, Gottfried, Fleming ja Gottfried (2001) omakorda leidsid, et USA-s uuritud valimis langes seesmine akadeemiline motiveeritus kõige rohkem viimastes keskkooliklassides, eriti matemaatikas, kuid ka lugemises ning loodusteadustes. Seega puudutab nii Eesti kui Läti integratsioonitõpetanekutes esinev autonoomiapuudus keskkooliklasside keeleõppes *õpilaste vanuserühma, kus kalduvus õpimotivatsiooni languseks ja tõrksus ülesannete välise pealesurumise vastu on niigi kõige suuremad*.

Kui kohustuslik läti/eesti keelekümblus ellu rakendatakse, tuleb reaalse probleemina arvestada ka motivatsiooni kaotanud eakaaslaste kollektiivset mõju, mis võib viia koolist väljalangemiste sagenemisele (vt Morgan, 1998, lk 81, kirjeldust eakaaslaste mõjust varajasel koolist väljalangemisel). Peale selle tuleb märkida, et võimalus venekeelseid vähemusõpilasi nooremates klassides istuma jätta, kui nad läti või eesti keeles piisavat suhtluse taset ei saavuta, on asi, millele enamus haridusteadlasi vastu vaidleks, sest uuringud pole leidnud kinnitust, et mistahes vormis istumajätmisest nõrga õppe edukuse või nõrga sotsioemotsionaalse kohanemisvõimega õpilastele mingit abi oleks (Hauser, 1999, Jackson, 1975, Holmes ja Matthews, 1984, Fowell ja Lawton, 1992, Smith ja Shepard, 1987, McGill-Frantzen ja Allington, 1993, Jimerson jt, 1997, Jimerson, 1999, Ferguson, Jimerson ja Dalton, 2001).

d) Venekeelsete õpilaste vanemate konsultatsiooni- ja valikuvõimalused oma laste hariduses

Läti/eesti keelse õppesisu pealesurumine keskkooliklassides ei arvesta venekeelsesse vähemusse kuuluvate õpilaste vanemate, st laste esmaste harijate soovidega. Märkimisväärne hulk venekeelsete õpilaste vanemaid osales 25. novembril 2000. aastal Riias konverentsil “Emakeelne õppimine”. Konverentsil osalejad esitasid valitsusele ja parlamendile avalduse, kus palusid muuta Läti praegust hariduspoliitikat, mis nende arvates on suunatud vähemuste assimileerimisele. Nad nõudsid läti keele tunde, mitte tunde läti keeles (välja arvatud teatavad ained). Nad rõhutasid, et koolides peab säilima (ja taastatama) venekeelne õpetus. Läti mittetulundusorganisatsioon LASHOR (Läti Ühendus Vene Õppekeele Koolide Toetuseks) taotleb samuti vähemusekeelse keskhariduse säilitamist. LASHOR kritiseerib Läti haridus- ja teadusministeeriumi püüdeid rakendada

⁷ Kuid autonoomia tõlgendamine teistsuguses ema ja nooruki suhete kontekstis näitas motivatsiooni seost sotsiaalse staatusega (Boykin McElhane ja Allen, 2001).

koolides kakskeelseid mudeleid, ilma et eksisteeriks väljatöötatud metoodikat kakskeelseks õpetamiseks, ilma õpetajaile eelnevat koolitust andmata ja ilma vajalike õpikute ja õppevahendite olemasoluta. Nad toonitavad, et kakskeelset haridust võiks kehtestada ainult siis, kui on olemas piisav toetus ja sobiv õpetusmetoodika. Teised kohalikud kommentaatorid, näiteks Pabriks (2000), ei nõustu väitega, et kakskeelsus Läti kontekstis võrdub assimilatsiooniga, kuid kritiseerivad ka kakskeelse haridusmudeli omaksvõtmist ilma korraliku ettevalmistuseta. Läti dokument väljendab järgmist kiiduväärset arvamust:

“Läti ühiskonna integreerimine on partnerlus erinevatesse ühiskonnarühmadesse kuuluvate inimeste – lätlaste ja mitteelätlaste, kodanike ja mittekodanike vahel, see on protsess, milles kõik need rühmad aktiivselt osalevad” (lk 11).

Kuid pealesurutud keeleõppekava koos venekeelse õpetuse kaotamisega keskkooliklassides alates 2004. aastast, mis on vastuolus olulise osa venekeelse elanikkonna (vanemate ja õpilaste) soovidega, ei ole tegelikult partnerlus, hoolimata partnerluse retoorikast.

Eesti integratsioonidokument ütleb:

“integratsioon on selgelt kahepoolne protsess – *ühiskonna ühtlustamisest võtavad võrdselt osa nii eestlased kui mitte-eestlased*” (lk 3).

Kuid sellised ettepanekud peavad võrdse partnerluse retoorikast ka tegudes kinni pidama, andes venekeelsete õpilaste vanemaile tõelise otsustusvõimaluse oma laste hariduse üle, mitte lihtsalt nõuandeõigusi. Eesti Inimõiguste Teabekeskuse uurimuses (1999) toetas ainult 5% küsitletuist assimileerivaid mudeleid venekeelsete õpilaste koolihariduses (eestikeelne õppetöö), 14% väitis, et ainult põhikool peaks jääma venekeelseks. Ainult 11% toetas Eesti integratsiooniplaani (endist) ametlikku mudelit. Ülejäänud vastajad pooldasid venekeelse hariduse säilimist ja/või erinevaid kakskeelseid mudeleid. Poleshchuk (2000) ütleb kokkuvõtteks:

“Need arvud näitavad, et ainult 1/3 mitte-eestlastest toetab venekeelse kogukonna assimileerimist või “radikaalset integreerimist” või on selle suhtes ükskõiksed” (lk 3).

Kolm aastat tagasi toetas Narva Pähklikmäe keskkoolis ainult kaks lapsevanemat üleminekut eesti õppekeelele 2007. aastal (*Baltic Times* 4.-10. aprill 2002). Järve (2001) võttis kokku põhilised mured, mida juunis 2001 Narva-Jõesuus toimunud multikulturalismi ja vähemuste hariduse arutelul osalenud väljendasid. Esiteks, kas venekeelsed vanemad saavad Eesti praegustes oludes vabalt oma laste õppekeelt valida⁸? Teiseks, venekeelsete laste õppimisega Eesti koolides seostub arvukalt psühholoogilisi raskusi, mida ei tohiks tähelepanuta jätta (Järve, 2001).

Läti venekeelsete õpilaste ja vanemate autonoomiapuudus seoses kohustusliku lätikeelse õppega 10. klassist alates, mis 2004. aastaks kehtestada plaanitakse, ei tähenda ainult vanemate potentsiaalselt väga olulise rolli kasutamatajätmist õpilase hariduselus, vaid ähvardab seda ka kahjustada. Juhtivad arengupsühholoogia uurijad, nagu Vygotsky (1978) ja Bronfenbrenner (1979) on rõhutanud vanemate tähtsat osa oma laste hariduslikus arengus

8 Narva Pähklikmäe keskkooli direktor Tatjana Zarutskihh: “Vene diasporaal peab olema õigus kooli õppekeelt valida”. (*Baltic Times*, 4.-10. aprill 2002).

(vt ka Bandura jt, 2001). Ekstrom, Goertz, Pollack ja Rock (1986) kirjeldavad oma uurimuses varajasest koolist väljalangemisest USA-s, kuidas kodune hariduslik tugisüsteem edasijõudmist koolis kõige rohkem mõjutas (vt ka Egyed, McIntosh ja Bull, 1998). Vanematega konsulteerimist on peetud niisama oluliseks, kui mitte olulisemaks kui otsest suhtlemist lastega (Conoley, 1987). Uurimuses, kus otsiti põhjusi Hiina ja Jaapani laste headele akadeemilistele saavutustele võrreldes USA lastega (Stevenson jt, 1990) leiti peamine põhjus olevat hiina ja jaapani perede, eriti emade suhtumises, mis õpilaste edukust märgatavalt mõjutas. Lisaks täheldasid Overett ja Donald (1998) ühes Lõuna-Aafrika vae- ses kogukonnas statistiliselt olulist paranemist 4. klassi laste lugemistäpsuses, loetu mõist- mises, suhtumises lugemisse ja huvis selle vastu, kui vanemad oma laste õppeprotsessis aktiivselt osalesid. Poppitegevate laste vanemate sotsiaalne toetamine paistis laste kooliskäimist parandavat, kui koolijuhataja või sekretär vanematega ühendust võttis (Sheats ja Dunkleberger, 1979), kuigi palju sõltub ilmselt ka vanemate endi suhtumisest.

Õpilase vanemate ja kooli koostöö vajadust on toonitatud ka Euroopa Liidu kontekstis (MacBeth, Corner, Nisbeth, Ryan ja Strachan, 1984) ja mujal (Epstein 1990, Kroth, 1989). Irimaal arvestati vajadust vanemaid aktiivsemalt oma laste haridusse kaasata riiklikus erimeet- mete programmis vaesemate piirkondade koolide jaoks (1984) ja haridusministeeriumi töörüh- ma aruandes algkooli õppekavadest ning ebasoodsamatest tingimustest pärit lastest (1985) (vt ka Burke, 1992). Iiri valitsuse haridusdokument “Meie hariduse tulevikust” (*‘Charting our Education Future’*) (1995) kinnitas samuti vanemate otsustavat rolli “lapse õpikeskkonna kujundamisel” ja osutas, et vaja on positiivset suhtumist haridusse ning eneseväärkuse julgus- tamist. Briti kontekstis on pikkade aastate jooksul kujunenud õpetajate ja akadeemikute üksmeelne seisukoht, et õpilase parima hariduse huvides on vaja kooli ja kodu üksmeelt ning vanemate osavõttu laste haridusest nii kodus kui koolis (David, 1993). Tunnistades küll, et õpi- lase seisukohast peavad kooli ja kodu vahele mingid piirid jääma, leiavad Edwards ja Alldred (2000), et vanemate osaluse keskne tähtsus pädeb ka väljaspool Briti konteksti:

“Kogu poliitilise spektri ulatuses nähakse vanemate osavõttu laste haridus- est ja kodu-kooli koostöös kas nõrgema ühiskondlik-majandusliku taustaga laste õppeedukust parandavat tegurit või turumehhanismi või kogukondlikku lähenemist, mis aitab parandada koolide tõhusust kõigi õpilaste huvides. See veendumus ei piirdu ainult Suurbritanniaga, vaid arvestades perekonda ja institutsioone puudutavate protsesside ülemaailmse loomusega, on ka rahvusvaheliselt kas juba juurdunud või levimas” (lk 437).

Võib väita, et tõhus eesti või läti keele õppimise programm vajab kindlasti vene- keelsete õpilaste vanemate positiivset toetust.

Siit tuleneb kaks aspekti:

i) Vaja on täiskasvanuhariduse strateegiat venekeelse vähemuse lapsevanematele, et julgustada nende *otsest* osalemist oma laste läti (eesti) keele õppimises, eriti esimestel kooliaastatel.

ii) Läti (eesti) keele pealesurumisel vanemates klassides vastu õpilaste vanemate taht- mist jääb keeleõppe tõhusus väga väikeseks, peamiselt rikub see nii vanema kui õpilase motivatsiooni ja võõrandab neid haridussüsteemist.

Peamine erinevus nende kahe punkti vahel on, et punktis i) on läti (eesti) keele õppimine vabatahtlik, mitte pealesunnitud. Eesti integratsioonidokumendis viidatakse vaid möödaminnes vanemate rollile hariduses, Läti dokumendis sellest peaaegu ei räägitagi.

Potentsiaalselt paljutõotav, kuid edasi arendamata jäetud viide vanemate rollile Eesti dokumendis on seotud õppekavavälise tegevusega, kusjuures mainitakse “pereõppe” süsteemi (lk 31). “Lapsevanemate soov” (lk 22) mainitakse samuti kui üht aspekti, mida tuleb Eesti koolide õppekava koostamisel arvestada, räägitakse ka “vanemate soovist” panna oma lapsed eesti õppekeelele kooli (lk 26), *kuid sõnagagi ei mainita “vanemate soovi” panna lapsed vene õppekeelele kooli.*

Samuti mainib Eesti valitsuse aruanne (2000), et venekeelsete vanemate soovid oma lapsi eesti kooli viia ületavad laste endi tahtmise neli korda (lk 25) ning märgitakse, et aina rohkem venekeelseid vanemaid paneb oma lapsed eesti lasteaedadesse ja algkoolidesse (lk 19). Eesti dokumendid vähemalt tunnistavad mõningal määral vanemate aktiivse osalemise tähtsust, Läti dokument aga räägib vaid “teabeprogrammist vanemate jaoks” (lk 61) ega puuduta sõnagagi vanemate aktiivset panust ei laste integreerimisel ega hariduses. Nii Eesti kui Läti dokumendid lasevad käest võimaluse vähemuse lapsevanemaid aktiivselt oma laste haridusse kaasata⁹ ja motiveerida neid jälgima oma laste edasijõudmist eesti või läti keele õppimisel, rääkimata programmide, mis õhutaksid vanemaid ja lapsi üheskoos läti või eesti keelt õppima.

Mujal Eesti dokumendis eksisteerib ridadetagune eeldus, et ainult lapsi, mitte nende vanemaid, võib arvestada riigi elus kaasalõijatena:

“Eesti keeles kesk- ja kõrghariduse saanud mitte-eestlaskonna noorem põlvkond kujuneb dialoogipartneriks Eesti kultuurielus, poliitikas ja majanduses” (lk 21).

See paneb küsima, kas nende vanemaid üldse peetakse partneriks oma lapsi puudutavas hariduslikus (ja poliitilises) dialoogis? Kovacs (2002) viitab Ida-Euroopa kontekstis ohule, et poliitikud “tegutsevad värvavahtidena, kes etniliste rühmade nõudmisi filtreerivad” (lk 23), Läti dokument aga mainib, et “psühholoogilisel tasandil tähendab integratsioon võimet usaldada” (lk 8). Kas tulevased Eesti ja Läti integratsioonidokumendid usaldavad venekeelseid vanemaid ja annavad neile aktiivse rolli oma laste haridust puudutavas dialoogis, soodustades ka nende aktiivset osalemist oma laste üldhariduses ning läti (eesti) keele õppimises?

e) Õpilaste osalemine kooli ja kogukonna korraldatud tegevuses kui kaitsev tegur koolist väljalangemise eest.

Osavõttu kasvõi ühest õppetöövälisest huvitegevusest koolis seostatakse koolist väljalangemise vähenemisega, eriti riskirühma noorte seas (Mahoney ja Cairns, 1997). Mahoney (2000) määratleb osavõttu kui ühe või kahe aasta pikkust osalemist õppetöövälises huvitegevuses ning tõdeb:

“Osavõtjale hakkab tegevus meeldima ja tõenäoliselt muutub ta sel alal pädevaks või isegi meisterlikuks. Erinevalt ennetavatest sekkumistest, mis püüavad korrigeerida akadeemilisi või sotsiaalseid puudujääke parandava tööga, võib õppetöövälise tegevuse soodustada positiivse sideme kujunemist õpilase ja kooli vahel, õpilase huvi ja motivatsiooni alusel. Tegevus, milles osaletakse, polegi võib-olla nii oluline kui osalemine ise” (lk 503).

⁹ Pabriksi (2002) ülevaade esindatusest ja etnilisest diskrimineerimisest Läti riiklikes ja kohalikes valitsusasutustes täheldas venekeelse vähemuse nõrka osalust riigi uuendamisprotsessis ja “sellest tulenevat alaesindatust äsjaloodud institutsioonides” (lk 50)

Mahoney (2000) empiirilise uurimusest tõuseb esile tähtis asjaolu, mis võib pädeda ka väljaspool selle töö USA konteksti – et riskirühma noorte “eakaaslaste sotsiaalse võrgustiku samaaegne osalemine koolitegevustes” (512) oli otsustavalt tähtis tegur, mis mõjutas koolist väljalangemiste ja kuritegude eest vahistamiste vähenemist. Morgan (1998) tsiteerib Beachami (1980) uuringut, kus leiti, et üle 60% keskkoolist väljalangejatest ei osalenud oma keskkooliaastatel mingis õppetöövälises huvitegevuses - see on märgatavalt suurem protsent kui sellistest tegevustest üldiselt kõrvalejääjate oma. Morgan (1998) viitab ka McNeali (1995) katsele täpsustada, kas teavad õppetöövälise tegevuse liigid on väljalangemise ennetamisel mõjusamad kui teised.

Rohkem kui 20 000 keskkooliõpilase kohta koostatud andmebaasist selgus, et osalemine *tegevustes nagu sport ja kunst vähendas väljalangemiste taset märgatavalt, osavõtt akadeemilistest või ametiringidest paistis aga vähem mõjuvat*. Spordi ja kunsti hea mõju püsis ka siis, kui kontrolliti selliseid tähtsaid tegureid nagu rass, ühiskondlik-majanduslik staatus, sugu ja võimed. On ilmne, et Eestis ja Lätis on vaja venekeelsest vähemusest pärit vähem akadeemilistele õpilastele suunatud strateegilist plaani, et arendada nende osalemist õppetöövälistes koolitegevustes kui kaitsvat faktorit varase koolist väljalangemise, herooinitarbimise ja aidsiohu eest (samuti teiste koolist väljalangemisega seostuvate ohtude eest, nagu seksiärrisise sattumine, mis ähvardab eriti neid koolist väljalangenud tüdrukuid, kes riigikeelt oskamata tööd ei leia). Kaks paljutõotavat näidet kunstialasest tegevusest, mida Läti plaanis mainitakse, on seotud (i) vähemusnoorte ja noortefestivalidega Zelta Kamolins (Kuldne kera), mille raames korraldatakse folkloori- ja koorifestivale, vähemusnoorte kooride ja folklooriansamblite kontserte ning teatrietendusi ja (ii) Interaktiivne Raadiokonkurss – erinevates keeltes esitatavate laulude võistlus, mida noorukite seas kõige populaarsemad raadiojaamad otseülekanedes edastavad. Eesti integratsiooniplaanis mainitakse õppetöövälisest tegevusest rääkides keelelaagreid ja koolidevahelist koostööd¹⁰. McNeali (1995) uurimus osutaks, et kui need ettevõtmised keskendusid pigem kunstile ja spordile ega oleks valdavalt akadeemilised, siis oleks tõenäolisem, et need aitavad varast koolist väljalangemist vältida.

Brice Heath ja McLaughlin (1993) järelavad pärast ligikaudu 24 000 USA noort hõlmava 60 erineva noorteorganisatsiooni uurimist, et hädavajalik on ka rajada noorteorganisatsioone väljaspool haridusasutuste konteksti:

“Need noortejuhid ja organisatsioonid, mida noored kõige tõhusamaks peavad, ei määratle end seoses koolidega. Enamus neist tegutseb suhteliselt vähese koolipoolse tunnustusega või sarnasusega koolidele; õigupoolest peab enamus noori, kes neisse organisatsioonidesse tulevad, kooli kohaks, mis on nad paika pannud ja ära tõuganud selle järgi, mis nad ei ole, mitte selle järgi, mis nad on” (lk 4).

Läti integratsioonidokument räägib (eeldatavalt riigi toetatud) noorteorganisatsioonidest, mida Berger ja Neuhaus (1977) nimetaksid “vahendavateks struktuurideks”, kui tähtsast tegurist Läti ühiskonna integreerimisel. Hädasti on vaja üksikasjalikku strateegiaplaani selliste riskinoortele suunatud organisatsioonide loomiseks Läti ja Eesti integratsiooniprotsessis.

¹⁰ Leedu haridusseaduse (1998) 19. artikkel mõõnab: “Leedu haridusasutustel võib olla laste- ja noorteorganisatsioone, mille sihiks on toetada õpilaste moraalse, kultuurilise, füüsilise, sotsiaalse ja kodanikuküpsuse kujunemist ja aidata neil täita oma eneseharimise ja eneseväljenduse vajadusi”.

f) Keelelis-kommunikatiivse ja sotsiaal-majandusliku integratsiooni seosed

Eesti riiklik programm “Integratsioon Eesti Ühiskonnas” möönab integratsiooni kolme dimensiooni, nimelt keelelis-kommunikatiivset, õiguslik-poliitilist ja sotsiaal-majanduslikku. Peamiselt keskendub programm aga esimesele neist, keelelis-kommunikatiivsele integratsioonile. Ülejäänud kaks määratletakse “pikaajalisteks eesmärkideks”, st eesmärkideks, mida tahetakse saavutada pärast 2007. aastat (lk 17), kuigi mööndes, et ühiskondlik-majanduslikke küsimusi võib regionaalsel, mitte üleriigilisel tasandil käsitleda ka lähemas perspektiivis, valdavalt venekeelse Ida-Virumaa regionaalse arengukava (1998-2003) – tööpuuduse vähendamisele suunatud sotsiaalplaani - ja “Eesti regionaalarengu strateegia” kaudu.

Ühiskondlik-majanduslikku integratsiooni puudutavad küsimused loetakse “liiga keerukaks” (lk 18), et nendega riiklikus integratsiooniprogrammis tegelda. See lähenemine erineb märgatavalt Läti integratsioonidokumendist “Läti Ühiskonna Integratsioon”, mis tunnistab, et “ühiskonna integreerimine on tihedalt seotud sotsiaalsete ja regionaalsete probleemidega; arutelude käigus tugevnes veendumus, et ühiskondliku integratsiooni sektor peaks olema programmi lahutamatu osa” (lk 5).

Läti plaani laiem ulatus ilmneb selle alajaotustest: “kodanikuosalus ja poliitiline integratsioon”, “ühiskonna sotsiaalne ja regionaalne integratsioon” ning “haridus, keel ja kultuur”. Peale selle lubab Läti integratsiooniplaan eriti toetada nõrgemas seisus olevaid piirkondi (lk 51), koostada tegevuskava iga linna jaoks (lk 45) ja tegelda ebasoodsamal positsioonil olivate ning pikaajaliste töötute elukestva õppimisega (lk 41). Läti plaan näeb ette Sotsiaalse Integratsiooni Fondi loomist (mis valiks projekte ja kindlustaks rahastamist), fondi loomist võimaldava seaduse võttis parlament vastu 2001. aastal. *Kuid hoolimata Läti plaani suuremast ulatusest ning eesmärgist uurida integratsiooniküsimust laiemalt, selle asemel et keskenduda üksnes keeleõppimisele, rõhutavad Läti plaani konkreetsed tagajärjed keeleõppimist veelgi rohkem kui Eesti plaanis, kuivõrd alates 2004. aasta 1. septembrist minnakse kõigis klassides alates kümnendast üle lätikeelsele õppele.* Seega, hoolimata Läti haridusreformide potentsiaalselt laiemast fookusest, mis tõstab esile reformi taustal olevaid ühiskondlik-majanduslikke probleeme, on Läti ettepanekute tegelikuks tulemuseks venekeelse keskkooli täielik likvideerimine 2004. aastaks. Nii on Läti haridusreformiplaanide peamiseks eesmärgiks keelelis-kommunikatiivne pädevus, kuigi esimesel pilgul paistab Läti ettepanekute sõnastus mõõdukam kui Eesti plaanidel.

ECMDDA (2000) raport tunnistab, et popitegemine, koolist ajutiselt kõrvaldamine ja väljaheitmine ei ole soovitatavad, sest koolis mittekäimine suurendab uimastitarvitamise riski. Samasuguseid järeldusi, et koolist puuduvad õpilased võivad tõenäolisemalt hakata erinevaid aineid tarvitama kui järjekindlalt koolis käijad, on tehtud ka rahvusvahelistes uuringutes (nt Grube, Morgan ja Kearney, 1989, Andersson, Hibell ja Sandberg, 1999). Rootsisis leiti, et koolist puuduvatel õpilastel on “arenenumad” uimastiharjumused (Andersson, Hibell ja Sandberg, 1999). Keskkoolidesse astujate hulk Lätis, Rumeenias ja (eriti) Bulgaarias on palju kõrgem sissetuleku poolest (inimese kohta) ülemisses viiendikku kuuluvate perede 16-18 aastaste seas kui alumise viiendiku peredes (UNICEF, 2001)¹¹. Läti perede jõukaimas kahes viiendikus astub keskkooli vastavalt 88 ja 86% noortest, vaesimas viiendikus ainult 57% (UNICEF, 2001) (lk 22). *Kuigi Läti integratsiooniplaan räägib vajadusest sotsiaalpoliitika järele, mis varakult koolist väljalangemist vähendaks, õõnestab seda eesmärki ülekaalukam siht – venekeelsete keskkoolide likvideerimine.* Erinevalt Läti plaanist, mis probleemi mõnevõrra tunnistab ja lubab tegevusplaan riski-

piirkondade tarvis, ignoreerib Eesti dokument neid varase koolist väljalangemisega seotud probleeme peaaegu täielikult, rääkides peamiselt keelelisest integratsioonist ja lükates ühiskondlik-majanduslikust ning poliitilisest integratsioonist rääkimise ajale pärast 2007. aastat. Pealegi mainib Eesti valitsuse raport (2000) venekeelsete õpilaste väljalangemist ainult *ülikoolihariduse* kontekstis (lk 45). Sellised väljajäted on seda tõsisemad, et ESPADi 1999 uurimuses osutus Eesti olevat koolist poppitegevate õpilaste arvu poolest kolme esimese seas (koos Poola ja Itaaliaga, 41-45% õpilastest) eelnenud 30 päeva jook-sul¹². Eesti valitsuse aruande (2000) tähelepanu keskmes on see, kuidas venekeelsed lapsed omandavad koolis teadmisi, “kuidas Eesti ühiskonnas toime tulla” (lk 21). Seda võib kri-tiseerida, ja mitte ainult selle eest, et ainult ellujäämisvajadusi tunnistades jäetakse rõhuta-mata lapsekesksed arusaamad nagu isiksuse kasvupotentsiaali arendamine (vt ka ÜRO Lapse Õiguste Konventsioon), vaid ka selle eest, et ei räägita, kuidas varase koolist väl-jalangemise ohus olivad “Eesti ühiskonnas toime tulevad”.

Rumeenias on riiklik projekt ja mitu piirkondlikku projekti varase koolist väl-jalangemise ennetamiseks, kusjuures keskendutakse peamiselt romi vähemuse ning maa vaeseimate piirkondade lastele (Romano, 2001, isiklik kontakt). Euroopa Ülemkogu võttis 15. detsembril 1997. aastal vastu resolutsiooni tööhõive juhistest, mida tuli arvestada liikmesriikide iga-aastastes tööhõive tegevusplaanides. Muuhulgas puudutavad need juhised ka varakult koolist lahkujate arvu vähendamist. Liikmesriigid peavad oma olukor-da hindama, määrama oma eesmärgid koolist väljalangemise vähendamiseks ning selgita-ma strateegiat ja meetmeid, mida nad oma haridussüsteemi kvaliteedi parandamiseks rak-endada tahavad. Igakülgne integratsiooniplaan peaks nii Eestis kui Lätis kindlasti sisal-dama samasuguseid strateegiaid varase koolist lahkumise vastu, eriti venekeelse vähemuse seas. Ka ÜRO Lapse Õiguste Konventsiooni artikkel 28 e) (mille kõik kolm Balti riiki on ratifitseerinud) nõuab, et riigid “rakendaksid meetmeid regulaarse kooliskäimise tagamiseks ja väljalangemiste vähendamiseks”¹³.

g) Ühiskonnapädevus

Eesti plaan oma “pearõhuga” (lk 4) *keelelis-kommunikatiivsel* integratsioonil käsitleb üksikasjalikult nelja alamprogrammi: (i) “haridus”, (ii) “etniliste vähemuste haridus ja kul-tuur”, (iii) “täiskasvanute eesti keele õpe” ja (iv) “ühiskonnapädevus”. Ka Läti plaan rõhutab ühiskonnapädevust, kuigi nagu edaspidi selgub, on arusaam selle mõiste sisust kahes dokumendis pisut erinev. Kaasaegse ühiskonnapädevuse uurimise algust võib luge-da Thorndike’ist (1920), kes määratles seda mõistet, mida ta nimetas “sotsiaalseks intelli-gentsiks”, kui “võimet inimsuhetes targalt tegutseda” ja väitis, et see erineb abstraktsest ja mehaanilisest intelligentsist. Thorndike’ist ajendatud varased uurimused operatsio-naliseerisid sotsiaalse kompetentsi sotsiaalseks läbinägelikkuseks, sotsiaalseks mäluks ja sotsiaalseteks teadmisteks (nt Broom, 1928, 1930, Chapin, 1942, Hunt, 1928). Uuemad uurijad on sotsiaalset kompetentsi operatsionaliseerinud sotsiaalselt tõhusaks tegevuseks

11 Erinevalt teistest uuritud maadest – Venemaast, Aserbaidaanist, Tadžikistanist ja Usbekistanist (UNICEF, 2001).

12 See äärmiselt kõrge koolist puudujate protsent saadi hoolimata sellest, et ESPADi 1999 uurimuse valimis oli vähe Eesti kõige riskialtimateid noori, st Ida-Eesti venekeelseid noormehi (vt ka 4. osa).

13 ÜRO noorsookuritegevuse ennetamise juhiste (Riyadhi juhiste) põhiprintsiipide osa 10 rõhutab vajadust “ennetava poliitika järele, mis soodustaks kõigi laste ja noorte edukat sotsialiseerimist ja integreerimist, eriti perekonna, kogukonna, eakaaslaste rühmade, koolide, ametikoolituse ja töömaailma, samuti vabatahtlike organisatsioonide kaudu. Piisavat tähelepanu tuleks pöörata laste ja noorte isiksuse arengule ning nad tuleks täieõiguslike ja võrdsete partneritena sotsialiseerimis- ja integratsiooniprotsessidesse kaasata”.

(nt Brown ja Anthony, 1990, Ford ja Tisak, 1983). Mõned kommentaatorid toonitavad, et ühiskonnapädevus sisaldab “oskust sõprussuhteid rajada ja säilitada” (Wiest jt, 2001, lk 122, vt ka Asher ja Parker, 1989, Vaughn, Colvin, Azria, Caya ja Krzysik, 2001). Psühholoogiakirjanduses ollakse üldiselt arvamusel, et ühiskonnapädevust ei saa taandada vaid ühele-kahele dimensioonile, vaid see on paljumõõtmeline (Buhrmeister, Furman, Wittenberg ja Reis, 1988, Duran, 1983, Marlowe, 1986, Riggio, 1986) ja hõlmab paljusid definitsioone (van Aken, 1994, Hubbard ja Coie, 1994, Rohrle ja Sommer, 1994). Schneider, Ackerman ja Kanfer (1996) jagavad ühiskonnapädevuse dimensioonid järgmistesse kategooriatesse: sotsiaalse intelligentsi dimensioonid, isikutevaheliste isikuumaduste dimensioonid, sotsiaalsete oskuste dimensioonid ja sotsiaalse eneseregulatsiooni dimensioonid. Nad märgivad, et sotsiaalse intelligentsi kategooriasse kuuluvad sotsiaalne läbinägelikkus, sotsiaalne mälu ja sotsiaalsed teadmised. Isikutevaheliste dimensioonide seas mainivad nad selliseid omadusi nagu enesekindel-domineeriv, soe-meeldiv, sotsiaalne lähedus ja sotsiaalne äng. Nende ülevaade sotsiaalseid oskusi puudutavast kirjandusest tõstab esile selliseid oskusi nagu verbaalsete ja mitteverbaalsete signaalide saatmine ja vastuvõtmine, juhendamine, nõupidamine ja konfliktiga toimetulemine. Sotsiaalse eneseregulatsiooni juures märgivad nad enesejälgimist ja emotsionaalset kontrolli.

Schneider, Ackerman ja Kanfer (1996) väidavad, et ühiskonnapädevus on “liittunus” ja leiavad, et “ühiskonnapädevus langeb olulisel määral kokku isiksuse valdkonnaga, kognitiivsed võimed (akadeemilise edukuse näitajateks operatsionaliseerituna) on sellega vähem seotud. Kuid kognitiivsete võimete verbaalsusele orienteeritud tahud siiski katuvad osaliselt ühiskonnapädevusega...” (lk 479). Nagu Schneider jt (1996), ei pea ka Rutter ja Rutter (1992) “sotsiaalset ebapädevust” “ühtseks nähtuseks” (lk 155), Dodge jt (1986) aga näevad agressioonis “sotsiaalse ebapädevuse vormi”.

Eesti ühiskonnapädevuse alamprogramm on jagatud kolmeks eesmärgiks:

(a) Eesti elanikud osalevad aktiivselt kodanikuühiskonna arendamisel, sõltumata nende rahvusest ja emakeelest, (b) eestlaste ja mitte-eestlaste hoiakud on riikliku programmi põhieesmärkide saavutamist soodustavad (c) tõsiste sotsiaalsete erivajadustega elanikkonna gruppide olukorra paranemine. Eesmärk (b) ei näe ühiskonnapädevuses niivõrd oskust või psühholoogilist tunnust kui *hoiakut*. Peale selle seostatakse dokumendis edaspidi Eesti väärtustamist ühiskonnapädevusega (lk 44/5), viidates edasi ka “ühiskondlik-kultuurilisele pädevusele” (lk 55). See tekitab küsimuse ühiskonnapädevuse määratlemisest, kuivõrd vihjatakse, et teised hoiakud või väärtused on ühiskondlikult “ebapädevad”. Eesmärkide (a) ja (b) kahetsusväärne kaastähendus on, et need, kes aktiivselt eesti keelt ei räägi või kelle poliitilised arusaamad riiklikust programmist lahknevad, ei ole ühiskonnapädevad või vähemalt eeldatakse, et nad seda ei ole. “Ühiskondlikult ebapädevate” alaväärseks pidamise teema kerkis Eestis seoses 2001. aasta sügisel toimunud kampaaniaga, mis pidi “julgestama” venekeelseid elanikke eesti keelt rääkima. Plakatitel oli kujutatud kinniseotud suuga inimesi. Paljud Eesti venekeelsed elanikud pidasid seda kampaaniat solvavaks ja eesti keele mitterääkijaid naeruväärstavaks (Kalikova, 2001, isiklik kontakt). Ja ometi selle kampaania eetos lihtsalt peegeldas Eesti integratsioonidokumendi kitsast ja negatiivset arusaama ühiskonnapädevusest.

Psühholoogiakirjanduse järgi kalduetakse ühiskonnapädevusega seostama sidemeid sõpradega, mitte aga sidemeid tuttavatega, kes pole sõbrad (Azmitia ja Montgomery, 1993, Hartup, 1996, Ladd ja Kochenderfer, 1996, Newcomb ja Bagwell, 1995, 1996). Seega loetakse vene keele kõnelejate võimet suhelda pigem sõpradega kui tuttavatega samavõrd ühiskonnapädevuse näitajaks kui lihtsat keeleõppimist.

Oppenheimer (1989) pakub, et paljud ühiskonnapädevuse aspektid on lihtsalt ühiskonnaga mugandumise näitajad. Durkin (1995) hoiatab “ühiskonnapädevuse” mõistes peituva ohu eest:

“Ühiskonnapädevuse mõiste nõrkus on, et see võib viia preskriptivismi. See kõlab nii enesestmõistetavalt soovitava omadusena, et tekib oht seda moraalse väärtusega segi ajada ja eeldada, et see väljendab objektiivset standardit, mida kõik peaksid täitma” (lk 154).

Wiest jt (2001) kirjeldavad pädevust kui “sisemist tungi olla tõhus ja keskkonnaga toime tulla” (lk 113). See lähenemine, mis rõhutab pädevuse sisemist või vabatahtlikku mõõdet, on otseses vastuolus ülalt alla pealesunnitud nõudmisega ühiskonnapädevuse huvides koolis eesti või läti keelt õppida. Ühiskonnapädevuse sisemine või vabatahtlik mõõde nähtub ka Kavussanu ja Harnischi (2000) tähelepanekust, et pädevust ei hinnata ainult võrdluses teiste inimestega, vaid ka võrdluses iseendaga, vastavalt “enesele viitavatele kriteeriumidele” (lk 237) et edusamme mõõta (vt ka Kelly, 1999, ipsatiivsest hindamisest).

Eesti dokument ei kujuta endast niivõrd psühholoogiateadusliku mõiste “ühiskonnapädevus” politiseerimist, kui juba politiseerimisküpse ähmase psühholoogilise üldkategooria omastamist (vt ka nt Burman, 1994, poliitikast psühholoogiamõistetes). Eesti integratsiooniprogramm defineerib ühiskonnapädevust sõnaselgelt kui “isiku võimet toimida adekvaatselt kõigil ühiskonnaelu tasanditel” (lk 66). Ühiskonnapädevuse teatavate tunnusoonte valikuline esiletõstmine kipub lahterdama etnilisi venelasi (olgu siis Eesti kodanikke või neid 25%, kes kodanikud ei ole) ühiskondlikult ebapädevaks, kui nad piisaval tasemel eesti keelt ei räägi¹⁴. *Sellel on kahekordne mõju: (a) paljud venekeelse vähemuse liikmed tembeldatakse läbikukkujateks¹⁵ ja (b) integratsiooniprobleem individualiseeritakse, mis juhib tähelepanu eemale vajaduselt parandada haridust, sotsiaalset toetussüsteemi ja sotsiaal-majanduslikke tingimusi kõrge tööpuudusega venekeelsetel aladel.*

Veel üks näide Eesti integratsioonikavade individualistlikust eetosest, mis paigutab identiteediprobleemid peamiselt venekeelse vähemuse hoiakutesse ja vähendab miinimumini riigi potentsiaalselt positiivset rolli integratsioonis, on Eesti valitsuse raporti (2000) sõnad:

“mitte-eestlaste hulgas levinud võõristav ja passiivne hoiak peab asenduma arusaamaga, et iga inimese väljavaade edukale tulevikule Eesti ühiskonnas sõltub eelkõige *tema enda* aktiivsusest ja koostöövõimelisusest (lk 16) (minu kursiiv).

Eesti integratsioonidokumendi valitsev eetos eeldab ühiskonnas piiramatut individualistlikku konkurentsi, vaikides samas sellest, milliseid meetmeid tuleks rakendada, et toetada nõrgemaid õpilasi, niinimetatud “luusereid”, õpilastevahelises “konkurentsis”¹⁶. Ainult väga ähmaselt visandatakse ühiskonnapädevuse omandamisele suunatud haridust kui “tõsiste sotsiaalsete erivajadustega” isikute aitamise teed. Kas halvema akadeemilise edasijõudmisega või varase koolist väljalangemise ja uimastitarbimise võrku langemise ohus olevad õpilased jäävad väljapoole “tõsiste” sotsiaalsete erivajaduste kategooriat ega vääri seega

¹⁴ Kalmus ja Pavelson (2002, lk 232) väidavad Eesti kontekstis, et “ühiskonnapädevus on lahutamatu seotud kommunikatiivse pädevusega, st ametliku keele hea valdamisega.”

¹⁵ Kalikova, Kurbatova ja Talu (2002, lk 34) räägivad “niinimetatud “võõra sündroomist”” venekeelse vähemuse seas: “nad tunnevad, et on Eestis teisejärgulised inimesed, et ühiskond ei vaja nende teadmisi ja pädevust”

konkurentsühiskonnas mingit abi? Seda olulist kitsendust riigi tähelepanu väärivate “tõsiste” sotsiaalsete vajadustega inimeste kategoorias ei määratleta kusagil täpsemalt. Üks teretunud näide Eesti riigi toetusest on hiljutine (2002) parandus põhi- ja keskkooli seaduses. Parandatud seaduse artikkel 52 (3) ütleb nüüd, et “eesti õppekeelega koolide õpilastele, kelle emakeel ei ole eesti keel, luuakse piirkondlikke iseärasusi ja kooli õppekava arvestavad tingimused oma emakeele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks eesmärgiga säilitada oma rahvuslik identiteet”. Kuid hoolimata sellest hiljutisest edusammust eirab Eesti integratsioonidokumenti läbiv konkurentsietika hariduspsühholoogia töid erinevate intelligentsitüüpide alal (nt Gardner, 1993) ja vajadust piisavalt paindliku haridussüsteemi järele, mis võimaldaks erinevate intelligentsitüüpide, mitte ainult keeleliste (verbaalsete) võimete esiletõusu. Sellisel tildisel õpilastevahelise konkurentsi taustal muundub ühiskonnapädevus mingiks sotsiaaldarvinistlikuks mõisteks, kuna vähemakadeemiliste õpilaste mured jäetakse enamasti märkamata.

Erinevalt Eesti integratsiooniplaanist sisaldab Läti plaani ühiskonnapädevuse mõiste katset parandada madala sissetulekuga ja vaesuses elavate inimeste olukorda laiemal haridusega kui lihtsalt läti keele õppimine. Läti dokument seostab ühiskonnapädevust ka võitlusega varase koolist väljalangemise vastu, kuivõrd see seostub täiskasvanuharidusega (lk 24/5). Läti plaan soovib ühiskonnapädevuse alaseks hariduseks järgmisi tegevusi: anda elanikele põhilisi teadmisi ja informatsiooni nende võimalustest osaleda kohaliku kogukonna elus ja tööturul; arendada oskusi, mida inimene endale tähtsate probleemide lahendamiseks vajab; õhutada inimesi osalema mittetulundusühingute tegevuses ja tegema koostööd kohalike võimudega; toetada uute algatusrühmade ja kodanikuorganisatsioonide arengut kohalikus kogukonnas; toetada kodanikuteadvuse arengut ja vastutustunnet riigi ees; arendada osalustraditsioone. Kuid siiski ahendab Läti dokumendi laiemat silmapiiri kõigi nende mõõtmete allutamine esmasele eesmärgile, milleks on seatud venekeelsete koolide likvideerimine 2004. aasta septembriks.

Kokkuvõte

Eesti ja Läti venekeelsete vähemuste integratsiooniprogrammide analüüsimisel rahvusvaheliste psühholoogia-, sotsioloogia- ja haridusuuringute valguses ilmneb neis programmides mitmeid olulisi puudusi:

- Kitsas ühiskonnapädevuse mõiste Eesti programmis omistab paljudele vene vähemuse liikmetele läbikukkuja identiteedi.

- Mitteamestamine vähem akadeemiliste õpilastega. Vähem akadeemiliste ja väiksemate verbaalsete võimetega õpilaste tembeldamine läbikukkujateks, kui neil on raskusi teises keeles õppimisega, suurendab varase koolist lahkumise ohtu selles rühmas. See seob õpilase haridusliku edasijõudmise pigem potentsiaalse nõrkusega läti (või eesti) keele õppimisel, selle asemel et keskenduda erinevatele intelligentsitüüpidele ja tuua esile õpilase tugevaid külgi, julgustamaks teda kooliskäimist jätkama ja vältimaks läbikukkuja identiteedi kujunemist.

- Keskkooli õppetöö läti (eesti) keelele üleviimise tõstmine esmaeesmärgiks, mille tulemusel keskendutakse teadmiste ja õppekava kui sisu edasiandmisele ega anta õpilasekeskset haridust, kus peatähelepanu oleks indiviidi arengul. Jäädad ja sobimatud õppekavad suurendavad varast koolist lahkumist.

¹⁶ Samuti keskendub Eesti valitsuse raport (2000, lk 5) ka sotsiaal-majanduslikule integratsioonile valdavalt indiviidi tasandil, rääkides, kuidas indiviid “saavutab ühiskonnas senisest suurema konkurentsivõime ja sotsiaalse mobiilsuse”.

- Vähemakadeemiliste õpilaste motivatsioonikaotuse oht, kui õppetöö kümnendatest klassidest alates eesti (läti) keelele üle viiakse. Õpilase ja tema vanemate tahte vastaselt pealesurutud keeleõpe õhustab õpilase autonoomiat ja vanemate osalemist/toetust, mille tulemusel õpimotivatsioon võib väheneda. Õpilase autonoomia vähendamine kümnendas klassis toimuks ajal, mil motivatsiooni vähenemise oht on niigi kõige suurem ja noor on väljastpoolt pealesurutud ülesannete suhtes kõige trotslikum. Läti (eesti) keeles õppimisega vaevanägevate vähemakadeemiliste õpilaste istumajätmine ei ole tõhus sekkumisstrateegia.

- Kuigi Lätis räägitakse koostööst venekeelsete laste vanematega, on *tõeline* koostöö riigi ja vanemate vahel välistatud, sest keelereformide pealesurumine venekeelsetele koolidele võtab venekeelsetelt vanematelt tegeliku valikuvabaduse. See suutmatus kasutada tähtsat poliitilist ressursi õpilase hariduselus kahandab nii vanema kui õpilase motivatsiooni ning õhustab venekeelsete vanemate potentsiaalse otsese osalemise võimalust oma laste läti (eesti) keele õpingutes.

- Sellise motivatsiooni õhustamise ja läbikukkujaidentiteedi ettenähtavad tulemused on varane koolist lahkumine koos suurenenud herooinitarbimise- ja HIV-ohuga.

Läti integratsiooniprogrammil on mõned tugevad küljed, millele Eesti plaanis erilist tähtsust ei omistata ja mida tuleks edaspidistes integratsioonikavades säilitada:

- Ettepanek soodustada õpilaste osavõttu õppekavavälisest koolitegevusest ja ka kogukonna ettevõtmistest; need on tegurid, mis aitavad ennetada varast koolist väljalangemist, eriti kui tegevus on seotud pigem spordi või kunstiga kui akadeemiliste või ametitööklubidega.

- Tunnistatakse, et keeleõpe kui keelelis-kommunikatiivne integratsioon on, vähemalt teoreetiliselt, seotud sotsiaal-majanduslike integratsiooniküsimustega, erinevalt Eesti integratsioonidokumendist. Eesti ettepanekud määratlevad sotsiaal-majandusliku ja seaduslik-poliitilise integratsiooni küsimused kaugemateks eesmärkideks ning tegelikkuses allutavad need keelelis-kommunikatiivse integratsiooni eesmärkidele

- Ühiskonnapädevust vaadeldakse Läti dokumendis palju laiemalt kui on Eesti integratsioonikava ülikitsas ühiskonnapädevuse mõiste. See kitsas lähenemine jätab tähelepanuta fakti, et ühiskonnapädevus on mitmetahuline mõiste, mida ei saa ühele dimensioonile taandada. Pealegi eirab Eesti dokumendi ühiskonnapädevuse määratlus teisi vaateid, mis näevad ühiskonnapädevuses:

i) interaktsiooni pigem sõprade kui tuttavate vahel, ii) pädevust, mis vastab pigem enesele viitavatele kui välistele, pealesurutud kriteeriumidele, ja iii) kus puudub alaväärsuse rõhutamine, mida Eesti dokumendi konkurentsikeskne meelsus ühiskonnapädevuse mõistesse sisse loeb ja mistõttu vähem edukad võidakse kergesti ühiskondlikult ebapädevateks liigitada.

Sellest analüüsist ilmneb vajadus uute integratsiooniprogrammide järele, kusjuures:

- venekeelsed elanikud peaksid aktiivselt nende koostamisel osalema ja saama aktiivse otsustusõiguse nende elluviimisel.

- uued programmid keskenduksid sotsiaal-majanduslikule integratsioonile, selle asemel et seda kõrvale jätta.

- uued programmid tegeleksid otseselt varase koolist lahkumise probleemiga.

- pööraksid erilist tähelepanu strateegilisele plaanile vähem akadeemiliste venekeelsete õpilaste rolli arendamiseks Eesti ja Läti ühiskonnas.

Lõppsõna

On väidetud, et mitmed Eesti ja Läti praeguste riiklike integratsiooniprogrammide aspektid sisaldavad venekeelsesse vähemusse kuuluvate noorte jaoks tõsiseid täiendavaid riskitegureid seoses sotsiaalse marginaliseerumise, varase koolist lahkumise, heroiinitarbimise ja HIV nõiaringiga. Teiste sõnadega, nende integratsiooniprogrammide olulised osad võivad teravdada heroiiniprobleemi Eesti ja Läti venekeelsete vähemusnoorte seas, kus juba praegu on rahvusvahelises võrdluses äärmiselt kõrge tase a) kõvade uimastite kasutamises esimese uimastina, mida proovitakse, b) kõvade uimastite kasutamise laiene-mises ja c) HIV levikus¹.

Arvestades, et HIV levik Eestis suhtes elanikkonnaga on suurem kui kusagil mujal Ida- ja Lääne-Euroopas ning suurem kui Venemaal, on selgelt tegu hädaolukorraga.

Kalikova, Kurbatova ja Talu (2002, lk 34) viitavad niinimetatud “võõra sündroomile” venekeelsete elanike seas, “kes tunnevad end Eestis teisejärguliste inimestena, kelle teadmisi ja pädevust ühiskond ei vaja”. Kuigi see tunne ei kummita kõiki venekeelseid inimesi, vaid eriti vähem akadeemilisi või vaesuses elavaid noori, ei kulge selline arutluskäik vaakumis, vaid paistab olevat otseselt seotud riiklike integratsioonidokumentide sõnastuse ja loogikaga:

i) *Riiklikes integratsioonidokumentides nimetatakse venekeelseid elanikke mitte-eestlasteks või mittelätlasteks - kuigi paljud neist on seaduslikult Eesti või Läti kodanikud – seega liigitatakse nad teisejärgulisteks kodanikeks². Venekeelsete elanike nimetamine mitte-eestlasteks ja mittelätlasteks ei ole mitte venekeelsete elanike integratsiooni, vaid nende Eesti ja Läti ühiskonnast eraldamist soodustav sõnastus. Väljendid “mitte-eestlane” ja mittelätlane” ei määratle neid rühmi mitte selle alusel, mis nad on, vaid mis nad ei ole, teatava atribuudi, nimelt eesti/läti identiteedi puudumise kaudu. Tähelepanuväärne on, et Eesti ja Läti riiklikud dokumendid, mis peaksid tegelema integratsiooniga, kasutavad oma etnilise vähemuse suhtes sellist välistavat sõnastust.*

ii) *Eriti Eesti programmis kasutatud kitsas “ühiskonnapädevuse” määratlus viib läbikukkuja-identiteedi kujunemisele paljudel vähemusrühma liikmetel.*

Ühiskonnapädevuse samastamisel riigikeele valdamisega ei mõelda sellele, et tegemist on paljutahulise mõistega, mida ei saa ainult ühele dimensioonile taandada.

Peale selle eirab Eesti riiklike dokumentide ühiskonnapädevuse määratlus teisi arusaamu, mis näevad ühiskonnapädevusest vastastikmõju pigem sõpradega kui tuttavatega ning peavad pädevust pigem enesele viitavate kui väliste, pealesurutud kriteeriumide järgi hinnatavaks³. Eesti Uimastiseire Keskuse aruanne (2002, lk 30) räägib “tungivast vajadusest pöörata erilist tähelepanu sotsiaalselt tõrjutud uimastitarbijate rühmadele”, nagu riskialtid venekeelsed noored. Selle sotsiaalse tõrjumise protsessi üks osa on venekeelsete noorte tembeldamine ühiskondlikult ebapädevaks, kui nad riigikeelt ei oska. Ehk meie usutletu nr 27 sõnadega: “võib-olla nad lihtsalt tunnevad, et nad on ühiskonnast välja jäetud, ja justkui annavad alla”⁴.

iii) *Nii Eesti kui Läti integratsiooniplaanis puudub strateegiaplaan vähemakadeemiliste noorte edu tagamiseks, et anda neile oma roll Eesti või Läti ühiskonnas ka siis, kui nad teise keele õppimisega toime ei tule.*

¹ Vrd 4. osa.

² Vrd 1. osa. Väide, et “mitte-eestlane” ja “mittelätlane” on välistavad terminid, ei tähenda, et Eesti ja Läti kodakondsusega venekeelseid inimesi tuleks lihtsalt nimetada “eestlasteks” ja “lätlasteks”, sest see eitaks nende etnilist identiteeti.

³ Vrd 5. osa.

⁴ Vrd 2. osa.

Hädavajalik on strateegiaplaani kaudu vähem akadeemilistele vene keele kõnelejatele edulootust anda. See oleks kaitse sotsiaalse marginaliseerumise, herooinitarvitamise, varase koolist lahkumise ja HIV nõiaringi jätkumise eest. Selle plaani põhipunktide seas peaks olema:

- venekeelsete elanike aktiivne kaasamine selle plaani koostamisse ja neile aktiivse otsustusõiguse andmine selle elluviimisel,
- praeguste riiklike integratsiooniplaanide tasakaalustamine, sest hetkel allutavad need sotsiaal-majandusliku ja seaduslik-poliitilise integratsiooni eesmärgid ülekaalukale keelelis-kommunikatiivse integratsiooni, st eesti (läti) keele õppimise eesmärgile⁵,
- otsene keskendumine varase koolist lahkumise probleemile piisavalt rahastatud programmidega ning rahvusvahelise abi toel,
- ressursside kujundamine perekonna toetuse kasutamiseks kaitsva tegurina herooinikasutamise ja HIV ohus olevate noorte jaoks (erinevalt uusfreudistlikest identiteedimudelitest, mis toetavad pigem vanemate mõju alt eemaldumist)⁶,
- piisavalt rahastatud õppetöövälise huvitegevuse võimalused venekeelsete noorte jaoks, eriti spordi ja kunsti alal, mitte ainult riigikeele õppimiseks, samuti kogukonnapõhised algatused väljaspool kooli, mis samuti pakuksid mõttekat tegevust narkomaania võrku langemise ohus olevaile noortele.
- keskendumine indiviidi akadeemiliste võimete ja kohaliku kogukonna tugevdamisele⁷.

iv) *Nende riiklike integratsioonidokumentide keskne siht on venekeelse õppe likvideerimine, ilma et venekeelsete laste vanematega piisavalt nõu peetaks.* Rahvusvaheliste psühholoogia-, sotsioloogia- ja haridusuuringute vaatlemine⁸ viib järeldusele, et Läti haridusreformi plaanist minna 2004. aastaks keskkoolides täielikult üle läti keelsele õppele ja Eesti plaanist minna 2007/2010. aastaks keskkoolides üle eesti õppekeelele tuleb loobuda, sest need viivad vähem akadeemiliste venekeelsete noorte enneaegse koolist lahkumise sagenemisele ning seega suurendavad nende noorte heroiniisõltuvusse langemise ja HI-viirusega nakatumise ohtu:

- Praegune hariduspoliitika ei ole õpilasesekne, ei arvesta vähem akadeemiliste venekeelsete õpilaste vajadustega ja soodustab läbikukkuja-identiteedi kujunemist, keskendudes õpilaste potentsiaalsele nõrkusele keeleõppimises, selle asemel et märgata nende tugevaid külgi,
- Õpilase ja vanemate tahte vastaselt pealesurutud keeleõppekava õõnestab õpilase autonoomiat ja vanemate osalemist ning toetust, millega kaasneb õpimotivatsiooni ja kooliskäimise vähenemise oht,
- Õpilaste autonoomia õõnestamine kümnendas klassis puudutab vanuserühma, kus motivatsiooni vähenemise oht on niigi kõige suurem ja ülesannete väljast pealesurumine kõige vastumeelsem. Läti (eesti) keeles õppimisel raskustesse sattunud õpilaste istumajätmine ei ole tõhus sekkumisstrateegia.
- Venekeelsete vanemate kaasamine oma laste riigikeele õpingutesse on integratsiooni aspekt, mis võiks rohkem välja areneda, kui riigikeeles õpetamise kohustuslikust iseloomust loobutaks.

5 Vrd 5. osa
6 Vrd 3. osa.
7 Vrd 5. osa.
8 Vrd 5. osa.

Nii Eestis kui Lätis tuleb üle saada killustatud lähenemisest, mis eirab vähe-
makadeemiliste õpilaste, varakult koolist lahkujate, heroiniisõitlaste ja HIV-ohus olijate
süsteematilist omavahelist seost. Selline lähenemine ei valitse praegu mitte ainult kontsep-
tuaalsel poliitikategemise tasandil, vaid ka Eesti ministeeriumide tasandil. Läänemere
Tegevusplaan rõhutab, et HIV probleem ületab riigipiire ja nõuab kooskõlastatud region-
aalset reaktsiooni. Kuid lisaks nõuab see ka kooskõlastatud *riiklikku* reaktsiooni, niisiis
pole HIV ainult sotsiaalministeeriumi mure, vaid puudutab ka haridusministeeriumi ja
teisi ministeeriume, mis tegelevad vähemuste integratsiooni küsimustega, samuti koha-
likke mittetulundusorganisatsioone. Tallinna AIDS-i Ennetuskeskuse juhi Nelli Kalikova
sõnul Eesti ministeeriumide vahel sellist koordineeritud tegevust HIV leviku ja heroiniitar-
bimise probleemi vastu veel ei ole.

Valitsuse ükskõikne suhtumine aidsiprobleemi, mida peamiselt on peetud venekeelset
vähemust, “mitte-estlasi”, “teisi” puudutavaks, peab kiiresti muutuma.

Viited

- Abel, K., Ahven, A., Denissov, G., Derman, N., Hansson, L., Kalikova, N., Kiiopus, M., Paimre, M., Talu, A. (2002). *National Report on Drug Situation in Estonia 2001*. Estonian Drug Monitoring Centre Focal Point: Tallinn
- Ahlström, S. (2002). Family practices and adolescent use of legal and illegal drugs: A review. *Nordisk Alkohol & Narkotikatidskrift*, 19, 8-14 (English supplement)
- Allaste, A-A. (2002). *Heroin-users in a marginalised community in Estonia*. Conference Presentation, European Society for Social Research on Drugs (ESSD) Meeting 26-28th September 2002, Helsinki.
- Allaste, A-A., & Lagerspetz, M. (2002). Recreational drug use in Estonia: The context of club culture. *Contemporary Drug Problems*, 29, 183-200
- Amabile, T.M. (1996). *Creativity in context*. New York: Westview Press
- Andersson, B., Hibell, B., & Sandberg, B (1999). *Skolelevs drogvanor 1999*. CAN-rapport 57, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm, Sweden
- Annual Report on the State of the Drugs Problem in the European Union* (1998) European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
- Annual Report on the State of the Drugs Problem in the European Union* (1999)
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
Annual Report on the State of the Drugs Problem in the European Union (2000)
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
Annual Report on the State of the Drugs Problem in the European Union (2001)
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
- Antonucci, T.C. (1990). Social supports and social relationships. In R.H. Binstock & L.K. George (eds), *Aging and the Social Sciences*, (3rd ed.). San Diego: Academic Press
- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 35, 469-480
- Asmal, K. (1987). The protection of minorities in Ireland: The role of national and international law. In W. Duncan (ed.), *Law and social policy: Some current problems in Irish law*. Dublin University Law Journal.
- Asser, H., Pedastsaar, T., Trasberg, K., Vassilchenko, L. (2002). >From monolingual to bilingual Russian schools in Estonia 1993-2000: Problems and perspectives. In M. Lauristin & M. Heidmets (eds.), *The challenge of the Russian minority: Emerging multicultural democracy in Estonia*. Tartu University Press: Estonia
- Azmitia, M., & Montgomery, R. (1993). Friendship, transactive dialogues and the development of scientific reasoning. *Social Development*, 2, 202-221
- Baltes, P.B. (1987). Theoretical propositions of lifespan developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23, 611-26
- BALTIC AIDS/NGO NEWS (2000). Baltic HIV/AIDS Information Newsletter #2. February 2000.
- The Baltic Times (March 9-15, 2000) *Non-Citizens Demonstrate for their Rights*
- The Baltic Times (April 6-12, 2000) *Drugs available to Young Latvians*
- The Baltic Times (August 31-September 6, 2000) *Editorial: Of Drugs and Bureaucrats*
- The Baltic Times (August 31-September 6, 2000) *75 percent of Youths have tried Drugs*
- The Baltic Times (September 21-27, 2000) *Tallinn's Support Center offers Temporary Home*
- The Baltic Times (May 3-9, 2001) *City Marches again in Protest*
- The Baltic Times (May 10-16, 2001) *Message highlights plight of homeless children*
- The Baltic Times (February 7-13, 2002) *Baltics stunned as EU plans to slash aid*
- The Baltic Times (February 7-13, 2002) *New education minister supports Russian schools*
- The Baltic Times (March 28-April 3 2002) *Russian in schools*
- The Baltic Times (April 4-10 2002). *Switch to Estonian optional for Russian schools*
- The Baltic Times (April 11-17 2002) *Students juggle Russian life, Latvian schooling*
- The Baltic Times (June 6-12 2002). *HIV outbreak in prison shocks Lithuania*
- The Baltic Times (September 19-25 2002). *Free treatment*.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G., Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development*, 72, 187-206
- Banks, J. (1994). *The prevention of school failure and marginalisation among young people: A study prepared for the European Commission*. Unpublished.
- Barker, C., Pistrang, N., Elliott, R. (1994). *Research methods in clinical and counselling psychology*. New York: Wiley
- Becker, H. (1963). *The Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Free Press
- Beishuizen, J.J., Hof, E., Van Putten, C.M. Bouwmeester, S., & Asscher, J.J. (2001). Students' and teachers' cognitions about good teachers. *British Journal of Educational Psychology*, 71, 185-201
- Berg, I. & Hughes, M. (1979). Economic Consequences and the Entangling Web of Pathologies: An Esquisse. In L.A. Ferman & J.P. Gordus (eds.) *Mental Health and the Economy*. Kalmazoo, Mich.: W.E. Upjohn Institute for Employment Research, 15-62
- Berger, P. & Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin Books
- Berger, P. & Neuhaus, R.J. (1977). *To empower people: The role of mediating structures in public policy*. Washington DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research
- Bless, R. (2002). *Good practice in the handling of missing values in survey data*. Conference Presentation, European Society for Social Research on Drugs (ESSD) Meeting 26-28th September 2002, Helsinki.
- Blos, P. (1962). *On Adolescence: A Psychoanalytic Interpretation*. New York: Free Press
- Bonnett, A. & Carrington, B. (2000). Fitting into categories or falling between them? Rethinking ethnic classification. *British Journal of Sociology of Education*, 21, 487-500
- Bowlby, J. (1973). *Separation: Anxiety and anger*. London: Pimlico 1988
- Boykin McElhane, K. & Allen, J.P. (2001). Autonomy and adolescent social functioning: The moderating effect of risk. *Child Development*, 72, 220-235
- Brenner, M.H. (1973) *Mental Illness and the Economy*. Cambridge, Mass: Harvard University Press
- Brice Heath, S. & McLaughlin (1993). *Identity and inner-city youth: Beyond ethnicity and gender*. New York: Teachers College Press.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*.
- Brookover, W., Thomas, S., & Paterson, A. (1964). Self-concept of ability and school achievement. *Sociology of Education*, 37, 271-278
- Broom, M.E. (1928). A note on the validity of a test of social intelligence. *Journal of Applied Psychology*, 12, 426-428

- Broom, M.E. (1930). A further study of the validity of a test of social intelligence. *Journal of Educational Research*, 22, 403-405
- Brown, B.B. (1990). Peer groups and peer culture. In S.S. Feldman & G.R. Elliott (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (pp.171-196). Cambridge, MA: Harvard University Press
- Brown, L.T. & Anthony, R.G. (1990). Continuing the search for social intelligence. *Personality and Individual Differences*, 11, 463-470
- Buhrmeister, D., Furman, W., Wittenberg, M.T. & Reis, H.T. (1988). Five domains of interpersonal competence in peer relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 991-1008
- Burke, A. (1992). *Teaching: Retrospect and prospect*. St. Patrick's College: Dublin
- Burman, E. (1994). *Deconstructing developmental psychology*. London & New York: Routledge
- Capotorti, F. (1991). *Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities*. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/384/Rev. 1, 1979; UN Publication Sales No. E.91.XIV.2, New York
- Casby, A. (1997). *Making connections: Access to education in Ballyfermot*. Dublin: Ballyfermot Partnership Co. Ltd
- Chapin, F.S. (1942). Preliminary standardisation of a social insight scale. *American Sociological Review*, 7, 214-225
- Cicourel, A.V. (1967). *The Social Organisation of Juvenile Justice*. New York: Wiley
- Clarke, A.D.B. & Clarke, A.M. (1984). Constancy and Change in the Growth of Human Characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 25, 191-210
- Cohen, A.K. (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. New York: Free Press
- Cohen, S. & Wills, T.A. (1985). Stress, Social Support and the Buffering Hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 310-57.
- Conoley, J.C. (1987). Schools and families: Theoretical and practical bridges. *Professional School Psychology*, 2, 191-204
- Cote, J.E. & Levine, C. (1988). A Critical Examination of the Ego Identity Status Paradigm. *Developmental Review*, 8, 147-184
- Cowen, E.L. (1994). The enhancement of psychological wellness: Challenges and opportunities. *American Journal of Community Psychology*, 22, 149-178
- David, M.E. (1993). *Parents, gender and education reform*. Cambridge: Polity Press
- Deci, E.L., Nezelek, J., & Sheinman, L. (1981). Characteristics of the rewarder and intrinsic motivation of the rewardee. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 1-10.
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. (1992). The initiation and regulation of intrinsically motivated learning and achievement. In A.K. Boggiano & T.S. Pittman (Eds.), *Achievement and Motivation: A social-developmental perspective* (pp.9-36). New York: Cambridge University Press
- Dehne, K.L., Khodakevich, L., Hamers, F.F. & Schwartlander, B. (1999). The HIV/AIDS epidemic in Eastern Europe: recent patterns and trends and their implication for policy-making. *AIDS*, 13, 741-749.
- Dehne, K.L. & Kobyschka, Y. (2000). *The HIV epidemic in Central and Eastern Europe: Update 2000*. Draft, 29 November 2000
- Delaney-Reid, J. (1988). *The Function of Stress as a Determinant in Drug of Choice: A Comparative Study*. Ph.D Thesis, Department of Psychology, Trinity College Dublin, Ireland
- Derman, N. (2000). *Studying youth and drugs: Social review according to the research results on usage of drugs among 15-16 year old pupils in Estonia in 1995 and 1999*.
- Downes, P. & Murray, S. (2002). *Evaluation of the The Ana Liffey Drug Project Children's Project*. Dublin: Ana Liffey Drug Project
- Duran, R.L. (1983). Communicative adaptability: A measure of social communicative competence. *Communication Quarterly*, 31, 320-326
- Durkin, K. (1995). *Developmental social psychology: From infancy to old age*. Oxford: Blackwell
- Edwards, R. & Alldred, P. (2000). A typology of parental involvement in education centring on children and young people: Negotiating familialisation, institutionalisation and individualisation. *British Journal of Sociology of Education*, 21, 435-455
- Egyed, C.J., McIntosh, D.E., & Bull, K.S. (1998). School psychologists' perceptions of priorities for dealing with the dropout problem. *Psychology in the schools*, 35, 153-162
- Eiser, J.R. (1994). *Attitudes, chaos and the connectionist mind*. Oxford: Blackwell
- Ekstron, R.B., Goertz, M.E., Pollack, J.M., & Rock, D.A. (1986). Who drops out of high school and why? Findings from a national study. *Teachers College Record*, 87, 356-373
- Epstein, J.L. (1990). *School and family connections: Theory, research and implications for integrating sociologies of education*. London: Routledge & Kegan Paul
- Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton
- Erikson, E.H. (1972). Play and actuality. In *Play: Its role in development and evolution*, J.S. Bruner, A. Jolly & K. Sylva (eds.) 1976, Harmondsworth: Penguin Books
- Estonian Human Development Report 2000*. United Nations
- Estonian State Programme (2000). *Integration in Estonian Society 2000-2007*
- Ferguson, P., Jimerson, S., & Dalton, M.J. (2001). Sorting out successful failures: Exploratory analyses of factors associated with academic and behavioral outcomes of retained students. *Psychology in the Schools*, 38, 327-341
- Feyerabend, P. (1988). *Against method*. Revised ed. London-New York: Verso
- Fitzmahan, D. (2000). The Role of the Community in HIV/AIDS Prevention Strategies. Conference, *The HIV epidemic in Estonia: The role of the community*. Concordia International University, December 1st, 2000
- Flink, C., Boggiano, A.K., & Barrett, M. (1990). Controlling teaching strategies: Undermining children's self-determination and performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 916-924
- Ford, M.E & Tisak, M.S. (1983). A further search for social intelligence. *Journal of Educational Psychology*, 75, 196-206
- Fowell, N. & Lawton, J. (1992). An alternative view of appropriate practice in early childhood education. *Early Childhood Research Quarterly*, 7, 53-73
- Fromm, E. (1957). *The art of loving*. London: George Allen & Unwin
- Gardner, H. (1993). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. 2nd ed. London: Fontana Press
- Gergen, K.J. (1982). *Toward transformation in social knowledge*. London: Sage Publications
- Gilligan, C., Lyons, N.P. & Hamner, T.J. (1990). *Making connections*. Harvard University Press
- Glasser, W. (1969). *Schools without failure*. New York & London: Harper & Row
- Glasser, W. (1986). *Control theory in the classroom*. New York: Harper & Row.
- Goodwin, R (1998). Invited programme overview. Personal relationships and social change: The 'realpolitik' of cross-cultural research in transient cultures. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 227-247.
- Goodwin, R., Nizharadze, G., Nguyen Luu, L.A., Kosa, E., & Emelyanova, T. (1999). Glasnost and the art of conversation: A multi-level analysis of disclosure across three cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30, 78-90

- Goodwin, R., Kozlova, A., Kwiatkowska, A., Anh Nguyen Luu, L., Nizhardze, G., Realo, A. (2001). *Values and Social Representations of HIV/AIDS in Central and Eastern Europe: A Multi-Method Investigation in Five Nations*. Report Grant 56/1998
- Gottfried, A.E., Fleming, J.S. & Gottfried, A.W. (2001). Continuity of academic intrinsic motivation from childhood through late adolescence: A longitudinal study. *Journal of Educational Psychology*, 93, 3-13
- Gould, L.C., Walker, A.L., Crane, L.E., Lidz, C.W (1974). *Connections: Notes from the Heroin World*. New Haven & London: Yale University Press
- Grolnick, W.S. & Ryan, R.M. (1987). Autonomy in children's learning: An experimental and individual difference investigation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 890-898
- Grube, J., Morgan, M., & Kearney, K (1989). Using selfgenerated identification codes to match questionnaires in panel studies of adolescent substance use. *Addictive Behaviors*, 14, 159-171
- Hamers, F., Batter, V., Downs, A.M., Alix, J., Cazein, F., & Brunet, J-B. (1997). The HIV epidemic associated with injecting drug use in Europe: Geographic and time trends. *AIDS*, 11, 1365-1374
- Handy, C. & Aitken, R. (1990). *Understanding schools as organizations*. Penguin Books
- Hanson, B., Beschner, G., Walters, J.M., Bovellev, E. (Eds.) (1985). *Life with heroin: Voices from the inner city*. D.C Heath and Company
- Hartup, W.W. (1996). Cooperation, close relationships and cognitive development. In W.M. Bukowski, A.F. Newcomb & W.W.Hartup (Eds.), *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence* (pp.213-237). New York: Cambridge University Press
- Hauser, R.M. (1999). What if we ended social promotion? *Education Week*, 64, 37.
- Hay, I., Ashman, A., & van Kraayenoord, C. (1997). Investigating the influence of achievement on self-concept using an intra-class design and a comparison of PASS and the SDQ-1 self-concept tests. *British Journal of Educational Psychology*, 67, 311-321
- Hibell, B., Andersson, B., Ahlstrom, S., Balakireva, O., Bjarnasson, T., Kokkevi, A., & Morgan, M. (2000). *The 1999 ESPAD Report: The European school survey project on alcohol and other drugs*. Stockholm: Modin Tryck AB
- Higgins, J. (2001). *Young people and transitions in New Zealand: Education, welfare and labour market considerations*. Presentation, Irish Social Policy Association, in association with the Department of Social Policy and Social Work, University College Dublin, 14th November 2001
- HIV/AIDS, *Sexually Transmitted Diseases, and Tuberculosis Prevention News Update*, (June 12, 2002). Lithuanian prisoners go on hunger strike to protest HIV outbreak
- Holmes, C.T. & Matthews, K.M. (1984). The effects of nonpromotion on elementary and junior high school pupils: A meta-analysis. *Review of Educational Research*, 54, 225-236.
- Hunt, T. (1928). The measurement of social intelligence. *Journal of Applied Psychology*, 2, 317-334
- Hunting, R. P. (2000). Themes and issues in mathematics teacher education. In L.P. Steffe & P.W. Thompson (Eds.), *Radical Constructivism in Action*. London: RoutledgeFalmer
- IFAPLAN (1988). *Transition education for the 90's: The experience of the European Community's Action Programme*. Brussels: IFAPLAN
- Iglehart, A.S. (1985). 'Brickin' it and going to the pain: Vernacular in the Black inner-city heroin lifestyle. In B.Hanson, G.Beschner, J.M. Walters, E.Bovellev (Eds.), *Life with heroin: Voices from the inner city*. D.C Heath and Company
- Ireland, *Charting our education future: White paper on education* (1995). Dublin: Government Stationery Office
- Izdebski, Z. (2002). *Selected aspects of evaluation of the National HIV/AIDS Prevention Program within the scope of society's knowledge, sexual behavior and condom availability in Poland*. Trans. by Z. Talaga. United Nations Development Programme, National AIDS Center in Warsaw, Bristol-Myers Squibb
- Jackson, G. (1975). The research evidence on the effects of grade retention. *Review of Educational Research*, 45, 613-635
- Järve, P. (2001). Multiculturalism and minority education. Workshop, 1-3 June 2001, Narva-Jõesuu, Estonia. In *Multiculturalism, minority education and language policy*. V.Poleshchuk (ed.) European Centre for Minority Issues, Report #10
- Järve, P. & Wellmann, C. (1999). *Minorities and majorities in Estonia: Problems of integration at the threshold of the EU*. European Centre for Minority Issues, Report #2
- Jimerson, S., Rottert, M., Carlson, E., Egeland, B., & Stroufe, A.L. (1997). A prospective, longitudinal study of the correlates and consequences of early grade retention. *Journal of School Psychology*, 35, 3-14
- Jimerson, S. (1999). On the failure of failure: Examining the association of early grade retention and late adolescent education and employment outcomes. *Journal of School Psychology*, 37, 243-272.
- Jimerson, S., Egeland, B., & Teo, A., (1999). Achievement across time: a longitudinal study of deflections, considering early school and family factors. *Journal of Educational Psychology*, 91, 116-126.
- Kalichman, S.C., Kelly, J.A., Sikkema, K.J., Koslov, A.P., Shabolts, A., & Granskaya, J. (2000). The emerging AIDS crisis in Russia: review of enabling factors and prevention needs. *International Journal of STD and AIDS*, 11, 71-75.
- Kalikova, N. (2000). Drug Addiction and Children. In *Children in Estonia*. United Nations
- Kalikova, N. (2001). *HIV Epidemic in Estonia*. Estonian Aids Prevention Centre
- Kalikova, N. (2002). *Working with hard to reach young people in Estonia*. Conference, Inter-country consultation on health services for young people, Vilnius, Lithuania 4-8 February.
- Kalikova, N., Kurbatova, A., Talu, A. (2002). *Children and adolescents involved in drug use and trafficking: A rapid assessment*. Estonia. International Labour Organization: International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC), Geneva.
- Kalmus, V. & Pavelson, M. (2002). Schools in Estonia as institutional actors and as a field of socialisation. In M. Lauristin & M. Heidmets (eds.), *The challenge of the Russian minority: Emerging multicultural democracy in Estonia*. Tartu University Press: Estonia
- Kamback, M.C., Bosma, W.G.A., d'Lugoff, B.C., (1977). Family Surrogates - Drug Culture or Methadone Maintenance Program. In *British Journal of Addiction*, 72, 171-176
- Kaplan, D.D., Dampousse, J.R. & Kaplan, H.B. (1994). Mental health implications of not graduating from high school. *Journal of Experimental Education*, 62, 105-123
- Kariis, T., Malbe, R., Allaste, A.-A., Ahven, A., Jänes, V., Paimre, M., & Lannes, S. (1999). *Summary Report on the National Drug Situation in Estonia*. (Information For The EMCDDA's 2000 Annual Report), Tallinn: Estonian Foundation for Prevention of Drug Addiction.
- Kaur, M. (2000). *Reintegration of offenders into society: Prison reforms and probation supervision in Estonia*. Bachelor Thesis, Concordia International University, Estonia.
- Kavussanu, M. & Harnisch, D.L. (2000). Self-esteem in children: Do goal orientations matter? *British Journal of Educational Psychology*, 70, 229-242
- Kellaghan, T., Weir, S., O'hUallachain, S. & Morgan, M. (1995). *Educational disadvantage in Ireland*. Dublin: Department of Education: Combat Poverty Agency: Education Research Centre

- Kelly, A.V. (1999). *The curriculum: Theory and practice*. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
- Kovacs, P. (2002). Who benefits? Ethnic bias and equity in access of ethnic minorities to locally provided public services in Central and Eastern Europe. Conference paper, 10th NISPAcee (The Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe) Annual Conference, *Delivering Public Services in Central and Eastern Europe: Trends and Developments*
- Kroth, R. (1989). School-based parent involvement programs. In M.J. Fine (Ed.), *The second handbook of parent education*. San Diego: Academic
- Kuhn, T. (1970). *The structures of scientific revolutions*. 2nd ed. University of Chicago Press
- Kvale, S. (1992). (Ed.) *Psychology and postmodernism*. London: Sage Publications
- Ladd, G.W. & Kochenderfer, B.J. (1996). Linkages between friendship and adjustment during early school transitions. In W.M. Bukowski, A.F. Newcomb & W.W.Hartup (Eds), *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence*. (pp.322-45) New York: Cambridge University Press
- Lagerspetz, M. (2002). *The development of drug control policy in Post-Independent Estonia*. Paper presented at the 13th Annual Conference of the European Society for Social Drug Research, Helsinki, Finland.
- Laing, R.D. (1959). *The Divided Self*. Baltimore: Penguin
- Laing, R.D. (1967). *The Politics of Experience*. New York: Ballantine
- Lakatos, I. (1970). *The growth of knowledge*. Cambridge University Press
- Latvian National Programme (2001) *The Integration of Society in Latvia*. Riga
- Lemert, E. (1967). *Human Deviance, Social Problems and Social Control*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall
- Levitt, M.J. (1991). Attachment and close relationships: A life-span perspective. In J.L. Gewirtz and W.M. Kurtines (eds.), *Attachment in adults: Clinical and developmental perspectives*. Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Luft, H.S. (1978). *Poverty and health: Economic causes and consequences of health problems*. Cambridge, Mass: Ballinger Publishing Co.
- Lyotard, J-F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge*. Trans. by G. Bennington & B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Maccoby, E.E. (1984). Socialization and Developmental Change. *Child Development*, 55, 317-328.
- Mahoney, J.L. (2000). School extracurricular activity participation as a moderator in the development of antisocial patterns. *Child Development*, 71, 502-516
- Mahoney, J.L. & Cairns, R.B. (1997). Do extracurricular activities protect against early school drop-out? *Developmental Psychology*, 33, 241-253
- Marcia, J.E. (1966). Development and Validation of Ego-Identity Status *J. of Personality and Social Psychology*, 3, 551-558
- Marenmmani, I. (1999). Treating heroin addicts, i.e. Breaking through a wall of prejudices. *Heroin Addiction and Related Clinical Problems*, 1, 1-8. The Official Journal of Europad (European Opiate Addiction Treatment Association)
- Marlowe, H.A. (1986). Social intelligence: Evidence for multidimensionality and construct independence. *Journal of Educational Psychology*, 78, 52-58
- Merton, R. (1957). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press of Glencoe
- MacBeth, A.M., Corner, T., Nisbeth, S.N., Nisbet, A., Ryan, D., & Strachan, D. (1984). *The child between: A report on school-family relations in the countries of the European Community*. Brussels: Commission of the European Communities
- MacDevitt, D. (1998). Measures to combat early school-leaving in EU countries. In *Educational disadvantage and early school leaving*. Dublin: Combat Poverty Agency
- McDermott, P.A., Mordell, M., & Stoltzfus, J.C. (2001). The organization of student performance in American schools: Discipline, motivation, verbal learning and nonverbal learning. *Journal of Educational Psychology*, 93, 65-76
- McGill-Frantzen, A. & Allington, R. (1993) Flunk'em or get them classified: The contamination of primary grade accountability data. *Educational Researcher*, 22, 19-22.
- McKee, M. (2002). Quoted in V. Mite, *Lithuania: HIV prison outbreak raises alarm where AIDS cases still rare*. Radio Free Europe/Radio Liberty <http://www.rferl.org>
- McKeown, K., Haase, T., & Pratschke, J. (2001). *Springboard promoting family well-being: Through family support services*. Department of Health and Children: Ireland
- McNeal, R.B. (1995). Extracurricular activities and high school dropouts. *Sociology of Education*, 68, 63-81
- Morgan, M. (1998). Early school leaving interventions: International comparisons. In *Educational disadvantage and early school leaving*. Dublin: Combat Poverty Agency
- Newcomb, A.F. & Bagwell, C.L. (1995). Children's friendship relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 117, 306-347
- Newcomb, A.F. & Bagwell C.L. (1996). The developmental significance of children's friendship relations. In W.M. Bukowski, A.F. Newcomb & W.W.Hartup (Eds), *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence* (pp.289-321). New York: Cambridge University Press
- O'Donnabhain, D. (1998). The work-related curriculum. In *The Future of the curriculum*, A.Trant, D. O'Donnabhain, D.Lawton, & J. O'Connor. City of Dublin V.E.C, Curriculum Development Unit.
- Oppenheimer, L. (1989). The nature of social action: Social competence versus social conformism. In B.H. Schneider, G. Attili, J. Nadel, & R.P. Weissberg (Eds), *Social competence in developmental perspective*. Dordrecht: Kluwer
- Otero-Lopez, J.M., Luengo-Martin, A., Miron-Redondo, L., Carrillo-De-La-Peña, M.T., Romero-Trinanes, E. (1994). An empirical study of the relations between drug abuse and delinquency among adolescents. *British Journal of Criminology*, 34, 459-476
- Overett, J. & Donald, D. (1998). Paired reading: Effects of a parental involvement programme in a disadvantaged community in South Africa. *British Journal of Educational Psychology*, 68, 347-356
- Pabriks, A. (2002). *Occupational representation and ethnic discrimination in Latvia*. Soros Foundation: Latvia
- Pavelson, M. & Vihalemm, T. (2002). The Russian child in the Estonian language school. In M. Lauristin & M. Heidmets (eds.), *The challenge of the Russian minority: Emerging multicultural democracy in Estonia*. Tartu University Press: Estonia
- Peters, R.S. (1965). Education as initiation. In *Philosophical analysis and education*, R.D. Archambault (ed.). London: Routledge.
- Peters, R.S. (1966). *Ethics and education*. London: Allen & Unwin.
- Poleshchuk, V. (2000). *Current problems of integration and naturalization in Estonia*. Paper presented at seminar 'Refugee policy, integration and naturalization of ethnic minorities in the Baltic region', Tallinn, 26-27 September 2000
- Poleshchuk, V. (2001). *Accession to the European Union and National Integration in Estonia and Latvia*. European Centre for Minority Issues Report #8
- Poleshchuk, V. (2001). *Advice not welcomed. Recommendations of the OSCE High Commissioner to Estonia and Latvia and the response*. Kieler Schriften zur Friedenswissenschaft. Bd. 9, Lit, Münster.
- Purkey, W. (1970). Self-perceptions of pupils in an experimental elementary school. *Elementary School Journal*, 71, 166-171

- Rakickiene, J. (2002). Quoted in V. Mite, *Lithuania: HIV Prison outbreak raises alarm where AIDS cases still rare*. Radio Free Europe/Radio Liberty <http://www.rferl.org>
- Rhodes, T., Ball, A., Stimson, G.V., Kobyscha, Y., Fitch, C., Pokrsky, V., Bezruchenko-Novachuk, M., Burrows, D., Renton, A., & Andrushchak, L., (1999). HIV Infection Associated with Drug Injecting in the Newly Independent States, Eastern Europe: The Social and Economic Context of Epidemics. *Addiction*, 94, 1323-1336
- Riggio, R.E. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 649-660
- Rihtar, T.K. & Kastelic, A. (1997). Findings from Methadone Maintenance Programme in the Republic of Slovenia: Comparison Study 1995-1997. Centre for Treatment of Drug Addiction, Ljubljana and Ministry of Health of the Republic of Slovenia
- Rogers, C.R. (1951). *Client-Centered Therapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rogers, C.R. (1974). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. London: Constable
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: Princeton University Press
- Rutter, M. (1985). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British Journal of Psychiatry*, 147, 598-611
- Rutter, M. (1989). Pathways from Childhood to Adult Life. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 30, 23-51
- Rutter, M. & Rutter, M. (1992). *Developing Minds: Challenge and continuity across the life span*. London: Penguin
- Ryan, R.M., & Grolnick, W.S. (1986). Origins and pawns in the classroom: Self-report and projective assessments of individual differences in children's perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 550-558
- Ryan, R.M. & Stiller, J. (1991). The social contexts of internalization: Parent and teacher influences on autonomy, motivation and learning. In M.L. Maehr & P.L. Pintrich (eds), *Advances in motivation and achievement*. Vol. 7, pp.115-149. Greenwich, CT: JAI Press
- Sayer, A. (1997). Essentialism, social constructionism and beyond. *The Sociological Review*, 45, 454-477
- Schneider, R.J., Ackerman, P.L., & Kanfer, R. (1996). To 'Act wisely in human relations': Exploring the dimensions of social competence. *Person: Personality and Individual Differences*, 21, 469-481
- Shaw, I. (1996). Unbroken voices: Children, young people and qualitative methods. In I. Butler & I. Shaw (Eds.), *A case of neglect? Children's experiences and the sociology of childhood*. Aldershot: Ashgate
- Sheats, D. & Dunkleberger, G.E. (1979). A determination of the principal's effect in school initiated home contacts concerning attendance at elementary school. *Journal of Educational Research*, 72, 310-312
- Simons, H.W. & Billig, M. (Eds.) (1994). *After postmodernism: Reconstructing ideology critique*. London: Sage Publications Ltd
- Smith, M.L. & Shepard, L.A. (1987). What doesn't work: Explaining policies of retention in early grades. *Phi Delta Kappan*, 45, 129-134
- Smolskaya, T. & Chaika, N. (1995). *HIV infection and AIDS in North-Western Russia*. North-Western Regional AIDS Center, St. Petersburg, Pasteur Institute.
- Spencer, S.J., Fein, S., & Lomore, C.D. (2001). Maintaining one's self-image vis-à-vis others: The role of self-affirmation in the social evaluation of the self. *Motivation and emotion*, 25, 41-64
- Stevenson, H.W., Lee, S-Y, Chen, C., Stigler, J.W., Hsu, C-C., Kitamura, S. (1990). Contexts of achievement. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 55, Nos. 1-2
- Stimson, G.V. (1973). *Heroin and Behaviour*. Irish University Press: Shannon, Ireland
- Sutherland, E. (1939). *Criminology*. 3rd ed. Philadelphia: JB Lippincott
- Thiele, C. (1999). *The criterion of citizenship for minorities: The example of Estonia*. European Centre for Minority Issues, Working paper #5.
- Thorndike, E.L. (1920). Intelligence and its uses. *Harper's Magazine*, 140, 217-235
- Ukraine Ministry of Health/UNAIDS (2000). *Situation analysis on HIV/AIDS epidemic in Ukraine*
- UNICEF (2001). *A decade of transition. Regional Monitoring*. Report, No. 8. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
- United Nations (2001). *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Latvia*
- United Nations (2002). *Report on the global HIV/AIDS epidemic*. Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS).
- Vaillant, G.E. (1966). Parent-Child Disparity and Drug Addiction. *Journal of Nervous Mental Diseases*, 142, 534-539
- Vaughn, B.E., Colvin, T.N., Azria, M.R., Caya, L., & Krzysik, L. (2001). Dyadic analyses of friendship in a sample of preschool-age children attending Head Start: Correspondence between measures and implications for social competence. *Child Development*, 72, 862-878
- Von Aarburg, H-P. & Stauffacher, M. (2002). *Changing but confusing image of heroin use in Switzerland: Rebellious subculture, societal victims or just sick individuals ?* Conference Presentation, European Society for Social Research on Drugs (ESSD) Meeting 26-28th September 2002, Helsinki.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Walters, J.M. (1985) 'Taking care of business' Updated: A fresh look at the daily routine of the heroin user. In B.Hanson, G.Beschner, J.M. Walters, E.Bovelle (Eds.), *Life with heroin: Voices from the inner city*. D.C Heath and Company
- Warnock, M. (1977). *Schools of thought*. London: Faber.
- Wiest, D.J., Wong, E.H., Cervantes, J.M., Craik, L., Kreil, D.A. (2001). Intrinsic motivation among regular, special and alternative education high school students. *Adolescence*, 36, 111-126
- Wills, T.A. & Shiffman, S. (1985). Coping and Substance Use: A Conceptual Framework. In S. Shiffman & T.A. Wills (eds.), *Coping and Substance Use*, pp.3-24. Orlando: Academic Press
- Wills, T.A., Vaccaro, D. & McNamara, G. (1992). The Role of Life Events, Family Support and Competence in Adolescent Substance Use: A Test of Vulnerability and Protective Factors. *American Journal of Community Psychology*, 20, 349-374
- Yoder, A.E. (2000). Barriers to Ego Identity Status Formation: A Contextual Qualification of Marcia's Identity Status Paradigm. *J. of Adolescence*, 23, 95-106
- Zaagman, R. (1999). *Conflict prevention in the Baltic States: The OSCE High Commissioner on National Minorities in Estonia, Latvia and Lithuania*. European Centre for Minority Issues, Monograph #1
- Zhilinskis, S. (2000). The lack of serious attention given to the heroin problem in Estonia. Conference, *The HIV epidemic in Estonia: The role of the community*. Concordia International University, December 1st, 2000
- Zimmerman, M.A. & Maton, K.I. (1992). Lifestyle and substance use among male African-American urban adolescents: A cluster analytic approach. *American Journal of Community Psychology*, 20, 121-138

Inimõiguste Teabekeskus

Inimõiguste Teabekeskus on asutatud 2. mail 1994. a. Taani ja Eesti mittetulundusühingute toel.

Aktiivset tegevust alustati 1995. a. jaanuaris.

Partnerid

Inimõiguste Teabekeskus tegutseb koostöös Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, erakondade, mittetulundusühingute, õppe- ja teadusastustega ning välispartneritega, milliste hulka kuuluvad Taani Inimõiguste Keskus, Hollandi Helsingi Komitee, Norra Inimõiguste Instituut, Rahvusvaheline Vähemuste Õiguste Grupp – London, OSI-Budapest, OSCE, Euroopa Komisjon, ÜRO põgenike ülemkomissari büroo jt.

Inimõiguste Teabekeskus on iseseisev valitsusväline mittetulundusühing, mis tegutseb projektide alusel.

Tegevusvaldkonnad:

Inimõiguste Teabekeskuse peamisteks ülesanneteks on:

1. Konfliktide tõkestamine võimalike konfliktide avastamise, situatsiooni analüüsi, inimõiguste alase informatsiooni kogumise ning levitamise kaudu;
2. Inimõiguste põhimõtetel rajaneva ühiskonna loomise soodustamine;
3. Eesti seadusandluse vastavuse analüüs rahvusvaheliste õiguslike normide suhtes;
4. Õigusalased konsultatsioonid füüsilistele isikutele, mis on suunatud nende inimõigustega seotud probleemide lahendamiseks. Konsultatsioone jagatakse vastuvõttudel või Interneti kaudu.

AIDS-i tugikeskus

AIDS-i Tugikeskus on mitteriiklik mittetulundusühing, mis oli loodud vabatahtlike rühma poolt 01.02.1994 Tallinnas, Eestis. AIDS-i Tugikeskusel on filiaal Tartus, mis oli avatud 1995. aastal.

AIDS-i Tugikeskuse põhitegevused on järgmised:

- AIDS/HIVile testimise eel- ja järel konsulteerimine, nõustamine AIDS/HIVi ja sugulisel teel levivate haiguste (STLH) teemadel;
- Anonüümne AIDS/HIVi ja STLH-le testimise võimalus;
- Turvaseksi nõustamine;
- Turvaseksi alalise, AIDS/HIV ja STLH teemalise kirjanduse valmistamine, paljundamine ja levitamine;
- Töö ohustatud gruppidega;
- Gay-sõbraliku atmosfääri loomine ja testimise/ennetamise töö gayde seas;
- HIV/AIDSi-ga elavate inimeste psühho-sotsiaalne toetus ja abi; koostöö Eesti HIV-positiivsete Inimeste Ühendusega ESPO;
- Osalemine massilistes rahvairitustes, noorte kokkutulekutes, kontsertidel, muusika festivalidel, turvaseksi, STLH/AIDS-i teemalise kirjanduse, kondoomide levitamine, tänavatöö jne.;

AIDS-i Tugikeskus omab väljakujunenuid rahvusvahelisi koostöö suhteid erinevate organisatsioonidega, teiste AIDSiga tegelevate organisatsioonidega ASO (AIDS Service Organisations), AIDS-i Tugikeskusega Helsingis, Soome, GENDERS keskusega Riias, Lätis, HIV-positiivsete rühmadega teistes Balti riikides, Soomes, Rootsis, STAKESiga Soomest, Kvinnoforumiga Rootsis. Eestis meie koostöö partnerid olid ja on US Baltic Foundation, Avatud Eesti Fond, UNDP, AIDS-i Ennetuskeskus.

Meie organisatsioon on EuroCASO, EATG ja ILGA liige, CHANGE assotsieeritud liige.

Inimõiguste Teabekeskuse avaldatud materjalid

- Erik André Andersen, *Erastamine Eestis ühiskonna etnilist jagunemist*. Tallinn, 1997; ISBN 9985-9165-4-9
- Эрик Андре Андерсен, *Этнически разделенное общество как результат приватизации в Эстонии*. Таллин, 1997; ISBN 9985-9165-5-7
- Rahvusvahemused Eestis: siseriiklikud seadused ja rahvusvahelise õiguse sätted*. Rahvusvahelise seminari aruanne. Tallinn, 25-26.04.1997.a.; ISBN 9985-9165-2-2
- Ethnic Minorities in Estonia: Domestic Law and International Instruments*. Report of the International Seminar. Tallinn, 25-26.04.1997; ISBN 9985-9165-0-6
- Этнические меньшинства в Эстонии: внутреннее законодательство и международные инструменты*. Отчет международного семинара. Таллин, 25-26.04.1997г.; ISBN 9985-9165-1-4
- Identiteedi kujunemise probleemid post-sotsialistlikus keskkonnas (Tallinna rahvusvahemuste kogemuse alusel)*. Uuringu aruanne. Tallinn 1999-2000; ISBN 9985-9165-7-3
- Интеграция в Эстонии: проблемы и перспективы*. Отчет рабочего семинара. Таллин, май 2000 г. - *Eesti ühiskonnas integratsiooni protsessi probleemid ja arengusuunad*. Tööseminari aruanne. Tallinn, mai 2000.a.; ISBN 9985-9165-6-5
- Международная практика использования прав национальных меньшинств в Эстонии*. Отчет регионального семинара. Маарду (Эстония), март 1998 г. - *Strengthening the Awareness on Minority Rights in Estonia*. Report of the Local Seminar. Maardu (Estonia), March 1998. Tallinn 1999; ISBN 9985-9165-8-1
- Inimõigused: üksikisikute kaebused ÜRO-le ja Euroopa Nõukogule*. Materjalide kogumik. Tallinn 2000, 64 lk.; ISBN 9985-9319-0-4
- Права человека: индивидуальные жалобы в ООН и Совет Европы*. Сборник материалов. Таллин 2000, 72 стр.; ISBN 9985-9319-1-2
- Rahvusvahelised dokumendid, ratifitseeritud Eestis*. Международные документы, ратифицированные Эстонией. *International Treaties, ratified by Estonia*. Tallinn 2000; 300 lk./p.; ISBN 9985-9165-3-0
- Институт открытого общества, Программа мониторинга расширения ЕС, *Охрана прав меньшинств в Эстонии 2001*, 50 стр.; ISBN 9985-9319-5-5 (бесплатное издание)
- Развитие принципов недискриминации и защиты меньшинств: задачи Эстонии*. Материалы международного семинара. Таллин (Эстония), 14-15.01.2002. - *Recent Developments in the Field of Non-Discrimination and Minority Protection and Challenges for Estonia*. Materials of International Seminar. Tallinn (Estonia), 14-15.01.2002; 80 стр./р.; ISBN 9985-9319-8-x
- Алексей Семенов (ред.), *Интеграция в Таллине 2001, Анализ данных социологического исследования*, Таллин, 2002, 102 стр.; ISBN 9985-9319-7-1
- Aleksei Semjonov (toim.), *Integratsioon Tallinnas 2001, Sotsioloogilise uuringu andmete analüüs*, Tallinn, 2002, 94 lk.; ISBN 9985-9319-6-3
- Национальные меньшинства в странах Балтии: процесс интеграции*. Материалы международного семинара. Таллин (Эстония), 14-15 июня 2002 года. - *Minorities in the Baltics: Processes of Integration*. Materials of International Seminar. Tallinn (Estonia), 14-15 June 2002; 80 стр./р.; ISBN 9985-9410-2-0
- Выполнение Эстонией Рамочной конвенции по защите национальных меньшинств*, Таллин, 2002, 87 стр; ISBN 9985-9410-0-4
- Меньшинства и большинство в Эстонии: проблемы интеграции в европейском контексте*. Материалы международного семинара. Таллин (Эстония), 15-16 ноября 2002 года. - *Minorities and Majorities in Estonia: Problems of Integration within a Broader European Context*. Materials of the International Seminar. Tallinn (Estonia), 15-16 November 2002; 63 стр./р.; ISBN 9985-9410-5-5
- Vadim Poleštšuk (toim), *Baltimaade dilemmad: seminari ettekanded etnopolitiikast*. - Вадим Полещук (ред.), *Балтийские дилеммы: выступления по вопросам этнополитики*. - Vadim Poleschchuk (ed.), *The Baltic Dilemmas: Seminar Presentations on Ethnic Policies*, Tallinn, 2003; 50 lk./p./стр.; ISBN 9985-9410-3-9